

გიზნესი და კანონმდებლობა

ივლისი-აგვისტო

2010

საქსენიერო,

ანალიტიკურ-პრაქტიკული ჟურნალი
რეგისტრირებულია 2008 წლიდან

WWW.B-K.GE

ჟურნალი ხელმძღვანელობს თავისუფალი პრესის პრინციპებით. რადიკალური აზრი შესაძლოა ყოველთვის არ ემთხვეოდეს ავტორისას. შემოსული სტატიების შინაარსზე და მონაცემთა სიზუსტეზე პასუხისმგებელია ავტორი.

ჩვენს მიხედვით:

თბილისი, ძმები კაკაბაძეების ქ. №22.
ტელ: 10-26-28; 98-71-25.
ტელ./ფაქსი: 98-39-30; 8(99)79-00-34.
ვებ გვერდი: www.b-k.ge
e-mail: inovacia@caucasus.net

შეამოყვანილი: საშემოყვანლო სახლი „ინოვაცია“

ჩვენს შტოთა საჭოოს თავაწელოწანა:

ზახე ნაჭყეზიზ

მთავარი ჩვენს შტოთი:

იუი ჰაზახეა, ეკონომიკის აკადემიუი დოქტოი

საშესნიერო საჭოო:

ეკონომიკუი მეცნიეზებათა დოქტოიეზი, ჰიოფესოიეზი:
ილზ მესინ (თავმჯდომახე), მოლახ ჭითანაზა,
ელბაქა მუჰაბიშვილი, ჯადელთ შათიიიშვილი, მოლახ ხაღიი,
ზანაზ ჟოლუაშვილი, დამახა ჟოქიანუი, ანოი ხაჩიანაზ, ნაბო ჯა-
ჯაშვილი, ნანა შონი, ევბანი ბახთაშვილი, დავით ჯადლონი,
თამაზ ხოშაიი, ნახილ ჯაჯელი, ჟოზა ჯადაძე, ინიოლოზ
ჩინაძე, თამაზ ანუბიანი, დახილ თანაძე, ბიოიი ლავთაძე,
დავიანტი ჩინაძე, შახაზ ვანიშვილი.

საქსიოველოს მეცნიეზებათა აკადემიის ნეჰ-კოიესპოდენტი
ავთანდილ სილბაძე.

ჰოლიტიკის მეცნიეზებათა დოქტოიეზი, ჰიოფესოიეზი:

ვანა შაბითიძე, ავთანდილ ბახსიიიძე,

იუიდიელ მეცნიეზებათა დოქტოიი, ჰიოფესოიი
ოთახ მელაძე,

ფილოსოფიუი მეცნიეზებათა დოქტოიი, ჰიოფესოიი
ანასანდილ ჯანანი,

ჰედაგოგიკის მეცნიეზებათა დოქტოიი, ჰიოფესოიი
მამია თახაძე.

ბახნაღე ზიბაიი (ბეილინის უნივერსიტეის ჰიოფესოიი),

იოლან ფიშაიი (ბონის უნივერსიტეის ჰიოფესოიი),

ანუ ბაბოიანი (ეჰენის სახ. უნივერსიტეის ჰიოფესოიი),

ანი დანიზაიი (ბაქოს სახ. უნივერსიტეის ჰიოფესოიი).

კონსულტანტი:

თამაზ იაშვილი, სელიო ფუტახაძე, ანოი მესხიშვილი

მარკეტინგის სამსახური:

მარკეტინგის სამსახური, შილ ნაჭყეზი.

საანალო ჩაიოიოწანა:

საქართველოს ბანკის ცენტრალური ფილიალი;

ა/ა: №400467916;

კოდი: 220101502.

რეგისტრირებულია სასამართლოში;

რეგისტრაციის №06/4-1521³

ფასი 10 ლარი

www.penetron.ge

www.penetron.ge

www.penetron.ge

მსაპარტის კომენტარი

იური ვაჰასკუა
„რევოლუციური“ კოდექსის
მოლიბულის ზიგზაგები -----3

თვალსაზრისი

ბორის ჭიჭინაძე
ძველის ბუნდოვანება ახალსაც „გადაედო“ -----9

ნოდარ ჭითანავა
უნდა ავირჩიოთ პრიორიტეტები----- 12

თამაზ აქუზარდია
ეკონომიკური დანაშაული და სამართლებრივი
დევნის სახელისუფლებო მიზანშეწონილობა -- 18

კობა ზინაძე
რა ელის დოლარს, ევროს, ლარს... ----- 21

ფასიანი ქაღალდების ბაზარი

ნანა შონია
გლობალური ეკონომიკური კრიზისი და
ფასიანი ქაღალდების საერთაშორისო ბაზრის
განვითარების ძირითადი ტენდენციები ----- 25

სადაზღვევო ბიზნესი

ნათო კაკაშვილი
სადაზღვევო ბიზნესის ფინანსური ასპექტები ---31

კორპორაციული მართვა

სალომე ზინაძე
კორპორაციული მართვა და საქართველო ----- 34

ნინო აღაშია
სამეთვალყურეო საბჭოს სტრუქტურა ----- 38

PR

ეკა ჯიშველაძე
„გორგასალი“ – მშვიდი გარემო,
კონკურენტუნარიანობის გარანტი ----- 44

როცა დამკვეთი გენდობა!.. ----- 46

აგარსული სექტორი

პაატა კოლუაშვილი
როგორ ავალორძინოთ ქართული სოფელი ----- 47

თამარ მარგიანი
აგროდაკრედიტების
ძირითადი თავისებურებები ----- 52

პირისხვა ანგარიშგება

მარინა მაისურაძე
როგორ მოვახდინოთ რეგულირება ფულადი
სახსრების რაოდენობრივ მხარეზე ----- 54

ანჟელი სორავა
როგორ მოვამზადოთ და წარვადგინოთ
ფულადი ნაკადების ანგარიშგება----- 58

მენეჯერული პირისხვა

ნათო ბაზიაშვილი
მენეჯერული აღრიცხვის
მნიშვნელობა მმართველობითი
გადაწყვეტილებების მიღებისას ----- 70

ბიზნეს-გარემო

დავით კვიციანი
ბიზნეს-გარემოს
მიმზიდველობა საქართველოში ----- 72

დემოგრაფია

მერაბ ხვალიაძე
საქართველო დემოგრაფიულ სარკეში ----- 75

საერთაშორისო ურთიერთობები

თამთა ჰირტანია
საქართველოს საგარეო ვაჭრობის
ეკონომიკური ანალიზი თანამედროვე ეტაპზე ---- 77

რეცენზია ----- 80 – 82

„ბიზნეს-მაცნე“ – ჟურნალი ჟურნალში

რეკონსტრუქციის კოდექსის მოლიპული ზიგზაბები

ადგილობრივი არჩევნების დასრულებისთანავე, ხელისუფლებამ მოქმედი საგადასახადო კოდექსის დაყოვნებით შეცვლა გადაწყვიტა. ჯერ კიდევ არ იყო ცნობილი ახალი აქტის კონტურები, რომ მას ნომენტატურული ბიზნესის წარმომადგენლებმა რეკონსტრუქციის კოდექსი უწოდეს.

იური პაპასავა,
ეკონომიკურ მეცნიერებათა
აკადემიური დოქტორი

საგადასახადო გარიგების სა-
ნაცვლოდ, რომელსაც ზუსტად
30 ვერცხლის წონა აქვს, ამ მო-
რიგ საეტაპო გადანყვეტილებას
ცნობილმა ოდიოზურმა სახეებმა
ფონი შეუქმნეს: **გვეშველა, ბიზ-
ნესი ამოისუნთქავს, ამიერიდან
გადამხდელს ბუზიც არ აუფრინ-
დებაო.** ისინი ეკრანიდან, პრესის
ფურცლებიდან, თუ იმპროვიზირე-
ბული შეხვედრების დროს დამაჯე-
რებლად აფრქვევდნენ სარფიანად
გაყიდულ აღფრთოვანებას ჯერ
არ არსებულ, ზეპირ განაცხადებში
ლაჟვარდფერებად წარმოდგენილ
დოკუმენტზე. კანონპროექტმა ელ-
ვის სისწრაფით შემოიღებინა პარ-
ლამენტის საკომიტეტო დერეფ-
ნები, თითქმის ცარიელ სხდომათა
დარბაზში პრინციპულ პოზიციებ-
საც (პირველი განხილვა) უყარეს
კენჭი და უკვე მეორე მოსმენითაც
(მუხლობრივად) მიიღეს, რაც იმას
ნიშნავს, რომ მას სამემოდგომო სე-
სიაზე, ფაქტობრივად, არსებული
სახით დაამტკიცებენ. ექსპერტთა
ნაწილი თავიდანვე გულცივად შეხ-
ვდა ამ ფაქტს და დღემდე გამოხა-
ტავს მკვეთრად უარყოფით დამო-
კიდებულებას.

ასეთი რეციდივი სულაც არ
არის ჯერარნახული. სახელისუფ-
ლებო გუნდი ცდილობს გაიმყაროს
თავისი „უპირატესობა“, ოპონენ-
ტმა კი, როგორც ყოველთვის, უნდა
შენიშნოს შავი ლაქებიც. ამ „იდი-
ლის“ ლოგიკური შედეგი კონსე-
სუსამდე უნდა მიდიოდეს, თუმცა,
ზოგადად აღიარებული პრაქტი-
კისგან განსხვავებით, აქ „ქარავანი

მიდის“, არავისი მოსმენა არ სურს,
შავზე - თეთრიაო, გაიძახის და და-
იჯერეო - ძალადობს.

გასაკვირი ისაა, რომ აგვის-
ტოს ნაცვლად, ახალი კოდექსის
მიღება სექტემბრამდე გადაი-
დო - ისეთი ტემპით იყო სტარტი
აღებული, დაპირების თანახმად,
ფინიში კვირიკობისთვის არ უნ-
და გასცდენოდა. ერთის მხრივ,
ეს კარგია, შემოდგომა ჯერ კიდევ
შორს არის - აგვისტოს ცხელმა
(ყველანაირი გაგებით) დღეებმა
უნდა გადაიაროს, მანამდე კი შე-
იძლება, როგორც პროექტზე, ისე
ვიმსჯელოთ, აღვნიშნოთ ამ აქტის
ნაკლოვანი, თუ კატეგორიულად
მიუღებელი მხარეები.

ყველაფერს თავისი სახელი
უნდა დაერქვას!

აქედან ის შეება შეიძლება მი-
ვილოთ, რომ იქ, ზევით, ვინმე მა-
ინც ჩაფიქრდება - ყველაფერი
კარგად ვერ არის; სხვებმა შეიძ-
ლება საღათას ძილ-ბურანს თავი
წართვას, გამოფხიზლდეს, დაი-
ნახოს: **როგორ აყრიან თვლებში
ნაცარს; გადამხდელი კი, პირში
წყალს თუ ჩაიგუბებს, მერე მიხ-
ვდება რა საკენკიც დაუყარეს,
ყულფის რკალი სუნთქვას რომ
გადაუკეტავს.**

საქმე იმაშია, რომ ახალი კო-
დექსის პროექტი კონდიციური,
დასრულებული სახით ფაქტობ-
რივად არავის უნახავს: უკვე რე-
ვოლუციურად იყო მონათლული,
როცა ავტორმა - ფინანსთა სამი-
ნისტრომ, პირველად სამუშაო ვა-
რიანტი **mof.ge**-ზე განათავსა და

გაიძახოდა: ეს ის არ არის!.. ბიზ-
ნესმენებთან და გადამხდლებთან
შეხვედრებზე გამოთქმულ შენიშ-
ვნებს შევიტანთ, თქვენს წინადა-
დებებსაც გავითვალისწინებთ და
ორ-სამ კვირაში საბოლოო ვარი-
ანტს გამოვავლევებთო; მოგვიან-
ებით, კანონპროექტის ინიცია-
ტორმა - საქართველოს მთავრო-
ბამ ახალი ინტერპრეტაცია განა-
თავსა თავის ვებგვერდზე. აქ უკვე
ჩანდა, რა სატყუარაც მიმოაბნია
მთავარმა შემოქმედმა ამ დოკუ-
მენტის მოლიპულ კლაკნილებში,
მაგრამ ისიც აცხადებდა, პარლა-
მენტს გადამუშავებულ, დახვე-
ნილ ვარიანტს წარვუდგენთო;
პარლამენტში ვინ რა განიხილა
(თუ ნაიკითხა ვინმემ საერთოდ),
პირადად ჩემთვის უცნობია, ის კი
დავინახე (და საგულისხმოა), რომ
მეორე მოსმენაზე ოპონენტების
(ოპოზიციას, გასაგები მიზეზების
გამო, არ ვახსენებ) ცხარე წინააღ-
მდეგობის მიუხედავად, მხოლოდ
5 ხმა არ დაეთანხმა უმრავლესო-
ბის ნებას. ეს კოდექსი ამოქმედ-
დება 2011 წლის 1 იანვრიდან. ამა-
ვე სხდომაზე (უმრავლესობამ 6
ხმის წინააღმდეგ) ამ კოდექსიდან
მნიშვნელოვანი სიახლეები მესამე
მოსმენითაც მიიღო და ცალკეუ-
ლი მუხლები 1 აგვისტოდან უკვე
ამოქმედდა, ზოგიერთი მუხლი კი
1 სექტემბრიდან შევა ძალაში.

ერთი კი ცხადია, განმარტებით
ბარათში, რომელმაც კანონპრო-
ექტი შეაცილა პარლამენტში, სხვა
რამ წერია (თუ აქვს ძალა ამ დო-
კუმენტს საერთოდ), დაანონსე-

ბულ განაცხადებს გამაბრუებელი დაპირებები მოჰქონდა მსმენელამდე, ფაქტობრივ შედეგებს კი ეშაპოტზე ავყავართ თვალეხანვეულნი.

არაფერი ახალი და რაციონალური, ქვეყნის აღმშენებლობას რომ წარუძღვება და გადამხდელს მალამოდ მოეცხება, ამ პროექტში (ფაქტობრივად მიღებულ ახალ საგადასახადო კოდექსში) არ არის: დღეისთვის წარმოდგენილ ვარიანტში, რბილად რომ ვთქვათ, ბევრი ისეთი ხარვეზია, რომელიც ქვეყნის საგადასახადო პოლიტიკას უარესობისკენ მიაქანებს. ის ახლოსაც არ მიდის ბოლო პერიოდში ხელისუფლების მიერ სოფლის მეურნეობის, ტურიზმის, მცირე მეწარმეობის განვითარების, ინვესტიციების შემოსვლის წახალისების მიმართულებით გაცხადებულ პრიორიტეტებთან. ამ სფეროების მდგომარეობა ფაქტობრივად მძიმდება, მოსახლეობისა და სამეწარმეო სუბიექტების საგადასახადო ტვირთი იზრდება - ცალკეული მიმართულებით უარესდება საშემოსავლო გადასახადითა და აქციზით დაბეგვრის რეჟიმი, უფრო მკაცრი (უღმობელი) ხდება ადმინისტრირების მექანიზმი, გამარტივების ნაცვლად, კოდექსის დებულებები გართულდა და არც ორაზროვანი (ურთიერთგამომრიცხავი) მუხლებისგან განთავისუფლდა, მკვიდრდება ახალი ინსტიტუტები (თუ სტრუქტურები), რომლებიც ადმინისტრირების დანამატი უფროა, ვიდრე, გადამხდელის ინტერესების დაცვის მუხტის მატარებელი ნოვაცია.

ერთი სიტყვით, ცვლილებები შეეხო როგორც ფისკალურ სივრცეს, ასევე, გადასახადების ადმინისტრირების ინსტიტუციონალურ საკითხებს და საბოლოო შედეგებზე ექსპერტთა ვარაუდი ორივე მიმართულებით არაოპტიმისტურია. მათი ასეთი განწყობა არ გახლავთ ახირება, დაუნახაობა, დაპირისპირების ჟინი, თუ

განჭვრეტის უუნარობა. ცხადია, არსებობს საკმარისი არგუმენტაცია (ც, თუმცა, შორს წასვლა არაა საჭირო, თავად დოკუმენტია ისეთი: თვითონ ყვირის რაცაა; ისეთ ფერებშია გადანყვეტილი, წელიწადის არც ერთ დროს არ შეჰფერის; შეფუთულია ისე, შიგთავსიც კარგად ჩანს და ფართო ჭუჭყრუტანიდან შუბის წვერიც იმზირება - ერთს გაიძახიან და მეორე კეთდება. ხელისუფლება თუ ვერ გრძნობს ამას, არ ნიშნავს: სხვას ლიბრი გადაეკრა თვალეხზე; თუ იცის და მაინც დგამს ამ ნაბიჯს, შეგნებულ, მიზანმიმართულ ინტრიგასთან (სხვა სიტყვას არ ვიხმარ) გვაქვს საქმე და თუ ეს ასე არაა, მაშინ, მით უარესი...

ერთი გადაკითხვაც საკმარისია, რომ ახალ საგადასახადო კოდექსს რეგოლაციურის იარლიყი ჩამოსცილდეს და თუ ოდნავ მაინც მიატან სიფხიზლეს, ვირტუალური სამყაროდან თავადვე დაეშვები დაბლა, სხვისგან შეშველება არ დაგჭირდება.

ზემოაღნიშნული ვინმეს რომ არ მოეჩვენოს გადამლაშებად, მოდით, ერთად მივადევნოთ თვალი (და ყურიც), რასთან გვაქვს საქმე სინამდვილეში. დავინყოთ იქიდან, თუ რამ განაპირობა ახალი კოდექსის მიღება.

განმარტებითი ბარათის შესავალში (ზოგადი ინფორმაცია კანონპროექტის შესახებ) მისი ავტორი და ინიციატორი აცხადებს: „დღეისათვის მოქმედი საგადასახადო კოდექსის მიღებიდან ჩამოყალიბდა გარკვეული ხარვეზები როგორც დაბეგვრის, ისე ადმინისტრირების კუთხით, ამასთან, აუცილებლობას წარმოადგენს დაბეგვრის ახალი რეჟიმის შემოღება მიკრო და მცირე ბიზნესისთვის. საგადასახადო და საბაჟო სამსახურების გაერთიანებამ კი განაპირობა საგადასახადო და საბაჟო ნორმების ერთ კანონში გაერთიანება.“

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მოქმედი საგადასახადო კოდექსი საჭიროებდა მუხლების 95%-ში ცვლი-

ლებების შეტანას, რამაც განაპირობა საგადასახადო კოდექსის ახალი ვერსიის მომზადება.

კანონის პროექტის მიზანია მოხდეს არსებული ხარვეზების აღმოფხვრა და არსებული რეალობის გათვალისწინებით არსებული სისტემის დახვეწა და ოპტიმიზაცია. ამასთან, იქმნება ერთიანი უნიფიცირებული დოკუმენტი, რომელშიც განერილია, საზღვრის გადაკვეთიდან დაწყებული ლიკვიდაციით დასრულებული, გადასახადის გადამხდელი საქმიანობის მარეგულირებელი ყველა საგადასახადო პროცედურა თუ ნორმა.“

თუ ტექსტის გამართულობას არ ჩაუყინდებით, აქედან ფრიად საინტერესო (სასიკეთო, საყურადღებო) განზრახვას ამოიკითხავს ყველაზე კრიტიკულად განწყობილი ოპონენტიც კი. თუმცა, აქ პრობლემა სწორედ იმაში ვლინდება, რომ ასე მოწოდებული რაციონალური აზრიდან შემდგომ სულ სხვა, საპირისპირო მოქმედებები, გარკვეული წრის, ან პირთა ჯგუფის ინტერესების უზრუნველყოფის ღონისძიებები თუ გადანყვეტილებები იხლართება.

მგონია, დამეთანხმებით, რომ მოქმედი საგადასახადო კოდექსი მართლაც საჭიროებს ხარვეზებისგან განთავისუფლებას, დახვეწასა და ოპტიმიზაციას. სავსებით მისაღებია ერთიანი უნიფიცირებულ დოკუმენტში მოექცეს გადასახადის გადამხდელის საქმიანობის მარეგულირებელი ყველა საგადასახადო პროცედურა თუ ნორმა. ამ მხრივ, ახალი კოდექსის მიღების განზრახვას ვერ დაინუნებ. მაგრამ ამასთან, უნდა გვესმოდეს, რომ საგადასახადო კოდექსი არ არის რიგითი დოკუმენტი, რომელიც არეგულირებს მხოლოდ საგადასახადო ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებულ სამართლებრივ ურთიერთობებს. მის გამართულობაზე ბევრადაა დამოკიდებული სახელმწიფოს ფუნქციების უზრუნველყოფა, ქვეყნის მდგრა-

დი, ეკონომიკური განვითარება, სოციალური კეთილდღეობის ამაღლება და მრავალი სხვა.

ზოგადად, საგადასახადო კოდექსს შემდეგი სამი ფუნქცია აკისრია: **ფისკალური; ბაზრის დაცვა; მენარმეობის ხელშეწყობა.** საგადასახადო კოდექსი, როგორც ამ ფუნქციების აღმსრულებელი, არის სტრატეგიული, შორს გამიზნული დოკუმენტი. ის არ უნდა ემსახურებოდეს მიმდინარე პრობლემების გადაჭრას, საშუალო და მოკლევადიანი პერსპექტივის ამოცანების გადაწყვეტას. ამდენად, მის მიმართ დამოკიდებულება განსაკუთრებულად ფაქიზი, პრაგმატული, რაც მთავარია, განვითარებაზე და სტაბილურობაზე ორიენტირებული უნდა იყოს!

ჩვენს შემთხვევაში, აგერ უკვე რიგით მესამე კოდექსი სადაცაა ამოქმედდება. **მუდმივმა, დაუფიქრებელმა ექსპერიმენტებმა, ათასობით ცვლილებებმა და გაუმართლებელმა დამატებებმა მისი ორი წინამორბედი უფრო და უფრო დააშორა ძირითად დანიშნულებას, პოლიტიკური სპეკულაციის საგნად, სადამსჯელო და მორჩილების უზრუნველყოფ ინსტრუმენტად გადააქცია, გააუბედურა და ბიზნესს ჩამოაშორა ათასობით მენარმე.** არა და, ყოველი მორიგი სახეცვლილების შემდეგ ცხადდებოდა, რომ ჩვენი საგადასახადო კანონმდებლობა არის უაღრესად რევოლუციური, ულტრალიბერალური, სწორუპოვარი მთელს პოსტსაბჭოურ სივრცეში.

საგადასახადო კოდექსის ახალი ვერსია უფრო მეტ ხარვეზებს და პრინციპულად მიუღებელ დებულებებსაც შეიცავს. ამდენად, მალევე გახდება საჭირო მისი სრულყოფა და დახვეწა. ნავა და ნავა კვლავ ცვლილებების ნიაღვარი. ოქტომბერში თუ არა, წლის ბოლომდე მასშიც ვიხილავთ არაერთ **„რევოლუციურ ნოვაციას“.** მით უმეტეს, ქვეყნის ძირითადი კანონის ახალი რედაქციის მიღების შემდგომ ისედაც საჭირო

გახდება მისგან გამომდინარე კანონებისა და კანონქვემდებარე აქტების გადახალისება.

საგადასახადო კანონმდებლობის არასტაბილურობა, მასში ყოველდღიურად ცვლილებებისა და დამატებების შეტანა ძვირად გვიჯდება, უარყოფითად აისახება ბიზნეს გარემოზე, გადამხდელის საქმიანობაზე, საერთოდ - ეკონომიკის განვითარებაზე, ამის ათასობით მაგალითიც გვაქვს და მწარე გამოცდილებაც (ცუდი ისაა, რომ სხვისი მოსმენა არ გვინდა და საკუთარ ნაბოროტიკებაზეც ვერ ვახერხებთ შესაბამისი დასკვნების გაკეთებას).

საგადასახადო კოდექსის ახალი ვერსიის შემუშავებაში თურმე (როგორც განმარტებით ბარათშია აღნიშნული), მონაწილეობდნენ მხოლოდ საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს თანამშრომლები და როგორც ირკვევა, მასში სხვა (ექსპერტები, არასამთავრობო ან/და საერთაშორისო ორგანიზაციები) არ ჩარეულა. საქმეც ამაშია... თავისთავად ეს ფაქტი, რომ კანონპროექტი ვინრო უწყებრივი (მხოლოდ ფინანსთა სამინისტროს) მეცადინეობის შედეგია, მეტყველებს მის ცალმხრიობაზე. ფინანსთა სამინისტროს ნაკლებად აწუხებს რამდენად ცუდია საგადასახადო კოდექსი ბიზნესისთვის და ეკონომიკური განვითარებისთვის, რაც ლოგიკურიცაა. მისი უმთავრესი მიზანი საშემოსავლო გეგმის შესრულებაა და რა გასაკვირია, ყველა ნაბიჯი, წინადადება თუ ბნკარედი ამ სულისკვეთებით იყოს გაჟღენთილი. ამიტომ, განეიტრალებისთვის, სულ ცოტა, ამ საქმეში ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო მაინც უნდა იყოს ჩართული.

ასეთი დოკუმენტი კულუარებში არ უნდა იქმნებოდეს!

დაუშვებელია ცალმხრივი, უდიერი, გაუაზრებელი, იმპულსური დამოკიდებულება საგადასახადო კოდექსის (და არა მარტო მის) მიმართ!

ვატყობ, გაგვიგრძელდა ზოგად-თეორიულ ასპექტებზე მსჯე-

ლობა, უფრო კონკრეტულზე შევეჩერდეთ: **ახალი საგადასახადო კოდექსის პროექტის მთავარ პრიორიტეტებად საგადასახადო სისტემის მიმართ ნდობის ამაღლება, გონივრული ადმინისტრირების განხორციელება, სტაბილური საგადასახადო გარემოს ჩამოყალიბება, ბიზნესის მაქსიმალურად ლეგალიზება, მცირე ბიზნესისთვის საგადასახადო ტვირთის შემსუბუქება და კანონის ორმაგი ინტერპრეტირების გამორიცხვა სახელდება.** ვნახოთ, რა მივიღეთ ამ მიმართულებით.

საგადასახადო კოდექსის ახალი ვერსიაში, ერთი შეხედვით, მართლაც არის სიახლეები: **საგადასახადო ომბუდსმენი** (მუხლი 42), **წინასწარი გადაწყვეტილება შესასრულებელი საგადასახადო ვალდებულების თაობაზე** (მუხლი 47), **პირადი საგადასახადო აგენტი** (მუხლი 73), **მიკრო და მცირე ბიზნესის ცნებები** (მუხლები 83-95), **იმპორტის გადასახადი საბაჟო გადასახადის ნაცვლად** (მუხლი 194), **საქართველოს ეკონომიკურ ტერიტორიაზე საქონლის გადაადგილება** (თავი XXX), **აუდიტორთა საბჭო** (მუხლი 267), **ცალკეული კატეგორიის გამამხდელის კვარტალურ დეკლარირებაზე და გადასახადის გადახდაზე გადასვლა** (მუხლი 308/7) და სხვა, რაც მთლიანობაში საგადასახადო კოდექსის მცირე ნაწილია, დანარჩენი კი უცვლელად გადმოდის მოქმედი კოდექსიდან. ამ „სიახლეების“ ჩამონათვალი, უდავოდ, შთამბეჭდავია, მაგრამ თუ ჩავუღრმავდებით, ფაქტობრივად არც ერთი არ იმუშავებს გადამხდელის (სამენარმეო სუბიექტის) სასიკეთოდ - მხოლოდ მოჩვენებითი ეფექტის მოსახდენადაა კოდექსის ნორმებში მიმოხვეული.

ჩვენც მივყვით თანმიმდევრულად და ვნახოთ: **„რა სიკეთე მოაქვს მამალს“?**

კოდექსის პროექტით შემოდის **ომბუდსმენის ინსტიტუტი** - მუხლი 42, რომელშიც აღნიშნულია: **„საგადასახადო ომბუდს-**

მენი ზედამხედველობას უწევს საქართველოს ტერიტორიაზე გადასახადის გადამხდელთა უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვას, ავლენს მათი დარღვევის ფაქტებს, ხელს უწყობს დარღვეული უფლებების აღდგენას. საგადასახადო ომბუდსმენის უფლებამოსილება, მისი საქმიანობის ძირითადი პრინციპები და ფორმები განისაზღვრება საქართველოს მთავრობის დადგენილებით“.

როგორც აქედან ამკარად ჩანს, ომბუდსმენის ინსტიტუტის არსებობის არსი ისაა, რომ საჭიროების შემთხვევაში დაუპირისპირდეს მთავრობასაც კი და მისი გადანყვეტილებები გააპროტესტოს. მაგრამ თუ კი ომბუდსმენს უფლებებს განუსაზღვრავს და დანიშნავს აღმასრულებელი ხელისუფლება, მაშინ, ის მის დაკრულზე იცეკვებს, რათქმაუნდა, ან რატომ უნდა დანიშნოს პრემიერმა ისეთი კადრი, ომბუდსმენის თანამდებობაზე, რომელიც მისი ნაბიჯების წინააღმდეგ წავა, ან რატომ მიანიჭებს მას ისეთ უფლებებს, რომ სერიოზულად შეუქმნას პრობლემები?! ამდენად, ეს მუხლი ფაქტობრივად ვერ იმუშავებს. ცხადია, შეიძლებოდა ამ მუხლის სხვა რედაქციით მიღება, ვთქვათ, უფლება-მოსილების და დანიშვნა-განთავისუფლების საკითხი გადაეწყვიტა პარლამენტს, კანდიდატურის წარდგენის კვოტა გადაცემოდა ოპოზიციას (რაც მორჩილი უმრავლესობის პირობებში ფაქტობრივად არარეალურია, მაგრამ მაინც...).

განსაკუთრებული ოვაციები დაიმსახურა შემოსავლების სამსახურისთვის წინასწარი გადანყვეტილების მიღების უფლების მინიჭებამ (მუხლი 47). ადრე და ახალი ვერსიითაც, საგადასახადო ორგანოს წერილობით განმარტებას არ ჰქონდა ნორმატიული აქტის ძალა და წარმოადგენდა რეკომენდაციას (რაც სავსებით სწორია: ვის მიერაც არ უნდა იყოს განმარტება გაცემული, ის კანონზე მაღლა ვერ დადგება). ამდენად,

ასეთი ჩანაწერი გადამხდელებს უქმნიდა პრობლემას. გამოსავალი მოიძებნა იმაში, რომ გადამხდელის წერილობით მიმართვაზე შემოსავლების სამსახურს შეუძლია გასცეს დასკვნა (წინასწარი გადანყვეტილება) თუ როგორ უნდა დაიბეგროს დაგეგმილი, ან უკვე განხორციელებული ოპერაციები და თუ პირი იმოქმედებს წინასწარი გადანყვეტილების შესაბამისად, საგადასახადო ორგანოს მიერ მის მიმართ საწინააღმდეგო გადანყვეტილების მიღება და გადასახადის ან/და სანქციის დარიცხვა არ განხორციელდება. ამ გადანყვეტილებას ზუსტად ასე (ან ამ შინაარსით) აანონსებდნენ და იქმნებოდა შთაბეჭდილება, რომ ხელისუფლებას უზრუნია გადამხდელის ინტერესების უზრუნველსაყოფად.

ჩემის აზრით, ეს არის ერთ-ერთი პრინციპულად მიუღებელი სატყუარა: ჯერ ერთი - საგადასახადო კოდექსი მარტივი, ყველასთვის გასაგები, ადვილად აღსაქმელი უნდა იყოს და არ საჭიროებდეს დამატებით განმარტებებს; მეორე - წინასწარი გადანყვეტილების მოპოვება პროცედურულად დროში განელილი „ფუფუნებაა“ - უნდა გამოიცეს მოთხოვნის წარდგენიდან არა უგვიანეს 60 დღისა. ის არ ვრცელდება პირის მიერ განხორციელებული იმ ოპერაციის მიმართ, რომლის მიხედვითაც, წარდგენილია დეკლარაცია, ან დარღვეულია დეკლარირების ვადები; წინასწარი გადანყვეტილება საჭიროებს საქართველოს ფინანსთა მინისტრთან შეთანხმებას. ამასთან, ამ გადანყვეტილების გამოცემის წესსა და პირობებს განსაზღვრავს ფინანსთა მინისტრი. წინასწარი გადანყვეტილება შეიძლება გაუქმდეს: თუ პირის მიერ წარმოდგენილი ფაქტები არასრულია ან/და არასწორია; თუ ნორმა შეიცვალა და მესამე - წინასწარი გადანყვეტილების მოპოვება ფასიანია და თანაც ის იაფი არ ღირს (ეს ბევრმა არ იცის). ეს ნორმა ჯერ კიდევ არ იყო ძალაში შესული, რომ საქართველოს მთავრობის 2010 წლის

31 მაისის №149 დადგენილებით, შემოსავლების სამსახურის მიერ მომსახურების განვითარების საფასურებისა და მათი განაკვეთების შესახებ 2010 წლის 30 მარტის №96 დადგენილებაში შევიდა ცვლილებები და საგადასახადო ორგანოს წინასწარი დასკვნა საგადასახადო კანონმდებლობის გამოყენებასთან დაკავშირებით, 10 დღეზე მეტ ვადაში, 1 000 000 ლარზე მეტი კაპიტალის მქონე ან/და 10 000 000 ლარზე მეტი წლიური ბრუნვის მქონე პირებისთვის ღირს 30 000 ლარი, ხოლო სხვა პირებისთვის კი - 15 000 ლარი.

ხომ ხედავთ, ამ ნორმის შემოღებას ფაქტობრივად შედეგი არ მოაქვს. ამ ნორმით ვერ ისარგებლებს მიკრო და მცირე მენარმე, ვერც საშუალო ფენის ბიზნესი - უბრალოდ, ძვირია. გარდა ამისა, ორი თვე თუ უცადაე პასუხს, შესრულებული ოპერაციის დეკლარირების დრო მოვა და ისედაც გაიჭყლიტები; რომც მიიღო სანატრელი პასუხი, შეიძლება შეგიცვალონ, ან, თუნდაც გაგიუქმონ. დააკვირდით, გაუქმების საფუძველს: რატომ უნდა მიიღონ წინასწარი გადანყვეტილება ბრმად, არასრულ ან/და არასწორ ფაქტებზე დაყრდნობით? შემოსავლების სამსახურმა არ უნდა იცოდეს, შეიცვლება თუ არა ნორმა? გაიძახიან: ნორმის ინტერპრეტაციის საშუალება არ იქნებაო, ამაზე მეტი გინდა? ჯერ ფულს გადაგახდევინებენ, წინასწარ გადანყვეტილებას მოგცემენ, მოგვიანებით გეტყვიან, რა ვქნათ ბატონო, ნორმა შეიცვალაო. მოკლედ - როგორც ნახეთ, წინასწარი გადანყვეტილება გადამხდელის საამებლად არ არის მიღებული.

სიტყვამ მოიტანა და მომსახურების ანაზღაურების საკითხი ოდნავ უნდა განვაგრცო: ყველა სხვა სიკეთესთან ერთად, რაც „საგადასახადო სისტემის დახვეწამ“ მოიტანა, ისაა, რომ საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს შემოსავლების სამსახური 2010 წლის აპრილიდან სა-

ჯარო სამართლის იურიდიული პირი გახდა. იგი დაადგა „კომერციალიზაციის“ და თვითდაფინანსების გზას: საგადასახადოს ჩინოვნიკები საბიუჯეტო დაფინანსების გარდა, დამატებით ხელფასს მათ მიერ მენარმეებზე დარიცხული და ამოღებული გადასახადებიდან პროცენტის სახით მიიღებენ. შემოსავლების სამსახურს, სხვა სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობისა და დანიშნულების ამოცანების შესრულების გარდა, სხვა „მომსახურების“ განევის ფუნქციაც მიენიჭა და არქივიდან ცნობების გაცემა, წლიური დეკლარაციის ასლის აღება, წარმომშობის სერთიფიკატის გაცემა და ა.შ. ამიერიდან უკვე უფულოდ არ ხდება შემოსავლების სამსახურის მიერ მომსახურების განევისთვის დანესებული საფასურები და განაკვეთებიც სოლიდურია.

ის ნოვაციები, რომლებსაც აანონსებდნენ როგორც რეკოლუციურს და გადამხდელის ხსნას, მათ შორის: პირადი აგენტის მომსახურება, გადამხდელის ინიციატივით საგადასახადო შემონმების ჩატარება, სასაქონლო მატერიალური ფასეულობების ჩამონერის აქტის შედგენაში შემოსავლების სამსახურის წარმომადგენლის მონაწილეობა, საგადასახადო ორგანოს წინასწარი დასკვნა საგადასახადო კანონმდებლობასთან დაკავშირებით, დღეს ფასიანია - ფულს იღებენ დღისით, მზისით... რა უბედურებაა?!..

ეს, ვფიქრობ, ყველაზე ცუდი, არაეფექტური და არარაციონალური გადაწყვეტილებაა. გადასახადების გადამხდელები გადასახადებს იმიტომ იხდიან, რომ სახელმწიფომ თავისი ფუნქციების შესრულება, სახელმწიფო აპარატის გამართული საქმიანობა უზრუნველყოს და არა დამატებითი შემოსავლების მისაღებად სავაჭრო ბუტიკი გახსნას. საგადასახადო ორგანოს თუნდაც ნაწილობრივ თვითდაფინანსებაზე გადაყვანა

არალეგალური საკუთარი სარჩო-საბადებლის მოპოვების უფლების დაკანონებას, მოტივაციის გაჩენას, რეკეტის „თანამედროვე“ ფორმების აღმოცენებას და დამკვიდრებას უფრო ჰგავს, ვიდრე საგადასახადო სისტემის დახვეწას.

მიკრო და მცირე ბიზნესის ცნებებზეც (მუხლები 83-95) უნდა შევჩერდე.

გადაჭარბებულია მოლოდინი იმისა, რომ ამ მხრივ გადამხდელებმა რაღაც ახალი და ხელშეწყობა მიიღეს. სპეციალური დაბეგვრის რეჟიმი ვრცელდება მხოლოდ ფიზიკურ პირებზე (და არა სხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის სამეწარმეო სუბიექტზე), რომლებიც მიკრო და მცირე ბიზნესის სტატუსს მიიღებენ. იურიდიულ პირებს ამ კატეგორიაში მოხვედრის შესაძლებლობა არ ექნება. საქმიანობის სახეები ჯერ უცნობია და მას განსაზღვრავს საქართველოს მთავრობა. ამასთან, აღმასრულებელ ხელისუფლებას ენიჭება უფლება აკრძალოს მიკრო და მცირე ბიზნესის სტატუსის მქონე პირის მიერ ცალკეული საქმიანობის განხორციელება ან არ მიანიჭოს მათ შესაბამისი სტატუსი ასეთი საქმიანობის ფარგლებში. მეტიც, საქართველოს მთავრობას უფლება აქვს განსაზღვროს შემოსავლის სახეები ასეთი საქმიანობის ფარგლებში.

მიკრო ბიზნესის სტატუსი შეიძლება მიენიჭოს ფიზიკურ პირს, რომელიც არ იყენებს დაქირავებულ პირთა შრომას და დამოუკიდებლად ეწევა ეკონომიკურ საქმიანობას, რომლის მიხედვითაც მის მიერ კალენდარული წლის განმავლობაში მისაღები ჯამური ერთობლივი შემოსავალი არ აღემატება 30 000 ლარს. ეს თანხა ძლიერ მცირეა - დღიური ერთობლივი შემოსავალი ასეთი პირებისა 80-82 ლარი შეიძლება იყოს განეული ხარჯების ჩათვლით. მიკრო ბიზნესის სტატუსის მქონე პირისგან საქონლის ან მომსახუ-

რების მყიდველ მენარმეს არ შეეძლება ამ თანხის ხარჯად გატარება, თუნდაც დანახარჯი დოკუმენტურად იყოს დადასტურებული. ამდენად, ბიზნესის ეს წრე (თუ კი ბიზნესი ქვია ლუკმაპურის შოვნას) ფაქტობრივად, გარიყულია, მცირე და მსხვილი ბიზნესმენები თავს შეიკავებენ მიკრო მენარმეებთან ეკონომიკური ურთიერთობისგან.

მიკრო მენარმეები არ იბეგრებიან და მათ არ ექნებათ სალარო აპარატების გამოყენების ვალდებულება, მაგრამ ისინი ცალსახად არ არიან თავისუფალნი აღრიცხვისგან და კონტროლისგან. მიკრო ბიზნესის სტატუსის მქონე პირი პირველადი საგადასახადო დოკუმენტის გამონერისას, ვალდებულია დოკუმენტებში მიუთითოს მისი სტატუსი და სტატუსის სერთიფიკატის ნომერი. მან, მისთვის, ან მის მიერ გამონერილი დოკუმენტები, სავალდებულოა, რომ შეინახოს.

საგადასახადო ორგანოს უფლება აქვს მიკრო ბიზნესის სტატუსის მქონე პირის შემოსავლები განსაზღვროს არაპირდაპირი მეთოდებით ფინანსთა მინისტრის მიერ განსაზღვრული წესით, ანუ, ფინანსთა სამინისტროს წარმომადგენელთა მიერ მიკრო მენარმეთა ბრუნვა შესაძლებელია სუბიექტურად შეფასდეს.

ზოგადად, ასეთი მიდგომისას, ცუდი ისაა, რომ ამ რეჟიმიდან გამოსვლის მოტივაციაც ნაკლებად მიმზიდველია და კორუფციული გარიგების შესაძლებლობები მატულობს. სხვათა შორის, მოქმედი საგადასახადო კოდექსის მიხედვით, მართალია, მიკრო მენარმის სტატუსი არ ჰქონდათ, მაგრამ სავარაუდოდ, ამ წრისთვის მისაკუთვნებული კატეგორია (სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მოყვანა, რომელიც ხორციელდება ტრაქტორებით, ან კომბაინებით, მესაათე, მკერავი, ფეხსაცმლისა და ტყავის ნაწარმის რემონტი, სამდივნო და მთარგმნელობითი მომსახურების განევა, თმის

დაბანა, შესწორება და კრეჭა, დაწყობა, შეღებვა, შეფერადება, დახვევა, გასწორება და ანალოგიური სამუშაოები მამაკაცებისთვის და ქალებისათვის, აგრეთვე გაპარსვა და წვერის შესწორება და სხვა (ჩამოთვლია 168-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ლ“ პუნქტში) ადრე უკეთეს დაბეგვრის რეჟიმში იყვნენ, არ იხდიდნენ გადასახადს და არც არავინ აწუხებდა.

ბევრად უფრო გაურკვეველი სიტუაციაა მცირე მენარმეებთან დაკავშირებითაც: ეს სტატუსი შეიძლება მიენიჭოს მენარმე ფიზიკურ პირს, რომლის ჯამური ბრუნვა კალენდარული წლის განმავლობაში არ აღემატება 200000 ლარს. ისინი გადასახადს იხდიან შემოსავლის 3-5 %-ის ფარგლებში და თურმე ეს შემოსავალი, არც მეტი, არც ნაკლები, შედგება საქართველოში არსებული წყაროდან მიღებული ერთობლივი შემოსავლებისგან, გარდა ხელფასის სახით მიღებული შემოსავლებისა (იხ. მუხლი 90/3). სხვა რაიმე შეღავათი მათზე არ ვრცელდება. მცირე სანარმო ექვებდებარება განსაკუთრებულ კონტროლსა და საგადასახადო ვალდებულების ადმინისტრირების მკაცრ რეჟიმს.

კოდექსში 92.1-ე მუხლი გვეუბნება, რომ მცირე ბიზნესს უფლება აქვს, არ აწარმოოს შემოსავლებისა და ხარჯების აღრიცხვა. ამავე მუხლის მე-7 პუნქტში კი წერია, რომ მცირე ბიზნესმა უნდა აწარმოოს ხარჯების აღრიცხვის ყურნალი, რომლის წარმოების წესს ადგენს ფინანსთა მინისტრი (ხომ არის ეს „ჭრელო პეპელა?!“ ..).

მცირე ბიზნესის მიერ საგადასახადო წლის განმავლობაში მიღებული ზარალი მომდევნო წელს არ გადაიტანება, თუ არ ხდება სპეციალური დაბეგვრის რეჟიმიდან გამოსვლა. ამდენად, განსაკუთრებულ პრივილეგიებს მცირე მენარმე ვერ იგრძნობს, პირიქით, მისი ამ სტატუსის გამო, მას მუდმივად დაყვედრებული ყურადღების ქვეშ მოუწევს თავისი პრობლემების დემონსტრირება და დაცვა.

ახალ საგადასახადო კოდექსში განსაკუთრებულად თვალშისაცემია მენარმის და სახელმწიფოს ურთიერთობა. სახელმწიფოს მენარმის მიმართ თითქმის არანაირი ვალდებულება არ გააჩნია. **მენარმეს კი უმნიშვნელო წვრილმანიც, უნებლიე შეცდომა, მცირედი დაგვიანება არ ევატიება. ვერც თავს დაიცავს, რამდენადაც დავის განხილვის მექანიზმი, აუდიტორული საბჭოს კომპეტენციის და უფლებამოსილების ჩათვლით, აღმასრულებელი ხელისუფლების სრულ კონტროლქვეშაა. მაგალითად, მხოლოდ ერთი ასეთი შემთხვევა განვიხილოთ: თუ სახელმწიფოს მენარმის მიმართ რაიმე დავალიანება დაუდგინდა, მას თავისუფლად შეუძლია განერილ ვადაში ეს თანხა არ გადაიხადოს, თუნდაც ეს საკითხი სასამართლოს მიერ მენარმის სასარგებლოდ იყოს გადაწყვეტილი. სახელმწიფოს მენარმისთვის დასაბრუნებელი ზედმეტად გადახდილი თანხის უზრუნველყოფის ვალდებულება არ აკისრია!**

პროექტში დეტალურადაა აღწერილი, თუ რა შემთხვევაში, რა ვადებში უზრუნველდება მენარმეებს ზედმეტად გადახდილი თანხა სახელმწიფოსგან, მაგრამ არსად არ ჩანს – რითაა უზრუნველყოფილი სახელმწიფოს ვალი მენარმის მიმართ. თუ სახელმწიფო არ ენდობა მენარმეს და რისკების შემცირებისთვის მის გადასახადს სხვადასხვა ქონებით უზრუნველყოფს, მენარმე სახელმწიფოს სიტყვაზე უნდა ენდოს.

სახელმწიფოსგან განსხვავებით, მენარმის საგადასახადო დავალიანების უზრუნველყოფის პირობები მეტად მკაცრია და სასტიკი. სახელმწიფო გადასახადის გადახდის ვადის მიხედვითაც პრივილეგიურულ მდგომარეობაშია. თუ იგი მოვალეა მენარმეს, ზედმეტად გადახდილი თანხა, 3 თვის განმავლობაში დაუბრუნოს, მენარმეს ახალი საგადასახადო კოდექსის 61-ე მუხლის მეორე პუნქტის მიხედ-

ვით, ეკისრება ვალდებულება, რომ გადასახადი დეკლარაციის წარდგენისთვის დადგენილ, ან საგადასახადო მოთხოვნიდან 20 დღის ვადაში გადაიხადოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, დაჯარიმდება და თუ ჯარიმასაც არ გადაიხდის, მისი დავალიანება უზრუნველყოფის სახით სახელმწიფოს ქონებაში გადავა.

კიდევ ერთი - საყურადღებო და მნიშვნელოვანი. საგადასახადო კოდექსის ახალი ვერსიიდან კარგად ჩანს, რომ აღმასრულებელი ხელისუფლების უფლებამოსილება მკვეთრად იზრდება. საკანონმდებლო და სასამართლოს ფუნქციებიც კი მის ხელში გადადის. ჭრის და კერავს კიდევ, სახელური უკუღმა რომ მიაკეროს პერანგს, მოდის მიმართულებად ჩაითვლება და პოდიუმზე წარმატებითაც ჩაატარებენ მკერდასვე მოდელებს, ამიერიდან ყველა გამამხდელმა ასეთი სახელური უნდა ატარონო, იტყვიან და უნდა დავიჯეროთ (მე ვასრულოთ) კიდევ!

შენიშვნების ეს ნაწილი ძალიან მცირეა იმასთან, რაზეც შეიძლება შევჩერდეთ, თუმცა, საყურნალო შეზღუდული ფორმატი ამ ჯერზე მეტის თქმის შესაძლებლობას არ იძლევა. ჩვენ კონკრეტულ დეტალებს კიდევ დაუბრუნდებით. ექსპერტებთან ერთად, დეტალურად განვიხილავთ პრობლემურ საკითხებს და შემდეგ ნომრებში მოგაწვდით.

ამ ჯერზე კი, ერთგვარი შეჯამების სახით, შეიძლება ვთქვათ, რომ ამჟამად ახალი ხედვა, ზემოაღნიშნული რეგულაციური ნოვაციების დამკვიდრება „გადამხდელის ბედნიერებისთვისაა“ მოგონილი. საგადასახადო კოდექსი გაჟღენთილია სეთურის სულისკვეთებით – გადამხდელს ერთი გოჭი უნდა დაუტოვო მარტო, არ გაზულუქდება მერე და მორჩილად იქნება!

არავის უნდა ჰქონდეს იმის ილუზია, რომ ოდესმე ხელისუფლება იოტისოდენა დათმობაზე წავა და გადამხდელის მორჩილების აღვირს ზომაზე მეტად მიუშვებს.

ძველის ბუნდოვანება ახალსაც „ბადადო“

რამდენიმე მოსაზრება ახალ საგადასახადო კოდექსთან დაკავშირებით

ყველა ქვეყნის სახელმწიფოებრივად მოაზროვნე მთავრობის ძირითადი სურვილია (მიზანია) რაც შეიძლება ბევრი მენარმე იყოს ქვეყანაში, ჰქონდეთ მათ ბიზნესის დაუბრკოლებლად ყეთების საშუალება და არ ხდებოდეს ხელოვნური ჩარევები სხვადასხვა სტრუქტურების მხრიდან. მართალია, ბიზნესის ყეთების პრიორიტეტებზე, ჩვენი მთავრობის მიერ გაცხადებულია, მიღებულია შესაბამისი ჯანონები და ჯანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები ბიზნესის ხელშეწყობის თაობაზეც, მაგრამ ხშირ შემთხვევაში მთავრობა და საჯანონმდებლო ორგანო არ ითვალისწინებს პროზიდენტის მიერ ინიცირებულ საჯანონმდებლო ცვლილებებს და განსხვავებულ გადაწყვეტილებებს ტებულობს. ასეთი გადაწყვეტილებები ჯი ხშირად ტეგალური ბიზნესის წარმოების შეფერხებას იწვევს და ბიზნესს ჩრდილოვანი (ატურიცხავი) ეკონომიკისკენ უბიძგებს.

პირდაპირ ვიტყვი: 1997 წელს მიღებულმა საგადასახადო კოდექსმა ვერ უზრუნველყო საქართველოში კონსურენტუნარიანი ბიზნესგარემოს შექმნა და ქართული ეკონომიკის კლანური დაყოფა გამოიწვია. სწორედ ამიტომ დადგა დღის წესრიგში ახალი საგადასახადო კოდექსის მიღება, რომელიც 2005 წლის 1 იანვრიდან შევიდა ძალაში. მართალია, დროთა განმავლობაში მათში რამდენიმე ათეული ცვლილება შევიდა, მაგრამ მთავარი, რაც მთავრობამ ახალი საგადასახადო კოდექსის მიღების შემდეგ ვერ გაითვალისწინა, ის იყო, რომ არ მოახდინა ძველი საგადასახადო კოდექსის მოქმედების შედეგად დაზარალებულ მენარმეთა გათავისუფლება გადასახადებისგან, ანუ, არ გამოცხადდა ტოტალური საგადასახადო ამნისტიკა (რომელიც ყველა მენარმეს თანაბრად შეეხებოდა). ამდენად, მენარმეებს დღესაც უხდებათ 1997 წელს მიღებული კოდექსის შედეგად წარმოშობილი ვალების გადახდა (არადა, ხშირად ეს ვალები უიშელო ხასიათს ატარებს). საგადასახადო ორგანოები, მიუხედავად გადამხდელთა უმეტესობის გადახდის უუნარობისა, არ ახდენენ მათ ჩამონერას მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად, რაც ვა-

დაგადაცილებული საგადასახადო დავალიანების ხელოვნურ ზრდას იწვევს. აუცილებელია ახალ საგადასახადო კოდექსში გავითვალისწინოთ აღნიშნული კატეგორიის პირებზე რიცხული დავალიანებების ჩამონერა. როგორც ახლახან გახდა ცნობილი, მთავრობამ გამოაცხადა საგადასახადო ამნისტიკა საქართველოში მოქმედი ტელევიზიების მიმართ. მათ ჩამონერათ დაახლოებით 20 მილიონი ლარის ოდენობის საგადასახადო დავალიანება. ვფიქრობ, გადამხდელთა ასე დაყოფა (კატეგორიების მხრივ), ყოვლად დაუშვებელია, რაც საერთო ჯამში ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაზე ნეგატიურად იმოქმედებს. აქვე მინდა მკითხველის ყურადღება მივაპყრო ერთ გარემოებას: საქართველოს პრეზიდენტმა პარლამენტში გამოსვლისას სამართლიანად აღნიშნა, რომ ყოვლად დაუშვებელია ბიზნესის დალუქვა (სამენარმეო საქმიანობის შეჩერება) ფინანსთა მინისტრის წერილობითი თანხმობის (ბრძანების) გარეშე. პრაქტიკაში კი საპირისპირო ქმედებები ბევრია. სავაჭრო ობიექტების დალუქვა ხშირ შემთხვევაში ფინანსთა მინისტრის ბრძანების გარეშე ხდება. შემოსავლების სამსახურში განმარტავენ, რომ თითქოსდა, პრეზიდენტმა

ბორის ჭიჭინაძე,

სოხუმის აკაკი ჩხარტიშვილის სახელობის ეკონომიკურ-ჰუმანიტარული უნივერსიტეტის უფროსი მასწავლებელი

2 დღით დალუქვა ნებადართულად ჩათვალა. არადა, მას (პრეზიდენტს) 2009 წლის ოქტომბერში პარლამენტში გამოსვლისას, სავაჭრო ობიექტის დალუქვასთან დაკავშირებით არანაირ ვადებზე არ უსაუბრია. აქედან გამომდინარე, ასეთი ხშირი დალუქვები აფერხებს სამენარმეო საქმიანობის წარმართვას და ბიზნესის წარმოების შეფერხებას იწვევს (ხშირ შემთხვევაში ობიექტის დალუქვები თვეობით გრძელდება). სამენარმეო საქმიანობის ერთ-ერთი შემაფერხებელი ფაქტორია საჯარო რეესტრში დანესებული მოსაკრებლები ბიზნესის დანეებისას, კერძოდ, ინდივიდუალური მენარმის რეგისტრაციისთვის 1 სამუშაო დღის ვადაში საჭიროა 20 ლარის გადახდა, ხოლო, განცხადების შეტანისთანავე დარეგისტრირების შემთხვევაში – 50 ლარი, იურიდიული პირების შემთხვევაში, 1 სამუშაო დღის ვადაში დარეგისტრირების შემთხვევაში – 100 ლარი, განცხადების შეტანისთანავე დარეგისტრირების შემთხვევაში – 200 ლარი. ფასიანია მენარმე სუბიექტის რეგისტრირებულ მონაცემებში ცვლილების რეგისტრაციაც: 1 სამუშაო დღის ვადაში – 100 ლარი, განცხადების შეტანისთანავე რეგისტრაციის შემთხვევაში კი 200

ლარი. ასევე ფასიანია რეგისტრაციის გაუქმება, ინდივიდუალური მენარმეების შემთხვევაში, პირის გარდაცვალების, ან სასამართლოს მიერ გარდაცვლილად, ან ქმედუნაროდ აღიარების შემთხვევაში 1 სამუშაო დღის ვადაში – საფასურის გარეშე, ხოლო სხვა შემთხვევაში – 100 ლარი, იურიდიული პირების შემთხვევაში 1 სამუშაო დღის ვადაში საფასური შეადგენს – 100 ლარს, განცხადების შეტანის დღესვე კი – 200 ლარს. როგორც ვხედავთ, სამენარმო საქმიანობის როგორც დანყება, ასევე მისი შეწყვეტა ფასიანია და მენარმის მხრიდან გარკვეული საფასურის გადახდას საჭიროებს. აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ მოსაკრებლების ასეთი პრინციპი ევროპის ზოგიერთ განვითარებულ ქვეყანაში მოქმედებს, მაგრამ არა ყველგან. ჩვენთან დანესებული საზღაურები კი ამ მხრივ კრიტიკას ვერ უძღვება და საჭიროა მისი დახვეწა და ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკურ სიტუაციაზე მორგება, რადგანაც დანესებული მოსაკრებელი მნიშვნელოვნად განსხვავდება საბიუჯეტო დანესებულებებში არსებულ მინიმალური ხელფასისგან.

საჭიროა აღნიშნოს საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 30 მარ-

ტის №96 დადგენილების თაობაზე. კერძოდ, საქმე ეხება კანონს „საჯარო სამართლის იურიდიული პირის-შემოსავლების სამსახურის მიერ მომსახურების განვითარების საფასურებისა და მათი განაკვეთების დამტკიცების შესახებ“, აღნიშნულ დადგენილებაში 2010 წლის 23 ივნისს შევიდა ცვლილებები, რომლითაც გაიზარდა იმ მომსახურების ჩამონათვალი, რომელიც ფასიანია და გადამხდელის მიერ გარკვეული თანხების გადახდას მოითხოვს. საფასურისა და განაკვეთების ჩამონათვალი მეტად ფართოა და სულ 52 პუნქტით განისაზღვრება. საჭიროდ ვთვლი რამდენიმე პუნქტზე გავაკეთო კომენტარი. კერძოდ, **ბუნდოვანია აღნიშნული დადგენილების მე-9 პუნქტით გათვალისწინებული საფასურის რაოდენობა. ამ პუნქტით განსაზღვრულია, რომ თუ გადასახადის გადამხდელი საგადასახადო ორგანოს მოსთხოვს მისი საწარმოს საქმიანობის არაგემიურ შემონმებას, იმ შემთხვევაში, თუ გადამხდელის წლიური ბრუნვა 1 000 000 (ერთი მილიონი) ლარამდეა, მაშინ, მან უნდა გადაიხადოს საფასური აღნიშნული მომსახურებისათვის – 10 000 (ათი ათასი) ლარი, ხოლო, თუ გადამხ-**

დელის წლიური ბრუნვა 1 000 000 (ერთი მილიონი) ლარზე მეტია, მაშინ, უნდა გადაიხადოს 30 000 (ოცდაათი ათასი) ლარი. გაურკვეველია, რა პრინციპითაა დანესებული აღნიშნული რაოდენობის საფასური? ხომ შეიძლება მენარმის წლიური ბრუნვა იყოს ერთი მილიონი ლარი, ხოლო მოგება 5 000 ათასი ლარი, ან, საერთოდ არ ჰქონდეს მოგება. ამ შემთხვევაში როგორ უნდა ისარგებლოს ასეთმა მენარმემ მთავრობის მიერ შეთავაზებული მომსახურებით? ან, ხომ შეიძლება მენარმის წლიური ბრუნვა იყოს 9 000 (ცხრაათასი) ლარი და მას სურდეს მისი საწარმოს არაგემიური შემონმება – როგორ გადაიხდის ის 10 000 (ათიათასი) ლარს? ცხადია, აღნიშნული პუნქტი დახვეწას საჭიროებს, რათა მისმა მოქმედებამ არ გამოიწვიოს კეთილსინდისიერ მენარმეთა უფლებების შლახვა. ასევე ბუნდოვანია აღნიშნული დადგენილების მე-18 პუნქტი. კერძოდ, ფასიანია საგადასახადო ორგანოს წინასწარი დასკვნა საგადასახადო კანონმდებლობის გამოყენებასთან დაკავშირებით. არ არსებობს არანაირი განმარტება, თუ რა იგულისხმება საგადასახადო ორგანოს წინასწარ დასკვნაში. უნდა ვივარაუდოთ, რომ აღნიშნულში იგულისხმება საგადასახადო ორგანოს წერილობითი პასუხი გადამხდელის კითხვაზე ამა თუ იმ საგადასახადო მუხლის მოთხოვნის განმარტებასთან დაკავშირებით. მოქმედი საგადასახადო კოდექსის 47-ე მუხლი განმარტავს, რომ, თუ საგადასახადო ორგანო წერილობით პასუხს გაუგზავნის საგადასახადო გადამხდელს კოდექსის ამა თუ იმ მუხლის განმარტებასთან დაკავშირებით, მაშინ, საგადასახადოს ამ პასუხს იურიდიული ძალა არ აქვს. ხოლო, ახალი საგადასახადო კოდექსის პროექტში აღნიშნულია, რომ საგადასახადოს წერილს გადამხდელის მიმართ იურიდიული ძალა ექნება. სანაცვლოდ აღნიშნული მომსახურება უკვე ფასიანია და გადასახადის გადამხდელს არც თუ ისე პატარა თანხის გადახდა მოუწევს. თუ მენარმეს 1 000 000 (ერთი მილიონი) ლარზე მეტი კაპიტალი, ან 10 000 000 (ათი მილიონი) ლარზე მეტი წლიური ბრუნვა აქვს, მაშინ, ის ასეთი დასკვნის 10 დღეზე მეტი ხნის განმავლობაში მიღებისას გადაიხდის 10 000 (ათი ათასი) ლარს,

ხოლო სხვა დანარჩენი პირები კი 5 000 (ხუთიათასი) ლარს. ხოლო, თუ ზემოთ აღნიშნული კაპიტალისა და წლიური ბრუნვის მქონე პირებს დასკვნის მიღება უნდათ 10 სამუშაო დღის განმავლობაში, მაშინ, მენარმეები გადაიხდიან 30 000 (ოცდაათი ათასი) ლარს, ხოლო, სხვა დანარჩენი მენარმეები 15 000 (თხუთმეტი ათასი) ლარს. საფასურის დაწესებისას არ არის გათვალისწინებული ე.წ. „მიკრო“ და „მცირე მენარმის“ ინტერესები. რა ქნან აღნიშნული კატეგორიის მენარმეებმა, როცა მათ აინტერესებთ კოდექსის ამა თუ იმ მუხლის განმარტება. როგორ გადაიხადონ მათ დაწესებული საფასური? აღნიშნული დადგენილების 32-ე პუნქტში ნათქვამია, რომ გადამხდელის საბანკო ანგარიშებზე დადებული ყადაღის მოხსნა ფასიანია და ის ერთი სამუშაო დღის განმავლობაში 20 ლარი-თაა განსაზღვრული. ეს ნიშნავს, თუ გადასახადის გადამხდელს აქვს საბიუჯეტო დავალიანება და მის საბანკო ანგარიშებზე წარდგენილია საინკასო დავალებები, მიუხედავად იმისა, რომ იგი დაფარავს ამ დავალიანებას, მას საბანკო ანგარიშებზე საინკასო დავალება ექნება მანამ, სანამ არ გადაიხდის დაწესებულ საფასურს. ამასთან, ბუნდოვანია საკონტროლო-სალარო აპარატის რეგისტრაციისას დაწესებული მოსაკრებელიც. კერძოდ, თუ 1 სამუშაო დღეში სურს გადამხდელს აპარატის რეგისტრაცია (უმეტეს შემთხვევაში 1 სამუშაო დღეში უნდა მენარმეს აპარატის რეგისტრაცია, წინააღმდეგ შემთხვევაში მას დააჯარიმებენ აპარატის არქონისთვის – 500 ლარით) მაშინ, მან უნდა გადაიხადოს 20 ლარი, ხოლო 3 სამუშაო დღეში – 10 ლარი. ასევე ფასიანია ჩეკთან გათანაბრებული დოკუმენტების რეგისტრაცია – იმ შემთხვევაში, თუ საგადასახადო ორგანო მოახდენს მის რეგისტრაციას 1 სამუშაო დღეში, მაშინ, მენარმემ უნდა გადაიხადოს 50 ლარი, 3 სამუშაო დღეში კი 20 ლარი. როგორც ვხედავთ, საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 30 მარტის №96 დადგენილებით „საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – შემოსავლების სამსახურის მიერ მომსახურების განვითარების საფასურებისა და მათი განაკვეთების დამტკიცების შესახებ“ მიღებული დადგენილება ხშირ შემთხვევაში დისკრიმინაციულია

და ის ამკარად არღვევს მენარმეთა უფლებებს. ამასთან, ის წინააღმდეგობაში მოდის პრეზიდენტის მიერ ინიცირებულ „ეკონომიკური თავისუფლების აქტთან“.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია, თუ რა ხდება ახალი საგადასახადო კოდექსის პროექტში სამენარმეო საქმიანობის გაუმჯობესების მხრივ. ახალი კოდექსით შემოღის „მიკრო“ და „მცირე მენარმის“ კატეგორიები. ის მენარმე, რომლის წლიური ბრუნვა 30 000 ლარს არ აჭარბებს, ითვლება მიკრო მენარმედ და ის თავისუფლდება ყველანაირი გადასახადიდან. თუმცა, კანონის პროექტში არ არის განმარტებული, თუ როგორ ხდება მენარმის ბრუნვის დაფიქსირება. გამოდის, რომ აღნიშნული კატეგორიის მენარმეებმა კვლავ უნდა აწარმოონ საბუღალტრო აღრიცხვა (აბა ბრუნვას ისე როგორ დაადგენენ?). კანონპროექტის ავტორთა განმარტებით კი, მიკრო მენარმეებს საბუღალტრო აღრიცხვის წარმოება არ ევალებათ. ახალი საგადასახადო კოდექსით, დღით იბეგრება მიღებული ავანსები, რაც უკან გადადგმულ ნაბიჯად შეიძლება მივიჩნიოთ, არსებული კოდექსით ავანსი დღით არ იბეგრება, მიუხედავად იმისა, რომ მიკრო მენარმე გადასახადებით არ იბეგრება, საგადასახადო სამსახურებს ნებისმიერ დროს შეუძლიათ ჩაუტარონ აღნიშნული კატეგორიის მენარმეებს სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების ინვენტარიზაცია და უზედდებულო საქონლის გამოვლენის შემთხვევაში დააჯარიმონ ისინი გამოვლენილი საქონლის 500 პროცენტით (დღეს არსებული კოდექსით მენარმეები აღნიშნულ შემთხვევაში ჯარიმდებიან გამოვლენილი საქონლის 100 პროცენტით), გამოდის, რომ ამ შემთხვევაში საგადასახადო სამსახურები გადამხდელებიდან გადასახადებიდან მიუღებელ თანხებს ამოიღებენ ჯარიმების სახით. მიკრო მენარმეების დაბეგრასთან დაკავშირებით მისაღები კანონი დღეს არსებულ საგადასახადო კოდექსთან შედარებით უკან გადადგმულ ნაბიჯად უნდა მივიჩნიოთ, რადგან, მოქმედი კანონით გარკვეული კატეგორიის მენარმე პირები, რომელთა წლიური შემოსავალი 100 000 ლარს არ აჭარბებს, ისედაც გათავისუფლებულნი არიან გადასახადისგან. (გარდა იმ პირებისა, რომ-

ლებსაც ჰყავთ დაქირავებული პირები). ახალი კოდექსის პროექტში ასევე აღნიშნულია, რომ თუ მცირე მენარმეს სამჯერ დააჯარიმებენ სალაროს ჩეკის გაუცემლობის გამო, მაშინ, მას მოუხსნიან მცირე ბიზნისის სტატუსს. ეს კიდევ ერთხელ უბიძგებს შემოსავლების სამსახურის თანამშრომლებს, რაც შეიძლება ხშირად დააჯარიმონ მენარმეები სალაროს ჩეკის გაუცემლობაზე. ახალი კანონპროექტი საერთოდ არ ითვალისწინებს საბაჟო და საგადასახადო კოდექსების გაერთიანებას, მაშინ, როცა მთავრობის მიერ ამ კოდექსების გაერთიანების შესახებ იყო განცხადებული. ახალი საგადასახადო კოდექსის პროექტში ხშირად ნახსენები სიტყვები – „შესაძლებელია“, „განსაკუთრებულ შემთხვევაში“, „ცალკეული გადამხდელის“ მიმართ და სხვა, რაც ძალიან ართულებს გადამხდელის მიმართ მიდგომას და მათ არათანაბარ პირობებში აყენებს. კანონპროექტით ძალიან დიდი უფლებები აქვს მთავრობას. ეს უფლებები ხშირ შემთხვევაში ადგილობრივი თვითმმართველობის უფლებების შელახვასაც კი იწვევს (განსაკუთრებით მინაზე ქონების გადასახადის განაკვეთების დაწესების დროს). ხაზგასასმელია ისიც, რომ არაფერი ახალი არ არის ნათქვამი საგადასახადო დავებთან დაკავშირებით. პირიქით, გადამხდელს ძალიან შეზღუდულ ვადებში უხდებათ შემოსავლების სამსახურში და სასამართლო ინსტანციებში დოკუმენტაციის წარდგენა. აქვე უნდა აღინიშნოს იმაზეც, რომ თუ საგადასახადო სამსახურმა პირველი ინსტანციის სასამართლოში მოუგო გადასახადის გადამხდელს საგადასახადო დავა, მაშინ, მას შეუძლია მოახდინოს დაყადაღებული ქონების აუქციონზე გაყიდვა, მაშინ, როცა საგადასახადო დავა ისევ გრძელდება ზემდგომ სასამართლოში. ხომ შეიძლება, რომ გადასახადის გადამხდელმა გაიმარჯვოს ზემდგომ ინსტანციებში? (თუმცა, ჩვენს პრაქტიკაში ამის მხოლოდ თეორიულად დაშვება თუ შეიძლება) ამ შემთხვევაში საგადასახადო ორგანო როგორ უბრუნებს გადასახადის გადამხდელს გაყიდულ ქონებას? საკითხი მეტად ბუნდოვანია და სასწრაფო რეაგირებას საჭიროებს, რათა არ შეილახოს გადამხდელის უფლებები.

უნდა ავირჩიოთ პრიორიტეტები

საქართველოს რეგიონული სოციალურ- ეკონომიკური და ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების თავისებურებანი

(დასასრული. დასაწყისი იხ. ჟურნალში
„ბიზნესი და კანონმდებლობა“, 03/2010 წ.)

გლობალიზაციისა და ლოკალიზაციის რთულ და წინააღმდეგობრივ პროცესში ახლებურ გააზრებას მოითხოვს სახელმწიფოს რეგიონული სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების კონცეპტუალური და ორგანიზაციულ-მეთოდოლოგიური საკითხები. უპირველეს ყოვლისა, ანალიზს საჭიროებს **ჯგზოგენური** და **ენდოგენური** ფაქტორების გავლენით ფორმირებადი ტენდენციები, ცენტრისა და ტერიტორიის ნაწილის (რეგიონის) მრავალმხრივი ურთიერთობების ჯანონზომიერებანი, რათა ობიექტურად განისაზღვროს სახელმწიფო (ცენტრი) - რეგიონის (ტერიტორიის ნაწილი) ინტერესების შეთანხმების პრინციპები, მეთოდები, მექანიზმები.

ჩემის აზრით, რეგიონის, როგორც ერთიანი ეროვნული ორგანიზმის შემადგენელი ნაწილის განვითარების სწორად განსაზღვრისთვის საჭიროა ინდივიდუალური და კომპლექსური მიდგომა. მით უმეტეს, საქართველოში, სადაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მრავალფეროვნებას, როგორც განვითარების რესურსს. სწორედ რეგიონებშია განთავსებული ეროვნული ფენომენის მარგალიტები, მისხალმისხალ მათი აკრეფა და მიზნობრივად გამოყენება და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ინტერესებში მათი ჩაყენება სახელმწიფოს სტრატეგიულ ამოცანად უნდა იქცეს.

რეგიონის პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური თავისებურებები, სამეურნეო გამოცდილება, კულტურის, რელიგიის ეროვნული სპეციფიკა შეიძლება წარმატებით გამოვიყენოთ ისეთი მექანიზმის შექმნისთვის, რომელიც გლობალიზაციით გამოწვეულ ტენდენციებს არამც თუ წინააღმდეგობებს გაუწევს, არამედ, მათ უპირატესობებს მოარგებს ქვეყნის განვითარების საკუთარ სტრატეგიას. ამ თვალსაზრისით, **შიდა რეგიონული მრავალფეროვნება უნდა განვიხილოთ როგორც ქვეყნის განვითარების ერთ-ერთი სტრატეგიუ-**

ლი რესურსი. ამასთან, ქართული სოფელი, თემი, დაბა, რაიონი, ქალაქი, მხარე, ავტონომიური რესპუბლიკა, როგორც მთელის ნაწილი და თავადაც მთელი მათი შემადგენელი ნაწილების მიმართ ერთიანი გენეტიკური ფესვებით, ტრადიციებისა და მეურნეობრიობის მრავალფეროვნებით ის ნიშანსვეტია, რომელიც ქვეყნისთვის შეასრულებს ინდიკატორის ფუნქციას. სწორედ ამ თავისებურებაში უნდა ვეძებოთ ქართული რეგიონალიზმის ფუძემდებლური პრინციპების განსაზღვრის ფილოსოფიური, პოლიტიკური და ეკონომიკური საწყისი. ანგარიში უნდა გაეწიოს იმ რეალობას, რომ ქვეყანა, მისი ტერიტორიის ნებისმიერი ნაწილი არ შეიძლება წარმატებით განვითარდეს, თუ ყოველმხრივ განალიზებული და განსაზღვრული არ არის ქვეყნის განვითარების ერთიანი მიზანი, ამოცანები, ეტაპები, მატერიალური და ორგანიზაციული საფუძვლები, მექანიზმები. **განვითარების ყველა ეტაპზე ქვეყანას უნდა ჰქონდეს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ინტერესებზე ორიენტირებული სტრატეგია, იგი უნდა დაეფუძნოს შემდეგ კონცეპტუალურ-მეთოდოლოგიურ მიდგომებს:**

ქვეყნის ტერიტორიული მთლი-

ნოდარ ჭითაშვილი,
ეკონომიკის მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი,
ჟურნალ „ბიზნესი და
კანონმდებლობის“
სამეცნიერო საბჭოს წევრი

ანობა და სახელმწიფოს სტაბილურობა; ტერიტორიის შემადგენელი ნაწილების (რეგიონების) სახელმწიფოებრივი, ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული და ეკოლოგიური განვითარების კომპლექსურობა; სახელმწიფო-რეგიონის მრავალმხრივი ურთიერთობები უნდა დაემყაროს ორმხრივი ინტერესების კომპრომისს. ცენტრი შეასრულებს ტრანსფორმაციული პროცესების წარმმართველის ფუნქციებს, მან უნდა უზრუნველყოს ადგილობრივი პირობებით ერთმანეთისგან განსხვავებული რეგიონების ერთიანი სტრატეგიით განვითარება. რეგიონი ასრულებს ენ. „ხიდის“ ფუნქციას, რომლითაც სახელმწიფოს პოლიტიკით განსაზღვრული მაკრო ეკონომიკური და სოციალური პროცესები გადადის **მეზო** და **მიკრო** დონეზე. ეს პროცესი ვითარდება ორმხრივი მოძრაობის პრინციპით მაკროდან მიკროზე, და პირიქით. ცენტრსა და რეგიონს აერთიანებს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესები. სწორედ მათ გადაკვეთაზე ფორმირდება კომპლექსურობა. ქვეყნის განვითარების სტრატეგიული მიზანი მაშინ მიიღწევა თუ ორივე მხარე – მთელი და მისი ნაწილი მოქმედებს ეროვნულ-სა-

ხელმწიფოებრივი იდეოლოგიით და ქვეყანა ვითარდება ერთიან პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ და სამართლებრივ სივრცეში.

გასათვალისწინებელია, რომ ქვეყანაში ცხოვრების ბუნებრივი პირობები არათანაბრადაა განაწილებული. ამიტომ, რომ რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონის (პირობების) გამოთვლების ამოცანა ისტორიულიც არის და საგანგებოც.

სახელმწიფო მმართველობის ცენტრალიზაციისა და დეცენტრალიზაციის თანამედროვე ტენდენციების გათვალისწინებით უზრუნველყოფილი უნდა იქნას რეგიონული, ადგილობრივი მმართველობის (თვითმმართველობის) წარმომადგენლობითი და აღმასრულებელი ორგანოების მაღალი ადმინისტრაციული ავტონომია და მეორეს მხრივ, ადგილობრივი მმართველობა უნდა ფუნქციონირებდეს, როგორც სახელმწიფოს ერთიანი მმართველობითი სისტემის პოლიტიკური, ეკონომიკური, ორგანიზაციული და სამართლებრივი საფუძველი. ადგილობრივი მმართველობა უნდა ჩამოყალიბდეს მართვის რეალურ ინსტიტუტად.

სოფელს განესაზღვროს სტატუსი. უნდა გაიმიჯნოს სახელმწიფოსა და ადგილობრივ მმართველობას შორის საკუთრება, შესაბამისად მათი კომპეტენციები, ადგილობრივ მმართველობას საკუთრებაში უნდა გადაეცეს მის ტერიტორიაზე არსებული ის სახელმწიფო საწარმოები (ორგანიზაციები), რომლებიც ძირითადად ადგილობრივი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას და მოსახლეობისთვის მომსახურების მოცულობის მინოდებას უზრუნველყოფენ; მომავალში ადგილობრივი მმართველობისა და ცენტრალური მთავრობის ურთიერთობა შეიძლება ჩამოყალიბდეს პარტნიორულ საფუძველზე, რომელიც მოიცავს სოციალურ, ეკონომიკურ, სამართლებრივ, ორგანიზაციულ-მმართველობით საკითხებს. სახელმწიფოსგან ადგილობრივ ორგანოებზე უფლებამოსილებათა დელეგირება დაიშვება შესაბამისი მატერიალური და ფინანსური რესურსების გადაცემით;

ეფექტიანად უნდა იქნას გამოყენებული რეგიონთაშორისი კოოპერაციის განვითარების ქვე-

ყანაში არსებული შესაძლებლობანი. ამ ფორმის უპირატესობა ისაა, რომ იგი აჩქარებს სტრუქტურულ გარდაქმნებს, ასტიმულირებს მენარმეობით საქმიანობას შიდა და გარე ბაზრებზე. დიდი როლის შესრულება შეუძლია ფრანჩაიზინგის სისტემას (იგი სახელშეკრულებო ურთიერთობებს ეფუძნება, როცა მსხვილი სტრუქტურა თავის უფლებამოსილებას გადასცემს მცირე სანარმოს, რათა მან გამოიყენოს მისი სავაჭრო მარკებით სარგებლობის უფლება, ამასთან, აწვდის მას საქონელს, რეკლამას, ტექნოლოგიებს, აძლევს შეღავათიან კრედიტს, ან გამოდის თავდებად სესხის აღებისას). ინდივიდუალურად უნდა შეირჩეს რომელ ტერიტორიაზე ფრანჩაიზინგის რომელი ფორმა შეირჩეს (სანარმოო, სავაჭრო და სხვა).

დიდი მნიშვნელობა აქვს ერთობლივი სანარმეობის შექმნას, როგორც უცხოეთის საბაზრო სუბიექტებთან, ასევე, ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონის სანარმეობთან, ორგანიზაციებთან. ასეთი კოოპერაცია ხელს შეუწყობს სახელმწიფოს პოლიტიკური და ეკონომიკური სიმტკიცის ჯანსაღი მატერიალური და ორგანიზაციული საფუძვლების მომზადებას, რეგიონს უნდა ჰქონდეს ტერიტორიის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების კომპლექსური პროგრამა, რომლის შედგენაში მონაწილეობას იღებს ცენტრი (შესაბამისი სტრუქტურებით) და ამტკიცებს ადგილობრივი წარმომადგენლობითი ორგანო.

სამწუხაროდ, ქვეყანაში რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარების კომპლექსური პროგრამების შედგენა ამჟამად არ ხდება. არც ქვეყნის განვითარების პროგნოზები დგება. ინდიკატური დაგეგმვის შესახებ კანონი გაუქმებულია. უნდა გავითვალისწინოთ, რომ პროგრამული მიდგომა უნივერსალურია, მითუმეტეს, იგი ეფექტიანია რადიკალური რეფორმების განხორციელებისას. პროგრამა უნდა წარმოვიდგინოთ როგორც ქვეყნის (რეგიონის) განვითარების სტრატეგია, ორიენტირი (ინდიკატორი), რომელიც ისახავს პოლიტიკურ მიზანს, ემყარება საკუთარ სამართლებრივ ბაზას, ეყრდნობა კვლევის მეცნიერულ მეთოდებს,

რესურსულ პოტენციალს, კოორდინაციის მექანიზმს და სრულად გამოხატავს ეკონომიკის განვითარების ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ინტერესებს. პროგრამა ცენტრისა და რეგიონის ინტერესების დაბალანსების ქმედითი ინსტრუმენტია.

რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარების დონის შეფასებისთვის საჭიროა გამოვიყენოთ ინდიკატორთა სისტემა. მაგალითად, მშპ რეგიონული მაჩვენებელი, მოსახლეობის ერთ სულზე მისი მოცულობა, ცხოვრების დონე, მრეწველობისა და სასურსათო პროდუქციის წარმოების მოცულობა, დასაქმების მაჩვენებელი, დემოგრაფიული ტენდენციები, გარემოს დაცვის, ინვესტიციების რეგიონთაშორისო ეკონომიკური კავშირების და სხვა მაჩვენებლები;

დიფერენცირებულ მიდგომას მოითხოვს ცალკეული ტერიტორიის (პირველ რიგში დეპრესიული რეგიონების) თავისებურებათა გათვალისწინებით ეკონომიკური პროტექციონიზმის გამოყენება. მეცნიერთა ერთი ნაწილი პროტექციონიზმს უგულვებლყოფს, განსაკუთრებით ეს ეხება საერთაშორისო ეკონომიკურ და ფინანსურ სტრუქტურებს, რაც პრობლემების მიმართ მათი ცალმხრივი დამოკიდებულებითა და რეალობას მონყვეტილი იდეოლოგიური დოგმებით უნდა აიხსნას. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკურ და ეკოლოგიურ პოლიტიკაში პროტექციონიზმი, როგორც ასეთი, დღეს ეფექტურად უნდა გამოვიყენოთ. იგი მუდმივმოქმედი ინსტრუმენტი არ არის, არამედ მოცემულ კონკრეტულ სიტუაციასთან ეკონომიკის ადაპტირების აუცილებელი სტიმულატორია. გარედან (ამ შემთხვევაში ცენტრიდან) მრავალმხრივი მხარდაჭერის გარეშე ქვეყნის დეპრესიული რეგიონების (განსაკუთრებით მთის რეგიონების) სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარება, მით უფრო მდგრადი განვითარების პრინციპებზე მათი გადასვლა, შეუძლებელია.

ქვეყნის რეგიონები ინტენსიურად უნდა ჩაერთონ საგარეო-ეკონომიკურ და კულტურულ ურთიერთობებში. უპირატესობა უნდა მიენიჭოს სავაჭრო-ეკონომიკურ,

კულტურულ-საგანმანათლებლო, სამეცნიერო-ტექნიკურ, ჰუმანიტარულ, ტერიტორიულ (სასაზღვრო) ურთიერთობებს.

სრულყოფას საჭიროებს საბიუჯეტო ფედერალიზმის მექანიზმი, კერძოდ, ცენტრალური და ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტების ფორმირების პროცესის მიზანმიმართულად რეგულირება, ცენტრალიზაციისა და დეცენტრალიზაციის პროცესების შეჯერება, ცენტრსა და რეგიონებს შორის ხარჯვითი უფლებამოსილებათა ობიექტურად გადანაწილება და სხვ.

ამრიგად, რეგიონული პოლიტიკისა და მისი რეალიზაციის ინსტიტუციური მექანიზმის ჩამოყალიბება დღეს სახელმწიფოს ერთ-ერთი უმთავრესი სტრატეგიული ამოცანაა.

მთიანეთის განვითარების ეკონომიკური და ორგანიზაციული მექანიზმის ფორმირება

1999 წელს საქართველოში მიღებული კანონი „მალაღმთიანი რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული განვითარების შესახებ“, ქვეყნის (განსაკუთრებით

მთიანეთის) განვითარების სტრატეგიის განსაზღვრაში წინადადებული ნაბიჯი იყო. მან საფუძველი ჩაუყარა მთიანეთის განვითარების საკანონმდებლო ბაზას, აღიარებული იქნა მთის რეგიონების განვითარების პრობლემები და მათი გადაწყვეტის დაჩქარების აუცილებლობა, განისაზღვრა სტრატეგიული მიმართულებანი, რომლებიც შეესაბამება მეცნიერებისა და მსოფლიო გამოცდილებით აპრობირებულ მიდგომებს. კანონით განისაზღვრა მოქმედების არეალი (ქვეყნის შესაბამისი ტერიტორია), ეკონომიკის განვითარების, მინათსარგებლობის, გარემოს დაცვის პრინციპები, სოციალური სფეროს ფუნქციონირების პირობები, ადგილობრივ თვითმმართველობასთან დაკავშირებული ამოცანები და სხვ.

ამრიგად, ზემოთ აღნიშნული კანონი დასმული ამოცანების მნიშვნელობით, მთიანეთის განვითარების მასშტაბური ხედვით, პრობლემების გადაწყვეტისადმი კომპლექსური მიდგომით ძირითადად პასუხობს თანამედროვე მსოფლიოში მთიანეთის განვითარების ზოგად კონცეპტუალურ და მეთოდოლოგიურ მოთხოვნებს. ამასთან, იგი შესრულების მექანიზმების გამოყენების თვალსაზრისით რიგი ხარვეზებით

ხასიათდება. ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მიზეზი კანონის მოქმედების შეჩერებისა იყო და არის რეალური ფინანსური წყაროების არ არსებობა. ამიტომ, კანონი ფაქტობრივად მოწყვეტილია რეალურ სინამდვილეს. იგი დეკლარაციულ ხასიათს ატარებს...

ასეთი სიტუაცია მხოლოდ სუბიექტური ფაქტორებით არ აიხსნება (მთიანეთის პრობლემების მასშტაბების გაუცნობიერებლობა და ფორმირებადი სახელმწიფოს დაბალი კომპეტენცია). დიდია ობიექტური ფაქტორების მნიშვნელობაც. ეროვნული ეკონომიკა კანონის მიღების პერიოდში და ამჟამადც ტრანსფორმაციული პროცესების წინააღმდეგობრივი ხასიათის გამო, სისტემურ კრიზისშია. გამწვავდა სოციალური პრობლემები, მსოფლიო ეკონომიკის კრიზისმა და რუსეთის აგრესიამ გამოიწვია ზრდის ტემპების ვარდნა. ჯერ კიდევ მიღწეული არ არის მთლიანი შიდა პროდუქტის წარმოების რეფორმამდელი (1990 წ.) დონე (იგი 2008 წლის შედეგებით შეადგენს 68-70%-ს).

გაიზარდა საგარეო ვალი (2010 წლის 1 ივნისის მდგომარეობით იგი შეადგენდა 8 მლრდ ლარზე მეტს). უმუშევრობის პრობლემა საშიშ მასშტაბებს იძენს. ასეთ სიტუაციაში ზემოთ აღნიშნული კანონის მოქმედება შეჩერდა. კანონმა მთავარი მიზნის – მალაღმთიანი რეგიონების მდგრადი განვითარების ხელშემწყობი მატერიალური, ორგანიზაციული, სამართლებრივი პირობებისა და მექანიზმების შექმნა-განხორციელება ვერ უზრუნველყო. ეს არ ნიშნავს იმას, რომ კანონი საერთოდ არ ვარგა და ამიტომ იგი უნდა შეიცვალოს ახალი კანონით. ჩვენი აზრით, აღნიშნული კანონის სრულყოფა საჭირო, განსაკუთრებით რეალური ფინანსური წყაროების განსაზღვრისა და ორგანიზაციული და ეკონომიკური მექანიზმების ფორმირების თვალსაზრისით. ამ კონტექსტში მიზანშეწონილია განვიხილოთ მთიანეთის განვითარების ეკონომიკური და ორგანიზაციული მექანიზმის ფორმირების საკითხები.

ამჟამად, ტრანსფორმაციული პროცესების შედეგად ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის რეალური სურათიც არა გვაქვს. შეუსწავლელია მთის რეგიონების ეკონომიკა, განსაზღვრული არ არის მთიანეთსა

და ბარს შორის განვითარების თანაფარდობის მიღწევის შესაძლებლობები. მეტიც, **განგარიშებული არ არის ეროვნული სიმდიდრე. ყოველივე ეს ართულებს ქვეყნის სტრატეგიული განვითარების რეალური ამოცანების სწორად განსაზღვრას. ამიტომ, საჭიროა რიგი წინმსწრები ღონისძიებების განხორციელება, კერძოდ:**

პირველი. უნდა ჩატარდეს მთის რეგიონების ტერიტორიის ძირითადი და სანარმოო ფონდების სრული ინვენტარიზაცია, ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის, მოსახლეობის განსახლებისა და ცხოვრების დონის ამჟამინდელი მდგომარეობის ანალიზი და შეფასება. გასათვალისწინებელია, რომ ბოლო 20 წელიწადში თვისებრივად შეიცვალა არა მარტო არსებული რესურსების გამოყენების წესი, არამედ, საზოგადოებრივი ცნობიერებაც (მენტალიტეტი). გამოიკვეთა რესურსების (პოტენციალის) ათვისების მრავალფეროვანობის შესაძლებლობები, უცხოური და ადგილობრივი ინვესტიციების მიზნობრივად გამოყენების პირობები და სხვ.

აღნიშნული ღონისძიების პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური მნიშვნელობის გათვალისწინებით **უნდა შეიქმნას მუდმივმოქმედი (თუნდაც 10-15 წლით) სამთავრობო კომისია, რომელიც უზრუნველყოფს დაინტერესებული სტრუქტურებისა და მართვის რეგიონული ორგანოების საქმიანობის კოორდინაციას.**

მეორე. სამთავრობო კომისიის ინფორმაციისა და მთიანეთის განვითარების დონის შეფასების საფუძველზე უნდა შემუშავდეს მთიანეთის სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარების სახელმწიფო პროგრამა.

მისი მეცნიერული უზრუნველყოფისა და ქვეყნის განვითარებაში მთიანეთის განსაკუთრებული როლის გათვალისწინებით მიზანშეწონილია პროგრამა დაამუშავოს მეცნიერებათა ეროვნულმა აკადემიამ. პროგრამის შესაბამისად სათანადო ცვლილებები უნდა შევიდეს მთის რეგიონების განვითარების შესახებ ამჟამად არსებულ კანონში. კანონისა და პროგრამის შესრულების მონიტორინგს განახორციელებს იგივე სამთავრობო კომისია ან მთავრობის მიერ განსაზღვრული სხვა სტრუქტურა.

მესამე. პროგრამაში მიზანშეწონილია გათვალისწინებულ იქნას რიგი პოლიტიკური, სამართლებრივი, ეკონომიკური და ორგანიზაციული საკითხების გადაწყვეტა. მაგალითად, **სოფელს (ან სოფლების ჯგუფს – თემს) უნდა განესაზღვროს სტატუსი. იგი აღიარებულ უნდა იქნას ტერიტორიულ-ადმინისტრაციულ ერთეულად, რომელიც ირჩევს თავის წარმომადგენლობით ორგანოს (საკრებულოს). დაზუსტდეს მისი საზღვრები, წარმომადგენლობითი ორგანოს შექმნის პირობები; ცენტრსა და რეგიონებს შორის უნდა გაიმიჯნოს საკუთრება, მათ შორის მიწაზე. რეგიონებს უნდა გადაეცეთ ადგილობრივი მნიშვნელობის სახელმწიფო ქონება. ასევე სახელმწიფო საკუთრებაში ამჟამად არსებული მიწები (კატეგორიების მიხედვით) სარგებლობის უფლებით (და არა არენდით), რომელსაც იგი მიზნობრივად გამოიყენებს და მისგან მიღებულ შემოსავალს (როგორც წესი) მოახმარს მინის დაცვისა და მისი ნაყოფიერების ამაღლებას. ადგილობრივი პირობების შესაბამისად გამოყენებულ იქნას საზაფხულო და საზამთრო საძოვრების სარგებლობის კოოპერაციული ფორმები. თითოეული თემის (სოფლის) რესურსების ათვისება მოხდეს, როგორც წესი, მიზნობრივი პროგრამებით (ცენტრის, რეგიონისა და ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების შეჯერებით. ყველა კონკრეტულ შემთხვევაში ტერიტორიის ათვისების მიმართულება (სამრეწველო, სასოფლო-სამეურნეო, რეკრეაციული და სხვ.) განისაზღვრება**

პროგრამით (კანონით) გათვალისწინებული მოთხოვნების შესაბამისად.

განსაკუთრებული ყურადღება სჭირდება სასაზღვრო რეგიონებში მომიჯნავე ქვეყნების ტერიტორიებთან სავაჭრო-ეკონომიკური, კულტურული ურთიერთობების გაფართოებას, ერთობლივი სანარმოების შექმნას, კონკრეტული პირობების მიხედვით ეკონომიკური (ინდუსტრიული ან სხვა ფორმის) ზონების შექმნა-ფუნქციონირების შესაძლებლობების შესწავლას.

მეოთხე. მთიანეთის განვითარებაში, როგორც დროებითი ღონისძიება, უნდა გამოვიყენოთ სახელმწიფოს პროტექციონისტული პოლიტიკა, რომელშიც განისაზღვრება კონკრეტული ტერიტორიის ეკონომიკისა და ინფრასტრუქტურის განვითარებისთვის უცხოური ინვესტიციების, ცენტრალური ბიუჯეტის, მოსახლეობის სახსრების ერთობლივად გამოყენების პირობები, შეღავათიანი საფინანსო-საგადასახადო რეჟიმი, რათა ხელი შეეწყოს ბიზნესის საშუალო და მსხვილი სტრუქტურების დაინტერესებას ადგილობრივი რესურსების რაციონალურად გამოყენებისათვის (საოჯახო ბიზნესის მრავალფეროვანი ფორმების გამოყენება, დაკვეთით მინ მუშაობა, ლიზინგის, ფრანჩაიზინგის სხვადასხვა ფორმით გამოყენება და ა.შ.).

ამასთან ერთად, მთიანეთის განვითარების მატერიალური (ეკონომიკური) და ორგანიზაციული საფუძვლების განმტკიცებისა და მიზნობრივი (ნერტილოვანი) ამოცანების გადაწყვეტისთვის მიზანშეწონილია შეიქმნას **მთიანეთის განვი-**

თარების ფონდი (რომელშიც სხვადასხვა წყაროებიდან მოხდება სახსრების აკუმულირება, შემდგომში მათი მიზნობრივად გამოყენებისთვის. იგი განცალკევებულია რეგიონული ბიუჯეტებიდან და გამოიყენება კონკრეტული, პირველ რიგში სანარმოო დანიშნულების პროექტების დაფინანსების, ობიექტების მშენებლობაში (ვთქვათ, ენერგეტიკის ობიექტის) ადგილობრივი მოსახლეობის თანამონაწილეობის, გამომუშავებული პროდუქციის მოცულობაში მისი წილის განსაზღვრისათვის. მთის რეგიონების განვითარების სტიმულირების მიზნით საჭიროა ადგილზე წარმოებული პროდუქციის (მათი მნიშვნელობის მიხედვით) სუბსიდირება, საექსპორტო დანიშნულების პროდუქციის წარმოების სტიმულირება. დადგინდეს წესი, რომლის მიხედვით, მთის ზონაში არსებული სანარმოები განთავისუფლდებიან მოგების იმ ნაწილის გადახდისაგან, რომელიც გამოიყენება ადგილზე. ახლად შექმნილი სანარმოები გარკვეული პერიოდით (3-5 წელი) განთავისუფლდნენ საერთოდ გადასახადებისაგან.

ეს და სხვა სახის სტიმულირების ფორმები განისაზღვრება შესაბამისი კანონით.

აქვე შევჩერდები ერთ რეზერვზე, რომლის კომპლექსურად გამოყენება მოამზადებს სათანადო წინამძღვრებს მთიანეთის პრობლემების გადაწყვეტის დაჩქარებისთვის. ესაა ჰიდრორესურსების დიდი პოტენციალი, რომელიც ძირითადად მთის რეგიონშია განთავსებული. ქართველ სპეციალისტთა გათვლით, ქვეყანაში აღრიცხულია 26

ათასი მდინარე. აქედან 319 გამოიყოფა ენერგეტიკული მნიშვნელობით. მათ შორის 208 საშუალო და დიდი მდინარეა. მათ შეუძლიათ წელიწადში საშუალოდ მოგვცენ 135,8 მლრდ კვსთ ელექტროენერჯია. ამჟამად ამ რესურსების მხოლოდ უმნიშვნელო ნაწილი (5-7%) გამოიყენება [11. 43].

პერსპექტივაში ამ რესურსების მიზნობრივი ათვისება ერთდროულად რამდენიმე ამოცანას გადაწყვეტს. ჯერ-ერთი, ადგილზე შეიქმნება განვითარების მყარი საფუძველი, სანარმოების, ტურიზმის, საკურორტო მეურნეობის, ტრანსპორტის (განსაკუთრებით საბაგირო გზების) განვითარებისათვის. მეორე, გააძლიერებს ქვეყნის სამრეწველო პოტენციალს (რაც დასაქმების პრობლემასთან უშუალოდ არის დაკავშირებული). მესამე, შიდა ბაზრის გაჯერების კვალობაზე შეიქმნება ელექტროენერჯის საგარეო ბაზარზე მიწოდების მნიშვნელოვნად გადიდების პირობები. მეოთხე, ენერგეტიკული ობიექტის მშენებლობასა და საქმიანობაში შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას ადგილობრივი მოსახლეობის თანამონაწილეობის პრინციპი (მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში აპრობირებული ფორმების შერჩევით). ქვეყანაში ჰიდრორესურსების კომპლექსურად ათვისების სტრატეგია ახლებურ გააზრებას მოითხოვს. ჩვენი აზრით, ელექტროენერჯის დღემდე გამოყენებული სტრატეგია უნდა შეიცვალოს. რამდენადაც ქვეყანას (სხვა რესურსები (ნავთობი, გაზი) შეზღუდული აქვს, ხოლო

ჰიდრორესურსების დიდი პოტენციალი გააჩნია, მიზანშეწონილია გრძელვადიან პერსპექტივაში გათვალისწინებულ იქნას ენერგეტიკულ რესურსებზე მოთხოვნა (საშინაო და საგარეო ბაზრების კონიუნქტურის შესაბამისად) ძირითადად დაკმაყოფილდეს ჰიდროენერგეტიკის უპირატესი განვითარებით. მაგალითად, გაზის, რომლის რესურსები იმპორტირებულია და მნიშვნელოვანწილად ენერგეტიკულ უსაფრთხოებასთანაა დაკავშირებული, ელექტროენერჯით თანდათანობითი ჩანაცვლებით (გათბობის სისტემების უპირატესად ელექტროენერჯიზე გადაყვანით). ექსპერტთა გათვლით, საქართველოს ნორმალური განვითარებისთვის (მხედველობაში გვაქვს ეკონომიკაში მაღალი ტექნოლოგიების გამოყენება, მომსახურების სფეროს საშუალო დონის სტანდარტები, განათლების, მეცნიერების განვითარების მასშტაბები და ა.შ.) სჭირდება 25-30 მლრდ. კვტ.სთ ენერჯია, მოსახლეობის ერთ სულზე საშუალოდ 5-6 ათასი კვტ.სთ. (2008 წელს საქართველოში სულ წარმოებულ იქნა 8,3 მლრდ. კვტ.სთ).

ზოგადად ასეთი მიდგომა შესაბამება ქვეყნის განვითარების სტრატეგიულ ინტერესებს. თუმცა, რესურსების ათვისება ხანგრძლივ პერიოდს და დიდ სახსრებს მოითხოვს. ამიტომ საჭიროა სახელმწიფოს ჰქონდეს ენერგეტიკის განვითარების (როგორც უალტერნატივო პრიორიტეტის) გრძელვადიან პერიოდზე გათვლილი კომპლექსური პროგრამა.

ამრიგად, ქვეყნის (რეგიონების) სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარების პრობლემების გადაწყვეტაში, განმსაზღვრელი (გამომიწილებელი) როლი უნდა შეასრულოს სახელმწიფომ. მან ქვეყნის განვითარების თავისებურებების, მეურნეობრიობის ეროვნული პრინციპებისა და თანამედროვე მსოფლიოში ტერიტორიების განვითარების უნიკალური გამოცდილების გათვალისწინებით უნდა განახორციელოს ისეთი პოლიტიკა, რომელიც მსოფლიოში მიმდინარე ინტეგრაციულ პროცესებს ეროვნულ ინტერესებს დაუპირისპირებს. ეს იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, თუ საზოგადოებრივ ურთიერთობა-

თა ტრანსფორმაციის პროცესში სახელმწიფო შეასრულებს წარმართველის ფუნქციას. ამის აუცილებლობას ადასტურებს თუნდაც ის, რომ ახლად შექმნილი საბაზრო ინსტიტუტები ჯერ კიდევ სუსტები არიან, ამასთან, ბუნებრივია, მათ მყარი ტრადიციებიც არა აქვთ, ამიტომ, ინტეგრაციული პროცესების ინტენსივობის კვალობაზე ყოველთვის უკანა პლანზე იქნებიან, რაც ქვეყნის სტრატეგიულ განვითარებას მნიშვნელოვნად შეაფერხებს. გარდა ამისა, საერთაშორისო ფინანსურ ოპერაციებში სპეკულაციის გაძლიერების პირობებში სუსტი საბაზრო სუბიექტები არასრულყოფილი საკანონმდებლო ბაზით, არამდგრადი სისტემებით, კონკურენციის დისკრიმინაციული პირობებით „ლიბერალური ეკონომიკის“ იდეოლოგიის პრესინგს ვერ გაუძლებენ და ეფექტიანი საბაზრო ურთიერთობათა დამკვიდრების პროცესს ხელს შეუშლიან.

ანგარიში უნდა გაენიოს იმ ტენდენციას, რომ თანამედროვე პირობებში აუცილებელია ქვეყნის განვითარების შესაძლებლობების ახლებურად დანახვა და გამოყენება არა მხოლოდ საკუთრივ, არამედ, მსოფლიო განვითარების ძირითადი ფაქტორების თვალსაზრისით. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს იმ გარემოებას, რომ საქართველოს (კავკასიის) როლი მომავალ მსოფლიო განვითარებაში მნიშვნელოვნად იზრდება. შესაბამისად, ყალიბდება არა მხოლოდ

ხელსაყრელი შესაძლებლობები საქართველოს ეკონომიკის წარმატებული განვითარებისთვის, არამედ, იზრდება აგრეთვე მუქარები, რისკები უსაფრთხოებისთვის. საქართველომ უნდა შეძლოს ევროპისა და აზიის მრავალფეროვანი ინტერესების გატარების ხიდის ფუნქციის შესრულებასთან ერთად ეროვნული ეკონომიკის განვითარების ხელსაყრელი პირობების თანმიმდევრული გამოყენება. ამისათვის მნიშვნელოვანია მან საკუთარი როლი და, შესაბამისად, ობიექტურად ჩამოყალიბებული და ისტორიული განვითარების დღევანდელი ეტაპის თავისებურებებით განპირობებული ფუნქციები სწორად განსაზღვროს და, რაც მთავარია, უზრუნველყოს მათი განხორციელება. ამიტომ, აუცილებელია კავკასიის ეკონომიკურ სივრცეში მისი პოზიციების გაძლიერება (დემოგრაფიული სიტუაცია, ცხოვრების დონე, ეროვნული თვითმყოფადობა და სხვ.), საერთაშორისო ეკონომიკურ, ფინანსურ, ინფორმაციულ, ტექნოლოგიურ სივრცეში ინტეგრაციის გაღრმავება და ა.შ. ასეთი რთული ამოცანების გადაწყვეტას სჭირდება ძლიერი სახელმწიფო და სწორ კონცეპტუალურ-მეთოდოლოგიურ ბაზაზე ჩამოყალიბებული მდგრადი და უსაფრთხო განვითარების კომპლექსური პროგრამა (განვითარების სცენარი).

ქვეყანამ უნდა იცოდეს რა, როდის და როგორ უნდა გაკეთდეს იმისათვის, რომ მოსახლეობის ცხოვრე-

ბის დონე ამაღლდეს და მიაღწიოს მსოფლიოში აღიარებულ სტანდარტებს (ხარისხს). ეს მხოლოდ ხელისუფლების ერთი თაობის ამოცანა არ არის. ამიტომ, მიმაჩნია, რომ საქართველოს უნდა ჰქონდეს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი იდეოლოგიის ფუნდამენტურ პრინციპებზე ჩამოყალიბებული მდგრადი და უსაფრთხო განვითარების სტრატეგია. ამისთვის საჭიროა მეთოდოლოგიურად სწორად განისაზღვროს ქვეყნის განვითარების თვისებრივად ახალ ტრანექტორიაზე გადასვლის ჩარჩო-პირობები, რომლებიც ხელს შეუწყობენ ტრიადის: გარემო (ბუნებრივი პირობები) – მოსახლეობა – ეკონომიკის დაბალანსებული განვითარების ერთიანობას.

განვითარების ახალ პრინციპზე გადასვლა მოითხოვს საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში კოორდინირებულ მოქმედებას, რაც მხოლოდ სახელმწიფოებრივი რეგულირების დონის ამაღლებით იქნება შესაძლებელი. ამ საქმეში განსაკუთრებით იზრდება მეცნიერების როლი. ჩემის აზრით, საქართველოში ამჟამად მომზადებულია მატერიალური, ორგანიზაციული და სამეცნიერო პოტენციალი. ქვეყნის მდგრადი და უსაფრთხო განვითარების პროგნოზირების, სტრატეგიის შემუშავებისა და განხორციელების მონიტორინგის უზრუნველყოფი ღონისძიებათა განსაზღვრის მიზნით სპეციალიზებული სამეცნიერო სტრუქტურის (ინსტიტუტი, ცენტრი) ჩამოყალიბებისთვის. მან უნდა უზრუნველყოს სახელმწიფოს განვითარების (პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური, ეკოლოგიური) პოლიტიკის სამეცნიერო მომსახურება. საქართველოს ჯერ კიდევ გადარჩენილი ინტელექტუალური პოტენციალი ამის შესაძლებლობას იძლევა.

ქვეყანას დიდი ძალისხმევა დასჭირდება იმისათვის, რომ მსოფლიოში მიმდინარე სწავლად ცვალებად პირობებთან ადაპტირება უზრუნველყოს. ეს მხოლოდ მაშინაა შესაძლებელი, თუ თავად ფორმირებადი სახელმწიფო ეტაპობრივად, კომპლექსურად განახორციელებს ტრანსფორმაციული პროცესებისა და განვითარების სტრატეგიის ადეკვატურ სოციალურ-ეკონომიკურ პოლიტიკას.

ეკონომიკური დანახული და სამართლებრივი დევნის სახელისუფლებო მიზანშეწონილობა

დღეს, ქვეყანაში პრაქტიკულად ყველა სახის საქონელსა და მომსახურებაზე მსოფლიო ფასებია დანესებული. უფრო მეტიც, საარჩევნო რეჟიმში პერმანენტულმა ყოფნამ, ეკონომიკის მთელი რიგი დარგების მიზანმიმართულმა მონოპოლიზაციამ, რაც პირველ რიგში, სახელისუფლებო ვერტიკალს „ჩახუტებული ბიზნესის“ ინტერესებში შედიოდა, მთელ რიგ საქონელზე ფასების მსოფლიო ფასებზე გადაჭარბება გამოიწვია.

ამ უკანასკნელის თვალსაჩინო მაგალითს წარმოადგენს ბენზინისა და დიზელის ფასები, სამომხმარებლო კრედიტების უზარმაზარი განაკვეთის სიდიდე, რომელიც მსოფლიოში არსებულ განაკვეთს 3-4-ჯერ აღემატება, ბინათმშენებლობის ყოველგვარ გონივრულ ზღვარს გადასული ფასები და ა.შ. ამ ფონზე ვერავითარ კრიტიკას ვერ უძლებს ხელფასების არსებული სიდიდე.

დღეს, არსებობისთვის პერმანენტულმა ბრძოლამ საზოგადოების უდიდეს ნაწილს ღირსების გრძნობა დააკარგვინა და აიძულა საზღვარგარეთ, არალეგალურად, ყოვლად დამამცირებელ და შეურაცხმყოფელ პირობებში, ეძებნა ლუკმა-პური.

ყოვლად წარმოუდგენელია, მაგრამ ფაქტია, რომ დაახლოებით 50 ათასი ქართველი მანდილოსანი „უძველესი პროფესიით“ ნაშოვნი ფულით ინახავს საკუთარ თავს და ქმარ-შვილს საქართველოში;

სულ ცოტა 200 ათასი ქართველი მანდილოსანი, – მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში, – მოხუცების, ინვალიდებისა, თუ ბავშვების მოვლით, მათი კაპრიზებისა, თუ მარაზმატიკული ახირებების დაკმაყოფილების ფასად ნაშოვნი, ცრემლითა და უძილო ღამეებით გაზავებული ფულით ინახავს საკუთარ თავსა და ოჯახებს საქართველოში;

ბევრი უმშვენიერესი ქართველი ქალბატონი პითეკანტროპის გარეგ-

ნობის უცხოელს მიჰყვება ცოლად, რათა თავისი ოჯახი შეინახოს საქართველოში.

ამ საშინელი სურათის ფონზე, რომელსაც ძალზე სქემატურად შევხვხე, ითვლება, რომ ამ ოჯახებს მაინც გაუმართლა. „გაუმართლათ“ იმიტომ, რომ ვინც აქ დარჩა და არავინ არ ჰყავს დამხმარე გარედან, მართლაც რომ გაუსაძლის პირობებში უწევს ცხოვრება. ამის უტყუარი მაგალითი სლოტ-კლუბების, სხვადასხვა სახის ტოტალიზატორების, ლატარეების, თუ ტოტო-ლოტოს ათასი „ჯანდაბისა და დოზანის“ წარმოუდგენელი სიმრავლეა, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ მოგებას გამოდევნებული „საქმოსნები“, რომელთა უკან, როგორც წესი, ეთნიკურად არაქართველები მოიხაზრება, სხვადასხვა ჯეკ-პოტების ფართო არჩევანით (რომელთა სიდიდე ჩვენი მასშტაბებით უკვე ასტრონომიულ რიცხვს აღწევს), უკანასკნელი იმედს ჩაჭიდებულების უკანასკნელი თეთრის წაგლეჯვის, სრულიად უსინდისო პოლიტიკას ატარებენ.

როგორც ჩანს, ამ ბიზნესის უკან იმდენად სერიოზული ლობი დგას, რომ ახალი, ე.წ. „რეკოლუციური“ საგადასახადო კოდექსით, ეს (შეიძლება ითქვას, ქვეყნის დამაქცევარი) ბიზნესი, დამატებული ღირებულების გადასახადიდან თავისუფლდება.

თამაზ აქუბარდია

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

გასაოცარია, მაგრამ ფაქტია, რომ 20 წლის უკან მოპოვებულმა დამოუკიდებლობამ, რომელსაც თავიდან „მათრობელა სასმელის თავბრუდამხვევი სურნელი დაჰკრავდა“ და „მსუბუქ ნიავეით სასიამოვნოდ ელამუნებოდა სულსა და სხეულს“, ისეთი ცენტრიდანული ძალის თვისების მქონე აღმოჩნდა, რომ ქართველების გაერთიანების ნაცვლად, – ერი გათიშა, მოსახლეობის თითქმის 40 პროცენტს ქვეყანა დაატოვებინა, ტერიტორიების 20 პროცენტი დაგვაკარგვინა, და ქვეყანაში დარჩენილებს გადარჩენის პერსპექტივაც კი არ დაგვიტოვა.

და ამ ფონზე... სრულიად წარმოუდგენელია, რომ იმას, ვინც ქართველთათვის დამახასიათებელი ოპტიმიზმით ცდილობს ამ სიძნელეებს გაუმკლავდეს, თავისი თავი გადაიორჩინოს და ქვეყანაც გამოიყვანოს ამ უმძიმესი მდგომარეობიდან, როგორ ექცევა ზოგიერთი გაუკუღმართებული ფსიქიკის მქონე მაღალი, თუ საშუალო რანგის ჩინოვნიკი.

მინდა ამ თემაზე ვისაუბრო, ერთი კონკრეტული მაგალითის განზოგადოების საფუძველზე.

ცდუნება და ბიზნესი. პირველ რიგში, მოდით შევეცადოთ განვმარტოთ, ვინ არის ბიზნესმენი. ალბათ არ შეეცდები, თუ ვიტყვი, რომ ბიზნესმენი, გარკვეულწილად არაჩვეულებრივი ნიჭით დაჯილდოებული

ადამიანი, რომელსაც წარმოუდგენლად დიდი სურვილი აქვს, ზღაპრულად, ანუ, კარგად იცხოვროს. თუკი გავიზიარებთ არისტოტელეს შეხედულებას, რომ ბიზნესი ეს არის ფულის შოვნის ხელოვნება, მაშინ ბიზნესმენი გამოდის ადამიანი, რომელიც ფულის შოვნის განსაკუთრებული ნიჭითაა დაჯილდოებული. მაგრამ ამასთან ერთად შეუძლებელია მას მოეთხოვოთ, რომ ფული მხოლოდ და მხოლოდ იმ თამაშის წესების ფარგლებში აკეთოს, რომელიც სახელმწიფოს მიერ არის დაწესებული. მისთვის მთავარია ფულის შოვნა და სულერთია, რა გზებით, რა საშუალებებით იშოვის მას. ეს ობიექტური რეალობაა და სწორედ ამიტომაც, ხელისუფლების მიზანია ბიზნესმენტა ეს უნარი იმ ჩარჩოებში მოაქციოს, რომელიც კანონითაა გათვალისწინებული. მაგრამ, აქ არის ერთი მნიშვნელოვანი მაგრამ...

შეიძლება ითქვას, ჩვენთან ბიზნესი ჯერ კიდევ ახალი ხილია. ბიზნესმენტა უდიდესი ნაწილი დღესაც ვერ დგას ისე მყარად და მკვიდრად ფეხზე, რომ გაუძლოს, როგორც ხელისუფლების მხრიდან სრულიად უაპელაციო ჩარევას მათ საქმიანობაში, ასევე მსოფლიო ეკონომიკაში მიმდინარე უზარმაზარ რყევებს. სწორედ ამიტომ, ამ მიმართებით ხელისუფლების მიერ გატარებული ეკონომიკური პოლიტიკის აბსოლუტურად ყველა ასპექტს ძალზე დიდი მნიშვნელობა ემიჭება. აქ რომ ყველაფერი რიგზე არ არის, ალბათ საკამათო არ უნდა იყოს.

ჩემის აზრით, ხელისუფლების მხრიდან საკითხისადმი არასახელმწიფოებრივი მიდგომის კლასიკური მაგალითია ბიუჯეტის შევსების ის გზა, რომელსაც ხელისუფლება რატომღაც დიდი მონდომებით კულტივირებს და რომელიც ჯერ კიდევ ავადსახსენებელი კომუნისტების დროის ე.წ. „ობხეისის“ მიერ წარმა-

ტებით გამოიყენებოდა. მკითხველს შევასხენებ, თუ როგორ ითარგმნებოდა ნორმები თავისი ფორმით თითქოსდა უკეთილმოზილესი მიზნების მქონე, მაშინდელი შინაგან საქმეთა სამინისტროს, ქვედანაყოფი, – **სოციალისტური საკუთრების დატაცების წინააღმდეგ მებრძოლი განყოფილება**, რომელიც მაშინდელი მილიციის პრაქტიკულად ყველა განყოფილებაში ფუნქციონირებდა. მათი მუშაობის ერთი უმთავრესი მიზანი იყო ადამიანების ყველანაირი გზებითა და საშუალებებით ეკონომიკური დანაშაულის ჩადენისკენ ცდუნება და შემდეგ მათი ბოლო კაპიკამდე „გამონველა“.

როგორც დიდი ქართველი მწერალი **ნოდარ დუმბაძე** თავის ერთ-ერთ გახმაურებულ რომანში, – **„მარადისობის კანონი“**, ამგვარ სიტუაციაზე ამბობდა, მათ **„ადამიანი აცდუნეს“** ისე, როგორც ადამი აცდუნა ეშმაკი.

ცდუნების შედეგი. მოდით ეს ცდუნება ეკონომიკური პოზიციებიდან გავანალიზოთ. ჩვენ არაერთხელ გვითქვამს იმ სრულიად ცხად ჭეშმარიტებაზე, რომ ბიზნესი ეს ფულის კეთების ხელოვნებაა. ეს ნიჭი სრულიად უნიკალური ნიჭია, მაგრამ ამავე დროს ბიზნესი ამ ნიჭის რეალიზებისას სრულიად არ დაგვიდევთ საზოგადოების მიერ დადგენილ წესებსა და სწორედ ამიტომ, ხელისუფლების მიზანს უნდა წარმოადგენდეს ამ ნიჭის საკანონმდებლო ჩარჩოებში მოქცევა. თუმცა, ეს ისე უნდა ხდებოდეს, რომ ამას თავად ამ ადამიანების იზოლაცია, ან, მისი ბიზნესის დანგრევა არ მოჰყვეს. **არ შეიძლება ხელისუფლებამ თავად მოიჭრას ის ტოტი, რომელზედაც არამარტო იგი, არამედ მთელი საზოგადოება ზის. სწორედ ამიტომაც, ეკონომიკურ დანაშაულზე არამც და არამც არ უნდა იყოს სისხლის სამართლის პასუხისმ-**

გებლობის ის ნორმები, რომელიც ბიზნესმენტა იზოლაციას, ან ბიზნესის ხელყოფასთანაა დაკავშირებული. არადა, ასეთი დამოკიდებულების არაერთი სამართლებრივი ნორმებია ჩადებული სისხლის სამართლის კოდექსში.

თუ ჩვენ ბიზნესის განვითარება გვინდა, ბიზნესმენებს უნდა მოვექცეთ, როგორც საზოგადოებისთვის ყველაზე ძვირფას, ყველაზე მნიშვნელოვან, და ამასთანავე, ყველაზე სათუთ სიკეთეს. ბიზნესის კეთების ნიჭით დაჯილდოებული ადამიანი ნებისმიერი ეკონომიკის ოქროს ფონდია, მისი მთავარი მამოძრავებელი ძალა და ამიტომ მას ხელშეწყობა და გაფრთხილება სჭირდება. ხელისუფლება კი ამ საზოგადოების წინსვლის გენერატორს ისე უყურებს, როგორც არენდით აღებულ მენველ ძროხას, რომელსაც როგორც უნდა, როდესაც უნდა და რამდენსაც უნდა ისე მოწველის. არადა, ასე საქმე წინ ვერ წავა!

ის, რომ ჩემი შეფასებები ამ მხრივ გადაჭარბებული არ არის, დაპირებისამებრ, ერთ კონკრეტულ მაგალითს მოვიყვან, ცხადია, ფირმის რეკვიზიტებისა და დასახელების გარეშე.

უგუნური ეკონომიკური პოლიტიკა. ჩვენს მიერ მაგალითად მოყვანილი ფირმა ერთ-ერთი უძველესია საქართველოში. იგი დაფუძნდა ჩვენთან, ასე ვთქვათ, საბაზრო სისტემის ფორმირების გარიჟრაჟზე და, კომპიუტერული სერვისით იყო დასაქმებული.

ფირმის დამფუძნებელი, პიროვნულად ზედმიწევნით წესიერი და განათლებული ადამიანი, დღეს სამწუხაროდ უკვე ცოცხალი აღარ არის და ბოლო წელი **„მზაკვრული ავადმყოფობის გამო“** პრაქტიკულად ვეღარ ერეოდა ფირმის საქმიანობაში. ამან ცხადია თავისი კვალი დაამჩნია ფირმის საქმიანობას და მოხდა ისე, რომ ე.წ. **„კომპეტენტური ორგანოების“** საიდუმლო აგენტებმა ამ ფირმის ერთ-ერთი თანამშრომელი, ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით, – **აცდუნეს**, რათა **„ზედმეტი“** ფული ეშოვნა, ე.წ. ანგარიშ-ფაქტურებთან ათასგზის აპრობირებული **„ოპერაციის“** მეშვეობით.

ამ სიტყვას – **„აცდუნე“** – იმიტომ ვხმარობ ასე დაბეჯითებით, რომ როდესაც ადამიანი შემოგინდება, ერთხელ მოვადა შემოგთავაზებს გარეგნულად სრულიად უწყინარ ოპე-

რაციას და შენ, რომელსაც ხელფასი იმდენი გაქვს, რომ თვიდან თვემდე ძლივს გაგაქვს თავი, მაინც გაუძლებ ცდუნებას და უარს იტყვი, მეორედ კიდევ მოვა და შენ ისევ უარს ეტყვი, ამ დროს კი ბავშვის სწავლის ფული გაქვს გადასახდელი და თუ არ გადაიხდი, შეილს გამოგადებენ სასწავლებლიდან, გადასახდელის სიდიდე კი შენი ხელფასის ათმაგი ოდენობაა და შენ პრაქტიკულად მას შენი ხელფასით ვერ გადაიხდი, ძნელია გაუძლო ცდუნებას. არადა, ამას ცდუნებასაც ვერ დაარქმევ. ცდუნება ქვია იმას, როდესაც იცი, რომ, ვთქვათ, კონკრეტულ ქალს შიდას აქვს, მაგრამ იმდენად აყოლილი ხარ საკუთარ გულისთქმას, რომ მაინც გინდა ეს ქალი შენი იყოს. ის კი, რასაც მე ცდუნება დავარქვი, უფრო თავგანწირვაა საკუთარი შეილებისთვის. ამის მერე, როცა შემოვლენ „კომპეტენტური ორგანოები“, რომლებიც ფირმას დახურავენ, ჩაატარებენ სრულ ინვენტარიზაციას, თანამშრომლებს დაიჭერენ და „ჰუმანურობის გამოვლინების ეტალონად“ მიჩნეული საპროცესო გარიგების მეშვეობით ცხრაპირ ტყავს გააძრობენ, ფირმას კი უზარმაზარ ჯარიმას დააკისრებენ, ძნელია ისაუბრო სახელმწიფოს მხრიდან ბიზნესის მხარდაჭერაზე.

ცხადია, მავანი იტყვის, – „არ დაერღვია კანონი და არც არავინ დაიჭერდაო“ და იგი იმდენადვე იქნება მართალი, რამდენადაც მტყუანი, შესაძლოა უფრო ნაკლებადაც. და აი რატომ!

რატომ „გვაბოლებენ“ უსაფრთხოების ღვედებით. საგზაო მოძრაობის ორგანიზაციის დონის მხრივ, როგორც ევროპა, ასევე ამერიკა აღტაცებას იწვევს, თუმცა, მი-

უხედავად ამისა, იქაც ხდება ავტოავარიები ლეტალური შედეგებით – ალარაფერს ვამბობ სხეულის მძიმე, თუ მსუბუქ დაზიანებებზე. საქმის არსს ვერც უსაფრთხოების ღვედები და, ვერც ათასგვარი ბალიშები ვერ ცვლის.

უფრო მეტიც, როგორც ამერიკელ ექსპერტთა გამოკვლევებით დასტურდება, უსაფრთხოების ღვედებმა ავტოავარიების რიცხვი მნიშვნელოვნად გაზარდა და თუკი სიკვდილიანობა შეამცირა მძღოლებში, მათი რიცხვი ფებით მოსიარულეებში იმდენად დიდია, რომ საბოლოო ჯამში ავტოავარიების რიცხვიც და, რაც მთავარია, მთლიანობაში სიკვდილიანობის რაოდენობაც მნიშვნელოვნად გაზარდა. ამის მიუხედავად, არა თუ ამერიკის, არამედ მსოფლიოს ნამყვანი ქვეყნების მთავრობებიც, ჯიუტად ცდილობენ უსაფრთხოების ღვედების სავალდებულო გამოყენების დაკანონებას (ალბათ მიზეზის გამოცნობა არ უნდა გაუჭირდეს მკითხველს). ჩვენთანაც მიმდინარეობს ამ მხრივ გამაღებელი „მუშაობა“, ჩვენი მეგობარი ქვეყნების ფონდების მხრიდან და რაც ყველაზე კუროზულია, არგუმენტად ისევ ამერიკელების გამოცდილება მოჰყავთ.

ამგვარად, შეუძლებელია ავტომობილების მართვა წესების დარღვევის გარეშე. მითუმეტეს, შეუძლებელია ბიზნესის კეთება დარღვევების გარეშე. ეს, უბრალოდ ანბანური ჭეშმარიტებაა და ნებისმიერმა ხელისუფალმა ეს კარგად იცის. **სწორედ აქ გადის ზღვარი გონიერ და უგუნურ ხელისუფალს შორის. გონიერი ხელისუფალი ისეთ პოლიტიკას გაატარებს, რომელიც ბიზნესის მხრიდან დარღვევის**

შემთხვევაშიც არ დაივინყებს, რომ მას საქმე ქვეყნის ოქროს ფონდთან აქვს, არ დაავინყდება, რომ მსოფლიო ფინანსური კრიზისი კიდევ მძვინვარებს, არ დაავინყდება, რომ ჩვენთან ბიზნესი არ დგას მყარად ფეხზე და ა.შ. რაც შეეხება არა გონიერებას, ცხადია, არც ერთი არასაღად მოაზროვნე ხელისუფალიც კი ამის მომხრე არ იქნება, მათი მხრიდან განსაკუთრებით გამაფრებელი თვითგადარჩენის ინსტინქტის გამო. მაგრამ მან შეიძლება თქვას ერთი უწყინარი ფრაზა, – „**მიუხედავად მსოფლიო კრიზისისა ბიუჯეტი უნდა შეივსოს**“. უფრო მეტიც, შესაძლოა მან ეს არც თქვას, მაგრამ „**კომპეტენტური ორგანოები**“ მას უთქმელადაც მიუხვდნენ. შედეგად კი რა გვაქვს? ისევ ჩვენ ფირმას მივუბრუნდეთ.

ფირმის ორი თანამშრომელი დაიჭირეს და ოჯახებმა მარჩენალი წლების განმავლობაში დაკარგეს. ეს ერთი უბედურება. თუ საპროცესო გარიგება შედგება, ცხადია საქმე ათასებს შეეხება და მისი გადახდა მეორე უბედურებაა. საკამათო არ არის, რომ არც ერთი ამ უბედურებათაგანი ქვეყნის სიძლიერეს არ ზრდის. ფირმა დაკეტილი იყო მთელი ორი თვე და... კიდევ მთელი ერთი თვე გამოძიების დასრულებიდან, და იცით რატომ? „**კომპეტენტურ ორგანოებში**“ იმდენად ჯანსაღი ატმოსფეროა, რომ ვერცერთი თანამშრომელი ვერ უხედავდა უფროსს ეთქვა ამის შესახებ იმის შიშით, რომ უფროსი არ დაეჭვებულებოდა მისი თანამშრომლის მხრიდან დამნაშავესადმი ლოიალობაში.

ახლა კი მოდით დავთვალოთ. თვეში გადასახადების სახით ფირმას ბიუჯეტში შეჰქონდა 50 ათასი ლარი, რაც სამ თვეზე გადაანგარიშებით ბიუჯეტს 150 ათასი დაუჯდება. ფირმა დააჯარიმეს 70 ათასით. მთელი სამი თვე ფირმა ვერ მუშაობდა და თანამშრომლები ხელფასებს ვერ იღებდნენ. საპროცესო გარიგების „**წარმატებით განხორციელების**“ შემთხვევაში ბიუჯეტმა შესაძლოა კიდევ ამოიღოს მიყენებული ზარალი, მაგრამ მთლიანად საზოგადოებისთვის შედეგი, დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, ნეგატიურია.

ამგვარად, თუ ასე გაგრძელდა, თუ სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკა არსებითად არ შეიცვალა, ქვეყნის წინსვლას ნამდვილად არ ნაადგება!

რა ელის დოლარს, ევროს, ლარს...

ლარის კურსის მიერ 1,8 ნიშნულის გადალახვამ არაჯანსაღი აეო-ოტაყი გამოიწვია საქართველოში. გავრცელდა ხმები, რომ თითქოს კურსის ასეთი სწრაფი ვარდნით სამთავრობო სპეკულანტებმა დიდი „კუში“ მოხსნეს და ამით საარჩევნო ხარჯები დათვარეს.

რა ხდება სავალუტო ბირჟის კულუარებში, ამის დადგენა ცოტა ძნელია, მაგრამ ერთი რამ ფაქტია - დოლარი მთელი მსოფლიო მასშტაბით ძვირდება და საქართველო ვერ დარჩება გამონაკლისად. თუმცა, გარკვეულ ეჭვებს ინვესტორები ერთი ფაქტი - ლარის კურსი თანაბრად იცვლებოდა 2010 წლის 1 იანვრიდან 30 მაისამდე - ამ პერიოდში ლარი სულ რაღაც 10 თეთრით გაუფასურდა 1,6929 დან 1,7847-მდე.

ივნისის თვეში იგივე 10 თეთრით გაუფასურება უკვე 10 დღეში მოხდა - 1-დან 10 ივნისამდე კურსი 1,7848-დან 1,8875-მდე შეიცვალა.

თავისთავად ჩნდება კითხვა: - თუ 5 თვის მანძილზე ეროვნული ბანკი საკმაოდ მშვიდად რეაგირებდა დოლარის კურსის „დრამატულ“ ცვლილებებზე, რატომ გაახსენდათ ეს „დრამატიზმი“ მაინცდამაინც არჩევნების შემდეგ?

ოფიციალურად ამ ფაქტს მარტივად ხსნიან - როგორც სახელისუფლებო ექსპერტებმა განაცხადეს, ლარი/დოლარის კურსი ისე დაშორდა რეალობას, რომ ქართულმა ბანკებმა სპეკულაციები დაიწყეს - დოლარს იაფად ყიდულობდნენ ლარებით და ძვირად ყიდდნენ ევროებზე. ამიტომაც ეროვნულმა ბანკმა ქართულ ბანკებს 120 მილიონი დოლარი კი არ მიჰყიდა დაბალი კურსით - არამედ ასევესხა მაღალი პროცენტებით, ხოლო, ლარის კურსი ევრო/დოლარის დინამიკას შეუფარდა.

თუმცა, ეროვნულ ბანკს ევროს კურსის კორექციაც შეეძლო ისე, რომ დოლარის კურსს არ შეხებოდა. ლარი ქართული ვალუტაა და მის თანაფარდობას სხვა ნებისმიერი ქვეყნის ვალუტასთან საქართველოს ეროვნული ბანკი უნდა განსაზღვრავდეს.

ლარის კურსზე ზემოქმედი ფაქტორების განხილვა საკმაოდ რთული თემაა. მაგრამ ერთი რამ ცხადია - ლარს არ გააჩნია „თვითნებობის“ დიდი შესაძლებლობები და მისი კურსიც მსოფლიო სავალუტო ბაზრის პირდაპირ ზეგავლენას განიცდის.

თუმცა, ლარის პერსპექტივები მსოფლიო ბაზართან მჭიდრო კავშირში უნდა განვიხილოთ.

გლობალურ სავალუტო სფეროში კი „წიწილების დათვლის“ პერიოდია.

ეს „პროცედურა“, როგორც წესი, შემოდგომით ტარდება, მაგრამ სავალუტო ბაზრის სპეციფიკიდან გამომდინარე, ანალიტიკოსები ივლისის თვეში აჯამებენ შედეგებს და ფუნდამენტური პროგნოზებიც ამ პერიოდში კეთდება.

ექსპერტთა აზრით, სავალუტო ბაზარზე საკმაოდ არაორდინალური სიტუაციაა. არავინ ელოდა, რომ სახელმწიფო ვალი განმსაზღვრელი ფაქტორი გახდებოდა. საბერძნეთის ბიუჯეტის დეფიციტმა გამოაყვინძა, რომ ყველაზე სტაბილურ ქვეყნებსაც კი ჰიპერტროფირებული ვალები გააჩნიათ, რომლებიც მათ საბიუჯეტო დეფიციტების დაფინანსების დროს დააგროვეს. მაგალითად, გერმანიის საგარეო ვალი მშპ-ს 77%-ს შეადგენს. ეკონომისტთა აზრით, კი ამ ციფრის მაქსიმალურად დასაშვები ზღვარი 30%-ია.

ამიტომ G-20-ის ბოლო შეხვედრის ყველაზე აქტუალური თემა ზუსტად რომ საბიუჯეტო დეფიციტის შემცირება იყო.

სავალუტო ბაზარი ელოდა, რომ ფედერალური სარეზერვო სისტემა უკვე მე-2 კვარტალში გაამკაცრებდა მონეტარულ

კობა ბიდსიაძე

ექსპერტი, ყურნალ „ბიზნესი და კანონმდებლობის“ რედაქტორი

პოლიტიკას, მაგრამ ამერიკის ეკონომიკის აღორძინების ტემპი ამის საშუალებას არ იძლეოდა.

მიუხედავად ამისა, ინვესტორები მაინც დიდი იმედით იყვნენ განწყობილი ამერიკის ეკონომიკის მიმართ და ზომავზე მეტად აშინებდათ ევროპის სავალუტო კრიზისი. ბაზარმა არაადეკვატური რეაქცია მოახდინა მიმდინარე მოვლენებზე - გაძლიერდა ევროაქტივების „გაქცევა“ დოლარში და ამერიკის სახაზინო ვალდებულებებში. ევრო/დოლარის კოტირებები 15%-ით დაეცა და ევროს კურსმა 1,18 -მდეც კი დაიწია.

ამერიკის ეკონომიკის არც თუ დიდი ზრდის მიუხედავად, მოლოდინები ჯერ-ჯერობით არ იცვლება. ინვესტორთა აზრით, აშშ-ს უფრო მეტი პერსპექტივები აქვს. ევროპის ბევრს აინტერესებდა შეამციროს ბიუჯეტი და არსებული რეზერვები საბერძნეთის პრობლემის გადაჭრაზე მიმართოს, რაც მნიშვნელოვნად შეამცირებს ევროპის ეკონომიკის ზრდის ტემპებს.

აშშ-ს მთავრობა კი ისევ განაგრძობს ეკონომიკის სტიმულირებას სხვადასხვა მასშტაბური პროექტებით. მაგალითად, პრეზიდენტ ობამას „დაკვეთით“ არკანზასის და იუტას შტატებში აშენდება 2 მილიარდ დოლარად ღირებული მზის ელექტროსადგურები. ისევ მოქმედებს უძრავი, თუ მოძრავი ქონების ბაზრის

სტიმულირების პროგრამა და ა.შ.
 ამ ეტაპზე კი ინვესტორებისთვის მთავარი ფაქტორი რეალური ეკონომიკური ზრდაა და არა იმდენად ფიქტიური „თამაშები“. შესაბამისად, ძირითადი ტენდენცია შენარჩუნდება – **ევროს კურსი იმერყევებს სავარაუდოდ 1,15-სა და 1,35-ს შორის. გრძელვადიან პერიოდში კი მისი კურსი შეიძლება 1,08-მდე დაეცეს.**

თუმცა, ეს არ შეიძლება გახდეს ევროს დასასრულის მიზეზი, როგორც ამას ბევრი მკვლევარი წინასწარმეტყველებს, რადგან, ვალუტის დეველვაცია პირველ რიგში ექსპორტის სტიმულირების საუკეთესო საშუალებაა.

ზოგიერთი კვლევიითი ცენტრი მაინც პესიმისტურადაა განწყობილი და აცხადებს, რომ **ევრო 2015 წლამდე შეწყვეტს არსებობას.** ანალიტიკური სამსახურის **Policy Exchange-ს** აზრით, გერმანია უარს იტყვის სხვა ქვეყნების საბიუჯეტო დეფიციტების დაფინანსებაზე, რის გამოც იგი ევროზონას დატოვებს. საბერძნეთიც იძულებული იქნება ევროზონიდან გავიდეს და დეფოლტი გამოაცხადოს.

კვლევიითი ორგანიზაცია **International Monetary Research** კიდევ უფრო ამუქებს ფერებს და აცხადებს, რომ საბერძნეთთან ერთად ევროზონის დატოვება სხვა „ღარიბ ნათესავეებსაც“ მოუწევთ – ესენია: **პორტუგალია, ესპანეთი და ირლანდია.**

მათი აზრით, ეს ბევრს არ აწყობს, მაგრამ საფრანგეთსა და გერმანიას შორის არსებული უთანხმოება ხელს შეუწყობს ევროზონის დაშლას.

ევროზონის მთავარ პრობლემად მიიჩნევა საფინანსო პოლი-

ტიკის ცალმხრივობა – ერთიანი ვალუტის ფონზე არ არსებობს ერთიანი საბიუჯეტო პოლიტიკა. ამიტომ, ქვეყნები იძულებული არიან მოახდინონ თავიანთი მაკროეკონომიკური პარამეტრების კორექცია პოსტფაქტუმ – როდესაც პრობლემა უკვე აპოგეას აღწევს. ასე გააკეთა ესპანეთმა – ბიუჯეტის შემოსავლების კლების გამო სახელმწიფო მოხელეებს ხელფასი შეუმცირეს 5%-ით, რაც ნამდვილად არ შეუწყობს ხელს ერთობლივ ეკონომიკურ ზრდას. საბიუჯეტო სახსრების შემცირების პოლიტიკას აწარმოებენ ასევე სხვა ქვეყნებიც.

ექსპერტთა მეორე ჯგუფი საკმაოდ ოპტიმისტურადაა განწყობილი და ამტკიცებენ, რომ პირიქით – იაფი ევრო ძალზედ ხელსაყრელია ევროპისათვის.

არსებული საბიუჯეტო კრიზისები კი მხოლოდ გააძლიერებენ ინტეგრაციის პროცესს და კიდევ უფრო დახვეწავენ ევროზონის ერთობლივი მართვის სტრუქტურებს.

სახელმწიფო ვალის პრობლემა კი უფრო აქტუალურია აშშ-სთვის, ვიდრე ევროპისთვის. შედარებისთვის: აშშ-ს სახელმწიფო ვალი მშპ-ს 90%-ს შეადგენს, ევროზონისთვის ეს მაჩვენებელი 79%-ია, აშშ-ს ბიუჯეტის დეფიციტი 10%-ს აღწევს, ევროზონისა კი 6,7%-ს. ამასთანავე, საბერძნეთის პრობლემა არსებით დარტყმას ვერ მიაყენებს მთელი ევროპის ეკონომიკას, რადგან, ამ ქვეყნის წილი სულ რაღაც 2,6%-ია მთელი ევროზონის მშპ-ში.

საბერძნეთის პრობლემა შეიძლება ითქვას, რომ გადაჭრილია. სპეციალურად ამ ქვეყნისთვის

შექმნილ დახმარების ფონდს თან დაემატა ევროს მხარდაჭერის ფონდი – ეს კი ევროზონის მართვის გაუმჯობესების მნიშვნელოვანი ფაქტორებია.

იაფი ევრო აწყობს პირველ რიგში საბერძნეთს, რადგან, ეს ხელს უწყობს ტურიზმის აქტივაციას. საბერძნეთში მოგზაურობა ხელმისაწვდომი ხდება იმ ადამიანებისთვისაც, ვისაც ადრე არ შეეძლო ძველი ელადის დათვალიერება ევროს სიძვირის გამო.

იაფი ევრო – ეს საჩუქარია არა მხოლოდ საბერძნეთისთვის, არამედ, ევროზონის ყველა ქვეყნისთვის, რადგან, მათ პირველ რიგში საშუალება ეძლევათ კონკურენცია გაუწიონ ამერიკის შეერთებულ შტატებს.

მაგალითისთვის – გერმანიაში შეინიშნება სამრეწველო პროდუქციის ზრდის ბუმი – მხოლოდ აპრილში ეს სფერო 13,3%-ით გაიზარდა. წინასწარი დაკვეთების მოცულობამ კი 30%-ით მოიმატა. გერმანული ხარისხი ყველას იხილავდა, მაგრამ ყველას როდის შეეძლო გერმანული წარმოების დაზავა-დანადგარების შესყიდვა მაღალი ფასის გამო. ევროს გაიაფებამ კი ეს ფასები დააგლო.

შეიძლება ითქვას, რომ ევროს გარშემო ატეხილი აჟიოტაჟი ხელოვნურადაა შექმნილი ზუსტად რომ ამ ევროს გაიაფების და დოლარის გაძვირების მიზნით, თორემ, დოლარის გრძელვადიანი პერსპექტივები უფრო ნაკლებადაა უზრუნველყოფილი.

მთელი მსოფლიო ისე გაიტაცა საბერძნეთის პრობლემებმა, რომ აშშ-ს კოლოსალური საგარეო ვალის პრობლემა სულ მიივიწყეს.

ამერიკამ მოუწოდა საერთაშორისო ორგანიზაციებს, რომ პრობლემატური ქვეყნებისთვის კრედიტები ნაკლები მოცულობით გამოეყოს. ამ დროს კი თვით აშშ-ს საგარეო ვალმა 13 ტრილიონ დოლარს გადააჭარბა – ეს კი ახალი რეკორდია, რადგან, ეს მაჩვენებელი ზრდაზეა „დაპროგრამებული“.

თუ ეს „პროგრამა“ არ შეიცვალა, უკვე 2014 წელს აშშ-ს საგარეო ვალი მთელი მსოფლიო ეკონომიკის (!!!) 40%-ს მიაღწევს,

თვით ამერიკის მშპ-ს კი გადააჭარბებს.

ასეთი ჰიპერ-პროგნოზის საშუალებას იძლევა ამ ვალის ზრდის ტემპები. ბარაკ ობამას პრეზიდენტობის პერიოდში იგი გაიზარდა 2,4 ტრილიონით, მანამდე კი ჯორჯ ბუშ-შვიდობის 8 წლიანი მმართველობის პერიოდში 4,9 ტრილიონი დოლარით. ე.ი. ბოლო 10 წლის განმავლობაში აშშ-ს საგარეო ვალი პრაქტიკულად გაორმაგდა.

ასეთ ფონზე ამერიკის სახაზინო ვალდებულებებისადმი ნდობის აღდგენა მხოლოდ ევროს რეკონსტრუქციის შედეგად შეიძლება. ასე რომ, ევროს წინააღმდეგ აგორებული ისტერიკა აშშ-საც ძალიან აწყობდა.

როგორც ჩანს, ამერიკელები კარგად მოეწყვნენ – თავიანთი სახაზინო ვალდებულებები რეალურ ფულზე გადაცვალეს, ახლა კი მათ მომსახურებას უკვე გაძვირებული დოლარით ახდენენ. ამასთანავე, არ ავიწყდებათ ზედმეტი ფულის ბეჭდვაც, რომლებსაც შემდეგ განვითარებად ქვეყნებს აძლევენ შეღავათიანი კრედიტების სახით. რომელი ქვეყანა იტყვის უარს დოლარულ კრედიტებზე? – ეს ხომ მსოფლიო ვალუტა! ამრიგად, აშშ-ს საგარეო ვალთან ერთად საკმაოდ მოცულობის კრედიტებიც აქვს განთავსებული.

ასე რომ, საუბარი იმის შესახებ, რომ ევრო, ან დოლარი „მოკვდებიან“, მხოლოდ სავალუტო სპეკულაციების ნაწილია. ვერც „მოკვდებიან“ და ვერც ვერსად „გაიქცევიან“ – ისინი უბრალოდ განაგრძობენ ურთიერთმერყეობას და გაუფასურებას.

ეს გაუფასურება აუცილებელია, რადგან ჩინეთის სამრეწველო სიმძლავრეების ზრდა იუანის სიაფის ფონზე აიძულებს ძველ მონსტრებს კონკურენციის ახალი ფაქტორები ეძებონ.

ერთი სიტყვით, კურსების მერყეობაზე არანაკლებ მნიშვნელოვანია ვალუტების მსყიდველობითუნარიანობა. ახლო მომავალში ევრო შეიძლება ღირდეს – 1,1 ან 1,25 დოლარი - ასეთი საკურსო სხვაობა სავალუტო ბაზრისთვის უხარმაზარია. მდიდარი ქვეყნების მდიდარი მომხ-

მარებლებისთვის კი არც ისე კატასტროფული.

თვით ამერიკელთა გამოთვლებით, 1913 წლიდან დოლარის მსყიდველობითუნარიანობა 20-ჯერ შემცირდა. მაგრამ ფასები განსხვავებულია რეგიონებს და ქვეყნებს შორის. მაგალითად, ჩინეთში 50 დოლარად ერთი თვე (!!!) შეიძლება იარსებოს ადამიანი, აშშ-ში კი იგივე თანხით ერთი დღის ხარჯებს თუ დაფარავ.

ასე რომ, სავალუტო კურსების ცვლილებაზე არ არის დამოკიდებული აბსოლუტურად ყველაფერი, როგორც ამის წარმონეწავლის ცდილობენ სხვადასხვა „ჯურის“ პანიკორები თუ სპეკულანტები.

შესაბამისად, საბერძნეთის (ან სხვა ქვეყნების) ბიუჯეტის პრობლემის ერთადერთი პანაცეა სრულიადაც არ არის ახალი ეროვნული ვალუტა, ან დეფოლტი.

ყველაზე მთავარია ამ ბიუჯეტების შეუსრულებლობის მიზეზების გარკვევა და აღმოფხვრა. მთავარი მიზეზი კი რა თქმა უნდა, გლობალური კრიზისია: შემცირდა ეკონომიკა – ე.ი. შემცირდა საგადასახადო შემოსავლებიც. ამ მიზეზით საბიუჯეტო პრობლემები შეექმნათ მდიდარ ქვეყნებსაც. მაგრამ ჯერ ერთი გასარკვევია – უკავშირდება კი ბიუჯეტის დეფიციტი მხოლოდ კრიზისს? – იქნებ და კრიზისის მომიზეზებით საგადასახადო ინსპექტორებმა შემოსავლების დამალვა და თავიანთ ჯიბეში

„მოუჩნება“ ისწავლეს? – ვინმემ შეამოწმა კორუფციის დონე ამ ქვეყნებში? ასეთი გამოცდილება ხომ აქვს საქართველოს და ნუთუ ბერძნებს ან ესპანელებს გაუჭირდებოდათ ქართველებისგან ასეთი მაქინაციების შესწავლა?

დაფუშვით, რომ მიზეზები მხოლოდ „ობიექტურია“, მაგრამ არის კი რეაგირების მექანიზმები ადეკვატური?

ყოველ პირველკურსელ სტუდენტს ასწავლიან, რომ დადამკვლობის და დაცემის პერიოდში სახელმწიფომ ბიუჯეტის დეფიციტი უნდა შეავსოს დამატებითი ემისიით, რომ ამით მოახდინოს დაკონსერვებული შესაძლებლობების სტიმულაცია. მაგრამ ეს დამატებითი ემისია არ უნდა იყოს 3%-ზე მეტი. აღმავლობის დროს კი პირიქით – სახელმწიფომ უნდა გაამკაცროს საბიუჯეტო და მონეტარული პოლიტიკა იმ მიზნით, რომ ხელშეწყობდეს „გადახურებულ“ ეკონომიკა სულ არ „გადაიწვას“. ევროპის ქვეყნები კი სრულიად საპირისპირო პოლიტიკას აწარმოებენ.

ალბათ, მთავარი პრობლემა ის, რომ ერთიანი ევროპა ჯერ ვერ ფლობს ამერიკულ მეთოდებს, რადგან, მისი ბიუჯეტი არ არის გაერთიანებული და თან ფედერალურ საწყისებზე.

სხვადასხვა ფონდების შექმნა – ზუსტად ამ „ფედერალური“ ევროპული სისტემის შექმნის მცდელობაა.

ასეთ ფონზე ევროზონის დაშლის მოწოდება შეიძლება შეფასდეს როგორც პოლიტიკო-

ნომიკური სიბეცე, ან სპეკულანტთა დაკვეთა.

არადა, ასეთ მოსაზრებას ნობელის პრემიის ლაურეატებიც კი გამოთქვამენ.

მაგალითად, ცნობილი ნობელიანიტი პოლ კრუმჰანი აცხადებს, რომ საბერძნეთი იძულებული იქნება დატოვოს ევროს ზონა. მას ეთანხმებიან ცნობილი ბრიტანელი ეკონომისტებიც. მათი აზრით, საბერძნეთმა უნდა შემოიღოს საკუთარი ვალუტა, რომელიც ევროზე 15%-ით იაფი იქნება, რაც მოახდენს ბერძნული ექსპორტის სტიმულირებას. წინააღმდეგ შემთხვევაში საბერძნეთი ვერ მოემსახურება თავის საგარეო ვალებს და იძულებული იქნება დეფოლტი გამოაცხადოს. მაგრამ ვთქვათ და აღიარა საბერძნეთმა დეფოლტი – საკუთარი ვალუტის შემოღება ამ მდგომარეობას როგორ გამოასწორებს? ეროვნული ვალუტის მიერ 15% -ით გაიზარებული ბერძნული პროდუქციის გაყიდვები შეიძლება არც გაიზარდოს ... ბერძნულ ფორთოხალს თუ ზეითუნის ზეთს საკმაოდ ბევრი კონკურენტი ჰყავს.

ამასთანავე, თუ საბერძნეთი ევროებით ვერ ემსახურება საგარეო ვალებს, მაშინ დეველვირებული ეროვნული „კუპონებით“ მოემსახურება? უცხოელი ინვესტორები ნამდვილად არ არიან ისე მიაპყრები, რომ ევროებში გაცემული კრედიტები „გაკუპონებულ“ ბერძნული დრამებით დაიბრუნონ, როგორც ამას თავის დროზე საქართველოს ეროვნული ბანკი აკეთებდა. დეფოლტი არც ისე საშინელია როგორც აუღერებენ. ეს არის უბრალოდ სახელმწიფოს უუნარობა ფინანსურად მოემსახუროს თავის ობლიგაციებს და სხვადასხვა ვალებს. მაგრამ სახელმწიფოს ფინანსების გარდა გააჩნია მატერიალური აქტივები – ოქროს რეზერვი, წიაღისეული, ავტოსტრადები, რკინიგზები და ა.შ. ზუსტად ეს რეალური აქტივები უნდა გადავიდეს კრედიტორთა საკუთრებაში. თუ ასეთი რამ მოხდა, მაშინ ბერძნებს მხოლოდ ის ემუქრებათ, რომ უფასო ავტობანები ფასიანი გახდება... **სხვა ტარიფების აწვევა წამგებიანი იქნება ახალი მესაკუთრე-**

ბისათვის. ეს კი არც ისე დიდი კატასტროფაა. სხვათა შორის, საბერძნეთმა უკვე დაიწყო კუნძულების გაყიდვა საგარეო ვალის მომსახურებისათვის.

ამ ჰიპოთეტიკური დეფოლტის აცილების მიზნით საბერძნეთმა მიიღო საბიუჯეტო ხარჯების შემცირების მკაცრი პროგრამა, რომელიც ითვალისწინებს სახელმწიფო მოხელეთა ხელფასების შემცირებას, საპენსიო ასაკის აწევას და გადასახადების გაზრდას.

არადა, კრიზისის დროს სახელმწიფო ხარჯების შემცირება ამ კრიზისს კიდევ უფრო აძლიერებს აქსელერაციის ეფექტის გამო.

შეგადართო როგორ ებრძვის კრიზისს ამერიკა: – აშშ-ში ახალი ავტომობილის მყიდველი სახელმწიფოსგან ღებულობს 5000 დოლარს სანუქრად, ახალი ბინის მყიდველი კი 8000 დოლარს. ამასთანავე, ამოქმედდა ახალი სადაზღვევო სისტემა სამედიცინო სფეროში, რომელიც აფინანსებს ხელმოკლე ამერიკელებს და შემოსავლებს უზრდის სამედიცინო პერსონალს. **სახელმწიფო დაფინანსებით ხორციელდება გიგანტური პროექტები ალტერნატიული ენერჯეტიკის და ინფრასტრუქტურის სფეროებში...**

ამრიგად, ამერიკელებს კარგად ახსოვთ პირველ კურსზე ნასწაველი ელემენტარული კანონები, რომელთა მიხედვით, კრიზისის პირობებში უნდა მოხდეს დარიბი ფენების შემოსავლების სტიმულაცია და იმავდროულად მდიდარ სპეკულანტთა შეზღუდვა. აშშ-ში უკვე მიიღეს კიდევ კანონი, რომელიც კრძალავს ორმაგ ფინანსურ ოპერაციებს ერთი და იგივე რეალურ აქტივებზე. სასტიკი ბრძოლა გამოუცხადეს საბანკო, თუ საფონდო მაქინაციებს.

ძველ, სამართლიან ევროპაში კი იერიში რატომღაც პენსიონერებზე და საჯარო მოსამსახურეებზე მიაქვთ და არა მდიდარ სპეკულანტებზე, ან კორუმპირებულ სახელმწიფო მოხელეებზე (!)

ასევე, ადვილად შეიძლება საგარეო ვალების რესტრუქტურის ხაცია ისევე ამერიკული მეთოდებით. როგორც წესი, აშშ თავიანთ ობლიგაციებს კი არ ანაღლებს, არამედ, ახლებზე ცვლის,

ან კიდევ ბრუნვის ვადას უხანგრძლივებს.

საბერძნეთსაც ადვილად შეუძლია გაზარდოს თავისი სახელმწიფო ობლიგაციების ბრუნვის ვადა კიდევ 10-15 წლით და შეამციროს მასზე დასარიცხი მარჟა – ეს იძულებს ინვესტორებს, რომ ობლიგაციები კი არ გაანადღონ, არამედ, კარგად შეინახონ მომავალში სიტუაციის გამოსწორების იმედით. ვინც ობლიგაციებს დაბალ ფასად გამოყრის – იგი ამით ისევ საბერძნეთის წისქვილზე დაასხამს წყალს – რეალურ ფასზე ნაკლებად ამ ობლიგაციებს ისევ საბერძნეთის მთავრობა იყიდის საკუთარი რეზერვების, ან დახმარების ფონდის ხარჯზე.

საბერძნეთი, ევროზონიდან გასვლის შემთხვევაში, კი არ გადაარჩენს თავის ეკონომიკას, არამედ, მთელი ევროპის ეკონომიკას დაანგრევს, რაც გლობალურ რეცესიას გამოიწვევს. პირველ რიგში დაზარალებებიან გერმანული და ფრანგული ბანკები, რომელთა კრედიტებიც საბერძნეთს მილიარდობით ევრო აქვს. ახალი ბერძნული ვალუტის შემოღება და მისი დეველვაცია ევროს მიმართ 15%-ით კიდევ უფრო გაზრდის საგარეო ვალს არა მარტო ნომინალურად, არამედ რეალურადაც, რადგან ახლანდელი ვალები ევროშია ფიქსირებული.

ასე რომ, ევროპას მხოლოდ ის დარჩენია, რომ უარი თქვას პოლიტ-ეკონომიკურ სიბეცეზე და ეკონომიკის მართვაში ის „ამერიკული“ მეთოდები გამოიყენოს, რომლებსაც ყველა პირველკურსელი ეკონომისტი იცნობს.

ეს არის დეფიციტის დაფარვა დამატებითი ემისიით და არა საგარეო ვალების აღებით, დარიბი ფენების შემოსავლების სტიმულირება და მდიდარი ფენების მადის მოთოკვა ინფლაციის შესუსტების მიზნით, საბიუჯეტო ხარჯების ფედერალიზაცია, სოციალიზაცია და ა.შ.

ევროპა იძულებული იქნება გამოიყენოს ეს მეთოდები – და შესაბამისად მსოფლიო ეკონომიკაც სტაბილურად განვითარდება. არც ევრო „დაიკრახება“ არც დოლარი „მოკვდება“ და მათი „შვილობილი“ ლარიც სტაბილური იქნება!

გლობალური ეკონომიკური კრიზისი და ფასიანი ქაღალდების საერთაშორისო ბაზრის განვითარების ძირითადი ტენდენციები

გლობალური საფინანსო ბაზრის განვითარება პირდაპირ ეხება ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ფორმირება-ფუნქციონირებასთან, რადგანაც ფასიანი ქაღალდების საერთაშორისო ბაზარი ფინანსური ბაზრის ერთ-ერთი სექტორია. იგი, ერთის მხრივ, მსოფლიო მასშტაბით განხორციელებული რეალური კვლავწარმოებითი პროცესის ასახვაა, მეორეს მხრივ კი - შედარებით დამოუკიდებელი ცხოვრებით ცხოვრობს და თავის განსაკუთრებულ კანონზომიერებებს ემორჩილება. ფასიანი ქაღალდების ბაზარი უზარმაზარ უკუხემოქმედებას ახდენს წარმოების პროცესებზე როგორც ეროვნულ, ისე მსოფლიო დონეზე.

ნანა შონია,
ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ფასიანი ქაღალდების საერთაშორისო ბაზრები შემდეგ ძირითადი ფუნქციებს ასრულებენ:

- კაპიტალის გადანაწილება და გადაადინება;
- მიმოქცევის ხარჯების ეკონომია;
- კაპიტალის კონცენტრაციისა და ცენტრალიზაციის დაჩქარება;
- დროთაშორისი ვაჭრობა, რომელიც ამცირებს ეკონომიკური ციკლების დანახარჯებს;
- უწყვეტი კვლავწარმოების პროცესისთვის ხელშეწყობა.

გლობალური ეკონომიკური კრიზისი ფასიანი ქაღალდების საერთაშორისო ბაზარზე, ჯერ კიდევ, XXI საუკუნის დასაწყისში აისახა, როცა ადგილი ჰქონდა აქციების კურსის დაცემას, საფონდო ინდექსების დაწევას, ინვესტორთა ნდობის დაქვეითებას ბაზრის ძირითადი ინსტრუმენტების, კორპორაციების ფინანსური ანგარიშგების, საკონსულტაციო ფირმებისა და სარეიტინგო სააგენტოების საპროგნოზო შეფასებების მიმართ და ა.შ. კერძოდ:

1. აქციებსა და ობლიგაციებზე შესრულებული ოპერაციების მოცულობის შემცირება საფონდო ბირჟებზე. საბირჟო საფონდო ბაზარზე 2000 წლის მარტიდან 2003 წლის შუა პერიოდამდე კორპორაციების ფასიანი ქაღალდებზე ოპერაციების მთლიანმა მოცულობამ პრაქტიკულად ერთი მესამედით იკლო.

2. გაიზარდა წარმოებული ინსტრუმენტების ბაზრის როლი ნაღდი ინსტრუმენტების ბაზართან შედარებით, რაც გამოიწვია ფასიანი ქაღალდებისა და სხვა ფინანსური ინსტრუმენტების კურსების შემცირებამ და არასტაბილურობამ, აგრეთვე, გაზრდილმა რისკებმა. ვადიან ბაზარზე 2002 წელს დადებული კონტრაქტების ღირებულებამ სარეკორდო მოცულობას მიაღწია. გაიზარდა წარმოებული ფინანსური ინსტრუმენტების ბაზრების მონაწილეთა რაოდენობა. საბირჟო ოპერაციებში ინსტიტუციური ინვესტორების გარდა კომპანიისა და კორპორაციის მმართველებიც იღებდნენ მონაწილეობას.

3. დაიწყო ოპერაციების მოცულობათა კლება მაღალტექნოლოგიური კომპანიების ბაზარზე.

2000-2003 წლებში ამ ბაზარზე ოპერაციების რაოდენობა გერმანიაში 3-ჯერ შემცირდა, საფრანგეთში - 6-ჯერ, იტალიაში - 20-ჯერ, ლონდონში - 4-ჯერ.

გერმანიის საფონდო ბირჟის გადანყვეტილებით, გერმანიაში 2003 წლიდან დახურულია მაღალტექნოლოგიური კომპანიების ბაზარი (Nener Market). აშშ-ში NASDAQ-ის ბაზარმა ფაქტობრივად შეწყვიტა ოპერაციების განხორციელება ახალი კომპანიების აქციებზე. ამ ბაზრის კაპიტალიზაცია 2000-2002 წლებში 6-დან 1,9 მლრდ. დოლარამდე დაე-

ცა, ვაჭრობის მოცულობამ კი 2002 წლის პირველ ნახევარში 35 პროცენტით იკლო. შემცირდა NASDAQ-ის ბაზარზე კოდირებული აქციების რაოდენობა. 2002 წლის შუა პერიოდის მონაცემების მიხედვით, 3675 კომპანიიდან 700-ის აქციების კოტირება 1 დოლარზე ნაკლები ფასით ხდებოდა და ბირჟის წესების მიხედვით ისინი ვაჭრობიდან უნდა ამოეღოთ.

4. გამკაცრდა სალისტინგო მოთხოვნები იმ კომპანიების მიმართ, რომელთა ფასიანი ქაღალდების კოტირებაც ბირჟაზე ხდება. კორპორაციების ფინანსური მდგომარეობის გაუარესების და ლისტინგის მოთხოვნების გამკაცრების შედეგად ნიუ-იორკის საფონდო ბირჟაზე 2000 წელს ლისტინგიდან ამოიღეს 286 კომპანია, 2001 წელს - 214; Turonext-ის ბაზარზე - 80 და 118; ლონდონის საფონდო ბირჟაზე - 299 და 287; NASDAQ-ის სავაჭრო სისტემაში - 700 და 815 კომპანია.

5. შემცირდა საერთაშორისო სავაჭრო მოედნები. 2002 წელს დაიხურა ელექტრონული სავაჭრო მოედანი Jigway, რომელიც შეედგურმა ოპერატორმა OM Group-მა შექმნა აქციებით ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობისთვის. კოტირებადი აქციების რაოდენობა შეამცირა შვეიცარიის საფონდო ბირჟის მიერ კონტროლირებადმა პანევროპულმა სავაჭრო მოედანმა Virt-X-მა. აშშ-ში შემცირ-

და ფასიანი ქაღალდებით ვაჭრობისათვის საინვესტიციო ბანკების მიერ შექმნილი ელექტრონული საკომუნიკაციო სისტემების რაოდენობა. თუ 2000 წელს აშშ-ში 70 ელექტრონული სავაჭრო მოედანი ვაჭრობდა სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდებით, 2001 წლის ბოლოს მათი რაოდენობა დაახლოებით 40 იყო.

სწორედ ამ ფონზე, საქართველოში ჩამოყალიბდა და ფუნქციონირება დაიწყო სს „საქართველოს საფონდო ბირჟამ“. ბირჟის საქმიანობის ძირითადი მიზანია საქართველოში ფასიანი ქაღალდების გამჭვირვალე და ლიკვიდური ორგანიზებული ბაზრის ჩამოყალიბება. თუმცა, მისი საქმიანობა დღემდე დაბალი აქტივობით ხასიათდება, რომლის მიზეზიც შემდეგია:

- საქართველო განიცდის მიმზიდველი ფასიანი ქაღალდების დეფიციტს;
- თავდაპირველად აქციების დიდი რაოდენობა სახელმწიფო საკუთრებას წარმოადგენდა და მათი რეალიზება ყოველგვარი ბაზრის გარეშე ხდებოდა;
- 1997 წლიდან დღემდე საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მიერ ემიტირებული სახაზინო ვალდებულებების ეროვნული ბანკის მიერ აუქციონის წესით რეალიზაცია.

საქართველოს საფონდო ბირჟამ მნიშვნელოვან წარმატებებს მიაღწია 2004 წელს, რაც გამოიხატა წინა წლებთან შედარებით ძირითადი ფინანსური მაჩვენებლების უპრეცედენტო ზრდაში. შედგა მემორანდუმში თესალონიკის საბირჟო ცენტრსა და საქართველოს საფონდო ბირჟას შორის, რითაც ის გავიდა საერთაშორისო ასპარეზზე.

ნაკლებად თვალში საცემია, მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანია ფასიანი ქაღალდების საერთაშორისო ბაზარზე მიმდინარე სტრუქტურული და ინსტიტუციური ცვლილებები:

1. შეიცვალა რეალური საფინანსო ინსტრუმენტების ბაზარზე აქციებსა და ობლიგაციებს შორის ოპერაციების მოცულობათა თანაფარდობა. ერთის მხრივ, მზარდი არასტაბილურობის პირობებში გაიზარდა მოთხოვნა სახელმწიფო ობლიგაციებზე, როგორც ბაზრის უფრო საიმედო ინსტრუმენტებზე, ხოლო, მეორე მხრივ, მოიმატა მძიმე ფინანსურ მდგომარეობაში ჩავარდ-

ნილი კერძო კომპანიების მხრიდან ობლიგაციების მოწოდებამ.

2. შეიცვალა საბირჟო და არასაბირჟო ბაზრებს შორის არსებული თანაფარდობა. არასაბირჟო ვაჭრობა არსებითად ასუსტებდა ბირჟების პოზიციებს. ფინანსურ ინსტრუმენტებზე ოპერაციებს აქტიურად ატარებდნენ საინვესტიციო ბანკებისა და საბროკერო კომპანიების არასაბირჟო სავაჭრო სისტემები, ელექტრონული საკომუნიკაციო ქსელები და ალტერნატიული საბირჟო სავაჭრო მოედნები. მაგრამ 2000 წლიდან მოყოლებული ვითარება შეიცვალა. აქციათა კურსების ვარდნამ და ინვესტორთა და ემიტენტთა აქტივობის შესუსტებამ სერიოზული ზარალი მიაყენა არასაბირჟო ბაზრის ინსტიტუტებს და მათ აქციების ბაზარზე საქმიანობის შეზღუდვა აიძულა.

შემცირდა არასაბირჟო ვაჭრობისადმი ნდობა და იმატა საფონდო ბირჟებისადმი ნდობამ.

ეს განაპირობა: ბირჟების კონტროლის გამკაცრებამ, რომელთა აქციების კოტირებაც ბირჟაზე ხდება; შეფარდებითი ლიკვიდურობის მატებამ; აქციების კურსების ჩამოყალიბების გამჭვირვალობამ; ანგარიშსწორებათა საიმედოობამ და გარანტირებულობამ.

3. შემცირდა საერთაშორისო ოპერაციების მოცულობა და შედარებით გაიზარდა ეროვნულ ბაზრებზე ეროვნულ ინსტრუმენტებზე განხორციელებული ოპერაციების ხვედრითი წილი. გერმანიის საფონდო ბირჟის მონაცემების თანახმად, თუკი დასავლეთ ევროპის საბირჟო ვაჭრობაში უცხოური კომპანიების ფინანსური ინსტრუმენ-

ტების ხვედრითი წილი საშუალოდ 40 პროცენტს აღწევდა, გერმანიის საფონდო ბირჟაზე მან სულ 10 პროცენტი შეადგინა (2002 წ.).

აქციების ბაზარზე ეს გამოვლინდა ამერიკის საფონდო ბირჟაზე უცხოელთა მიერ აშშ-ის კომპანიების აქციების ყიდვათა შემცირებით, რაც ამ ქვეყანაში კაპიტალების შემოსავლის შეკვეცის და დოლარის კურსის დანევის ერთ-ერთ მიზეზად იქცა. ინსტიტუციურმა და სტრუქტურულმა ცვლილებებმა დაადასტურეს ის ფაქტი, რომ ფინანსური არასტაბილურობის პერიოდში მატულობს ბირჟების როგორც ვაჭრობის ორგანიზატორების როლი. ბოლო ხანს მათ საგრძნობლად გააქტიურეს საფონდო ბაზარზე თავიანთი პოზიციების განმტკიცებისაკენ მიმართული პოლიტიკა. ხსენებულ პერიოდში მომხდარი ცვლილებები მთლიანობაში ეკონომიკური და ფინანსური ვითარების გაუარესებაზე გამოვლენილი ბუნებრივი რეაქციაა. ამგვარი ცვლილებები შესაძლებელს ხდის ბაზრის ლიკვიდურობის კონცენტრირებას, ხოლო მოთხოვნის უქონლობის შემთხვევაში გვათავისუფლებს:

- ფასიანი ქაღალდებისაგან;
 - იმ კომპანიებისგან, რომლებიც ვერ აკმაყოფილებენ ფინანსური საიმედოობის დანესებულ კრიტერიუმებს;
 - იმ სავაჭრო მოედნებისაგან, რომლებზეც პრაქტიკულად არ ხორციელდება გარიგებები.
- ფასიანი ქაღალდების საერთაშორისო ბაზარს განვითარების შემდეგი ძირითადი ტენდენციები ახასიათებს:

- ბაზრის ინტერნაციონალიზაცია და გლობალიზაცია;
- ორგანიზებულობის დონის ამაღლება და სახელმწიფო კონტროლის გაძლიერება;
- ფასიანი ქვალღების ბაზრის კომპიუტერიზაცია;
- დეზინტერმედიაცია;
- საბაზრო ინოვაციები;
- სეკიურიტიზაცია.

I. ფასიანი ქვალღების ბაზრის ინტერნაციონალიზაცია იმას ნიშნავს, რომ ეროვნული კაპიტალი სცდება ქვეყნის საზღვრებს, ყალიბდება ფასიანი ქვალღების მსოფლიო ბაზარი, რომლის მიმართაც ეროვნული ბაზრები მეორეხარისხოვანი ხდებიან. ნებისმიერი ქვეყნის ინვესტორს შესაძლებლობა ეძლევა სხვა ქვეყნებში მიმოქცევაში მყოფ ფასიან ქვალღებში დააბანდოს თავისი თავისუფალი ფულადი სახსრები. ეროვნული ბაზრები იქცევა ფასიანი ქვალღების გლობალური მსოფლიო ბაზრის შემადგენელ ნაწილებად. ასეთ გლობალურ ბაზარზე ყველგან და შეუსვენებლად ვაჭრობენ ტრანსეროვნული კომპანიების ფასიანი ქვალღებით.

გლობალიზაციის პროცესს განაპირობებს მსოფლიოს განვითარების ობიექტური ფაქტორები, შრომის საერთაშორისო დანაწილების გაღრმავება, სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესი ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის დარგში, ქვეყნებს შორის ე.წ. ეკონომიკური სიმშრის შემცირება.

ტერმინი „გლობალიზაცია“ 1980-იანი წლების დასაწყისში გაჩნდა და ამას ამერიკელი სოციოლოგის **რ. რიბეტსონის** სახელს უკავშირებენ.

გერმანელი ეკონომისტების **ჰ. ზიბერტისა** და **ჰ. კლოფტის** განმარტებით, „გლობალიზაცია არის გათიშული ეროვნული მეურნეობების ინტეგრირებულ გლობალურ ეკონომიკურად ტრანსფორმირების პროცესი“. ამ ტრანსფორმაციის პროცესში ხდება სახელმწიფოს ინსტიტუტის „დევალვაცია“, რომელიც მრავალი ათწლეულის მანძილზე სისტემანარმომქმნელ ორგანიზაციულ სტრუქტურად გვევლინებოდა.

სხვაგვარად განმარტავენ „გლობალიზაციის“ ცნებას რუსი მეცნიერები. მაგალითად, პროფესორ **მ. მუხომედი** აზრით, გლობალიზაცია არის „ობიექტური ზოგადცივილიზაციური პროცესი, ყოფის ახალი

ფორმა, რომელიც XXI საუკუნის რეალობას შეესაბამება“; პროფესორი **მ. მიტრონოვი** მიიჩნევს, რომ გლობალიზაცია არის „უახლეს ინფორმაციულ ცივილიზაციაზე გადასვლის მეტად წინააღმდეგობრივი ფორმა“.

თანამედროვე გაგებით, არსებული გლობალიზაციის მთელი რიგი მიმართულებები აქვს:

- გლობალური ტრანსეროვნული კორპორაციების დამკვიდრება;
- ეკონომიკის რეგიონიზაცია;
- მსოფლიო ვაჭრობის ინტენსიფიკაცია;
- კონვერგენციის ტენდენციები;
- ფინანსური გლობალიზაცია.

გლობალიზაციის მამოძრავებელ ძალებად გვევლინებიან ტრანსეროვნული კომპანიები და ბანკები. ტრანსეროვნული კომპანიების ფარგლებში ყალიბდება სანარმო, სამეცნიერო-ტექნიკური, სავაჭრო და სხვა საქმიანი კავშირები, რომლებიც კონტრაქტულ სისტემას ეყრდნობა.

1990-იან წლებში გადავლილმა შერწყმისა და შთანთქმის მიღავრმა ტალღამ კიდევ უფრო გააძლიერა მსოფლიოში მათი გავლენა. ეროვნულ სახელმწიფოებს უფრო მეტი ანგარიშის განცდა უხდებოდა ტრანსეროვნული ბანკებისთვის, როგორც ძლევაძმოსილი პარტნიორებისთვის, ზოგჯერ კი – მეტოქეებისთვის ეროვნულ ეკონომიკაზე გავლენისთვის ბრძოლაში.

გლობალიზაციის განვითარების საფუძველია: **საერთაშორისო ვაჭრობისა და კაპიტალის მოძრაობის ლიბერალიზაცია, სამუშაო ძალის უფრო თავისუფლად გადაადგილება.**

ამასთან, მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაცია უკიდურესად წინააღმდეგობრივი პროცესია და არაერთმნიშვნელოვნად მიმდინარეობს. იგი შეიცავს როგორც ეროვნულ ეკონომიკათა აყვავების შესაძლებლობებს, ისე, საფრთხეებს განვითარებადი ქვეყნებისთვის. გლობალიზაციის პოზიტიური მხარეა განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებს შორის ეკონომიკური განვითარების დონეებში არსებული დიდი განსხვავების ერთგვარად შემცირების ტენდენცია, რომელიც ბოლო 20-25 წლის მანძილზე გამოვლინდა. მთელმა რიგმა განვითარებადმა ქვეყნებმა შთამბეჭდავ ეკონომიკურ ნარმატებებს მიაღწია. თუმცა, პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ გლობალიზა-

ციის პროცესი ერთნაირად ეფექტიანი არაა ცალკეული ქვეყნებისთვის, ძირითად უპირატესობებს იღებენ ყველაზე უფრო განვითარებული ის ქვეყნები, რომლებსაც გლობალიზაცია სამეურნეო საქმიანობის წარმართვის ერთიანი სტანდარტების მქონე ეკონომიკურ სივრცეს უფართოებს.

გლობალურ ეკონომიკაში ინტეგრირების პროცესში ადაპტაციის ყველაზე უფრო სერიოზულ პრობლემებს აწყდებიან განვითარების უფრო ნაკლები დონის მქონე ქვეყნები.

მათთვის ძირითადი საფრთხეა ის, რომ მცირდება სახელმწიფოს როლი სამეურნეო კავშირთაშორის რეგულირებაში და კლებულობს მსოფლიო ბაზრების ნეგატიური გავლენისგან – უფრო ძლიერი კონკურენტების ექსპანსიისგან, უცხოური კაპიტალის მასობრივად გადინებისგან, დამანგრეველი ეკონომიკური და ფინანსური კრიზისებისგან – თავის დაცვის შესაძლებლობები.

გლობალიზაციის ერთ-ერთ გამოხატულებად გვევლინება ფასიანი ქვალღების ბაზრის ინფრასტრუქტურების ინტეგრაცია. აქციების ბაზარზე სადღეღამისო ვაჭრობის ორგანიზაციამ საბირჟო კორპორაციების (ალიანსების) ფორმა შეიძინა. 2000-იანი წლების დასაწყისში დაიწყო წამყვანი საფონდო ბირჟების აქციების კოპირება მსოფლიო ბირჟებზე. 2001 წლის თებერვალში საფონდო ბაზარზე აქციების ლისტინგი გაიარა გერმანიის საფონდო ბირჟამ, 2001 წლის ივლისში – Euronext-ში, რომელიც პარიზის, ბრიუსელის, ამსტერდამისა და ლისაბონის საფონდო ბირჟებს აერთიანებს, აგრეთვე ლონდონის საფონდო ბირჟამ.

ღია სააქციო კომპანიებად გადაქმნის შემდეგ საფონდო ბირჟები იმ ბიზნეს-კორპორაციებად გადაიქცნენ, რომლებიც მაქსიმალური მოგების მიღებაზე არიან ორიენტირებული.

მათ აქვთ საკუთარი ბიზნეს-სტრატეგია, ორგანიზაციული სტრუქტურა და მართვის მოდელი. **მათი დადებითი მხარეებია მაღალპროფესიული მართვა, ბირჟების საქმიანობის ყველა ასპექტის მზარდი კონტროლი, მოთხოვნილების გადიდება ფინანსური ანგარიშგებისა და მისი გამჭვირვალობის მიმართ.**

ყოველივე ამან შესაძლებლობა შეუქმნა ბირჟების ჰოლდინგური ჯგუფების შექმნას მათი შერწყმის გზით, სადაც ჰოლდინგ-კომპანიის როლში, როგორც წესი, თვითონ საფონდო ბირჟები გამოდიან.

საერთაშორისო ჰოლდინგური ჯგუფების ჩამოყალიბება იწყება ეროვნული ბაზრის კონსოლიდაციით, როდესაც ბირჟები იძენენ საანგარიშსწორებო-კლირინგული კომპანიების, სარეგისტრაციო კომპანიების აქციების საკონტროლო ან 100%-იან პაკეტებს, რომლებიც საბირჟო ბაზარზე უახლესი ტექნოლოგიების განვითარებასა და დანერგვას ემსახურებიან. **ისეთნაირად ჩამოყალიბდა გერმანიის, შვედეთის, ფინეთის ჰოლდინგური ჯგუფები. ამით იწყებენ თავიანთ საქმიანობას ესპანეთის, იტალიისა და სხვა ქვეყნების ის ჰოლდინგური ჯგუფები, რომლებიც ეროვნულ დონეზე ყალიბდებიან.**

თანამედროვე ჰოლდინგური ჯგუფების დახასიათება. ევროპის საფონდო ბირჟაზე ამჟამად უმსხვილესი საერთაშორისო ჰოლდინგური ჯგუფია Deutsche Boerse Group (გერმანიის საფონდო ბირჟის ჯგუფი). გერმანიის საფონდო ბირჟის მთლიანად ეკუთვნის ტექნოლოგიური კომპანია Deutsche Boerse Sestems, აგრეთვე საანგარიშსწორებო-კლირინგული კომპანია Clearstream. გარდა ამისა, გერმანიის საფონდო ბირჟის ჯგუფში შედიან: წარმოებული ინსტრუმენტების ბირჟა EUREX-ი, (შვეიცარიის საფონდო ბირჟასთან ერთობლივი მფლობელობა), ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების ფასიანი ქაღალდებით ვაჭრობის საფონდო ბირჟა.

2003 წლის მაისში შვედეთის საერთაშორისო ჰოლდინგური ჯგუფის – OM Croupis მიერ მის შექმნამდე დამოუკიდებელი იყო ჰელსინკის საფონდო ბირჟის ჯგუფი (HEX Group), რომელიც აერთიანებდა ტალინის საფონდო ბირჟის და ესტონეთის ფასიანი ქაღალდების ცენტრალურ დეპოზიტარიუმს, აგრეთვე, ლატვიის საფონდო ბირჟასა და ლატვიის ცენტრალურ დეპოზიტარიუმს.

საერთაშორისო OM Croup-ი (შვედეთი), რომელიც სპეციალიზდება ფინანსურ ბაზარზე კომპანიებისთვის სისტემური ტექნოლოგიური გადაწყვეტების დამუშავებაზე. 1998 წელს მან შეიძინა სტოკჰოლმის საფონდო ბირჟა. OM ჯგუფის ასო-

ცირებული კომპანიები და პარტნიორებია Ore Software, ჰელსინკის საფონდო ბირჟა. ლონდონის საფონდო ბირჟასთან ერთად OM ჯგუფი ქმნის წარმოებული ინსტრუმენტების ბირჟას – EDX London-ს.

ბირჟების ჰოლდინგური ჯგუფების ჩამოყალიბებამ ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე გამოიწვია ბირჟების შიდა საორგანიზაციო მუშაობის და ამ მუშაობის მართვის გადასინჯვის აუცილებლობა, რეორგანიზების საფუძველად ალებული ერთ-ერთი პრინციპია ის, რომ სტრუქტურული თვალსაზრისით კორპორაცია უნდა მოქმედებდეს როგორც შედარებით მომცრო სპეციალიზებული კომპანიების ერთობლიობა. ეს სტრუქტურული ერთეულები ატარებენ დამოუკიდებელ პოლიტიკას, აღწევენ კონკრეტულ უპირატესობებს, თავიანთი ოპერაციების ეფექტიანობასა და მომგებიანობას. ამასთან, მათ აერთიანებს საერთო სტრატეგია და მოქმედებათა ერთიანი გეგმა, რომელსაც კორპორაციის ხელმძღვანელობა შეიმუშავებს.

II. ბაზრის ორგანიზებულობის ამაღლების და მისი სახელმწიფოებრივი კონტროლის გაძლიერების მიზანია ფასიანი ქაღალდების ბაზრის საიმედოობისა და მასობრივი ინვესტორების მხრიდან მისი ნდობის უზრუნველყოფა. ფასიანი ქაღალდების საერთაშორისო ბაზრის მასშტაბები და მნიშვნელობა ისეთია, რომ მისი მოშლა პირდაპირ არღვევს ეკონომიკურ პროცესს, საერთოდ – **კვლავწარმოების პროცესს.** არცერთი სახელმწიფო არ დაუშვებს, რომ რაიმე კატაკლიზმების, ან თალლითობის შედეგად ინვესტორებმა დაკარგონ საკუთარი, თუ სხვა ქვეყნის ფასიანი ქაღალდებში დაბანდებული თავიანთი ფულადი სახსრები.

ამ ტენდენციის მეორე მიზეზი ფისკალურია. ბაზრის ორგანიზებულობისა და მისი კონტროლის გაძლიერება საშუალებას აძლევს ყოველ სახელმწიფოს, გაადიდოს თავისი დასაბეგრი ბაზა და ბაზრის მონაწილეებისგან ბიუჯეტში საგადასახადო შემოსულობათა სიდიდე.

იმის მიუხედავად, ბაზრების მონაწილე სახელმწიფო თუ გარეშე არბიტრად გვევლინება, იგი ყოველთვის იმყოფება ბაზარზე. სახელმწიფო ეკონომიკურ ურთიერთობათა ცენტრშია – იგი იმ გარანტიის როლს

თამაშობს, რომელიც ეროვნული საფინანსო სისტემის სტაბილურობას უზრუნველყოფს. თუმცა, გლობალიზაციის პროცესი ცვლის ამ წარმოდგენებს.

ერთის მხრივ, გლობალიზაციამ შესაძლებლობა მისცა სახელმწიფოს, ხელი მიუწვდებოდეს ფასიანი ქაღალდების საერთაშორისო ბაზარზე. ეს, უეჭველია, ამ პროცესის დადებითი ასპექტია, მაგრამ, მეორეს მხრივ, გლობალური ბაზრის პირობებში სახელმწიფოს უკვე არ შეუძლია ეფექტიანად შეასრულოს გარანტიის ფუნქციები, რადგან, მას შეუძლია არეგულიროს მხოლოდ ბაზრის ეროვნული მონაწილეების საქმიანობა. **სახელმწიფო ფაქტიურად იქცა გლობალური ბაზრის იმ რიგით მონაწილედ, რომლის ვალდებულებათა (მათ ეკუთვნის სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდები და ვალუტა) კოტირება ბაზარზე კერძო სექტორის ვალდებულებათა გვერდით ხდება.** გლობალური ბაზარი თვალს ადევნებს მთავრობის ქცევას ისევე, როგორც იგი აკვირდება უმსხვილესი კორპორაციების ბულეტარულ ანგარიშებს. ფასიანი ქაღალდების თანამედროვე საერთაშორისო ბაზრის მესამე დამახასიათებელი ნიშანია ბაზრის კომპიუტერიზაცია.

III. ფასიანი ქაღალდების ბაზრის კომპიუტერიზაციამ შესაძლებელი გახადა რეგოლუცია როგორც ბაზრის მომსახურებაში (უპირველეს ყოვლისა, ბაზრის მონაწილეებისთვის და მათ შორის სწრაფმოქმედი და ყოვლისმომცველი ანგარიშსწორებების თანამედროვე სისტემების მეშვეობით), ისე, ვაჭრობის მეთოდებში. კომპიუტერიზაცია საფუძველს უმზადებს ყოველგვარი სიახლის შემოღებას ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე.

ინფორმაციული და კომპიუტერული ტექნოლოგიების დაჩქარებულად განვითარებამ უფრო კონკურენტული, კარგახსნილი და მობილური გახადა ბაზარი. ალტერნატიული სავაჭრო სისტემებისა და ელექტრონული კომუნიკაციის ქსელების წარმოქმნამ ძირეულად შეცვალა ფასიანი ქაღალდებით ვაჭრობა. ალტერნატიული სავაჭრო სისტემები თავდაპირველად გამიზნული იყო საფონდო ბაზრის პროფესიონალებისთვის, მაგრამ ახლა ისინი ინდივიდუალური ინვესტორებისთვისაცაა ხელმისაწვდომი. ტექნიკურმა ინოვაციებმა შეკვეცა ბაზარზე შესვლი-

სა და სავაჭრო სისტემის შემდგომი განვითარების ხარჯები.

მიმდინარე წლის 31 მაისს სს „საქართველოს საფონდო ბირჟამ“ მიიღო ოფიციალური წერილი NASDAQ OMX-გან, რომლის თანახმად, NASDAQ OMX-მა დაასრულა საქართველოს საფონდო ბირჟის წინადადების განხილვის საკმაოდ ხანგრძლივი პროცესი. წერილში ხაზგასმულია თანამშრომლობისა და მხარდაჭერის ის სულისკვეთება, რომელსაც NASDAQ OMX წლების განმავლობაში გრძნობდა საქართველოს საფონდო ბირჟის გუნდისა და საფონდო ბაზრის განვითარებით დაინტერესებული სხვა მხარეების მხრიდან.

მიღებული ინფორმაციისა და უკანასკნელ წლებში განვითარებული მოვლენების გათვალისწინებით, NASDAQ OMX-მა ამ ეტაპზე საქართველოს საფონდო ბირჟას შესთავაზა თანამშრომლობის ორი მიმართულება:

- **პირველი – ტექნიკური დახმარების განხორციელება,**
- **მეორე – ყველაზე მნიშვნელოვანი – თანამშრომლობა ტექნოლოგიურ სფეროში.**

ამჟამად, NASDAQ OMX ასრულებს საბირჟო და ცენტრალური დეპოზიტარის სისტემების რეგიონული პლატფორმების ტექნოლოგიური განვითარების გეგმას და, მათი რწმენით, ამგვარი სისტემების დანერგვა ურთიერთსასარგებლო იქნება.

„რეგიონული საბირჟო პლატფორმების შექმნა ძველი OMX-ის უკანასკნელი წლების ერთ-ერთი სტრატეგიული მიმართულება იყო. იმ პერიოდში აქცენტი კეთდებოდა ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებზე და მიზნად ისახავდა სკანდინავიისა და ბალტიისპირეთის წარმატებული რეგიონული ინტეგრაციული მოდელის რეპლიკაციას. ეს კვლავ აქტუალური რჩება კავკასიის რეგიონში. ჩვენ გამოვთქვამთ მზადყოფნას გავაგრძელოთ ჩვენი კარგი ურთიერთობები და ღია ვართ მომავალში თანამშრომლობის შემდგომი გაღრმავებისთვის“, აღნიშნა თავის წერილში NASDAQ OMX Nordic-ის პრეზიდენტმა **ჰანს-ოლე იოჰანსენმა**.

XXI საუკუნეში გაჩენილი ელექტრონული კომუნიკაციების ქსელები სრული სპექტრის მომსახურებას უწევენ ინვესტორებს სავალო ვალდებულებებზე ოპერაციებისთვის.

უნიფიკაციამდე ჯერ კიდევ შორსაა და ყოველ ახალ სისტემას გარკვეული თავისებურებები გააჩნია. მაგალითად, Euro MTS-ს, Broker Tes-სა და Trade Web-ს ახასიათებს ინფორმაციული ჩაკეტილობა კონტრაქტების იდენტიფიკაციის თვალსაზრისით. MTS Naly-სა და Garban Interkapital-ზე კი, პირიქით, გარისკვის პარტნიორზე ცნობებს იძლევიან ოპერაციის ჩატარებამდეც და მის შემდეგაც. დიდი მრავალფეროვნების მიუხედავად, სისტემები სამ დიდ კატეგორიად შეგვიძლია დავყოთ:

- **სასაქონლო სისტემები:** ფასიანი ქაღალდების პირველადი განთავსება პირდაპირ ემიტენტიდან ინვესტორისკენ;
- **საბალანსო სისტემები:** ანონიმურად ვაჭრობა მეორად ბაზარზე, რომელზეც მრავალი კონტრაგენტი;
- **საფილიერო სისტემები:** ერთილიერიანი სისტემები ერთი ფინანსური შუამავლის კლიენტებისთვის;

არსებობს მულტიდილერული სისტემები ამერიკისა და ევროპის ობლიგაციების ბაზრის მოთამაშეთა დახურული ჯგუფისთვის, რომელთა ხელმისაწვდომობა სადილერო საზოგადოების წევრებს ანონიმურად გააჩნიათ ბროკერის მეშვეობით.

IV. ფასიანი ქაღალდების თანამედროვე საერთაშორისო ბაზრის მეოთხე თავისებურებაა დეზინტერმედიაცია. დეზინტერმედიაცია ფინანსური შუამავლობის შემცირების პროცესია. პირდაპირი დაფინანსების შესაძლებლობებმა და ე.წ. სტრუქტურულმა ფინანსებმა განაპირობა ფინანსური შუამავლობის შემცირება და ახალი სანარმოების დამოუკიდებლად გასვლა ბაზარზე.

V. ფასიანი ქაღალდების საერთაშორისო ბაზრის შემდეგი დამახასიათებელი ნიშანია სიახლეთა დანერგვა, ანუ, ინოვაციები საფონდო ბაზარზე. დღეს ფასიანი ქაღალ-

დების საერთაშორისო ბაზრის სიახლეებს წარმოადგენს:

- **მოცემული ბაზრის ახალი ინსტრუმენტები;**
- **ფასიანი ქაღალდებით ვაჭრობის ახალი სისტემები;**
- **ბაზრის ახალი ინფრასტრუქტურა.**

ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ახალი ინსტრუმენტებია, უპირველეს ყოვლისა, მრავალრიცხოვანი წარმოებული ფასიანი ქაღალდები და მათი სახესხვაობები. ვაჭრობის ახალი სისტემებია კომპიუტერებსა და კავშირგაბმულობის თანამედროვე საშუალებების გამოყენებაზე დაფუძნებული სისტემები, რომელთა მეშვეობით ვაჭრობა მიმდინარეობს მთლიანად ავტომატურ რეჟიმში, შუამავლების გარეშე, გამყიდველებსა და მყიდველებს შორის უშუალო კონტრაქტების უქონლად.

„საკუთარი“ ელექტრონული სავაჭრო სისტემებისთვის ბაზის გაკვლევა საზღვარგარეთის ბაზრებზე - ამ ამოცანის გადაჭრა შესაძლებლობას უქმნის ბირჟებს, გააფართონ მონაწილეთა წრე, გაზარდონ თავიანთი ბაზრის ლიკვიდურობა, გაადიდონ იმ ფასიანი ქაღალდების სპექტრი, რომლებსაც ბაზრის მონაწილეებს სთავაზობენ და რომლებიც ერთი სავაჭრო სისტემითაა გაერთიანებული და ა.შ.

დასავლეთ ევროპის მთელმა რიგმა ბირჟებმა გარკვეულ წარმატებებს მიაღწიეს ამ მიმართულებით.

ამჟამად გერმანიის საფონდო ბირჟის ელექტრონულ სავაჭრო სისტემას Xetra-ს იყენებს დუბლინის საფონდო ბირჟა (ირლანდია), ვენის საფონდო ბირჟა, აგრეთვე გერმანიისა და ვენის საფონდო ბირჟების ერთობლივი საწარმო NEWEX-ი, რომელიც სპეციალურად შეიქმნა ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების ფასიანი ქაღალდებით ვაჭრობისათვის. ამის შედეგად გერმანიის საფონდო ბირჟის სავაჭრო სისტემა 10 000 მოშორებულ ტერმინალს ითვლის 18 სხვადასხვა ქვეყანაში.

მსხვილი საერთაშორისო საბროკერო კომპანიების სავაჭრო სისტემების დამკვიდრება - ელექტრონულ საბირჟო სავაჭრო სისტემასთან ელექტრონული საბროკერო სისტემების მიერთება არსებითად აფართოებს ბირჟების კლიენტურ ბაზას. 2002 წლის აპრილში, მაგალითად, ჰელსინკის საფონდო ბირჟის სავაჭრო სისტემამ და ელექტრონულმა საბროკერო სავაჭრო სისტემა CLNET-მა, რომელსაც აქციებისა და ობლიგაციების საბროკერო ბაზარზე იყენებენ, ხელი მოაწერეს შეთანხმებას „მლუზის“ შექმნაზე, რომელიც ორ სავაჭრო სისტემას გაერთიანებს.

თავისი სავაჭრო სისტემების დანერგვის გვერდით ბირჟას შეუძლია დანერგოს კლირინგისა და ანგარიშსწორების ტექნოლოგიებიც. ეს აუცილებელია, რადგან ელექტ-

რონული სავაჭრო სისტემების გამოყენების ეფექტიანობას დიდად განსაზღვრავს მისი შეთავსებადობა კლირინგისა და ანგარიშსწორებათა ტექნოლოგიასთან. იგი გულისხმობს დადებულ გარიგებებზე ანგარიშსწორებათა ავტომატიზაციას (straight through processing), შესაძლებელს ხდის უწყვეტად ჩატარებას რეალური დროის რეჟიმში, მნიშვნელოვნად ამცირებს დროს გარიგების დადების მომენტსა და მის შესრულებას შორის, ამის ხარჯზე კი - რისკებს.

2002 წლის დასაწყისში ჰელსინკის საფონდო ბირჟამ შემოიღო ახალი კლირინგული სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს კლირინგისა და ანგარიშსწორებათა ერთიან სისტემას სავაჭრო მოედნებზე შესრულებულ იმ ოპერაციებზე, რომლებსაც ჰელსინკის საფონდო ბირჟის სავაჭრო სისტემა ემსახურება, ესენია ესტონეთისა და ლიტვის საფონდო ბირჟები.

ტექნოლოგიური ფაქტორი და, კერძოდ, ბირჟების გადასვლა ანგარიშსწორებათა ავტომატიზაციაზე, არსებით გავლენას ახდენს ბირჟის ორგანიზაციულ სტრუქტურაზე, განსაზღვრავს მათი როგორც ვერტიკალურად ინტეგრირებული კორპორაციების განვითარებას. ბაზრის ახალი ინფრასტრუქტურა - ესაა თანამედროვე საინფორმაციო სისტემები, კლირინგისა და ანგარიშსწორებათა სისტემები, ფასიანი ქაღალდების ბაზრის დეპოზიტარული მომსახურების სისტემები.

VI. სეკიურიტიზაცია არის ფულადი სახსრების ტრადიციული

ფორმების (დანაზოგები, ნალდი ფული, დეპოზიტები და ა.შ.), ფასიანი ქაღალდების ფორმაში გადასვლის ტენდენცია;

ფასიანი ქაღალდებზე კაპიტალის სულ უფრო მეტი მასის გადაქცევის ტენდენცია;

ერთი ფორმის მქონე ფასიანი ქაღალდების სხვა, ინვესტორთა ფართო წრისთვის ხელმისაწვდომ ფორმებად გადაქცევის ტენდენცია. ამ პროცესის მოტივაციური მიზეზია ის, რომ ფასიანი ქაღალდებზე ქვეული აქტივები ხშირად მომგებიანად შეიძლება გაიყიდოს. ამ მოგებას ის განაპირობებს, რომ შესაძლებელია ფულადი ნაკადების რესტრუქტურირება ისეთ ფორმებად, რომლებსაც ადამიანები მზად არიან ყველა შესაძლო გარემოებათა გათვალისწინებით მომატებული ფასი გადაიხადონ. აღნიშნულს ისინი აკეთებენ იმგვარი რესტრუქტურული ტრანზიციებისთვის, რომლებიც რისკის ნაკლები დონითა და მეტი ლიკვიდურობით გამოირჩევიან.

ამგვარად, ფასიანი ქაღალდების საერთაშორისო ბაზრის განვითარებაზე სერიოზული ზეგავლენა იქონია გლობალურმა ეკონომიკურმა კრიზისმა, რაც საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ბაზარს უმნიშვნელოდ შეეხო, რადგანაც საქართველო არის საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალი ქვეყანა, სადაც ფინანსური ბაზრები განვითარების ჩანასახოვან მდგომარეობაშია.

ANNOTATION

GLOBAL ECONOMIC CRISIS AND MAIN TENDENCIES OF THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL SECURITIES MARKET

Nana Shonia, Akaki Tsereteli State University Associated Professor

The development of global financial markets is directly connected to the formation and functioning of securities market, since international securities market is one of the components of the financial market. On the one hand, it is the reflection of a true reproductive process taking place on a world scale while on the other hand it has its independent life and follows particular regularities. Securities market brings huge counter-influence on the production process on national as well as on global levels.

In securities market global economic crisis started in

the beginning of XXI century and it was exposed when the rate of stocks fell down, fund indexes decreased and investors lost their trust towards the main market tools, corporation financial accountancy, forecasting evaluations of consulting firms and rating agencies and etc.

Against the background of global economic crisis in 2000 JSC ‘Georgian Stock Exchange’ started functioning in Georgia. At a low speed but it still managed to become involved in the rhythm of functioning of international securities market. Cooperation with NASDAQ OMX speaks about it. The agreement was reached on 31st of May, 2010.

სადაზღვევო ბიზნესის ფინანსური ასპექტები

2009 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით საქართველოს სადაზღვევო ბაზარზე 14 სადაზღვევო კომპანია მოქმედებდა. 2009 წელს ლიცენზია მიიღო ორმა ახალმა სადაზღვევო კომპანიამ, თუმცა, იმავე დროს მოხდა ორი კომპანიის შერწყმა. მოქმედი 14 სადაზღვევო კომპანიიდან 11 ახორციელებს როგორც არასიცოცხლის, ისე სიცოცხლის დაზღვევას, ხოლო დანარჩენი 3, მხოლოდ არასიცოცხლის დაზღვევას.

მოქმედი სადაზღვევო კომპანიებიდან 6 კომპანიას გააჩნია რეგისტრირებული საპენსიო სქემები, საიდანაც 3 სქემაა აქტიური, ამასთან, სადაზღვევო კომპანიებიდან ერთი უცხო ქვეყნის სადაზღვევო კომპანიის ფილიალია, 2 სადაზღვევო კომპანიას 100%-ით ფლობს არარეზიდენტი დამფუძნებელი, 4 სადაზღვევო კომპანიაში ნაწილობრივ მონაწილეობს არარეზიდენტი დამფუძნებელი, ხოლო 7 სადაზღვევო კომპანია დაფუძნებულია რეზიდენტი დამფუძნებლების მიერ.

მზღვეველთა მიერ მოწოდებული მონაცემებიდან გამომდინარე, მოზიდული პრემიის მიხედვით, რომელიც სადაზღვევო ხელშეკრულებებში დაფიქსირებული ჯამურ სადაზღვევო პრემიას წარმოადგენს, სადაზღვევო ბაზრის კონცენტრაცია 83.6%-ით ხუთ სადაზღვევო კომპანიაზე მოდის. უნდა აღინიშნოს, რომ იგივე მაჩვენებელი 2008 წლის მდგომარეობით 80%-ს შეადგენდა, ამ კოეფიციენტის ზრდა გარკვეულწილად 2 მსხვილი კომპანიის შერწყმითაა გამოწვეული.

სადაზღვევო კომპანიის შემოსავლად ითვლება ფულადი შემოსავლების ერთობლიობა, რომლის წყაროა სადაზღვევო, ან სხვა კანონით დაშვებული მოღვაწეობა.

სადაზღვევო კომპანიის შემოსავლები 3 ჯგუფად იყოფა:

- შემოსავლები სადაზღვევო ოპერაციებიდან;
- შემოსავლები საინვესტიციო საქმიანობიდან;
- სხვა შემოსავლები (რომელსაც მიეკუთვნებიან შემოსავლები, რომლებიც პირდაპირ არ არიან დაკავშირებული სადაზღვევო ოპერაციებთან).

შემოსავლები სადაზღვევო ოპერაციებიდან მზღვეველის საშემოსავლო ბაზის შევსების ძირითადი წყარო და სადაზღვევო ბიზნესის არსებობის ძირითადი პირობაა, რომლის ძირითად ელემენტს წარმოადგენს დაზღვეულთა შენატანები, ანუ, სადაზღვევო პრემიები, რომლებიც მიღებულია პირდაპირი დაზღვევის ხელშეკრულების საფუძველზე.

სადაზღვევო კომპანიაში შემოსავლების მოცულობა დამოკიდებულია სადაზღვევო პორტფელის შემადგენლობაზე და სტრუქტურაზე, მარკეტინგულ სტრატეგიაზე და სხვა ფაქტორებზე. ამ ფაქტორთა მოქმედება ურთიერთდამოკიდებულია. მაგალითად, შემუშავებული მარკეტინგული სტრატეგიის რეალიზება შეუძლებელია შესაბამისი სატარიფო პოლიტიკის გატარების გარეშე, ხოლო, მომგებიანი მარკეტინგული სტრატეგია უზრუნველყოფს სადაზღვევო პორტფელის დაბალანსებას.

სადაზღვევო კომპანიას აქვს საშუალება განახორციელოს სადაზღვევო ოპერაციები თა-

სადაზღვევის მექანიზმის მეშვეობით (სადაზღვევო კომპანია ღებულობს თავის თავზე გარკვეულ წილს საერთო რისკისა და ამის საფუძველზე იღებს ერთობლივი სადაზღვევო პრემიის ადეკვატურ ნაწილს).

თუ სადაზღვევო კომპანია ჩაბმულია ბაზაზღვევის სისტემაში, იგი ღებულობს ასევე გადაზღვევის პრემიას. გადაზღვევის პრემიის სიდიდე და არსებობა დამოკიდებულია გადაზღვევის განვითარებაზე რეგიონში. სადაზღვევო კომპანია, რომელიც მოქმედებს გადაზღვევის სისტემაში როგორც გადამზღვევი, ხელშეკრულების პირობებიდან გამომდინარე, სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას ღებულობს ზარალების გარკვეული წილით ანაზღაურებას.

სადაზღვევო კომპანია ასრულებს ასევე საშუამავლო ფუნქციებს. მაგალითად, რისკის გადაცემის სქემაში პირველადი მზღვეველი ღებულობს საკომისიოს გადამზღვეველისთვის რაფინირებული რისკის გადაცემისთვის. ასევე არსებობს შესაძლებლობა საკომისიოს, ან საბროკერო ანაზღაურების მიღებისა სადაზღვევო ორგანიზაციის მიერ რისკის მიუღებლად, მაგალითად, გარკვეული რისკის დათმობის შედეგად სხვა ორგანიზაციებისთვის.

სადაზღვევო კომპანიის საინვესტიციო საქმიანობა პირდაპირ არ არის დაკავშირებული

დაზღვევასთან. ამ შემთხვევაში კაპიტალდაბანდების წყაროს წარმოადგენს დაზღვეულების შენატანები. მზღვეველის განკარგულებაში გარკვეული პერიოდის განმავლობაში მყოფი სადაზღვევო პრემიები დადგენილი წესის მიხედვით ინვესტირდება შემოსავლიან აქტივებში და მოაქვთ სადაზღვევო კომპანიისთვის საინვესტიციო შემოსავალი.

საინვესტიციო შესაძლებლობების თვალსაზრისით, სიცოცხლის გრძელვადიანი დაზღვევის რეზერვები გამოირჩევიან უფრო დიდი მიმზიდველობით, რადგანაც იმყოფებიან მზღვეველის განკარგულებაში დიდი დროის განმავლობაში. საინვესტიციო შემოსავლები კომპანიისთვის შემოსავლების მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენენ. ამ სახით მიღებული შემოსავლებით მზღვეველი გასცემს ბონუსებს თავიანთი კლიენტებისთვის. ქვეყნებში, სადაც არსებობს განვითარებული საფონდო ბაზარი, საინვესტიციო შემოსავალი ხელს უწყობს სადაზღვევო ოპერაციებიდან დაზღვევის ზოგიერთ სახეობაში მიღებული უარყოფითი რეზულტატების გადაფარვას.

ზემოთხამოთვლილი შემოსავლების გარდა, მზღვეველს ასევე აქვს საშუალება მიიღოს სხვა შემოსავლები. მაგალითად:

- „დეპო პრემიებზე“ დარიცხული პროცენტები;
- რეგრესის წესით მიღებული თანხები;
- ძირითადი ფონდების, მატერიალური ფასეულობების და სხვა აქტივების რეალიზაციით მიღებული შემოსავლები;
- იჯარაში გადაცემით მიღებული შემოსავლები;
- სადაზღვევო რეზერვებიდან თანხების დაბრუნებით მიღებული შემოსავლები;
- საკონსულტაციო მომსახურებიდან, ან სწავლებიდან მიღებული შემოსავალი;

სადაზღვევო კომპანიის ხარჯები:

მზღვეველის ხარჯების კლასიფიკაცია ხდება სხვადასხვა ნიშნების მიხედვით:

- განხორციელების დროის მიხედვით (დაფინანსების მიმდევრობით);
- ძირითად საქმიანობასთან მიმართებით (სადაზღვევო ოპერაციებთან დაკავშირებულების მიხედვით) განხორციელების დროის მიხედვით სადაზღვევო

კომპანიის ხარჯები იყოფიან:

- ხარჯებზე, რომლებიც წინ უსწრებენ სადაზღვევო ხელშეკრულების გაფორმებას;
- ხარჯებზე, რომლებიც გაიწევიან ხელშეკრულების გაფორმების პროცესში, ან მსვლელობაში;
- მზღვეველის ხარჯებზე სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას;
- ხარჯებზე, რომლებსაც არ გააჩნია მჭიდრო კავშირი სადაზღვევო საქმიანობასთან.

მიმდინარე ხარჯებზე ძირითად საქმიანობასთან მიმართებით ხარჯები 2 დიდ ჯგუფად იყოფა:

- ხარჯები, რომლებიც დაკავშირებულია სადაზღვევო საქმიანობასთან;
- ხარჯები, რომლებიც არ არიან დაკავშირებული სადაზღვევო საქმიანობასთან.

სადაზღვევო კომპანიის საქმიანობის სირთულე და მის მიერ შემოთავაზებული მომსახურების ნაირსახეობა მნიშვნელოვნად ართულებს ფინანსური შედეგის განსაზღვრას. ფინანსური შედეგი მთელი საფინანსო-სამეურნეო მოღვაწეობის შედეგია და ასახავს კომპანიის წარმატებას, ან წარუმატებლობას.

დაზღვევაში ფინანსური შედეგი განისაზღვრება გარკვეული პერიოდის განმავლობაში შემოსავლებისა და ხარჯების შეფარდების საფუძველზე. ზემოთაღნიშნული მეთოდი გამოიყენება ფინანსური შედეგის გამოსაანგარიშებლად, რომლებიც გამოიყენება მზღვეველის მოგების დასაბეგრად. ფინანსური შედეგი, როგორც დასაბეგრი ბაზა, გამოითვლება როგორც სხვაობა სადაზღვევო მომსახურების ამონაგებისა და სხვა საქმიანობიდან შემოსავლისა და იმ ხარჯების, რომლებიც აისახება პროდუქციის თვითღირებულებაში.

ფინანსური კუთხით კომპანიის შეფასებისას აუცილებლად გათვალისწინებული უნდა იქნას კონკრეტული ფირმის საქმიანობის სახე და ადგილი. ისინი უნდა შეფასდეს იმ დარგის საერთო მაჩვენებელით, რომელშიც ეს ფირმა საქმიანობს და შემდეგ მოხდეს ამ ფირმის

კოეფიციენტების გაანალიზება საერთო დარგობრივი მაჩვენებლის, ან სხვა მსგავსი ფორმების კოეფიციენტების ფონზე.

კომპანიის შეფასების შედეგად მიღებული მონაცემები შეიძლება გამოყენებული იქნას როგორც ფირმის მენეჯმენტის, ასევე, გარეშე ინვესტორების, ბანკების და სახელმწიფო მოხელეების მიერ. ზოგადი ფინანსური კოეფიციენტები, რომლებიც შეიძლება გამოვიყენოთ ყველა ფირმის, მათ შორის სადაზღვევო კომპანიის საქმიანობის შესაფასებლად შემდეგია:

- ლიკვიდურობის კოეფიციენტები;
- აქტივების მენეჯმენტის კოეფიციენტი;
- ვალის მენეჯმენტის კოეფიციენტები;
- მომგებიანობის კოეფიციენტები;
- საბაზრო ღირებულების (ინვესტორთა უკუგების) კოეფიციენტები.

ეს არის ის ძირითადი და ზოგადი კოეფიციენტები, რომლებიც შეიძლება გამოვიყენოთ ნებისმიერ დარგში მომუშავე ფირმისთვის. თუმცა, ხშირად გვიწევს სპეციფიკის გათვალისწინებაც და შეფასების კოეფიციენტებიც უფრო მრავალფეროვანი და დეტალური ხდება. სადაზღვევო კომპანიების შეფასებისას ერთგვაროვანი და ობიექტური აზრის გამოსახატავად შემოღებულია **სარეიტინგო სისტემა. რმიტიინტი** - ეს არის შეხედულება სადაზღ-

ვევო კომპანიის საიმედოობაზე და ფინანსურ სიმყარეზე, რომელსაც შეუძლია შეასრულოს სადაზღვევო ვალდებულებები დროის მოკლევადიან და გრძელვადიან პერიოდში. მსოფლიოში დაზღვევის სფეროში წამყვანი სარეიტინგო სააგენტოებია: Standard & Poor's Corp., Moody's Investor Service Inc., A.M.Best Company, Duff & Phelps Credit Rating Co., Fitch IBCA.

2009 წლის განმავლობაში სადაზღვევო კომპანიების მიერ მიღებული სადაზღვევო შემოსავალი (გამომუშაებული პრემია ნეტო) 269.9 მლნ ლარი იყო, რაც 80,26%-ით აღემატება წინა წლის მაჩვენებელს. შემოსავლების ასეთი ზრდა განპირობებულია ბოლო წლებში სადაზღვევო ბაზრის მკვეთრი ზრდით. საანგარიშო წელს კომპანიებმა გამოიმუშავეს და შემოსავალი მიიღეს როგორც მიმდინარე წლის, ისე წინა წლების მოზიდული პრემიებიდან. დამდგარმა სადაზღვევო ზარალებმა საანგარიშო პერიოდში 173.2 მლნ ლარი, რაც წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელს აღემატება 54,59%-ით. როგორც ჩანს, საანგარიშო პერიოდში სადაზღვევო შემოსავლის ზრდამ გადააჭარბა სადაზღვევო ზარალების ზრდას, რაც თავის მხრივ, ხელს უწყობს ზარალიანობის კოეფიციენტის გაუმჯობესებას და კომპანიის მომგებიანობის ზრდას. მომგებიანობის ზრდასთან ერთად გაუმჯობეს-

და სხვა ფინანსური კოეფიციენტები: საანგარიშო პერიოდის განმავლობაში სადაზღვევო კომპანიების უკუგებამ შეადგინა: უკუგება კაპიტალზე (Return on equity) 44,19%-ი, უკუგება აქტივებზე (return on assets) 6,35%-ი. სადაზღვევო კომპანიების აქტივების საერთო მოცულობა 2009 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით 331.5 მლნ ლარი იყო, რაც 32,28% - ით აღემატება წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელს.

სადაზღვევო საქმიანობა მზღვეველისთვის მომგებიანია, დამზღვევეებისთვის დაზღვევა ფინანსურად საშუალოდ წამგებიანია, მაგრამ მთლიანობაში მაინც ხელსაყრელია, ვინაიდან:

- ათავისუფლებს მას განუსაზღვრელობისგან და აძლევს ფინანსური დაგეგმარების საშუალებას.
- ანიჭებს მას „სულიერ სიმშვიდეს“, უნერგავს მშვიდი მომავლის რწმენას.
- იცავს მას ფინანსური კატასტროფებისგან, უქმნის სტაბილურ ფინანსურ მომავალს.

სადაზღვევო საქმიანობა ფინანსური და სოციალური სტაბილურობის ერთ - ერთი საფუძველია, წარმოუდგენელია განვითარებული, სტაბილური ქვეყანა, რომელშიც არ არის განვითარებული სადაზღვევო ბაზარი.

ნატო კაკაშვილი,
თსუ ასოცირებული პროფესორი

АНОТАЦИЯ

ФИНАНСОВЫЕ АСПЕКТЫ СТРАХОВОГО БИЗНЕСА

Нато Какашвили, ассоциированный профессор ТГУ

Доходы страховых компании условно подразделяются на три группы:

- доходов от страховых операции;
- доходов от инвестиционных операций;
- другие доходы (т е доходы которые не относятся к страховым операциям.)

Затраты страховщика можно классификация по разным признакам:

- исходя от времени осуществления (последовательность финансирования);
- по отношению к основной деятельности;

Сложность деятельности страховых компании и прикладываемая ею обслуживание осложняет определение финансовых последствий. Финансовые последствия представляют последствия всей финансово-хозяйственной деятельности и показывают успех или неудачу компании.

Данные полученные от оценки компании могут использовать менеджеры компании, также инвесторы банки и государственные служащие. Страховая деятельность является основой финансовой и социальной стабильности.

კორპორაციული მართვა და საქართველო

საქართველოში დღეს არსებული ბიზნესგარემოს ყველაზე პოპულარული ტენდენციაა უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა და IPO-ზე (პირველადი საჯარო შეთავაზება) გასვლის პერსპექტივების უზრუნველყოფა. აქედან გამომდინარე, კომპანიებისთვის მნიშვნელოვანი უნდა იყოს იმ საკითხების დარეგულირება, რომლებიც განსაკუთრებით საყურადღებოა ინვესტორებისთვის.

მართალია, ინვესტორს აინტერესებს, თუ რამდენად გამართული ფინანსური მდგომარეობა აქვს კომპანიას, მაგრამ, აგრეთვე მნიშვნელოვანია, თუ რამდენად გამჭვირვალეა ინფორმაცია. მაგალითად, თუ კომპანია ვერ ახერხებს დაუდასტუროს ინვესტორს კომპანიის ბენეფიციარი მენილეების ვინაობა, რამდენად დაცულია თითოეული აქციონერის უფლება და რამდენად ეფექტურად იმართება კომპანია, რთული იქნება პოტენციურ ინვესტორთან გარიგების წარმატებით განხორციელება. თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ არ არსებობს კორპორაციული მართვის ერთი საუკეთესო მოდელი. კორპორაციულ მართვასთან დაკავშირებული პრობლემატიკა განსხვავებულია დასავლეთის ქვეყნებსა და საქართველოში. დასავლეთ ქვეყნებში კორპორაციული მართვის ძირითადი პრობლემებია: აქციონერთა დაქსაქსულობისა და ინერტულობის გამო მენეჯმენტის გაკონტროლების პრობლემა; აქციონერებს, ძირითადად, სააქციო საზოგადოების კაპიტალის მხოლოდ მცირე ნაწილი ეკუთვნით, ამიტომ ძნელია მათი მხრიდან მენეჯმენტის გადანყვეტილებებსა და საქმიანობაზე ზეგავლენის მოხდენა. ასევე დიდ პრობლემას წარმოადგენს მენეჯერთა მრავალმილიონიანი კონტრაქტები, პასუხისგებაში მიცემის სიძნელე და ინსაიდერული ინფორმაციის დარღვევით გამოყენება.

საქართველოში კორპორაციული მართვის ამალღების დონეს აფერხებს ინფორმაციის, ფინანსების, კვალიფიციურ სპეციალისტთა და მმართველი ორგანოების მხრიდან

ინტერესის ნაკლებობა. ასევე მნიშვნელოვანია კორპორაციულ მართვასთან დაკავშირებული ნორმატიული აქტების არასრულფასოვნება და ხარვეზები კანონმდებლობაში. არ არის საკმარისი კომპანიაში საკითხების მხოლოდ შიდა დებულებით დარეგულირება. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ აუცილებელია არსებობდეს კანონმდებლობით დარეგულირებული მნიშვნელოვანი საკითხები, რომლებიც მოუწოდებს კომპანიას შეასრულოს კორპორაციული მართვის მინიმალური მოთხოვნები.

და მაინც, რა არის მთავარი პრობლემა კორპორაციულ მართვაში?

- აქციონერთა მიერ თავიანთი უფლებების არცოდნა და მათი დარღვევა;
- კანონმდებლობითა და შიდა დებულებებით დადგენილი წესების უგულვებელყოფა;
- არაეფექტური მმართველობის ორგანოები და ფორმალური გაკონტროლება;
- გარიგებები დაკავშირებულ მხარეებთან;
- ინფორმაციის არასაჯაროობა;
- ხარვეზები კანონმდებლობაში;
- კანონის მოთხოვნათა აღსრულების პრობლემა.

90-იანი წლებში განხორციელებული მასშტაბური პრივატიზაციის შედეგად შეიქმნა საწარმოები, სადაც თანამშრომლები იმავე საწარმოს აქციონერები გახდნენ. ბუნებრივია, მათ არ ჰქონდათ საწარმოს მართვის გამოცდილება და არც შესაბამისი ცოდნა თავიანთი უფლებების დასაცავად. არ ინვესტდნენ მათ აქციონერთა საერთო კრებებზე და არც აქციონერებს გააჩნდათ

იმის პრობლემა, რომ ირღვეოდა მათი უფლებები. ხშირია შემთხვევები, როცა ირღვევა აქციონერთა უფლება – მიიღონ ინფორმაცია კომპანიის მმართველობის ორგანოებისაგან. მიზეზი სხვადასხვაა: მათ არ იციან თავიანთი უფლებების შესახებ, რომ მიწვეულნი უნდა ყოფილიყვნენ საერთო კრებაზე პროცედურების დაცვით, ან უიმიედობა, რომ სასამართლოსთვის მიმართვის შემთხვევაში, ისინი შეძლებენ ამ უფლებების დაცვას. გამონაკლისია ის აქციონერები, რომლებმაც მიზანმიმართულად შეისყიდეს აქციები და კარგად აქვთ გათვითცნობიერებული თავიანთი უფლება-მოვალეობების არსი.

როგორც წესი, საერთო კრების მონვევის შეტყობინება უნდა შეიცავდეს:

- საერთო კრების მონვევის ადგილს, თარიღსა და დროს;
- სააღრიცხვო დღის თარიღს;
- საერთო კრების სახეობას;
- დღის წესრიგს;
- დირექტორებისა და სამეთვალყურეო საბჭოს რეკომენდაციებს გადანყვეტილების მისაღებად;
- საწარმოს წესდებაში შესაძლო ცვლილებებს.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ხდება მონვევა საერთო კრებაზე, ხშირია პროცედურული საკითხების დარღვევის შემთხვევები. მონვევის შეტყობინება არ შეიცავს კანონით მოთხოვნილ სავალდებულო ინფორმაციას. საერთო კრების ოქმები ისევე, როგორც სამეთვალყურეო საბჭოს ოქმები, არ მოიცავს სრულ ინფორმაციას და არ არის შედგენილი სათანადოდ. ინფორმაცია მწირია და რეალურად არ ასახავს სხდომის მიმდინარეობას, დისკუსიებსა და გა-

დანვევტილებების მიღების დასაბუთებას. აუცილებელია, რომ სხდომის ოქმი ფარავდეს მინიმუმ შემდეგ საკითხებს:

- **სრულ ინფორმაციას განსახილველ საკითხებთან დაკავშირებით;**
- **წევრთა შორის გამართული დისკუსიების ჩანაწერებს;**
- **გადანვევტილების მიღების დასაბუთებას;**
- **წევრთა პოზიციებს ამა თუ იმ გადანვევტილებასთან დაკავშირებით;**
- **დეტალურად განერილ მითითებებს კონკრეტულ საკითხებზე სამომავლო მოქმედებებთან დაკავშირებით.**

სამეთვალყურეო საბჭოს ფუნქციონირებასთან დაკავშირებით თავს იჩენს სამი ძირითადი პრობლემა:

- **ფორმალური არსებობა;**
- **ნათესავეები და მეგობრები;**
- **არაკვალიფიციური წევრები.**

კორპორაციული მართვის თითქმის ყველა კოდექსი მოითხოვს, რომ მუშაობის ეფექტურობის ასაზღაურებლად სამეთვალყურეო საბჭოს წევრთა და დირექტორთა საქმიანობა ყოველწლიურად შეფასდეს. სამეთვალყურეო საბჭოს შეფასება არის პროცესი, რომლის მეშვეობითაც კომპანია აფასებს მისი სამეთვალყურეო საბჭოს წევრების ხარისხსა და საქმიანობას.

წარმოუდგენელია სამეთვალყურეო საბჭო ახორციელებდეს დაკისრებულ მოვალეობებს მიუკერძოებლად, როდესაც წევრები ძირითადად ინიშნებიან მსხვილი აქციონერების მიერ, რომლებიც ხშირ შემთხვევებში კომპანიის დირექტორებიც არიან.

ყველაზე კარგი გამოსავალი იქნებოდა სამეთვალყურეო საბჭოში დამოუკიდებელი წევრების დანიშვნა, სამეთვალყურეო საბჭოს საქმიანობის შეფასების განხორციელება და კომიტეტების შექმნა. საუკეთესო პრაქტიკის მიხედვით, ხშირია მოთხოვნა, რომ გარკვეული კომიტეტები მხოლოდ დამოუკიდებელი წევრებისგან შედგებოდეს და მნიშვნელოვანი გადანვევტილებები მათი უმრავლესობის თანხმობით მიიღებოდეს. საბჭოში დამოუკიდებელი წევრის არსებობა ინვესტორს მატებს რწმენას, რომ მის მიერ განხორციელებულ ინვესტიციებს კომპანიის ერთმანეთთან შეხმატობილებული მმართველები საკუთარი ინტერესებისა და შეხედულებებისამებრ არ გამოიყენებენ.

კომიტეტი საბჭოს დამხმარე ორგანოა, რომელიც იქმნება საბჭოს მიერ, რათა წინასწარ განიხილოს ყველაზე მნიშვნელოვანი გადანვევტილებები და რეკომენდაციები მისცეს საბჭოს.

- **კომიტეტს არ შეიძლება გადაეცეს საბჭოს უფლებამოსილებები;**
- **კომიტეტი, როგორც წესი, შედგება 2-3 ან, მეტი წევრისაგან;**
- **კომიტეტი შეიძლება იყოს მუდმივი ან დროებითი.**

კომიტეტი საჭიროა იმდენად, რამდენადაც მობილური და ოპერატიულია იგი, გააჩნია ვიწრო სპეციალიზაცია, ამცირებს სამეურნეო ხარჯებს, ზრდის საბჭოში გადანვევტილებათა მიღების ოპერატიულობას.

პრობლემები, რომლებიც დაკავშირებულია ინტერესთა კონფლიქტსა და დაკავშირებულ მხარესთან დადებულ გარიგებებთან, არ წარმოადგენს მხოლოდ საქართველოს

რეალობას. იგი პრობლემატურია როგორც დასავლეთის ქვეყნებში, ასევე განვითარებადი სამყაროსთვის. ინტერესთა კონფლიქტი არის სიტუაცია, როდესაც პირს, ან კორპორაციას უკავია ისეთი მდგომარეობა, რომლის გამოყენებითაც შესაძლებელია პირადი, ან კორპორაციული სარგებლის მიღება. შეიძლება იყოს ინტერესთა კონფლიქტის სხვადასხვა შემთხვევები. ესენია მაგალითად, პირადი და საზოგადოების ინტერესების შეჯახება, ერთი პირის ორ სხვადასხვა სამსახურთან დაკავშირებული ინტერესთა კონფლიქტი, ოჯახური ინტერესები და ა.შ. დაინტერესებულ პირებზე შეიძლება ჩაითვალოს: დირექტორი, სამეთვალყურეო საბჭოს წევრი, მსხვილი აქციონერი, ერთმანეთთან დაკავშირებულ პირთა წრე. საქართველოში გავრცელებულია პრაქტიკა, რომ გარიგებები დაიდოს იმ კომპანიებთან, სადაც ხელმძღვანელები, ან აქციონერები, მათი ნათესავეები, მეგობრები, ან ბიზნესპარტნიორები არიან. მიუხედავად იმისა, თუ რამდენად მომგებიანი შეიძლება იყოს ასეთი გარიგება კომპანიისთვის, აუცილებელია, რომ ასეთი ინფორმაცია გამჟღავნდეს კომპანიის წინაშე. ამავე დროს, დაცული უნდა იყოს ინტერესთა კონფლიქტთან დაკავშირებული გადანვევტილებების მიღების პროცედურაც. კომპანიის დაინტერესებული ხელმძღვანელები, თუ სამეთვალყურეო საბჭოს წევრი არ უნდა იღებდეს მონაწილეობას გადანვევტილების მიღების პროცესში. ინფორმაცია დაკავშირებულ მხარესთან დადებული გარიგების შესახებ უნდა გამოქვეყნდეს, რათა ყველა აქციონერმა თუ მესამე მხარემ იცოდეს ასეთის არსებობა.

ასევე გავრცელებული პრობლემაა ინფორმაციის არასაჯაროობა. ძირითადად კომპანიები არ ახდენენ წლიური ანგარიშების გამოქვეყნებას, რამდენიმე გამონაკლისის გარდა. ინფორმაცია ხშირ შემთხვევაში არ არის ხელმისაწვდომი მცირე აქციონერებისთვისაც.

ნიშანდობლივია ისიც, რომ საქართველოს საკანონმდებლო ბაზა ძალიან მწირია იმ ნორმატიული აქტების ჩამონათვალით, რომლებიც არეგულირებს კორპორაციულ მართვასთან დაკავშირებულ საკითხებს, ხოლო, ის დებულებები, რომლებიც

არსებობს, არ არის საკმარისი და ვერ ასახავს დღევანდელ მდგომარეობას. საქართველოში არ არსებობს კორპორაციული მართვის კოდექსი¹. რუსეთში, ყაზახეთში, უკრაინასა და აზერბაიჯანში ასეთი კოდექსი უკვე არსებობს და საკმაო წარმატებითაც მოქმედებს კიდევ. საგულისხმოა, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში ასეთი კოდექსები სავალდებულოა, ხოლო, ზოგან ამ კოდექსის ნორმები რეკომენდაციის სახითაა წარმოდგენილი და მათი შესრულება კომპანიების ნებასურვილზეა დამოკიდებული.

საქართველოში კორპორაციული მართვის პრინციპების წყაროებია: ნორმატიული აქტები (საქართველოს კანონი „მენარმეთა შესახებ“, საქართველოს კანონი „ფასიანი ქალაქების ბაზრის შესახებ“, საქართველოს კანონი „ფასიანი ქალაქების ეროვნული კომისიის შესახებ“), საერთაშორისო სტანდარტები (OECD — ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის კორპორაციული მართვის პრინციპები, თვითრეგულირებადი ორგანიზაციების წესები), კორპორაციული კულტურა (სააქციო საზოგადოების შიდა დოკუმენტები, საქმიანი ურთიერთობების პრაქტიკა, კორპორაციული პრეცედენტები).

„მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონით არ არის დეტალურად დარეგულირებული ხელმძღ-

ვანელ პირთა პასუხისმგებლობის საკითხი და ამდენად, არსებული დებულებები ბუნდოვანია. ასევე, საგულისხმოა იმის აღნიშვნაც, რომ საკონსტიტუციო სასამართლომ გააუქმა მუხლი **სავალდებულო გამოსყიდვასთან დაკავშირებით**, მაგრამ კანონმდებელმა მიიღო იგივე მუხლი განსხვავებული ნუმერაციით და უმნიშვნელო ცვლილებით, რაც ვერ აგვარებს **სავალდებულო მიყიდვასთან დაკავშირებულ რეალურ პრობლემას**. ასევე, გარკვეული მნიშვნელოვანი დებულებები გათვალისწინებულია ფასიანი ქალაქების ბაზრის შესახებ კანონშიც, თუმცა ამ კანონის მოქმედება ვრცელდება მხოლოდ ანგარიშვალდებულ სანარმოებზე. სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს ხელმძღვანელ პირთა პასუხისმგებლობის საკითხს, თუმცა ძნელია დასახელდეს შემთხვევა, როცა ამ მუხლების გამოყენებით პასუხი ეგოს კომპანიის ხელმძღვანელობას.

იმისათვის, რომ საქართველოში გაუმჯობესდეს კორპორაციული მართვის პრაქტიკა და პრობლემები მინიმუმამდე იქნეს დაყვანილი, სასურველია, გადაიჭრას შემდეგი საკითხები: გაუმჯობესდეს მმართველი ორგანოების ფუნქციონირება, კერძოდ: ერთი პირის მიერ სამეთვალყურეო საბჭოში წარდგენილი წევრების რაოდენობის შეზღუდვა დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების თავიდან ასაცილებლად. დამოუკიდებელი წევრების წარდგენა. სამეთვალყურეო საბჭოში დამოუკიდებელი წევრების არსებობა ინვესტორისთვის, გარკვეულწილად, გარან-

ტიას წარმოადგენს, რომ მის მიერ განხორციელებული ინვესტიციები მიზანმიმართულად იქნება გამოყენებული და ამასთან, პირადი ინტერესებისთვის არ გამოიყენებს რომელიმე მსხვილი აქციონერი თუ კომპანიის დირექტორი. კომპანიის მმართველობის ორგანოებს შორის უფლება-მოვალეობათა გადანაწილება შიდა დებულების მეშვეობით, რათა ყველა სტრუქტურული დანაყოფისთვის ნათელი იყოს მათთვის დაკისრებული მოვალეობები, რომლის შეუსრულებლობის შემთხვევაშიც დაეკისრებათ პასუხისმგებლობა. კომპანიის რთული შიდა სტრუქტურული მექანიზმის გამო შეიძლება ამ ყოველივეს კანონით დარეგულირება არაეფექტური აღმოჩნდეს, ამიტომ კომპანიამ თავად უნდა იზრუნოს კომპანიის წესდებაში ასეთი დებულებების გათვალისწინებაზე, ან გაითვალისწინონ დამხმარე დებულებები.

აუცილებელია გაძლიერდეს კომპანიის შიდა კონტროლი, რაც უკავშირდება ძლიერი შიდა აუდიტისა და მონიტორინგის სისტემის გამართულ ფუნქციონირებას (შიდა კონტროლი არის პროცესი, რომელსაც ახორციელებს კომპანიის სამეთვალყურეო საბჭო, დირექტორატი და სხვა პერსონალი. მისი დანიშნულებაა ოპერაციების ეფექტურობის, ფინანსური ანგარიშგების საიმედოობის, კანონების და წესების სათანადო შესაბამისობის უზრუნველყოფა). მართო დებულებების, წესებისა და ინსტრუქციების მიღება საკმარისი არ არის იმისთვის, რომ კომპანია მუშაობდეს გამართულად, თუ არ ხორციელდება ეფექტური კონტროლი მის დაცვაზე. ასევე, საჭიროებიდან გამომდინარე, შესაძლებელია კომპანიებმა ისეთი დამხმარე ორგანოები ან ინსტიტუტები დააარსონ, როგორებიცაა: კომიტეტები და კორპორაციული მდივანი.

დასავლეთში კორპორაციული მდივნის ინსტიტუტს ხანგრძლივი ისტორია აქვს. კორპორაციული მდივნები ორგანულად შეერწყნენ კორპორაციული მართვის სისტემას, მყარად მოიკიდეს ფეხი და ასრულებენ რიგ უმნიშვნელოვანეს ფუნქციებს. ზოგიერთ განვითარებულ ქვეყანაში, მაგალითად ინგლისში, კორპორაციული მდივნის თანამდებობა

¹ ამ სტატიის მომზადების მომენტისთვის კორპორაციული მართვის კოდექსი საქართველოში არ არსებობდა. 2009 წელს საერთაშორისო საფინანსო კორპორაციამ და საქართველოს ბანკების ასოციაციამ ერთობლივად შეიმუშავეს კორპორაციული მართვის კოდექსი საქართველოს კომერციული ბანკებისთვის.

სავალდებულოც კი არის ყველა სა-
აქციო საზოგადოებისათვის. კორ-
პორაციული მდივანი არის თანამდებ-
ობა, რომლის მეშვეობითაც ერთი
ადამიანი კორპორაციულ მართვას-
თან დაკავშირებულ მრავალ ფუნქ-
ციას ითავსებს. ის, როგორც წესი, არ
არის მხოლოდ მდივანი, რომელიც
ოქმების შედგენით შემოიფარგლება
– პირიქით, იგი კომპანიის ერთ-ერთ
თი წამყვანი თანამდებობის პირია,
რომელიც პასუხს აგებს უმნიშვნე-
ლოვანესი დოკუმენტების შედგე-
ნაზე. კორპორაციული მდივანი უზ-
რუნველყოფს კომპანიის სამი მთა-
ვარი მმართველი რგოლის ინფორ-
მაციულ ურთიერთქმედებას. იგი
პასუხისმგებელია კომპანიის წინაშე
ძლიერი კორპორაციული მართვის
შენარჩუნებაზე. კორპორაციული
მდივნის ეს უკანასკნელი ფუნქცია
უფრო და უფრო დიდ მნიშვნელობას
იძენს. მას უნდა ჰქონდეს უმაღლესი
იურიდიული განათლება, თუმცა ეს
მოთხოვნა აუცილებელია მხოლოდ
ზოგიერთ ქვეყანაში. იმისათვის,
რომ პიროვნება კორპორაციული
მდივანი გახდეს, უნდა აკმაყოფი-
ლებდეს შემდეგ კრიტერიუმებს:

- მან უნდა იცოდეს კორპორა-
ციული და ფასიანი ქაღალდების
სამართლის საფუძვლები და ერკ-
ვეოდეს კომპანიის ბიზნესში;
- უნდა ჰქონდეს კომუნიკაცი-
ის უნარი და განვითარებული ინ-
ტუიცია;
- უნდა შეეძლოს კონფლიქ-
ტების მედიაცია და კონსენსუსის

მიღწევა;
• იყოს დეტალებზე ორიენტი-
რებული, მაგრამ ამავე დროს, მოქ-
ნილი;

• კორპორაციული მდივანი
უნდა იყოს აბსოლუტურად მი-
უკერძოებელი და მოქმედებდეს
კომპანიის ინტერესებში.

კორპორაციული მდივნის ფუნ-
ქციებია: სამეთვალყურეო საბჭო-
სა და საერთო კრების სხდომების
პროცედურული უზრუნველყოფა,
პასუხისმგებელია კორპორაციულ
დოკუმენტაციაზე, თუ კომპანიას
50-ზე ნაკლები აქციონერი ჰყავს,
კორპორაციულ მდივანს რეგის-
ტრატორის ფუნქციაც ეკისრება.
მას ასევე ევალება ბირჟის ყველა
მოთხოვნის დაცვაზე ზედამხედ-
ველობა. ერთი სიტყვით, იგი ცენ-
ტრალური ფიგურაა, რომელსაც
დახმარებისთვის მიმართავს ყველა
აქციონერი, სამეთვალყურეო საბ-
ჭოს წევრი და დირექტორი. მდივანი
პასუხისმგებელია კორპორაციული
ნორმების დაცვასა და ნებისმიერი
სახელმწიფო ორგანოსთვის ყველა
საჭირო დოკუმენტაციის დროულ
და სრულყოფილ მიწოდებაზე. კორ-
პორაციული მდივანი ინიშნება სა-
მეთვალყურეო საბჭოს მიერ და არც
ერთ წევრს არა აქვს უფლება დამო-
უკიდებლად გაანთავისუფლოს იგი.
ის პასუხისმგებელია მთლიანად საბ-
ჭოსა და ზოგადად კომპანიის წინაშე.

ამასთან, შეფასების მექანიზ-
მის დანერგვა საკმაოდ ეფექტური
მეთოდია დასავლეთის ქვეყნების

პრაქტიკაში, რათა კომპანიებმა გან-
საზღვრონ, თუ რამდენად ნაყოფი-
ერია მმართველობის ორგანოების
მუშაობა და რა ხარვეზები გააჩ-
ნია მათ. კორპორაციული მართვის
თითქმის ყველა კოდექსი მოითხოვს,
რომ მუშაობის ეფექტურობის ასა-
მაღლებლად სამეთვალყურეო
საბჭოს წევრთა და დირექტორთა
საქმიანობა ყოველწლიურად შე-
ფასდეს. სამეთვალყურეო საბჭოს
შეფასება არის პროცესი, რომლის
მეშვეობითაც კომპანია აფასებს
მისი სამეთვალყურეო საბჭოს
წევრების საქმიანობის ხარისხ-
სა და საქმიანობას. მმართველო-
ბის ორგანოთა შეფასება საჭიროა,
რადგან, იგი ზრდის ამ ორგანოთა
საქმიანობის ეფექტურობას, უკეთ
განსაზღვრავს მოვალეობებს, აუმ-
ჯობესებს შიდა პროცედურებს,
აუმჯობესებს ანგარიშვალდებუ-
ლებას, უფრო მიმზიდველს ხდის
კომპანიას ინვესტორებისთვის.
ასევე მმართველობის ორგანოთა
შეფასებისას შეიძლება წავანყდეით
უარყოფით შედეგებს. მაგალითად,
წევრები ამბობენ უარს და გარი-
ყულად გრძნობენ თავს. შეიძლება
წარმოიქმნას შიდა გათიშულობა,
რის შემდეგაც ძნელია ახალი წევ-
რების მოძებნა.

ასევე უნდა მოხდეს ინტერესთა
კონფლიქტის დარეგულირება ში-
და დებულებების მეშვეობით. უნდა
მოხდეს საზოგადოებისათვის წლი-
ური ანგარიშის წარდგენა. საქარ-
თველოს მოქმედი კანონმდებლობა
საჭიროებს დახვეწას კორპორაცი-
ული მართვის კუთხით, კერძოდ,
უნდა მოხდეს მარეგულირებელი
ნორმების გაძლიერება, კორპორა-
ციული მართვის კოდექს(ებ)ის მი-
ღების ნახალისება და რაც ყველაზე
მნიშვნელოვანია, უნდა ხდებოდეს
დადგენილი ნორმების აღსრულება.
ყოველივე ზემოაღნიშნულის მიუ-
ხედავად, სასურველია სახელმწი-
ფომაც დააფიქსიროს თავისი ნება
კორპორაციული პრაქტიკის გაუმ-
ჯობესებასთან დაკავშირებით და
დანერგოს უფრო მოქნილი, ეფექ-
ტური მარეგულირებელი ნორმები,
რომლებიც შეიძლება კომპანიები-
სათვის კორპორაციული მართვის
მინიმალურ სტანდარტებს მაინც
განსაზღვრავდეს.

სალომე ბინაძე,
საერთაშორისო-საფინანსო
კორპორაცია

სამეთვალყურეო საბჭოს სტრუქტურა

ერთ და ორდონიანი სამეთვალყურეო საბჭო

ტერმინი „კორპორაციული მართვა“ ბოლო დროს ფართოდ გამოიყენება თანამედროვე კორპორაციულ პრაქტიკაში. ტერმინის პოპულარული გამოყენება უკავშირდება დირექტორთა და მენეჯერთა ფუნქციების აღნიშვნას, განსაკუთრებით დიდ კორპორაციებში (მათ შორის, მენეჯმენტის სტრუქტურაში).

მნიშვნელოვანია გვასხვოდეს, რომ კორპორაციული მართვის მთავარი ამოცანა ნებისმიერ თანამედროვე კომპანიაში არის ხარჯების შემცირება ისე, რომ ამაღლდეს ნაყოფიერება და მართვის ეფექტიანობა. შესაბამისად, კორპორაციებმა უნდა მოახდინონ კორპორაციული ძალაუფლების დაყოფა და დაბალანსება აქციონერთა კრებას, დირექტორთა საბჭოს და მენეჯერებს შორის. ამგვარად კორპორაციული მართვა უნდა შეეხოს კორპორაციულ დაინტერესებულ მხარეებს შორის ძალაუფლებისა და ინტერესების დაბალანსებას. ფაქტობრივად კორპორაციული მართვის ძირითადი ამოცანაა **კორპორაციული ეფექტიანობის ამაღლება**.¹

როგორც წესი, კორპორაციული მართვა ეხება ურთიერთობებსა და პასუხისმგებლობებს სამეთვალყურეო საბჭოს, მენეჯმენტს, აქციონერებსა და სხვა შესაბამის დაინტერესებულ მხარეებს შორის სამართლებრივი და მარეგულირებელი სისტემის ფარგლებში.

ძირითადი განმასხვავებელი ნიშანი ქვეყნებს შორის კორპორაციული მართვის კუთხით არის საბჭოს სტრუქტურა. ძირითადად საბჭოს სტრუქტურის ორი ტიპი არსებობს: **ერთდონიანი** და **ორდონიანი**.

პირველ შემთხვევაში მხოლოდ ერთი საბჭოა პასუხისმგებელი შესასრულებელი მიზნების დასახვასა

და მონიტორინგზე; მეორე შემთხვევაში ეს ამოცანები განაწილებულია ორ საბჭოს შორის. საბჭოს ორდონიანი სტრუქტურა ძირეულად განსხვავდება ერთდონიანისგან. ეს სისტემა ერთდონიანი საბჭოს მსგავსად ფუნქციონირებს იმ განსხვავებით, რომ მენეჯმენტი მიეკუთვნება ცალკე საბჭოს. **ერთ-და ორდონიანი საბჭოს სტრუქტურების ამოცანაა ზედამხედველობის ფუნქციის მართვის ფუნქციისგან გამიჯვნა**.²

თუმცა, ასე ბევრი მსგავსება არსებობს ერთ და ორდონიანი საბჭოებს შორის. ერთდონიანი საბჭო და სამეთვალყურეო საბჭო (ორდონიანი სისტემის შემთხვევაში) ჩვეულებრივ ნიშნავენ მართვის ორგანოს წევრებს: **მენეჯერთა ჯგუფს**, რომელსაც ერთდონიანი საბჭო გადასცემს უფლებამოსილებას ერთდონიანი სისტემაში, ხოლო დირექტორატს ორდონიანი სისტემის შემთხვევაში. ორივე ორგანოს ჩვეულებრივ დაკისრებული აქვს პასუხისმგებლობა ფინანსური ანგარიშგების და კონტროლის სისტემების სათანადო ფუნქციონირებისა და კანონთან შესაბამისობის უზრუნველყოფაზე.

ჩვეულებრივ, ერთდონიანი დირექტორთა საბჭოს და სამეთვალყურეო საბჭოს (ორდონიანი სისტემაში) აქციონერები ირჩევენ (ზოგიერთ ქვეყანაში, მაგალითად, გერმანია, თანამშრომლებს შეუძ-

ლიათ სამეთვალყურეო საბჭოს რამდენიმე წევრის არჩევას).

სხვადასხვა ტიპის საბჭოს მომხრეები განსაზღვრავენ ერთდონიანი და ორდონიანი მოდელის უპირატესობებს. ერთდონიანი სისტემაში ადგილი აქვს მჭიდრო კავშირს და ინფორმაციის უკეთეს მიმოქცევას, რამდენადაც ყველა დირექტორი (როგორც აღმასრულებელი, ისე არა-აღმასრულებელი), ერთ საბჭოში მოღვაწეობს; ორდონიანი სისტემის შემთხვევაში ადგილი აქვს უფრო მკაფიო და ოფიციალურ გაყოფას სამეთვალყურეო საბჭოსა და მათ შორის, ვინც „მეთვალყურეობის“ ქვეშ იმყოფება დირექტორატისა და სამეთვალყურეო საბჭოს ერთმანეთისგან განცალკევებული სტრუქტურის გამო.

მოწყობის ორივე ტიპი გამოცდილია პრაქტიკაში. ფაქტობრივად, ერთდონიანი საბჭო წარმოდგენილია ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა: **ამერიკის შეერთებული შტატები, ინგლისი და იტალია. მაშინ, როცა გერმანიაში, ჰოლანდიასა და ავსტრიაში მიღებულია ორდონიანი სისტემა**.

პირველი სისტემის შემთხვევაში, ყველა დირექტორი სამართლებრივად პასუხისმგებელია როგორც კომპანიის საქმიანობის მართვაზე, ისე, გენერალური დირექტორის მონიტორინგზე. მოდელში ეს შესაბამეა ისეთ სიტუაციას, სადაც მენეჯმენტი ანგარიშვალდებულია

ერთი დირექტორის წინაშე. ორდონიანი საბჭოს შემთხვევაში მართვის და მონიტორინგის ფუნქციები გაყოფილია დირექტორატსა და სამეთვალყურეო საბჭოს შორის.

ამ სქემის ბუნებრივი ინტერპრეტაცია ისაა, რომ გენერალური დირექტორი ანგარიშვალდებული უნდა იყოს ორი სხვადასხვა ზემდგომი ორგანოს წინაშე.

როგორც აღვნიშნეთ, ორდონიანი საბჭო ჩვეულებრივ შედგება სამეთვალყურეო და დირექტორთა საბჭოებისგან. სამეთვალყურეო საბჭოს ფუნქციაა ზედამხედველობა და სტრატეგიულ დაგეგმვაზე პასუხისმგებლობა. ხოლო დირექტორთა საბჭოს კომპანიის მართვის პასუხისმგებლობა აკისრია.

ორდონიან მოდელს ბევრი გააჩნია, კერძოდ:

• იგულისხმება, რომ ორდონიანი მოდელი იძლევა პასუხისმგებლობების მკაფიო დაყოფას იმის საფუძველზე, რომ არაადმინისტრაციული დირექტორები არ მოქმედებენ როგორც მონიტორინგის განმასრვლებელი პირები და სტრატეგიული გადაწყვეტილებების განმასრვლებლები.

• სამეთვალყურეო საბჭო ფოკუსირებას ახდენს მონიტორინგზე და დამოუკიდებლობის შედარებით მაღალი ხარისხი მიიღწევა ძალაუფლების განცალკევების საშუალებით. უფრო მეტიც, სამეთვალყურეო საბჭოს შეუძლია შეასრულოს მედიატორის როლი აქციონერებსა და მენეჯმენტს შორის.

• სამეთვალყურეო საბჭოს ჩვეულებრივ გააჩნია დაინტერესებული მხარეების წარმომადგენლობა და ეს ორდონიანი სტრუქტურის ერთ-ერთი ძირითადი უპირატესობაა: ისეთი დაინტერესებული მხარეები, როგორებიც არიან, თანამშრომლები, შეიძლება მონაწილეობდნენ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.

თუმცა, არსებობს სხვა პერსპექტივა. იმის საპირისპიროდ, თუ რა არის მიჩნეული ორდონიანი მოდელის უპირატესობად, რომლის განაწილება არ არის ისეთი მკაფიო, როგორც ეს ზემოთ იყო აღნიშნული. პრაქტიკაში ადვილი

არ არის სამეთვალყურეო საბჭოსა და მენეჯმენტის როლების გარკვევა, ან იმის დადგენა, თუ სად გადის ზღვარი ამ ორ ტრუქტურას შორის. კერძოდ, ნათელი არ არის ვინ განიხილება კომპანიის დირექტორად კანონიდან გამომდინარე. რაც უფრო მნიშვნელოვანია, **დირექტორის როლი შეიძლება ასევე ბუნდოვანი იყოს, რადგან გაურკვეველია თუ ვის წინაშეა ის ანგარიშვალდებული. გააჩნია თუ არა დირექტორს ფიდუციარული ვალდებულება კომპანიის წინაშე, როგორც ეს მეწარმეთა კანონითაა განსაზღვრული, თუ დაინტერესებული მხარეების წინაშე, რომლებსაც ის წარმოადგენს?** ამგვარად, ორდონიან მოდელში ანგარიშვალდებულება განზავებულია.

გამომდინარე აქედან, უპირატესობას ვანიჭებთ ერთდონიან საბჭოს, რომელშიც საბჭოსა და მენეჯმენტის შესაბამისი როლები განმარტებულია საბჭოს (და მენეჯმენტის) მიერ როგორც ფუნქციური ლიდერობის გონივრული განხორციელება. აღნიშნული უპირატესობა ემყარება იმ ფაქტს, რომ არ არსებობს როლების მკაფიო განაწილება, რომელიც ავტომატურად მომდინარეობს ორდონიანი მოდელიდან. იმის გათვალისწინებით, რომ ორდონიან მოდელს რიგი უპირატესობები გააჩნია, როგორ შეიძლება მათი რეალიზაცია ერთდონიან მოდელში?

კარგი კორპორაციული მართვა ყურადღებას ამახვილებს სამ ფაქტორზე: **არაადმინისტრაციული დირექტორების დანიშვნა, დაინტერესებულ მხარეთა ჩართვა და სამმაგი შედეგის მიღწევა** (ეკონომიკური, სოციალური და გარემოსდაცვითი). თუ სანიმუშო კორპორაციული მართვის ეს პრინციპები გამოიყენება, ერთდონიანი მოდელის მეშვეობით ფაქტობრივად შეიძლება ორდონიან მოდელთან დაკავშირებული უპირატესობების მიღწევა. კერძოდ, **არაადმინისტრაციული დირექტორების დანიშვნას შეუძლია ერთდონიანი სისტემის საბჭოს დამოუკიდებლობის გაძლიერება, სხვადასხვა კორპორაცი-**

ული მართვის კოდექსების სარეკომენდაციო მითითებების შესაბამისად.

დაინტერესებულ მხარეთა მიერ წამოყენებული პრობლემები შეიძლება მოგვარდეს საბჭოს მიერ, რომელიც პასუხისმგებელია დაინტერესებული მხარეების წინაშე და ახორციელებს სამმაგი შედეგის მისაღწევად საჭირო ამოცანებს.

დაინტერესებული მხარის წარმომადგენლების არარსებობა საბჭოში ასეთ შემთხვევაში შეიძლება ნაკლოვანებად არ ჩაითვალოს.

უპირატესი მოდელი ერთდონიანი სტრუქტურის მქონეა, კომპეტენტური, დაბალანსებული და დამოუკიდებელი საბჭოთი, რომელსაც ეკისრება ჩვეულებრივი ფიდუციარული და გონივრული ზრუნვის და გამოცდილების მოვალეობები მეწარმეთა კანონის შესაბამისად, თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ გარკვეულ შემთხვევებში ორდონიან მოდელს დადებითი მხარეები გააჩნია.³

კონტინენტურ ევროპაში, სადაც ორდონიან მართვის სისტემას ენიჭება უპირატესობა (მაგალითად, გერმანია და ჰოლანდია), სამეთვალყურეო საბჭო ფაქტობრივად დირექტორთა საბჭოს წარმოადგენს, ხოლო მენეჯმენტი (დირექტორატი) შედგება უმაღლესი ადმინისტრაციული პირებისგან. დირექტორები და მენეჯმენტი სრულიად განცალკევებული არიან ერთმანეთისგან. საბჭოს თავმჯდომარე და გენერალური დირექტორი ასევე სრულიად გამოყოფილი არიან ერთმანეთისგან.

იმ ქვეყნებში, რომლებიც ერთდონიანი მართვის სისტემას ირჩევენ, რომელსაც ზედამხედველობას უწევს აუდიტის კომიტეტი (მაგ., აშშ, ბრიტანეთი და თანამეგობრობის სხვა ქვეყნები), კვლავ სადავო საკითხს წარმოადგენს საბჭოს თავმჯდომარე და გენერალური დირექტორი შეიძლება თუ არა იყოს ერთი ადამიანი. ავსტრალიაში ლისტინგში შემავალ კომპანიებს ჰყავთ ცალკე საბჭოს თავმჯდომარე და ცალკე გენერალური დირექტორი, მაგრამ ამერიკის შეერთებულ შტა-

ტებში საკმაოდ ხშირად საბჭოს თავმჯდომარე და გენერალური დირექტორი ერთი და იგივე პიროვნებაა. ბრიტანული ტრადიციული იდეა იმაში მდგომარეობს, რომ ორი პოსტი უმჯობესია განცალკევებული იყოს, რათა აღიკვეთოს ზედმეტი ძალაუფლების თავმოყრა ერთი ადამიანის ხელში. გაყოფის მხარდაჭერის საფუძველი არის ის, რომ გაყოფას შეუძლია კონტროლის და დაბალანსების მექანიზმის უზრუნველყოფა მაშინ, როცა საპირისპირო პოზიცია აღნიშნავს, რომ ძალაუფლების კონცენტრაცია შეიძლება განაპირობებდეს კომპანიის გაცილებით უკეთესად ფუნქციონირებას. კვლევების თანახმად, ერთი ადამიანის ხელმძღვანელობა შეიძლება უმჯობესი იყოს გარკვეული პერიოდის განმავლობაში მაინც. ასევე არსებობს მტკიცებულება, რომ ორი პოსტის გაყოფა, თუ ფაქტიზი და მგრძობიარე კავშირი ამ ორ პოსტს შორის კარგად იმართება, შეიძლება უზრუნველყოფდეს კომპანიის გრძელვადიან წარმატებულ ფუნქციონირებას.

კორპორატიული მართვის სისტემამ უნდა უზრუნველყოს კომპანიის სტრატეგიული ხელმძღვანელობა, საბჭოს მიერ კომპანიის მენეჯმენტის საქმიანობის ეფექტური მონიტორინგი და საბჭოს ანგარიშვალდებულება კომპანიისა და აქციონერთა წინაშე. საბჭოს სტრუქტურა და პროცედურები

განსხვავდება როგორც ეთგო-ს (ეკონომიკური თანამშრომლობის და განვითარების ორგანიზაცია) ქვეყნების შიგნით, ისე, აღნიშნულ ქვეყნებს შორის. კორპორატიული მართვის ეთგო-ს პრინციპები იძლევა მითითებებს, რომელთა გამოყენება ორივე მოდელისთვის შეიძლება. კორპორატიული მართვის ეთგო-ს პრინციპების თანახმად, „სამეთვალყურეო საბჭო“ შედგება საბჭოს არააღმასრულებელი წევრებისგან, ხოლო, დირექტორატი შედგება მთლიანად აღმასრულებლებისგან. სხვა ქვეყნებს აქვთ „ერთდონიანი“ საბჭოები, რომლებიც აერთიანებენ აღმასრულებელ და არააღმასრულებელ წევრებს. ზოგიერთ ქვეყანაში ასევე არსებობს დამატებითი სავალდებულო ორგანო აუდიტის მიზნებისთვის. პრინციპები საკმარისად ზოგადია, რათა გამოყენებულ იქნეს ნებისმიერი სტრუქტურის საბჭოსთვის, რომელსაც აკისრია კომპანიის მართვა და მენეჯმენტის მონიტორინგი.⁴

ერთდონიანი საბჭოსთან შედარებით ორდონიანი საბჭო გენერალური დირექტორისგან მოითხოვს ნაკლებად აგრესიულ შესასრულებელ მიზნებს, მაგრამ ახორციელებს უფრო მეტ მონიტორინგს. იმის მიუხედავად, რომ გენერალური დირექტორის მონიტორინგი დირექტორთა საბჭოს მოვალეობების მნიშვნელოვანი ნაწილია, სა-

ყოველთაოდ აღიარებულია, რომ მონიტორინგთან ერთად დირექტორები ასევე ფუნდამენტურ როლს ასრულებენ იმ კომპანიისთვის რეკომენდაციების გაწევაში, სტრატეგიის შემუშავებაში და მიზნების დადგენაში, რომელსაც ემსახურებიან. აქ ისმის მნიშვნელოვანი კითხვა: არის თუ არა ეს როლები კონფლიქტში ერთმანეთთან და თუ ასეა, როგორ უნდა შეიქმნას საბჭოს სტრუქტურა ისე, რომ მაქსიმალურად ამალდეს მისი ეფექტურობა ორივე აღნიშნული ამოცანის განხორციელებისას?⁵

კორპორატიულ სტრატეგიასთან ერთად, საბჭო ძირითადად პასუხისმგებელია მენეჯერთა ფუნქციონირების მონიტორინგზე, აქციონერებისთვის ადეკვატური უკუგების მიღებაზე, ინტერესთა კონფლიქტის პრევენციისა და კორპორაციაზე კონკურენტული მოთხოვნების დასაბალანსებაზე. იმისათვის, რომ საბჭოებმა ეფექტურად შეასრულონ თავიანთი პასუხისმგებლობები, მათ უნდა შეეძლოთ ობიექტური და დამოუკიდებელი გადაწყვეტილებების მიღება. საბჭოს კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პასუხისმგებლობაა იმ სისტემების ზედამხედველობა, რომლებიც უზრუნველყოფენ, რომ კორპორაცია ასრულებდეს მოქმედ კანონებს, მათ შორის საგადასახადო, კონკურენციის, შრომის, გარემოსდაცვით, თანაბარი შესაძლებლობების, ჯანდაცვის და უსაფრთხოების კანონებს. ზოგიერთ ქვეყანაში კომპანიები საჭიროდ მიიჩნევენ საბჭოს პასუხისმგებლობების და ასევე მენეჯმენტის მოვალეობების მკაფიოდ განსაზღვრას. საბჭო არა მარტო ანგარიშვალდებულია კომპანიის და მისი აქციონერების წინაშე, არამედ მოვალეა მოქმედებდეს მათ საუკეთესო ინტერესებში. ამასთან, საბჭოებმა უნდა გაითვალისწინონ და სამართლიანად მოექცნენ სხვა დაინტერესებულ მხარეთა ინტერესებს, მათ შორის, თანამშრომლების, კრედიტორების, მომხმარებლების, მომწოდებლების და ადგილობრივი საზოგადოების ინტერესებს. ამ კონტექსტში მნიშვნელოვანია

გარემოსდაცვითი და სოციალური სტანდარტების შესრულება.

ახლა განვიხილოთ გერმანიის კორპორაციული ორდონიანი საბჭოს სტრუქტურა:

კერძო კორპორაციებს, სადაც ხუთასი ან მეტი თანამშრომელია დასაქმებული და საჯარო კორპორაციებს, რომლებიც ორგანიზებული არიან გერმანული კანონმდებლობის შესაბამისად, მოეთხოვებათ ორდონიანი საბჭოს არსებობა. ეს სტრუქტურა საზღვარგარეთ ფუნქციებს ანიჭებს ერთდონიან საბჭოს (სამეთვალყურეო საბჭოს) და მენეჯმენტის ფუნქციებს ანიჭებს ორდონიან საბჭოს (დირექტორატს).

დირექტორატი პასუხისმგებელია საწარმოს მართვაზე. მისი წევრები ერთობლივად ანგარიშვალდებული არიან საწარმოს მართვაზე და დირექტორატის თავმჯდომარე ახდენს დირექტორატის საქმიანობის კოორდინაციას. მეორეს მხრივ, სამეთვალყურეო საბჭო ნიშნავს, ზედამხედველობას უწევს და რეკომენდაციებს აწვდის დირექტორატის წევრებს და უშუალოდ მონაწილეობს კომპანიისთვის ფუნდამენტური მნიშვნელობის საკითხების გადაჭრაში. სამეთვალყურეო საბჭოს თავმჯდომარე ახორციელებს სამეთვალყურეო საბჭოს საქმიანობის კოორდინაციას. სამეთვალყურეო საბჭოს წევრების არჩევა ხდება აქციონერთა მიერ აქციონერთა საერთო კრებაზე. ერთობლივი განსაზღვრის პრინციპი ითვალისწინებს თანამშრომელთა სავალდებულო წარმომადგენლობას. ამგვარად, ფირმების ან კომპანიებისთვის, რომელთაც ხუთასზე ან ორიათას თანამშრომელზე მეტი ჰყავთ, თანამშრომლები ასევე წარმოდგენილი არიან სამეთვალყურეო საბჭოში, რომლის შემადგენლობის ერთი მესამედი, ან ნახევარი შესაბამისად თანამშრომელთა წარმომადგენლებს მოიცავს.

საბჭოს შემადგენლობაში თანამშრომელთა წარმოდგენა ყოველთვის როდი განიხილება როგორც მისასაღამებელი გარემოება, რადგან, სამეთვალყურეო საბჭოში შემავალმა კომპანიის თანამშრომელმა შეიძლება შეაჩერონ ისეთი

გადაწყვეტილებების მიღება, რომლებიც შეიძლება შედიოდეს კომპანიის საუკეთესო ინტერესებში, მაგრამ არა თანამშრომელთა, როგორც ჯგუფის, ინტერესებში.⁶

აღნიშნული ორდონიანი სისტემის ორგანიზაცია მსგავსია აშშ-ში ამჟამად არსებული ერთდონიანი საბჭოსი. ძირითადი დაყოფა ხდება საზღვარგარეთ და მართვის ფუნქციებს შორის. ამერიკის შეერთებულ შტატებში დირექტორთა საბჭო შექმნილია მენეჯმენტის სახელმძღვანელოდ. მენეჯერულ ფუნქციებს ასრულებენ უმაღლესი აღმასრულებელი პირები, ან ზოგიერთ შემთხვევაში კორპორაციის უმაღლესი აღმასრულებელი პირებისგან შემდგარი კომიტეტები. გერმანული სამეთვალყურეო საბჭო ანალოგიურია აშშ დირექტორთა საბჭოსი, რადგან ის ასევე ახორციელებს მენეჯმენტის ზედამხედველობას.

თუმცა, გერმანული სამეთვალყურეო საბჭო ნაკლებად აკონტროლებს მენეჯმენტს და კორპორაციას, ვიდრე აშშ საბჭო. მაშინ, როცა, აშშ დირექტორთა საბჭო შეიძლება ჩაერიოს და მონაწილეობდეს კიდევ კომპანიის მართვაში, მას შეიძლება ასე არ იმოქმედოს. მას შეიძლება არ ჰქონდეს ნაკისრი მენეჯერული პასუხისმგებლობები. „გერმანული სამეთვალყურეო საბჭოს ძალაუფლება შემოიფარგლება გარკვეული ტიპის გარიგებებზე თანხმობის გაცემით, რომლებიც საჭიროებენ სამეთვალყურეო საბჭოს თანხმობას,“ მათ შორისაა: კორპორაციის მიერ კრედიტის გაცემა დირექტორატის წევრებზე და კორპორაციის ფინანსური ანგარიშგებების დამტკიცება, ან დაწუნება, მოგების განაწილება დივიდენდების სახით, ან რეზერვში მიმართვა. უფრო მეტიც, გერმანულმა სამეთვალყურეო საბჭომ შეიძლება არ გაათავისუფლოს დირექტორატის წევრები მათი უფლებამოსილების ვადის განმავლობაში, რაც ხშირად ხუთ წელს შეადგენს, გარდა სათანადო მიზეზის არსებობის შემთხვევისა. ასეთი მიზეზი შეიძლება იყოს ფიდუციარული ვალდებულების მნიშვნელო-

ვანი დარღვევის, ან კორპორაციის სათანადოდ მართვის უუნარობის დამტკიცება. აშშ საბჭო გაცილებით მეტად მოქნილია და შეიძლება ჩვეულებრივ ათავისუფლებდეს კორპორაციის აღმასრულებელ პირებს ნებისმიერი მიზეზის გამო. ამგვარად, აშშ საბჭო გაცილებით მეტად აკონტროლებს მენეჯმენტს, ვიდრე გერმანული სამეთვალყურეო საბჭო. ორივე საბჭო ძირითადად ასრულებს უფრო სამეთვალყურეო, ვიდრე მენეჯერულ ფუნქციას.

იტალიაში გავრცელებულია ერთდონიანი საბჭოები, მაგრამ ასევე აუცილებელია აუდიტორთა საბჭოს არსებობა. ბოლო წლების განმავლობაში კორპორაციული მდგომარეობა იტალიაში ბევრჯერ შეიცვალა. აუდიტორთა საბჭო შედგებოდა სულ მცირე სამი პირისგან, რომელთაგან თითოეული დამოუკიდებელი უნდა ყოფილიყო დირექტორებისა და თანამშრომლებისგან.

საბჭო მართვის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სტრუქტურაა და უნდა შედგებოდეს კომპეტენტური, ეთიკური და ბიზნესისთვის ღირებული ადამიანებისგან.

როგორც წესი, საბჭო უნდა ასრულებდეს გარკვეულ ძირითად ფუნქციებს. მათ შორისაა:

1. კორპორაციული სტრატეგიის, ძირითადი სამოქმედო გეგმების, რისკის პოლიტიკის, წლიური ბიუჯეტის და ბიზნეს გეგმების განხილვა და წარმართვა;
2. კომპანიის მართვის პრაქტიკის და საჭიროებისამებრ ცვლილებების შეტანის ეფექტურობის მონიტორინგი;
3. ძირითადი აღმასრულებელი პირების შერჩევა, ანაზღაურება და აუცილებლობის შემთხვევაში, გათავისუფლება და ჩანაცვლების დაგეგმვაზე ზედამხედველობის განხორციელება. საბჭოს ორდონიან სისტემებში სამეთვალყურეო საბჭო ასევე პასუხისმგებელია დირექტორატის დანიშვნაზე, რომლის შემადგენლობაშიც ჩვეულებრივ შედის ძირითადი აღმასრულებელი პირების უმრავლესობა.
4. ძირითადი აღმასრულებელი პირების და საბჭოს წევრების ანაზღაურების შესაბამისობაში მოყვანა კომპა-

ნიის და მისი აქციონერების გრძელვადიან ინტერესებთან;

5. საბჭოს ოფიციალური და გამჭვირვალე ნომინაციის და არჩევის პროცესის უზრუნველყოფა;

6. მენეჯმენტის, საბჭოს წევრების და აქციონერების პოტენციური ინტერესთა კონფლიქტის, მათ შორის, კორპორაციული აქტივების არასწორი და დაკავშირებულ მხარეთა გარიგებების ბოროტად გამოყენების მონიტორინგი და მართვა;

7. კორპორაციის აღრიცხვის და ფინანსური ანგარიშგების სისტემების მთლიანობის, მათ შორის, დამოუკიდებელი აუდიტის და კონტროლის დამოუკიდებელი სისტემების არსებობის, კერძოდ რისკის მართვის სისტემების, ფინანსური და საოპერაციო კონტროლის არსებობის და კანონებსა და მოქმედ სტანდარტებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფა.

8. ინფორმაციის გამჟღავნების და კომუნიკაციების პროცესის ზედამ-

ხედველობა. საბჭოს და მენეჯმენტის ფუნქციები და პასუხისმგებლობები ინფორმაციის გამჟღავნებასა და კომუნიკაციებთან დაკავშირებით მკაფიოდ უნდა იყოს დადგენილი საბჭოს მიერ. ზოგიერთ კომპანიებში არსებობს საინვესტიციო ურთიერთობების ოფიცრის თანამდებობა, რომელიც უშუალოდ ანგარიშვალდებულია საბჭოს წინაშე.

საბჭოს უნდა შეეძლოს ობიექტური და დამოუკიდებელი გადაწყვეტილების მიღება კორპორაციულ საკითხებთან დაკავშირებით. მენეჯმენტის საქმიანობის მონიტორინგის მოვალეობის შესასრულებლად, ინტერესთა კონფლიქტის პრევენციისთვის და კორპორაციის წინაშე არსებული კონკურენტული მოთხოვნების დასაბალანსებლად აუცილებელია საბჭოს შეეძლოს ობიექტური გადაწყვეტილების მიღება. პირველ შემთხვევაში, ეს ნიშნავს დამოუკიდებლობას და ობიექტურობას მენეჯმენტთან დაკავშირებით საბჭოს შემადგენლო-

ბისა და სტრუქტურისთვის, აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანი შედეგებით. საბჭოს დამოუკიდებლობა ასეთ შემთხვევებში ჩვეულებრივ მოითხოვს, რომ საბჭოს წევრთა საკმარისი რაოდენობა დამოუკიდებელი იყოს მენეჯმენტისგან. რიგ ქვეყნებში, სადაც ერთდონიანი საბჭოებია წარმოდგენილი, საბჭოს ობიექტურობა და მენეჯმენტისგან მისი დამოუკიდებლობა შეიძლება გაძლიერდეს გენერალური დირექტორის და საბჭოს თავმჯდომარის როლების ერთმანეთისგან გამოყოფით, ან, თუ ეს როლები კომბინირებულია, წამყვანი არააღმასრულებელი დირექტორის არჩევით, რომელიც მოიწვევს, ან თავმჯდომარეობას გაუწევს გარე დირექტორთა სხდომებს. საბჭოს დამოუკიდებელ წევრებს შეუძლიათ მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა საბჭოს მიერ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. საბჭოს და მენეჯმენტის საქმიანობის ობიექტური შეფასება. ამასთან, მათ შეუძლიათ მნიშვნელოვანი როლის შესრულება ისეთ სფეროებში, სადაც მენეჯმენტის, კომპანიისა და აქციონერების ინტერესები შეიძლება განსხვავდებოდეს, მაგალითად, ისეთი საკითხების შემთხვევაში, როგორცაა აღმასრულებელი პირების ანაზღაურება, ჩანაცვლების დაგეგმვა, კორპორაციული კონტროლი, კომპანიის შთანთქმა, დიდი მოცულობის შესყიდვები და აუდიტის ფუნქცია. იმისათვის, რომ მათ შეასრულონ აღნიშნული გადაამწყვეტი როლი, სასურველია, საბჭოებმა გამოაცხადონ ვის მიიჩნევენ დამოუკიდებლად და როგორია ამ გადაწყვეტილების მიღების კრიტერიუმი.⁷

კორპორაციული მართვის ბევრი კოდექსი და მითითება მსოფლიოს მასშტაბით ხაზს უსვამს დაბალანსებული და დამოუკიდებელი საბჭოს არსებობის აუცილებლობას. კერძოდ, ერთდონიან სტრუქტურაზე გადასვლა სასარგებლო აღმოჩნდა ეფექტური საბჭოს დასაარსებლად.

ნინო ალაშია,
საერთაშორისო საფინანსო კორპორაცია

1 International Review of Business Research Papers. ტომი. 1, ო. 2, ოქტ/ნოემბ. 2005, გვ. 84 -99.

2 Corporate Board Structure, Managerial Self-Dealing, and Common Agency. ვინიციუს კარასკო პირველი პროექტი: ივლისი, 2004. ეს პროექტი: ოქტომბერი, 2005

3 საერთაშორისო კორპორაციული მართვა, კრისტინ ა. მალინი, გვ. 298 - 300.

4 კორპორაციული მართვის ეთიკა-ს პრინციპები, 2004 გვ. 58.

5 Corporate Board Structure, Managerial Self-Dealing and Common Agency, Vinicius Carrasco - First Draft: July, 2004. This Draft: October, 2005.

6 კორპორაციული მართვა, კრისტინ ა. მალინი, გვ. 163-164.

7 კორპორაციული მართვის ეთიკა პრინციპები, 2004 გვ: 59-61.

WHAT MATTERS TO YOU, MATTERS TO US

www.bdo.ge

ბორბასალი – მშვიდი ბარემო, კონკურენტუნარიანობის ბარანტი

PR

თბილისის დამოუკიდებელი უნივერსიტეტი „გორგასალი“ 1997 წლიდან ფუნქციონირებს. აკრედიტებულ უმაღლეს სასწავლებელს დღეისათვის ქართულ საგანმანათლებლო სივრცეში დიფერენციული ადგილი უკავია, რაც წლებგანდებლად ერთიანად ერთნაირად გამოცდებში კიდევ ერთხელ დაადასტურა: „გორგასალი“ სწავლის გაგრძელების სურვილი 7 000-მდე აბიტურენტმა გამოთქვა. აქედან, პირველ ნომრად სასწავლებელი 200-მა მათგანმა შემოსაზა. შესაძლოა, ეს ერთი შეხედვით, არც თუ ისე დიდი ციფრია, მაგრამ უნივერსიტეტის რექტორი, პროფესორი მზია ქათამაძე შედეგებით კმაყოფილია და მიიჩნევს, რომ პატარა უნივერსიტეტისთვის ეს შესანიშნავი მაჩვენებელია.

ამჟამად უნივერსიტეტის კონტიგენტი 585 სტუდენტითაა განსაზღვრული. განათლების სისტემაში მიმდინარე რეფორმების მოთხოვნათა შესაბამისად, „გორგასალი“ დანერგილია სწავლების შემდეგი საფეხურები: **დიპლომირებული სპეციალისტი**, პირველი საფეხური – **ბაკალავრიატი** (რეგულირებადი სპეციალობების გარდა, ყველა საგანმანათლებლო პროგრამა ეფუძნება ძირითადი (Major) და დამატებითი (Minor) სპეციალობების კომბინაციას) და მეორე საფეხური – **მაგისტრატურა**. „გორგასალი“ ფუნქციონირებს ფაკულტეტები: **ჯანმრთელობის დაცვის (სპეციალობები: სტომატოლოგია, ფარმაცია), ჰუმანიტარული (ინგლისური ენა და ლიტერატურის ისტორია) და სოციალურ მეცნიერებათა, ბიზნესისა და სამართლის (ეკონომიკა, ტურიზმი, ბიზნესის მართვა, სამართალმცოდნეობა)**. დღეისათვის უნივერსიტეტში ხორციელდება **სამოქალაქო და სისხლის სამართლის, ფინანსებისა და საბანკო საქმის** სამაგისტრო პროგრამები. 2010-2011 სასწავლო წლისათვის ახალი – **სამართალმცოდნეობის, საერთაშორისო ეკონომიკისა და ბიზნესის** სამაგისტრო პროგრამები ამოქმედდება.

უნივერსიტეტი მაღალკვალიფიციური, პროფესიონალი კადრების მომზადებაზეა ორიენტირებული. სასწავლებლის მთელი აკადემიური პერსონალი ცდილობს, „გორგასალი“ მიღებულმა ცოდნამ კურსდამთავრებულებს შრომის ბაზარზე კონკურენტუნარიანობის საშუალება მისცეს, რაც მათთვის წარმატებული კარიერის საფუძველი გახდება. სასწავლო პროცესს წარმართავენ საყოველთაოდ აღიარებული პროფესორები: **ზაურ ჯინჯოლავა, ვაჟა კაკაბაძე, მზია ლეკვეიშვილი, რევაზ ხვედელიძე, დოდო ჯულუხაძე, ალექსანდრე ჩხიტიანი, იზა ბერაძე, გიორგი დოლონაძე, სერგო ჭელიძე, მარინა შაქარაშვილი, მარინა კობახიძე, გოჩა ბარბაქაძე, ოლეგ კვიციანი...** უნივერსიტეტის მიზანია, სასწავლებელში მიღებული ცოდნის საფუძველზე სტუდენტმა შეიძინოს ის უნარ-ჩვევები, რომლებიც მას სწორი ორიენტირების შერჩევამდე დაეხმარება. ყოველივე ამას ემსახურება უნივერსიტეტის მაღალკვალიფიციური პერსონალი, თანამედროვე ევროპული სტანდარტების შესაბამისი საგანმანათლებლო პროგრამები, უნივერსიტეტის მფლობელობაში არსებული თანამედროვე ტექნოლოგიებით აღჭურვილი მატერი-

მზია ქათამაძე
უნივერსიტეტ „გორგასალის“ რექტორი, პროფესორი

ალურ-ტექნიკური ბაზა და სწავლების ის ინოვაციური მეთოდები, რომლებსაც უმაღლესი სასწავლებელი მუდმივად ნერგავს. სტუდენტთა განკარგულებაშია კომპიუტერიზებული ბიბლიოთეკა, რომლის ფონდი 6366 ერთეულს მოიცავს; კომპიუტერული კლასები; უმაღლესი კლასის საკონფერენციო დარბაზი და სპორტული კომპლექსი, სადაც მსურველები სპორტულ-სამეჯლისო და ქართულ ხალხურ ცეკვებს შეისწავლიან. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია უნივერსიტეტის კავშირები უცხოეთის პრესტიჟულ სასწავლებლებთან. რექტორის

ივლინი-კაპიშვილი - 2010

კაბინეტს ვენის უნივერსიტეტის საპატიო პროფესორის დიდებულ მანტია ამშვენებს. ქალბატონი **მზია ქათამაძე** ევროპის რექტორთა კლუბის წევრია. კლუბის წევრთა შეხვედრები წელიწადში რამდენჯერმე, სხვადასხვა ქვეყანაში იმართება, რაც ქალბატონ მზიას უცხოელ კოლეგებთან, შესაბამისად კი, ევროპის უმაღლეს სასწავლებლებთან კიდევ უფრო მჭიდრო კონტაქტების დამყარებაში ეხმარება. როგორც რექტორთან საუბრისას შევიტყეთ, ევროპის რექტორთა კლუბის ერთ-ერთი შეხვედრა სექტემბრის ბოლოსთვის თბილისში გაიმართება.

თავად ქალბატონი მზია მიიჩნევს, რომ „გორგასალს“ კონკურენტებისგან გამოარჩევს კეთილგანწყობილი დამოკიდებულება სტუდენტებთანაც და თანამშრომლებს შორისაც. რექტორი თავად არჩევს პერსონალს და სტუდენტთა მიმართ გულისხმიერ დამოკიდებულებას აუცილებელ მოთხოვნად აყენებს. უნივერსიტეტის ადმინისტრაცია ყველანაირად ცდილობს, ოჯახის ბიუჯეტს ზედმეტ ტვირთად არ დაანვეს დაგვიანებასა, თუ გაცდენაზე დაწესებული გადასახადი, რათა სტუდენტიცა და მშობელიც კმაყოფილი დარჩეს. უნივერსიტეტმა

სწავლის საფასურის დაკლება კი მოახერხა: შარშანდელი 3 700 ლარის ნაცვლად წელს სტუდენტები 2 250 ლარს გადაიხდიან, ისევე, როგორც სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებლებში.

ქალბატონ მზიას ორი დიდი

ოცნება აქვს – საკუთარი შენობა „გორგასალს“ ათასგვარი შეღავათის შემოღებისა და სიახლის დანერგვის საშუალებას მისცემდა. უნივერსიტეტის გარეუბანში გადატანას რექტორი ვერ რისკავს, რადგან, სტუდენტები თბილისის ცენტრალურ უბანში, მოსახერხებელ ადგილას მდებარე კომფორტულ შენობაში სწავლას მიეჩვივნენ.

რექტორის მეორე ოცნება კი „გორგასალის“ საქართველოს საუკეთესო უნივერსიტეტთა ხუთეულში მოხვედრაა, რაც, სასწავლებლის შესაძლებლობებიდან გამომდინარე, სულ ახლო მომავლის საქმეა...

საკონტაქტო ინფორმაცია:
თბილისი, გ. სვანიძის №2 (ვაკე-საბურთალოს გზაზე, თამარაშვილის შესახვევი)

ტელ.: 23-52-86,
10-58-75, 8(99) 95-34-81

www.gorgasali.edu.ge

იკა ჯიშველაძე

როსა დამკვეთი ბენდოვა!..

გიორგი ჩიკვილაძე,
„მედია-არტი“
არტ-დირექტორი:

MEDIA ART სარეკლამო სააგენტო

სარეკლამო სააგენტო „მედია-არტი“ 8 წელია რაც საქართველოს სარეკლამო ბაზარზე წამყვან პოზიციას იკავებს. კომპანიის ძირითად ბირთვს პროფესიონალი და შემოქმედებითი ნიჭით გამორჩეული ადამიანები წარმოადგენენ. დიდი გამოცდილების და მაღალი პროფესიონალიზმის მქონე გუნდი, დამკვეთის ბიზნესის წარმატებასა და სწრაფ ზრდაზეა ორიენტირებული.

სარეკლამო სააგენტოს საქმიანობა მრავალფეროვანია: სარეკლამო სტრატეგიის დაგეგმვა, პროდუქციის ბაზარზე დამკვიდრების ხელშეწყობა, საზოგადოებრივი აზრის შექმნა, პრეზენტაციებისა და გამოფენების დაგეგმვა-ორგანიზება, პოლიგრაფიული მომსახურება, გარე რეკლამის დამზადება და განთავსება, სარეკლამო რგოლების (რადიო-ტელევიზია) დამზადება-განთავსება და სხვა მომსახურება მედია-არტის სავიზიტო ბარათია.

– სარეკლამო სააგენტო „მედია-არტი“ გეგმავს და მართავს ყველა იმ პროცესს, რომელიც კომპანიის, ან პროდუქტის რეკლამირებასთანაა დაკავშირებული. ჩვენი ძირითადი მიზანია შევექმნათ ყველა პირობა იმისთვის, რომ დამკვეთი იყოს კმაყოფილი და მისი საქმიანობა წარმატებული. ჩვენ ვთავაზობთ დამკვეთს კომპლექსურ სარეკლამო კამპანიას, რაც PR კამპანიასაც მოიცავს. ბაზრის შესწავლა, ბრენდის ბაზარზე დამკვიდრება, ყველა სახის რეკლამა და სხვა მრავალი ღონისძიება, რომელიც თან ახლავს რეკლამირებას, ჩვენი გუნდის მიერ მაღალ პროფესიულ დონეზე ხორციელდება. სარეკლამო საგნის შესწავლის შემდეგ ყალიბდება სარეკლამო გეგმა, რომელიც ყველა ეტაპზე თანხმდება დამკვეთთან და ურთიერთთანამშრომლობის შედეგად შეჯერებული პროექტი მტკიცდება. ჩვენი შემოქმედებითი გუნდი შესრულებული სამუშაოს დადებით შედეგზეა ორიენტირებული. მინდა ხაზგასმით აღვნიშნო, რომ ჩვენი წარმატება და მრავალი შემდგარი პროექტი არის იმ კონკურენტუნარიანი პროფესიონალების დამსახურება, რომლებიც აქ მუშაობენ. „მედია-არტში“ აქცენტი კრეატივზე კეთდება, რაც ჩვენი წარმატების საწინდარია.

ჩვენს მიერ განხორციელებული სარეკლამო პროექტებიდან გამოვარჩევ ფარმაცევტულ

კომპანია „პე-ეს-პეს“ სარეკლამო კამპანიას, რომელიც 2003 წელს დაიწყო და დღემდე გრძელდება. ის შედეგადა რამდენიმე ეტაპისგან, რომელშიც მონაწილეობას იღებენ ცნობილი ადამიანები – ნანი ბრეგვაძე, მაკა მახარაძე, ნატა მურვანიძე, ზურაბ ყიფშიძე, ეკა მამალაძე, ლიბა ბაგრატიონი, ლელა წურწუშია, სოფო ხალვაში, ირაკლი ცირეკიძე – ეს ადამიანები საზოგადოების რჩეულნი არიან, ვისაც ენდობიან და სჯერათ. მუსტად საზოგადოების დამოკიდებულება და ნდობა ამ ადამიანებისადმი იყო ამ პროექტის საფუძველი.

ჩვენს პროფესიულ გამოცდილებას გუნდური მუშაობის სტილიც ემატება. ურთიერთგავება – ეს კიდევ ერთი დადებითი ფაქტორია, რომელიც მუშაობაში გვიწყობს ხელს. საერთო ჯამში კეთდება საქმე, რომელიც ნაყოფიერია და მოწონებას იმსახურებს.

იმედი მაქვს, ჩვენი საქმისადმი ამგვარი დამოკიდებულება მომავალში მრავალი წარმატების საწინდარი იქნება.

საკონტაქტო ინფორმაცია:
თბილისი, გამსახურდიას ქ№4ა, ოფისი 2
ტელ.: 36-38-01; 36-96-42; 51-92-08
ტელ/ფაქსი: 36-38-02
e-mail: office@mediart.ge

ბიზნესი
და კონსულტინგის

რობორ ავალორძინოთ ქართული სოფელი

„სოფლად ნუ ჩაჰკლავ სიცოცხლეს, ქალაქი ნაგვიხდებო“.

ხალხური თქმულება

**„ძნელია ჩვენის გლეხკაცისათვის ადგილიდამ დაძვრა. ამი-
ტომაც იშვიათია ჩვენში უბინაოდ ტანტალი და სულ ცნობილი
არ არის ერთგვარი დანაშაული, რომელსაც „მანანალობა“
ჰქვიან. ამიტომაც ჩვენში ბინადარს მცხოვრებს „მკვიდრი“ ჰქვი-
ან და არა „მღვმერი“, როგორც ზოგიერთ ენაშია“.**

ილია ჭავჭავაძე

ვაჰტა კოღვაშვილი,

თსუ, პროფესორი, ემდ, საქარ-
თველოს სოფლის მეურნეობის
მეცნიერებათა აკადემიის წევრი

აგაპული სემიონი

ივლინი-აგაპული — 2010

მატერიალური წარმოების სხვა დარგებში გამოყენებული შრომის-
გან განსხვავებით აგრარულ სფე-
როში გამოყენებული შრომა ნაკლებ
მობილურია, ანუ, აქ დასაქმებული
საოჯახო მეურნეობა არაადეკვატურ
სიჩქარით რეაგირებს საბაზრო
კონიუნქტურის ნებისმიერ ცვლილე-
ბაზე. ამის მიზეზია არა მარტო სოფ-
ლის მეურნეობის პროდუქციის წარ-
მოების შედარებით გრძელვადიანი
ციკლი, არამედ, სოფლად ცხოვრე-
ბის წესი, ჩვეულებები, საცხოვრის-
თან და მიწასთან („ადგილის კაცის“
– მკვიდრი მიწათმოქმედის) დამოკი-
დებულების მუდმივი კავშირის ტრა-
დიცია. ამის გამო, ხშირია ფაქტები,
როცა წლების განმავლობაში პერ-
მანენტულად კლებადი მოსავლის
მიღების შემთხვევაშიც კი, საოჯახო
მეურნეობები აგრძელებენ ფუნქცი-
ონირებას ურთიერთსოლიდარული,
ანუ, ურთიერთდახმარების პრინცი-
პის საფუძველზე. სწორედ ეს პრინ-
ციპია თითოეული ცალკე აღებული
საოჯახო მეურნეობის ხანგრძლივ-
ვადიანი სიცოცხლისუნარიანობის
საძირკველი.

საქართველოს ეკონომიკური
განვითარების სასურველსა და შე-
საძლებელ მიმართულებაზე სერი-
ოზული მსჯელობის კონტექსტში
ცხადია მხოლოდ ორი რამ. პირველი
– როგორი არ უნდა იყოს საქართ-
ველოს ეკონომიკური პოლიტიკა,
და მეორე: რომელია და როგორია
საქართველოს ეკონომიკური მო-
მავლის (განვითარების) ყველაზე სა-
სურველი სახე.

სასურველია საქართველოს გარ-
დაქმნა მაღალგანვითარებულ აგრა-
რულ-ინდუსტრიულ ქვეყნად, რო-

მელიც თვითონ დაიკმაყოფილებს
თავის სასურსათო და სხვა საარსებო
მოთხოვნილებებს, ექნება დადები-
თი სალდო პარტნიორ ქვეყნებთან
ვაჭრობაში და ექსპორტის საგნად
– მეცნიერებატევადი სამრეწველო,
მეცნიერული და მაღალი ხარისხის
სოფლის მეურნეობის პროდუქ-
ცია. ეს სასურველი მიმართულება
გულისხმობს საქართველოს უშიშ-
როებასაც, ანუ, მისი ეკონომიკური
სიცოცხლისუნარიანობის გარანტი-
რებულ შენარჩუნებადობასა გარე
ძალების ნებისგან დამოუკიდებლად.

ფინანსური, ეკონომიკური, სა-
წარმოო და სოციალური მომსახუ-
რების, მთავრობის წარმმართველი
ორიენტირებისა და ადგილობრივი
თვითმმართველობის გარეშე დარ-
ჩენილი სოფელი კარგავს ისტორი-
ულ, გეოგრაფიულ, დემოგრაფიულ,
ეკონომიკურ და სოციალურ ფუნქ-
ციებს, რაც სოფლის განვითარების
მსოფლიო პოლიტიკას ეწინააღმდე-
გება. **სოფლის, როგორც ტერიტო-
რიული ერთეულის განვითარების
გარეშე (ინსტიტუციონალური
მონყობა), ქართულ სოფელს დაც-
ლა, ანუ, მოსახლეობის მასობრი-
ვი ემიგრაცია ემუქრება. თუ დღეს
მოქმედი უარყოფითი ტენდენ-
ციები შენარჩუნდა, მოკლე ხანში
აღარ გვექნება არამარტო ფორმა-
ლური სოფლის მეურნეობა, არა-
მედ, თვით სოფელიც კი, რომლის
გარეშე წარმოუდგენელია, მთავ-
რობის მიერ დეკლარირებული,
იმედის მომცემი კურორტებისა
და მწვანე ტურიზმის განვითარე-
ბა. მიწისაგან გლეხკაცის მონყ-
ვეტა გამოიწვევს მისი, არა მარ-
ტო როგორც შენარჩე ინდივიდის**

**ფუნქციის მოსპობას, არამედ, რაც
უფრო მნიშვნელოვანია, სოფლის
როგორც ეროვნული კულტურის
საფუძვლის, ყოფაცხოვრების წე-
სის შემოქმედის, შემნახველისა და
განმაახლებლის ფუნქციის მოშ-
ლასაც.**

გასათვალისწინებელია ისიც,
რომ მსოფლიოში „იაფი საკვების“
ეპოქა დასრულდა (სურსათზე ფა-
სები გაორმაგდა, გაეროს პროგ-
ნოზით იგი კიდევ 40% გაიზრდე-
ბა, 50 ქვეყანაში მოსალოდნელია
აგროსასურსათო კრიზისის კიდევ
უფრო გაღრმავება, მათ შორის სა-
ქართველოში), ღარიბ ქვეყნებში
სურსათის იმპორტი იზრდება, ხო-
ლო, საერთაშორისო ოპერაციები
სასურსათო დახმარებაზე, მცირდე-
ბა. ამასთან, უნდა ითქვას, რომ ამ-
ჟამად დედამიწაზე არ არსებობს და
ალბათ არც უახლოეს პერიოდში გა-
მოინახება სასურსათო უზრუნველ-
ყოფის გლობალური პრობლემის
გადაწყვეტის უნივერსალური მექა-
ნიზმი (მოდელი). ამ პრობლემის სიმ-
ძიმე დღესაც დამომავალშიც, ეროვნ-
ულ დონეზე გადასანყვეტი იქნება.

**დაცარიელებული სოფლების
აღორძინება და ქვეყნის ფეხზე წა-
მოყენება, სოფლის მეურნეობის
აღორძინებითაა დასაწყები. ძლი-
ერი სოფელი, გლობალური ეკო-
ნომიკური კრიზისის ფონზე, ქვე-
ყანას, და შესაბამისად ქალაქსაც
დააპურებს და გადაარჩენს!**

საქართველოს აქვს შესაბამისი
ბიოგეოკლიმატური პირობები, აგ-
რარული პოტენციალი და სხვა კომ-
პონენტები (მათ შორის გეოპოლი-
ტიკური), რომლებიც აუცილებელია
მოსახლეობის სასურსათო თვითუზ-

რუნველყოფისთვის. ამასთან, ის გამოირჩევა იმითაც, რომ აქ ადამიანის კვებისთვის აუცილებელი თითქმის ყველა სახეობის პროდუქტის წარმოების შესაძლებლობა და საკმარისი რეზერვია. მეურნეობის სწორი გაძლოლის შემთხვევაში საქართველოს შეუძლია გამოკვებოს არა-თუ ქვეყანაში დღეს არსებული მოსახლეობა, არამედ 10-12 მილიონი ადამიანი. ეს ნიშნავს, რომ რაციონალური აგრარული პოლიტიკის გატარების შემთხვევაში შეგვიძლია სასურსათო უშიშროების მიღწევა სამამულო აგროწარმოების პროდუქციით.

აგროსასურსათო სექტორი მოსახლეობის დასაქმებისა და შემოსავლების ზრდის საუკეთესო საშუალებაა. მის განვითარებაზე მსჯელობისას ყურადღება უნდა მივაქციოთ არა სხვა ქვეყნის გამოცდილებას, არამედ ამ გამოცდილების ჩვენთან გამოყენების შესაძლებლობას, ქართული სოფლის სპეციფიკის გათვალისწინებით. ნიშანდობლივია ისიც, რომ ქართული პროდუქცია, მცირე გამოწარმოების გარდა, არაკონკურენტუნარიანია როგორც შიგა, ისე, გარე ბაზარზე. საქმე იმაშია, რომ ქართველ აგრომწარმებს დაკარგული აქვს სურსათის წარმოების ეკონომიკური სტიმული – სახნავებისა და ბალ-ვენახების 60%-მდე მიტოვებულია და უკეთეს შემთხვევაში საძოვრის ფუნქციას ასრულებს.

პირდაპირ უნდა ითქვას, საქართველოს არ გააჩნია აგროსასურსათო სექტორის განვითარების სტრატეგია. ამიტომაც ცალკეული სახის ერთჯერადი დახმარებები (სასუქი, სანვავი, სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკა და სხვა), ვერ აღწევს სასურველ შედეგს, რადგან, მას არა დარგის განვითარებისთვის,

არამედ, პიარ-აქტივებისთვის მიმართავენ.

სასოფლო-სამეურნეო წარმოება მთავრობამ უნდა აღიაროს, როგორც ეკონომიკის განსაკუთრებული, პრიორიტეტული დარგი, რომელსაც სტრატეგიული მნიშვნელობა გააჩნია.

მთავრობის კომპეტენტურობა და აგროსასურსათო პროცესებში მისი ჩარევის ხარისხი, მიმართულება და დონე (მარეგულირებლის როლი) გადაწყვეტი ფაქტორია ქვეყნის შიმშილისგან გადარჩენაში.

ილია ჭავჭავაძის აზრით: „მთავრობას იმისთანა წყობილება უნდა ჰქონდეს, რომ ერთის გზით თავისი ხალხის მეურნეობის ნამდვილს, უტყუარს და აუცილებელ საჭიროებას დღემოდამ ჰგრძნობდეს, და მეორეს გზით – მზად იყოს ფულით, ცოდნით, რჩევით დაუყოვნებლივ შემწეობა მიაშველოს იქ მაინც, სადა კერძო პირთა შეძლება ვერ განვლდება.“

შექმნილი კრიზისული მდგომარეობის ეკონომიკური ანალიზი გვიჩვენებს, რომ პრობლემათა გადაწყვეტა ვერ მოხერხდება მხოლოდ აგროსექტორის ფარგლებში, რადგანაც იგი მოითხოვს კომპლექსურ ღონისძიებათა სისტემის შემუშავებას და განხორციელებას. მათი გადაჭრისთვის საჭიროა მთავრობამ (სოფლის მეურნეობის სამინისტროსთან) შექმნას აგრარული პოლიტიკის ეროვნული საბჭო, ხელი შეუწყოს ერთიანი აგროსასურსათო სისტემის განვითარებისთვის აუცილებელ სანარმოო და არასანარმოო ინფრასტრუქტურის ფორმირებას, უზრუნველყოს სახელმწიფო სუბსიდიების გამოყენება (რაც არ ეწინააღმდეგება ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის (ვმო) ხელშეკრულებას); ჩამოაყა-

ლიბოს სახელმწიფო მარეგულირებელი (ჩამრევი) სამსახურები (ადმინისტრაციულ-კომერციული ფუნქციით) მარცვლის, მევენახეობა-მელვინეობის, რძისა და ხორცის წარმოების სფეროში.

სოფლად ყოფა-ცხოვრების ალორძინების, გლეხკაცის ადგილზე დამაგრებისა და აგრომეურნეობის განვითარების სტრატეგიულ ამოცანად უნდა განისაზღვროს: სოფლად რეალური თვითმმართველობის დამკვიდრება, თემის, სოფლის სამეწარმეო მობილიზაციის პროგრამის შემუშავება და განხორციელება, აგრარული და სასურსათო წარმოების თანამედროვე ტექნიკითა და ტექნოლოგიებით აღჭურვა.

ქვეყანაში ჩატარებული მინის რეფორმასა და სანარმოთა რესტრუქტურისაციას, წვრილი ნატურალური და ნახევრად ნატურალური გლეხური მეურნეობების შექმნა მოჰყვა, რომელთაც არა აქვთ დიდი პერსპექტივები საქართველოს სასურსათო უშიშროების უზრუნველყოფაში. ამასთან, ამ მეურნეობებს არა აქვთ სრულყოფილი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, მაღალმოსავლიანი ჯიშის სათესლე მასალისა და შხამქიმიკატების შექმნის საშუალებები, ასევე, მოკლებული არიან სრულყოფილ სერვისულ მომსახურებას და ა.შ. ამ და სხვა პრობლემებს ეს მეურნეობები ერთპიროვნულად და დამოუკიდებლად ვერ წყვეტენ, რის გამოც ვერ აწარმოებენ საჭირო რაოდენობისა და ხარისხის პროდუქციას.

საქართველოს მრავალდარგოვან სოფლის მეურნეობაში (რასაც განაპირობებს მრავალფეროვანი ბიოგეოკლიმატური პირობები, ურთულესი ვერტიკალური ზონალობა), მცირე და საშუალო სიდიდის ფერმათა სიჭარბე არ არის საგანგაშო, რამდენადაც ქვეყნების უმრავლესობაში მათი ოპტიმალური სიდიდე ადგილობრივი ბიოგეოკლიმატური პირობებით, კულტურათა მოვლამოყვანის სპეციფიკურობითა და აგრომრავალდარგოვნებითაა განპირობებული. მცირე აგრომეურნეობათა ეფექტიანობის ამაღლების ერთ-ერთი გზა, მინაზე მეურნეობრიობის კოოპერატიული ფორმის დაფუძნებაა. მეურნეობრიობის ეს ფორმა გარკვეულწილად ხსნის როგორც მინის დამუშავების, ასევე, წარმოებული პროდუქციის რეალი-

ზაციის პრობლემებს და საფუძველს უქმნის შემდგომ ეტაპზე სასოფლო-სამეურნეო წარმოების კონცენტრაციის უფრო მაღალი დონის მქონე სამართლებრივ-ორგანიზაციული ფორმების შექმნას.

სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივები მკაცრად ნებაყოფლობით საფუძველზე უნდა შეიქმნას თითოეული მონაწილის მიერ შეტანილი პაის (წილის) საფუძველზე. მათი დაფუძნებისთვის, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის შემუშავება (კერძოდ, მისაღებია კანონი სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების შესახებ, მიწის მესაკუთრეთა ნებაყოფლობითი გაერთიანებების შექმნის წესი და დებულება), რომელშიც, „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული კოოპერატივებისგან განსხვავებით, აისახება მიწაზე მეურნეობრიობის ამ ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის სპეციფიკური თავისებურებანი და რეგულირების საშუალებები, რაც საჭიროა მათი ნორმალური ფუნქციონირებისთვის. კანონმა „სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების შესახებ“ უნდა დაარეგულიროს ამ ფორმის საწარმოთა ორგანიზაციის, ფუნქციონირების, სახელმწიფოსთან ურთიერთობის (ძირითადად გადასახადები) და სხვა საკითხები.

სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების დასაფუძნებლად, მიწის მესაკუთრეთა თანამონაწილეობასთან ერთად, ყველაზე რეალურ და პერსპექტიულ საშუალებად, უცხოური კრედიტების (შედარებით დაბალი საპროცენტო განაკვეთით) და გრანტების მოზიდვა უნდა მივიჩნიოთ. აღნიშნული წესით დაფუძნებულ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებს საშუალება ექნებათ შეიძინონ მიწის სავარგულების დასამუშავებელი მანქანა-იარაღები, საჭირო ინვენტარი და სოფლის მეურნეობის პროდუქციის აღწარმოებისთვის საჭირო მატერიალური საშუალებები (მინერალური სასუქები, მცენარეთა დაცვის ქიმიური საშუალებები და ა.შ.), შექმნან წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციის საკუთარი ქსელი (დიდ ქალაქებში, მსხვილ სამრეწველო ცენტრებში და დასახლებულ პუნქტებში) და, საბოლოო ანგარიშით, მიაღწიონ

სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მაღალ კონკურენტუნარიანობას.

კოოპერატივის სხვა ორგანიზაციულ სტრუქტურებთან შედარებით რამდენიმე უპირატესობა გააჩნია. ყველაზე მნიშვნელოვანი უპირატესობაა ფერმერების მჭიდრო და საქმიანი ურთიერთდამოკიდებულება.

მოგეხსენებათ, დაბალი შემოსავალი ფერმისთვის უდიდესი პრობლემაა. ფერმერთა უმრავლესობა საქონლის მხოლოდ თვითღირებულების დაფარვას ახერხებს. ერთობლივი მუშაობა პრობლემის მოგვარების საუკეთესო საშუალებაა.

კოოპერატივი ფერმერებს აძლევს ბიზნესის განვითარების შესაძლებლობას. ეს არის ერთობლივი მუშაობისა და მიღებული შემოსავლის ერთმანეთში გაზიარების მექანიზმი. თუმცა, კოოპერატივი არ არის წარმატების გარანტია, ის მხოლოდ საუკეთესო საშუალებაა ფერმერებისთვის წარმატების მისაღწევად. კოოპერატივების საშუალებით აგრარული სექტორი შეიძლება განვითარდეს ძალიან სწრაფად და ფერმერებს მიეცეთ შესრულებული სამუშაოების გაუმჯობესების საშუალება.

ფერმერების თანამშრომლობა ბრკოლდება იმის გამო, რომ კოოპერატივების დაფუძნება სახელმწიფო სტრუქტურების მხრიდან ყოველგვარი მხარდაჭერისა და კონსულტაციების გარეშე ხდება. ეს მაორიენტირებული როლი სოფლის მეურნეობის სამინისტროს აკისრია.

სოფლად მცხოვრებთა მისაღები პირობების შექმნის მიზნით, აუცილებელია სასოფლო რაიონების ინსტიტუციონალური მოწყობა, სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარება, გზებით, წყლით, ელექტროენერგიით, გაზით, ჯანდაცვის ობიექტებით, კავშირგაბმულობით და ტრანსპორტით უზრუნველყოფა, ფერმერთა საკონსულტაციო-ინფორმაციული მომსახურებისა და წინასწარი გაფრთხილების (პროგნოზირების) სისტემის შექმნა და ამოქმედება. ამასთან, უმთავრესია მიწის წვრილ მესაკუთრეთა ნებაყოფლობითი გაერთიანებების შექმნა და მათი საწარმოო და მარკეტინგული კოოპერირება.

აგროკრედიტი თავისი ბუნებით „შეფერებული და შეწონილი“ უნდა იყოს „მიწისა და მიწათმოქმედისთვისებასთან“. „სასოფლო მეურნეობა, რომლის გაძლიერებისათ-

ვის გვინდა შემწეობა კრედიტისა, თითქმის ერთადერთი წყაროა სიმდიდრისა, ... დანიშნულება საადგილმამულო კრედიტისა განკარგებაა მამულ-დედულისა, გაძლიერება მიწათმოქმედთა ღონისა და მომცემლობისა“ ბრძანებდა ილია ჭავჭავაძე. ამაზე ლოგიკური განმარტება, აგროკრედიტის მნიშვნელობისა, ალბათ ძნელი წარმოსადგენია.

ფერმერებს, მათ გაერთიანებებს აუცილებლად ესაჭიროებათ სპეციფიკური აგროსაკრედიტო სისტემის შექმნა, რადგან ფინანსების (კრედიტების) ხელმისაწვდომობის გარეშე მეურნეობა ვერ განვითარდება. მსოფლიო გამოცდილებამ და საქართველოს ბოლო წლების პრაქტიკამ გვიჩვენა, რომ აგროკრედიტის სისტემის (თანამედროვე აგროკრედიტების სისტემა წარმატებით მოქმედებს საფრანგეთში – ურთიერთდახმარების აგროკრედიტი, აშშ-ში – ფერმერთა საკრედიტო სისტემა, გერმანიაში — რაიფენზენის კრედიტი, ბელგიაში — ბრენდენბონდი, ჰოლანდიაში – რაბობანკი და ა.შ.) შექმნის გარეშე, მხოლოდ კომერციული ბანკები ვერ უზრუნველყოფენ აგრარული სექტორის ნორმალურ ფუნქციონირებას და შემდგომ განვითარებას, რადგან, ისინი თვლიან, რომ სასოფლო-სამეურნეო წარმოება მათი წარმატებული საქმიანობისთვის არახელსაყრელია. კომერციული ბანკები გამოდიან იმ ფაქტიდან, რომ აგრარული რეფორმა ჯერ არ დამთავრებულა და არ შექმნილა მიწის თავისუფალი ბაზარი, შესაბამისად არ არსებობს გაცემული კრედიტიდან მოგების, ან კომპენსაციის მიღების გარანტია. ამას ემატება ისეთი მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ბერკეტის უქონლობა, როგორცაა, **გამართული სადაზღვეო სისტემა.**

ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ კომერციული ბანკები და ამ ტიპის სხვა სტრუქტურები, თავიანთი სპეციფიკიდან გამომდინარე, საბაზრო პრინციპებისა და მუდმივი კონკურენციის პირობებში საქმიანობას აგებენ მაღალ მოგებაზე და, რაც მთავარია, შემცირებული რისკის პირობებზე. ამიტომ, რომ ყოველთვის და ყველგან ისინი არ წარმოადგენენ საიმედო პარტნიორებს. ეს ნიშნავს, რომ აგრომწარმოებლები კრედიტს მიიღებენ მხოლოდ მაშინ, როცა მათ ეს ნაკლებად სჭირდებათ, ანუ, იმ შემთხვევაში, როდესაც

მათი ფინანსური შესაძლებლობანი, საბაზრო ინფრასტრუქტურისა და ფასების გამო, შედარებით დამაკმაყოფილებელია. ასეთი სიტუაცია განსაკუთრებით მტკივნეულია, როდესაც საქმე ეხება ე.წ. ნაკლებგანვითარებულ ქვეყნებს. როგორც წესი, ამ დროს კომერციული საბანკო სისტემა ჯერ კიდევ სუსტია, აქტივები მწირი, ხოლო გაკოტრების შანსი მაღალი. ასეთ სიტუაციებში მათი საქმიანობის პრიორიტეტი მიმართულია მხოლოდ გარანტირებული უკუგების მქონე სფეროებზე. ამიტომ ისინი თავს იკავებენ უშუალოდ სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში კაპიტალის დაბანდებისგან. სწორედ ასეთ სიტუაციაში იმყოფება დღეს საქართველოს სოფლის მეურნეობა, რაც აუცილებლად გასათვალისწინებელია.

საკრედიტო რესურსით აგროსექტორის გარანტირებული უზრუნველყოფა, მხოლოდ კომერციული დაწესებულებების გამოყენებით, პრაქტიკულად შეუძლებელია, რადგან, კერძო სტრუქტურა ქვეყნის აგრარული პოლიტიკის პრიორიტეტების განაწილებისას ვერ შეძლებს ნეიტრალიტეტისა და ობიექტურობის დაცვას.

დასახელებული ფაქტორებისა და საქართველოს ბიუჯეტის მწირი შესაძლებლობების გათვალისწინებით, კრიზისიდან გამოსავალი იმ გამოცდილების გათვალისწინება და ადგილობრივი პირობების მისადაგებაა, რომელიც განვითარებული ქვეყნების აგრარული კრედიტის სფეროშია დაგროვილი. აქ კარგადაა შერწყმული სახელმწიფო რეგულირებისა და კერძო ინსტიტუტების მუშაობის სპეციფიკა. სახელმწიფო რეგულირებასა და კონტროლზე აგროსასურსათო სექტორის გადაყვანა მათი გამოცდილების მთავარი მონაპოვარია.

საქართველოში შექმნილი ეკონომიკური მდგომარეობა ნათლად გვიჩვენებს, რომ პრობლემის რეალურად გადაჭრა შესაძლებელია მხოლოდ სპეციალური აგრარული საკრედიტო სისტემის (სასს) ფორმირებით. იგი შემდეგი ობიექტური ფაქტორებითა და სპეციფიკური თავისებურებებითაა განპირობებული:

- წარმოების პროცესის სეზონური ხასიათი;
- წარმოების რენტაბელობის შედარებით დაბალი დონე;
- სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეკონომიკური მახასიათებ-

ლების დაბალი საიმედოება (არამდგრადობა);

- სოფლად საქონელმწარმოებლისთვის მოკლევადიან კრედიტებზე ხელმისაწვდომობის ციკლური ხასიათი;

- შესაბამისი სტიმულირების არქონის გამო, სოფლად დაგროვილი ისედაც მწირი ფინანსური კაპიტალის გადინება დიდ ქალაქებსა და სამრეწველო ცენტრებში;

- სოფლის მეურნეობაში გამოოსაყენებელი საკრედიტო რესურსების აუცილებელი სიახვე;

- ეკონომიკის აგრარულ სექტორში, სასაქონლო და მომსახურების ბაზრისაგან განსხვავებით, ფულადი კაპიტალისა და საკრედიტო ბაზრის არასრულყოფილი ხასიათი (წარმოების სეზონურობისა და ხანგრძლივობასთან დაკავშირებული);

- წარმოების შედეგების, ბუნებრივ-კლიმატურ პირობებზე მნიშვნელოვანი დამოკიდებულების გამო, კომერციული ბანკების მხრიდან ობიექტური უნდობლობის ფაქტორის არსებობა;

- გლეხების (ფერმერების) მხრიდან კრედიტის ასაღებად საჭირო გირაოს უქონლობა, საბანკო სისტემაში არსებული რიგი ხარვეზები, ნაკლოვანებები და სხვ.

აგრარული საკრედიტო სისტემის საერთო დამახასიათებელი ნიშნებია:

პირველი, სახელმწიფო მხარდაჭერისა და რეგულირების პოლიტიკის არსებობა;

მეორე, აგრარული საკრედიტო სისტემის პრინციპული განსხვავება ჩვეულებრივი საბანკო-საკრედიტო სისტემისგან (რაც ძირითადად მის მიზნობრივ ხასიათში, ანუ, დარგობრივ პრინციპში პოულობს ასახვას);

მესამე, აგრარულ სექტორთან დამოკიდებულებასა და ურთიერთობაში ამ სისტემებს შორის მჭიდრო ურთიერთკავშირი;

მეოთხე, აგრარული საკრედიტო სისტემის გავრცობა ადგილობრივ, რეგიონულ და ცენტრალურ დონეზე;

მეხუთე, თითოეული დონის ფუნქციების მკაფიოდ განსაზღვრა და მკვეთრად გამიჯვნა;

მეექვსე, მუშაობის პროცესში ურთიერთსოლიდარობის პრინციპის არსებობა (თუმცა სხვადასხვა სისტემაში ეს განსხვავებული ხარისხით ვლინდება).

აგროკრედიტის სისტემა არ მუ-

შაობს დივიდენდების განაწილებას. იგი მიღებულ მოგებას საკუთარ საბრუნავ კაპიტალში აბრუნებს და პერმანენტულად ზრდის სესხის გაცემის მასშტაბებს. სესხის მიღებისთვის არც მატერიალური გარანტიებია საჭირო და არც წინასწარ შედგენილი ბიზნეს-გეგმა. აქ მთავარია ურთიერთობა, ნდობა, პასუხისმგებლობა, რომელსაც კოოპერატიული გაერთიანების, როგორც ერთი ოჯახის, ნევრობა წარმოშობს.

აგროკრედიტის სისტემის შექმნა განსაკუთრებით საწყის ეტაპზე საჭიროებს აუცილებელ რეგულირებასა და კოორდინაციას. მსოფლიო პრაქტიკამ დაადასტურა, რომ აგრარულ სფეროში, პერიოდული ხელოვნური ჩარევის გარეშე, შესაძლებელია გამოუსწორებელი უკუეფექტის მიღება. ამიტომ აგროსასურსათო სექტორის დაკრედიტების სისტემის შექმნისა და პროცესების რეგულირების საკითხში სახელმწიფოს მონაწილეობა აუცილებელია ღონისძიება.

აგროკრედიტის სისტემის ფუნქციონირების მთავარი მიზანი უნდა იყოს აგროსასურსათო სექტორის სანარმოო და არასანარმოო ინფრასტრუქტურის განვითარებისთვის ხელშეწყობა; საინვესტიციო პროცესების რეგულირება; შიდა ბაზარზე სოფლის მეურნეობის პროდუქციაზე მოთხოვნილების რეგულირება; საექსპორტო პროდუქციის სტიმულირება და სხვ.

ამდენად, საქართველოში მწარმოებისა და აგრობიზნესის განვითარებისთვის მიმდინარე ეტაპზე გადაუდებელ საჭიროებას წარმოადგენს ეფექტური საკრედიტო-საფინანსო მექანიზმის ჩამოყალიბება. პრობლემის გადაწყვეტა შესაძლებელია სპეციალური აგრარული საკრედიტო (ურთიერთდახმარების, კოოპერატიული ტიპის) სისტემის (სასს) ფორმირებით, რომელიც, ერთის მხრივ, დაეფუძნება მსოფლიო აგრო-საკრედიტო სისტემის პრაქტიკას და გამოცდილებას, ხოლო, მეორეს მხრივ, შეჯერებული იქნება ქართული სოფლის სპეციფიკასთან.

აგროკრედიტის სისტემის შემოთავაზებული ვარიანტი აგრარული სექტორის ძირითადი ფონდების რეკაპიტალიზაციის აქტიური პოლიტიკის გატარების ინსტრუმენტია. იგი ძირითადად დაფუძნებულია მისი წევრების კოოპერირებული სახ-

სრების უფრო ეფექტიან გამოყენებაზე, რომელიც სესხის მიღების შედარებით გაიოლებული პირობებით, დაბალი საპროცენტო განაკვეთით, ურთიერთნდობით, სოლიდარული პასუხისმგებლობისა და კორუფციის გამორიცხვით მიიღწევა.

რაც შეეხება დარგობრივ პრიორიტეტებს, აქ უპირველესად ყურადღება უნდა მიექცეს იმპორტჩანაცვლებადი და ძირითადი სასურსათო პროდუქტების წარმოებას (რისთვისაც შესამუშავებელია სპეციალური სახელმწიფო პროგრამები), შეფარდებითი უპირატესობის პრინციპის გათვალისწინებით. მათ შორისაა: მარცვლეული (ხორბალი, სიმინდი, ქერი, ჭვავი. შესაბამისი აგროტექნიკის პირობებში პირველ ეტაპზე (300000 ჰა-ზე) შეიძლება ვანარმოოთ 1,1-1,2 მლნ ტონა მარცვლეული, ხოლო, შემდგომ ეტაპზე (350000 ჰა-ზე) 1,4-1,5 მლნ ტონა), მეცხოველეობა და მისი პროდუქცია, ზეთოვანი კულტურები (მზესუმზირა, სიმინდი, სოია). ასევე: ხილი (მ.შ.სუბტროპიკული), თხილი, კაკალი, ყურძენი, ჩაი, ბოსტნეულ-ბალჩიყული, კარტოფილი, აბრეშუმი, თაფლი და მათი გადამამუშავების პროდუქტები (უფრო დანვრილებით შემდეგ წერილში).

საქართველოს ძირითადად ეკოლოგიურად სუფთა აგროპროდუქციით შეუძლია შეაღწიოს და დამკვიდრდეს ევროპულ ბაზარზე, რადგან, მისი მცირემინიანობიდან გამომდინარე, აქცენტი უნდა გააკეთოს არა წარმოების მასშტაბსა და რაოდენობრივ მაჩვენებლებზე,

არამედ, პროდუქციის უსაფრთხოებასა და ხარისხობრივ მახასიათებლებზე. რისთვისაც ხელი უნდა შეეწყოს ეკოლოგიურად სუფთა აგროპროდუქციის წარმოების განვითარებას, რომლის საწარმოო ბაზა ქვეყნის მთელი მთიანეთია.

ყოველივე ამის უზრუნველსაყოფად შესამუშავებელია აგროსასურსათო სექტორის განვითარების ხელშემწყობი და მარეგულირებელი საკანონმდებლო ბაზა, რომელშიც პრაქტიკულად მოიაზრება ეკონომიკური მექანიზმის ყველა ელემენტის გააქტიურება. მისაღებია კანონები: „საქართველოს სასურსათო უშიშროების შესახებ“; „მრავალდარგოვანი სოფლის მეურნეობის დაცვის, სურსათით უზრუნველყოფისა და ვაჭრობის შესახებ“; „სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების შესახებ“; „აგროპროდუქციის აღწარმოებისთვის საჭირო პროდუქციაზე (მომსახურებაზე) ფასების პარიტეტის დაცვის შესახებ“ და სხვა, რომლებმაც უნდა შექმნას საკანონმდებლო გარემო ქვეყანაში აგროწარმოების აღორძინებისა და შემდგომი განვითარებისათვის.

მთავრობამ უნდა შეიმუშაოს აგრარული პოლიტიკის ახალი კონცეფცია სწორად განსაზღვრული პრიორიტეტებით, რომელშიც არა უბრალოდ აგრარული, არამედ უფრო ფართო, – სოფლის, როგორც ტერიტორიული ერთეულის, განვითარების – პოლიტიკა იგულისხმება, ანუ, შეახამოს ერთმანეთთან აგრარული, სოციალური და ყოფითი პრობლემების

კომპლექსურად გადაჭრა.

ხელი უნდა შეეწყოს სახელმწიფოს გადაქცევას ქვეყნის სოფლის მეურნეობის პროდუქციის არა მარტო მთავარ დამკვეთად, არამედ მთავარ მყიდველად და გამანაწილებლადაც კი იმ შემთხვევაში, თუ საჭირო იქნება ბაზარზე მდგომარეობის სტაბილიზაცია.

დასასრულ, შეიძლება ჩამოვაცალიბოთ აგრომეურნეობის განვითარების ხელშემწყობი (პროდუქციის წარმოების, ფასების სწორად განსაზღვრისა და რეალიზაციის) სამი ძირითადი პირობა:

- ბაზრებთან კავშირი და კონკურენცია;
 - განვითარებული აგრარული სტრუქტურები (რომლებიც ემსახურებიან ფერმერებს, მათ გაერთიანებებს წარმოების განვითარებაში);
 - კრედიტების ხელმისაწვდომობა (სპეციალური აგროსაკრედიტო სისტემის ფორმირება, სოფლად ურთიერთდახმარების სალაროებისა და საკრედიტო კავშირების შექმნა).
- დასახული ამოცანების სისტემური გადაწყვეტა და სახელმწიფოს მარეგულირებელი როლი ხელს შეუწყობს აგრარული სექტორში მეურნეობრიობისთვის საჭირო პირობების შექმნას, აღწარმოების მასშტაბების გადიდებას და კონკურენტული გარემოს ფორმირებას, რაც, საბოლოო ანგარიშით, მყარ გარანტიებს შექმნის კოოპერატიული გაერთიანებების ჩამოყალიბების, სასურსათო უშიშროების პრობლემის გადაჭრისა და სოფლად ყოფაცხოვრების აღორძინებისათვის.

ANNOTATION

FOR THE RENAISSANCE OF GEORGIAN AGRICULTURE

Paata Koguashvili, TSU, Proffessor, Doctor of Economic Sciencess

For the renaissance of agricultural sector it is necessary to work out a special state program with properly determined preferences (including field programs). It is possible to get a good benefit in the market by creating co-operatives. In particular, agro-co-operations can increase that income, which we get from the market system. To seek success co-operations should guess economical stimulation mechanism and for this the farmers should do their best and provide the market with safe product by the name of co-operation.

Unification in co-operation for the farmer means to get many profits, from the marketing point of view. This includes: problem of transportation, problem of selling,

keeping, decreasing expanses on unit productions, taking production abroad and etc.

In Georgia there are all the preconditions to develop marketing co-operations in villages and creating special agrarian credit system. That firstly reflects on farmers successful works and than on the country's economics and mostly, on agrarian sector's revive.

In conclusion, the development of agriculture depends on three main terms:

- the conection with markets and competition;
- the agrarian structures (that serve farmers, their co-operations in the development of production)
- the avaiability of credits.

აბროდაქრედიტების ძირითადი თავისებურებები

აგროკრედიტის ხელმისაწვდომობა სოფლის მეურნეობის განვითარების აუცილებელი პირობაა. საკრედიტო დაწესებულებებისთვის აგროდაქრედიტება დაჯავშინებულია გარკვეულ სიძნელეებთან, განსაკუთრებით გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში, სადაც ფინანსური ბაზარი ჯერ კიდევ ჩამოყალიბების პროცესშია.

საჭიროა მათი გადალახვა სათანადო მეთოდების, პროცედურებისა და პრინციპების გამოყენებით მთელი სასესხო ციკლის განმავლობაში, ანუ, განმცხადებელთან პირველი შეხვედრიდან გადახდამდე და მომდევნო მოქმედებამდე. განვიხილოთ სფეროები, რომლებსაც მოაქვს წარმატება აგროდაქრედიტებისათვის:

თამარ მარჯანიშვილი
სსაუ, დოქტორანტი

1) აგრობაზრების ცოდნა – აგროსექტორის ამომწურავი ცოდნა საფერმომ მეურნეობებზე წარმატებული სესხების გაცემის ძირითადი წინაპირობაა. მოსავლის ბაზრების, წარმოების მეთოდების და აგროპროდუქციაზე მოქმედი გარე ფაქტორების გაგება გადამწყვეტია პოტენციური მსესხებლის შემოსავალსა და შესაძლო რისკებზე ინფორმაციის მოპოვებისთვის. ეს არა მარტო ეხმარება უკეთესი პროდუქციის შემუშავებაში, რომელიც პასუხობს მომხმარებელთა მოთხოვნებს, არამედ, ეხმარება სესხის უკეთეს შეფასებაში და, შესაბამისად, სასესხო პორტფელის ხარისხის გაუმჯობესებაში.

ცალკეულ რეგიონში აგრომომწოდების თავისებურებების შესახებ ინფორმაცია განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, ვინაიდან სიტუაცია შეიძლება იცვლებოდეს რეგიონის მიხედვით.

2) აგროსესხის ციკლის ძირითადი ელემენტები – ურთიერთობა მსესხებლებსა და საფინანსო დაწესებულებებს შორის განისაზღვრება იმ ფაქტით, რომ სასესხო განაცხადის ჩაბარებიდან სესხის სრულ დაფარვამდე არსებობს დროის მონაკვეთი. სესხის ასეთი განსაკუთრებული ხასიათის გამო, როდესაც ფული გაცივმა დღეს და სანაცვლოდ მიიღება მომავალი დაფარვის დაპირება, აუცილებელია მორალური რისკის კონტროლირება მსესხებელსა და საკრედიტო დაწესებულებებს შორის. ეს ხორციელდება კრედიტის გაცემის სხვადასხვა ეტაპებზე და მიზნად ისახავს სასესხო გადამწყვეტილებისთვის საკმარისი ინფორმაციის მიღებას და მომავალში სათანადო მოქმედებების ჩატარებას, რათა უზრუნველყოფილი იყოს სესხის დროული დაფარვა. ამ სხვადასხვა ეტაპებს სასესხო ციკლი ეწოდება.

აგროკრედიტის სასესხო ციკლი, მსგავსად სხვა მიზნობრიობის სესხებისა, შეიცავს შემდეგ ნაბიჯებს:

- სასესხო განაცხადი;
- კლიენტთან ადგილზე ვიზიტი;
- სესხის დეტალური შეფასება;
- საკრედიტო კომიტეტის გადამწყვეტილება;

- სესხის გაცემა;
- მონიტორინგი დაფარვის პერიოდში და საჭიროების შემთხვევაში სესხის დაფარვასთან დაკავშირებული პრობლემების დროული გადაჭრა;

- სესხის საბოლოო დაფარვა.

თუმცა, სასესხო ციკლის დაწყებამდე საჭიროა მონაცემების გაფილტვრა – მნიშვნელოვანია, რომ სასესხო ციკლი გაიხსნას მხოლოდ იმ კლიენტებისთვის, ვისაც კარგი წარმოების პოტენციალი გააჩნია (აქედან გამომდინარე, გადახდის შესაძლებლობაც და შესანიშნავი კრედიტუნარიანობა). შესაბამისად, საფინანსო დაწესებულებამ უნდა მოიზიდოს მხოლოდ „კარგი კლიენტები“ და, სასესხო განაცხადის ჩაბარებამდე ამავედროულად, მოხდეს სუსტი პოტენციალის მქონე კლიენტების გაფილტვრა.

განვიხილოთ სასესხო ციკლის სხვადასხვა ეტაპები, მას შემდეგ, რაც ინდივიდუალური პირი მიმართავს საფინანსო დაწესებულებას თხოვნი თხის სესხის გაცემას.

სასესხო განაცხადი – მოიცავს საკრედიტო ოფიცრის დახმარებით მსესხებლის მიერ განაცხადის ფორმის შევსებას. ხანდახან ეს ეტაპი ემთხვევა პირველ ვიზიტს კლიენტთან და საკრედიტო ოფიცერი ავსებს განაცხადის ფორმას მსესხებლის მიერ მიწოდებული ინფორმაციის საფუძველზე. იდეალურ შემთხვევაში, საკრედიტო ოფიცერი მიიღებს სასესხო განაცხადს და პირდაპირ დაამუშავებს მას, რათა მიიღოს გადაწყვეტილება – დაუნიშნოს კლიენტს პირველი ვიზიტის დრო, ან აუხსნას, მისი განაცხადი რატომ არ იყო მიღებული.

კლიენტთან ვიზიტი – მოიცავს განაცხადის მონაცემების ადგილზე

მოპოვებას და გადამონმებას, რათა გამოვლინდეს მსესხებლის გადახდისუნარიანობა. კლიენტის, მისი ბიზნესისა და ოჯახის შესახებ ხარისხიანი ინფორმაცია არის ძირითადი მოთხოვნა მართვის შესაძლებლობებისა და მიღებული ინფორმაციის სისწორის შეფასებისთვის. რაოდენობრივი ინფორმაცია ქმნის საფუძველს ბიზნესის და მთლიანად მეურნეობის სამომავლო ფულის ნაკადის, აქტივების და პასივების დეტალური ანალიზისთვის.

კრედიტის შეფასება – ადგილზე მოპოვებული ინფორმაცია ბიზნესის და ოჯახის შესახებ გადის ანალიზს და სტრუქტურირებას გონივრული სასესხო გადაწყვეტილების მიღების მიზნით.

ყველა საჭირო ინფორმაციის შეგროვების შემდეგ საკრედიტო ოფიცერი ამზადებს შეფასების ანგარიშს, რომელსაც წარადგენს საკრედიტო კომიტეტზე და რომელზეც თავად აგებს პასუხს.

სასესხო გადაწყვეტილება – როგორც წესი, სასესხო გადაწყვეტილებას იღებს საკრედიტო კომიტეტი. საკრედიტო კომიტეტის წევრების რიცხვი დამოკიდებულია სესხის მოცულობაზე. პატარა თანხებზე გადაწყვეტილების მიღება მიკროდაფინანსების სფეროში მომუშავე ბევრმა დაწესებულებამ წარმატებულად გადასცა საკრედიტო ოფიცრებს. ხოლო, დიდი მოცულობის სესხები როგორც წესი, განსახილველად გადაეცემა მმართველობას.

სესხის გაცემა – საკრედიტო კომიტეტის გადაწყვეტილებაზე მიღებისთანავე აცნობენ კლიენტს. ვინაიდან, სესხის დროული მიღება ძირითადი ფაქტორია მცირე შემოსავლის მქონე კლიენტისთვის. საკრედიტო კომიტეტის გადაწყვეტილებიდან სახსრების გაცემის მომენტამდე დრო მინიმუმამდე უნდა იყოს დაყვანილი.

არსებობს სესხის გაცემის სხვა-

დასხვა ფორმები. შეიძლება სესხის პირდაპირ კლიენტისთვის გაცემა ნაღდი ფულით. მაგრამ, იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სესხი მოხმარებული იქნება მხოლოდ იმ მიზნობრივობისთვის, რომელიც მითითებულია სასესხო ხელშეკრულებაში, ბევრ დანესებულებას ურჩევნია ფულის ნაწილი გადაურიცხოს პირდაპირ მომწოდებელს, რათა თავიდან აიცილოს დიდი თანხის გაჩერება კლიენტის ხელში. ეს ხდება დიდი ინვესტიციების დაფინანსებისას.

შემდგომი ღონისძიებები/მონიტორინგი დაფარვის პერიოდში – დაფარვის დროული უზრუნველყოფისთვის საჭიროა მკაცრი კონტროლი.

არსებობს რამდენიმე მეთოდი, რომლის მიხედვით საფინანსო დანესებულებას შეუძლია იმოქმედოს დაფარვის პროდუქტიულობაზე:

- **ოფისები განლაგებულია იმ ბაზართან ახლოს, სადაც იყიდება პროდუქტები;**

- **სამუშაო საათები ძალიან მოქნილია და ითვალისწინებს მუშაობას საღამოს საათებსა და შაბათ-კვირას;**

- **საკრედიტო ოფიცრები რეგულარულად უკავშირდებიან მსესხებელს და ამყარებენ მასთან კარგ ურთიერთობას;**

- **მობილურ ჯგუფებს შეუძლიათ გაზარდონ ფინანსური მომსახურების მისაწვდომლობა და კლიენტთა კარგი განწყობა.**

რაც შეეხება, მსესხებლის მონიტორინგს, იგი შეიძლება განხორციელდეს პირდაპირი და ირიბი მონიტორინგის გზით.

პირდაპირი მონიტორინგი ტარდება, როდესაც საკრედიტო ოფიცერი ესტუმრება კლიენტს ადგილზე საკრედიტო ციკლის განმავლობაში. ძირითადად, ამით შეიძლება დაწყებით ეტაპზე განისაზღვროს პოტენციური პრობლემები, რომლებიც შეაფერხებენ შენატანს, ან მთლიან დაფარვას.

ირიბი მონიტორინგი ტარდება შენატანის დროს. ირიბი მონიტორინგის ძალიან პოპულარული მეთოდია **დროული შენატანების მონიტორინგი**. როგორც კი შენატანი გადადის ვადაგადაცილების კატეგორიაში, საჭიროა სტრუქტურული შენატანი და სტანდარტამდე დაყვანილი პროცედურის განხორციელება.

სესხის დაფარვა – ბოლო გადახდა აღნიშნავს სესხის სრულ დაფარვას. დღესთვის დადგენილია, რომ სასარგებლოა კლიენტის საერთო სასესხო შესრულების რეიტინგის შექმნა. ეს რეიტინგი შეიძლება გამოყენებულ იქნას სამომავლო სასესხო გადაწყვეტილებებზე.

ბებისთვის და შეიძლება იმოქმედოს ახალ სესხზე გადანყვებილების მიღების პროცესზე.

აუცილებელია იმის გათვალისწინება, რომ კრედიტორის და მსესხებლის ურთიერთობა არ მთავრდება სესხის დაფარვასთან ერთად. სესხის დაფარვის შემდეგ საკრედიტო ოფიცერი უნდა დაელაპარაკოს კლიენტს სესხების, ან სხვა ფინანსური პროდუქტების თაობაზე.

დღესათვის სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის დაფინანსება საქართველოში შესაძლებელია ორი ძირითადი მეთოდით. ესენია **ბანკები** და **მიკროსაფინანსო ორგანიზაციები**. ძალიან მცირე მასშტაბით სოფლის მეურნეობის დაფინანსებაში მონაწილეობას იღებენ **საკრედიტო კავშირები**, თუმცა, მათი რაოდენობა მხოლოდ ერთი, ან რამდენიმე სოფლით, ან რაიონით შემოიფარგლება.

საქართველოში მოქმედი ყველა საფინანსო ინსტიტუტი აღნიშნავს, რომ აგროკრედიტებზე დიდი მოთხოვნაა. აგროკრედიტის საპროცენტო განაკვეთის ოდენობა განსხვავდება საფინანსო ორგანიზაციების მიხედვით (**იხ ცხრილი**).

ზემოთ მოყვანილი კვლევები გვიჩვენებს, რომ მიკროსაფინანსო ორგანიზაციების საპროცენტო განაკვეთები ზოგადად უფრო მაღალია, ვიდრე, ბანკებისა. მიუხედავად ამისა, აგროკრედიტებს ყველაზე აქტიურად მიკროსაფინანსო ორგანიზაციები გასცემენ. ამ მონაცემებით, საშუალო საპროცენტო განაკვეთი 32%-ია, ამასთან, დიდი მოცულობის სესხებზე განაკვეთი 26%-ს შეადგენს, ხოლო მცირე მოცულობის სესხებისთვის საშუალო საპროცენტო განაკვეთი 38%-ია.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარებისთვის ფინანსური რესურსების ნაკლებობა სერიოზული პრობლემაა. ამ პრობლემაში სოფლის მეურნეობაში საინვესტიციო კაპიტალის შესვლა უკიდურესად მნიშვნელოვანია.

საპროცენტო განაკვეთების ოდენობა

საფინანსო ორგანიზაცია	მინიმალური საპროცენტო განაკვეთი	მაქსიმალური საპროცენტო განაკვეთი
პროკრედიტ ბანკი	16	36
ს.ს. საქართველოს ბანკი	17	36
ბანკი კონსტანტა	30	48
ფინარგო	18	36
ლაზიკა კაპიტალი	24	36
ლიხაურის საკრედიტო კავშირი	36	36
მერიის საკრედიტო კავშირი	36	36
ფინკა საქართველო	38	42

АНОТАЦИЯ

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ АГРОКРЕДИТОВАНИЯ

Тамар Маргиანი

В статье рассмотрены основные особенности, характерные для кредитования сельскохозяйственного сектора, которые в свою очередь обеспечивают успех в деле агрокредитования. Здесь же упомянуто о необходимости правильного понятия сельскохозяйственного рынка, что является основным предпосылком для выдачи кредитов фермерским хозяйствам; о правильном составлении цикла кредита, который предусматривает отношения

между кредитором и финансовой организацией, чем и обеспечивается своевременная выплата кредита; упомянуты банки и микрофинансовые организации, действующие на территории Грузии и выдающие агрокредиты по разным процентам и определена сумма, которая необходима для того, что б кредитный ресурс Грузии сравнился с объемом кредитования каждого уровня сельскохозяйственного сектора Соединённых Штатов Америки.

როგორ მოვახდინოთ რეგულირება ფულადი სახსრების რაოდენობრივ მხარეზე

მარინე მაისურაძე, თსუ ასოცირებული პროფესორი

ინფორმაცია საწარმოთა ფულად ნაკადებზე, ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებლებს საშუალებას აძლევს შეაფასონ საწარმოს ფულადი სახსრებისა და მათი ეკვივალენტების გამომუშავების შესაძლებლობა, საწარმოს წმინდა აქტივებში მომხდარი ცვლილებები, მისი ფინანსური სტრუქტურა (ლიკვიდურობისა და გადახდისუნარიანობის ჩათვლით) და საწარმოს შესაძლებლობა - დროულად მოახდინოს რეაგირება ფულადი სახსრების რაოდენობრივ მხარეზე, (შეცვლილი ვითარებისა და პირობების შესაბამისად).

ინფორმაცია ფულად ნაკადებზე აუცილებელია იმისთვის, რომ მომხმარებელმა შეაფასოს საწარმოში ფულადი სახსრებისა და მათი ეკვივალენტების გამომუშავების შესაძლებლობა, აგრეთვე, ერთმანეთს შეუდაროს სხვადასხვა საწარმოს მომავალი პერიოდის ფულადი ნაკადების დისკონტირებული ღირებულება.

ბასს 7-ის თანახმად, ფულად სახსრებში იგულისხმება ნაღდი ფული და დეპოზიტები მოთხოვნამდე.

ფულადი სახსრების ეკვივალენტები მოკლევადიანი, მაღალლიკვიდური ინვესტიციებია, რომლებიც დაუბრკოლებლად გადაიცვლება ნაღდი ფულის წინასწარ ცნობილ ოდენობაზე და მათი ღირებულების შეცვლის რისკი უმნიშვნელოა.

ფულადი ნაკადები ნიშნავს ფულადი სახსრებისა და მათი ეკვივალენტების შემოსვლასა და გასვლას.

ფულადი ნაკადების ანგარიშგებაში უნდა აისახოს საანგარიშგებო პერიოდის ფულადი ნაკადები, რომლებიც დაჯგუფებულია საოპერაციო, საინვესტიციო და საფინანსო საქმიანობად.

საოპერაციო საქმიანობის ფულადი ნაკადები უმეტესად საწარმოს იმ ძირითადი შემოსავლების მომგანი საქმიანობიდან წარმოიშობა, რომლებიც მონაწილეობენ წმინდა მოგების, ან ზარალის განსაზღვრაში.

საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული ფულადი ნაკადების მაგალითებია:

ა) საქონლის გაყიდვიდან და მომსახურების გაწევიდან მიღებული ფულადი სახსრები;

ბ) როიალტებიდან, ჰონორარებიდან, საკომისიო გადასახდელებიდან და სხვა შემოსავლებიდან მიღებული ფულადი სახსრები;

გ) საქონელსა და მომსახურებაზე მომწოდებელთათვის გადახდილი ფულადი სახსრები;

დ) თანამშრომლებისთვის და მათი სახელით გადახდილი ფულადი სახსრები;

ე) სადაზღვევო საწარმოსთვის სადაზღვევო პრემიებითა და მოთხოვნებით, ანუიტეტებითა და სხვა სადაზღვევო დახმარებებით მიღებული და გადახდილი ფულადი სახსრები;

ვ) მოგების გადასახადთან დაკავშირებული ფულადი სახსრების გადახდა, ან დაბრუნება, თუ იგი დაკავშირებული არ არის საფინანსო და საინვესტიციო საქმიანობასთან; და

ზ) კომერციული გარიგებისა და სავაჭრო მიზნით დადებული კონტრაქტებით მიღებული და გადახდილი ფულადი სახსრები.

საინვესტიციო საქმიანობასთან დაკავშირებული ფულადი ნაკადების მოძრაობის მაგალითებია:

ა) ძირითადი საშუალებების, არამატერიალური აქტივებისა და სხვა გრძელვადიანი აქტივების შესაძენად გადახდილი ფულადი სახსრები. ამაში ასევე შედის სამეცნიერო-კვლევით სამუშაოებზე გაწეული კაპიტალიზებული და ნახარჯები და საკუთარი წარმოების ძირითადი საშუალებები;

ბ) ძირითადი საშუალებების, არამატერიალური და სხვა გრძელვადიანი აქტივების რეალიზაციიდან მიღებული ფულადი სახსრები;

გ) სხვა საწარმოების საკუთარი კაპიტალის, ან სასესხო ინსტრუმენტებისა და ერთობლივი საქმიანობის წილის შესაძენად გადახდილი

და მათი რეალიზაციიდან მიღებული ფულადი სახსრები.

დ) სხვა პირებზე ავანსებად და სესხებად გაცემული ფულადი სახსრები;

ე) სხვა პირებზე გაცემული ავანსებისა და სესხების დასაფარად მიღებული ფულადი სახსრები.

საფინანსო საქმიანობასთან დაკავშირებული ფულადი ნაკადების მაგალითებია:

ა) აქციებისა და საკუთარი კაპიტალის სხვა ინსტრუმენტების გამოსვების შედეგად მიღებული ფულადი სახსრები;

ბ) მესაკუთრეთათვის აქციების შექენის, ან გამოსყიდვის მიზნით გადახდილი ფულადი სახსრები;

გ) სავალო ფასიანი ქაღალდების, სესხების, თამასუქების, ობლიგაციების, გირაოების და სხვა მოკლევადიანი და გრძელვადიანი სესხების გამოსვების შედეგად მიღებული ფულადი სახსრები;

დ) სესხების დასაფარად გადახდილი ფულადი სახსრები; და

ე) მოიჯარის მიერ ფინანსური იჯარის ვალდებულებების შესამცირებლად გადახდილი ფულადი სახსრები.

საოპერაციო საქმიანობასთან დაკავშირებული ფულადი ნაკადები საწარმომ უნდა წარადგინოს პირდაპირი და არაპირდაპირი მეთოდით.

პირდაპირი მეთოდით განისაზღვრება ფულადი სახსრების შემოსავლისა და გასავლის მთლიანი ნაკადები კატეგორიების მიხედვით;

არაპირდაპირი მეთოდით წმინდა მოგება, ან ზარალი კორექტირდება არაფულადი ოპერაციების შედეგებით, წარსული, ან მომავალი პერიოდის საოპერაციო შემოსავლებისა და გადახდების გადავადების, ან დარიცხვის გათვალისწინებით. აგრეთვე, იმ შემოსავლებისა და ხარჯების გათვალისწინებით, რომლებიც დაკავშირებულია საინვესტიციო, ან საფინანსო საქმიანობის ფულად ნაკადებთან.

ბასს იძლევა რეკომენდაციას, რომ საწარმოებმა ფულადი ნაკადების ანგარიშგება შეადგინონ პირდაპირი მეთოდით.

პირდაპირი მეთოდის თანახმად, ინფორმაცია მთლიანად მიღებული, ან მთლიანად გაცემული ფულადი სახსრების ძირითადი პუნქტების შესახებ შეიძლება მიღებულ იქნეს: საწარმოს საბუღალტრო წიგნებიდან, ან რეალიზაციის, რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულების და მოგებისა და ზარალის ანგარიშების სხვა მუხლების კორექტირების საფუძველზე, შემდგომ გათვალისწინებით: საანგარიშგებო პერიოდში სასაქონლო-მატერიალურ ფასეულობებსა და საოპერაციო საქმიანობის შედეგად წარმოქმნილ მოთხოვნებსა და გადასახდელებში მომხდარი ცვლილებები; სხვა არაფულადი მუხლები და სხვა მუხლები, რომლებიც გვიჩვენებს საინვესტიციო და საფინანსო საქმიანობასთან დაკავშირებულ ფულად ნაკადებს.

ფულად ნაკადებზე პირდაპირი მეთოდით შედგენილი ანგარიშგება შემდეგი სახისაა:

ბალანსი 2009 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით

აქტივები	2007	2008
ფულადი სახსრები და მისი ეკვივალენტები	55	95 +40
დებიტორული დავალიანება	105	83 -22
მატერიალური მარაგი	130	177 +47
ძირითადი საშუალებები	280	320 +40
სულ აქტივები	570	663
ვალდებულებები		
კრედიტორული დავალიანება	230	280 +50
საკუთარი კაპიტალი		
საწესდებო კაპიტალი	150	150
გაუნაწილებელი მოგება	190	245
სულ კაპიტალი და ვალდებულებები	570	675

მოგება ზარალის ანგარიშგება ათას ლარებში

შემოსავალი რეალიზაციიდან		2730
რეალიზებული საქონლის თვითღირებულება:		
მუშების ხელფასი	(110)	
ძირითადი საშუალებების ცვეთა	(118)	
შექენა	(1837)	
მოგება დაბეგვრამდე		665
დამატებითი ინფორმაცია		
1) კრედიტორული დავალიანების გაშიფრვა	2007	2008
სავაჭრო კრედიტორები	220	240
გადასახდელი ხელფასები	10	40
2) ძირითადი საშუალებების შექენა	30	

ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგება

(პირდაპირი მეთოდით)

I საოპერაციო საქმიანობა

1. მყიდველებისგან მიღებული ფულადი თანხები 2752
 $105 + 2730 - 83 = 2752$

დებიტორული დავალიანების დაწყებით ნაშთს+ გაყიდვები - დებიტორული დავალიანების საბოლოო ნაშთი.

2. მომწოდებლებისთვის გადახდილი ფულადი თანხები (1787)
 $230 + 1837 - 280 = 1787$

კრედიტორული დავალიანების დაწყებითი ნაშთი + შესყიდვები - კრედიტორული დავალიანების საბოლოო ნაშთი

3. თანამშრომლებზე ხელფასის სახით გადახდილი (80)
 $110 + 10 - 40 = 80$

სულ წმინდა ფულადი ნაკადების შემოდინება 885
 $2752 - 1787 - 80 = 885$

II საინვესტიციო საქმიანობა

1. გრძელვადიანი აქტივების შექენაზე გადახდილი ფულადი თანხა
 შეადგენს 30

III ფინანსური საქმიანობა -----

ფულადი თანხები და მისი ეკვივალენტები:

საანგარიშგებო პერიოდის დასაწყისში 55

საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოს 95

ცვლილება +40

არაპირდაპირი მეთოდით ფულადი ნაკადების ანგარიშგება, გამოიყენება საოპერაციო საქმიანობის წმინდა ფულადი ნაკადების გამომდინარეებისთვის. ამ მიზნით აუცილებელია საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული დაბეგვრამდელი წმინდა მოგების კორექტირება. ბასს 7 თანახმად, არაპირდაპირი მეთოდით საოპერა-

ციო საქმიანობასთან დაკავშირებული წმინდა ფულადი სახსრების მოძრაობა განისაზღვრება წმინდა მოგებისა და ზარალის კორექტირებით, შემდეგი მუხლების საფუძველზე:

1. საანგარიშგებო პერიოდში სასაქონლო-მატერიალურ ფასეულობასა და საოპერაციო მოთხოვნებსა და გადასახდელებში მომხდარი ცვლილებები;

2. არაფულადი მუხლები: ცვეთა, ანარიცხები, გადავადებული გადასახადები, უცხოურ ვალუტასთან დაკავშირებული სამეურნეო ოპერაციებიდან მიღებული არარეალიზებული შემოსულობები და დანაკარგები, მეკავშირე საწარმოებს შორის გაუნაწილებელი მოგება, უმცირესობის წილი და

3. სხვა მუხლები, რომლებიც გვიჩვენებს საინვესტიციო და საფინანსო საქმიანობასთან დაკავშირებულ ფულადი სახსრების ნაკადებს.

საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული ფულადი ნაკადების დასადგენად, აუცილებელია დაბეგრამდელი მოგება ჩავთვალოთ წმინდა ფულად სახსრებად და მოვახდინოთ მისი შესწორება შემდეგ ეტაპებად:

ა) წმინდა მოგება გავაკორექტიროთ მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში ჩართული არაფულადი მუხლებით. ამ მიზნით, წმინდა მოგებას უნდა დავუმატოთ არაფულადი ხარჯები (ცვეთის ხარჯი, ანარიცხები, ზარალი ვალუ-

ტის კურსის ცვლილებიდან და სხვა) და გამოვაკლოთ არაფულადი შემოსავლები (შემოსავალი უცხოურ ვალუტაში ასახული საფაქრო მოთხოვნისა და ვალდებულების კურსთა შორის სხვაობიდან).

ბ) წმინდა მოგება გავაკორექტიროთ საბრუნავ კაპიტალში მომხდარი ცვლილებებით:

1. სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობის ზრდა და შემცირება (ზრდა აკლდება წმინდა მოგებას, შემცირება ემატება.)

2. საფაქრო და სხვა მოკლევადიანი მოთხოვნების ზრდას (იგი აკლდება წმინდა მოგებას) და შემცირებას (ემატება წმინდა მოგებას; და

3. მომწოდებელთა კრედიტორული დავალიანების ზრდას (იგი ემატება წმინდა მოგებას) და შემცირებას (აკლდება წმინდა მოგებას).

პირდაპირი და არაპირდაპირი მეთოდით შედგენილ ანგარიშგებებში განსხვავება მხოლოდ საოპერაციო საქმიანობის ფულადი ნაკადების ნაწილშია.

ANNOTATION

FINANCIAL REGULATION ON THE QUANTITATIVE SIDE

Marine Maisuradze

Cash flow accounts enable users of financial accounts to estimate the capacity of an enterprise to produce moneys and their equivalents. This kind of information makes it possible to draw up a prognosis of the enterprise's cash flows for the following accounting period; determine the ability of the en-

terprise to pay dividends and credits and to estimate the solvency of the enterprise. The principal purpose of cash flow accounts is to provide a user of financial accounts with information on cash inflow and outflow throughout the accounting period of the enterprise.

როგორ მოვაშალოთ და წარვადგინოთ ფულადი ნაკადების ანგარიშგება

ანაელი ხორავა,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღრიცხვა-ანგარიშების კათედრის მასწავლებელი

ფინანსური ინფორმაციის მომხმარებლებს ეკონომიკური გადაწყვეტილებების მისაღებად საწარმოს მიერ ფულადი სახსრებისა და მათი ეკვივალენტების გამოთქმების შესაძლებლობების, აგრეთვე, მათი გამოთქმების საიმედოობისა და დროულობის შეფასება სჭირდებათ.

ინფორმაცია, რომელიც ეხება გარკვეულ პერიოდში საწარმოს ფულადი სახსრებისა და მათი ეკვივალენტების ცვლილებებს, ფულადი ნაკადების კლასიფიცირებას საოპერაციო, საინვესტიციო და საფინანსო საქმიანობების მიხედვით, აისახება ფულადი ნაკადების ანგარიშგებაში. ეს უკანასკნელი უნდა მომზადდეს ბასს 7 „**ფულადი ნაკადების ანგარიშგების**“ მოთხოვნათა შესაბამისად და ყოველი საანგარიშგებო პერიოდისთვის წარდგენილ იქნეს, როგორც, ფინანსური ანგარიშგების განუყოფელი ნაწილი.

(დასასრული. დასაწყისი იხ. „ბჟ“-ს მაისის ნომერში)

ფულადი ნაკადების ანგარიშგებაში ფულადი სახსრების მოძრაობა მხოლოდ გადახდილი საიჯარო ქირის სახით აისახება საიჯარო ვალდებულების შესაბამისი შემცირებით საფინანსო საქმიანობიდან მიღებული ფულადი ნაკადების ნაწილში.

ძირითადი საშუალებების ფინანსური იჯარიდან წარმოქმნილი ვალდებულების დასაფარავად გადინებული ფულადი ნაკადების გაანგარიშების საილუსტრაციოდ განვიხილოთ ერთერთი საწარმოს ფინანსური აღრიცხვისა და ანგარიშგების მონაცემები (იხ. ცხრილი 6):

ცხრილი 6.

საწარმოს ფინანსური აღრიცხვისა და ანგარიშგების მონაცემები 31 დეკემბრისთვის (ათასი ლარი)

მაჩვენებლები	2010წ	2011წ
მანქანა-დანადგარები თვითღირებულებით	48	79
გრძელვადიანი ვალდებულება ფინანსური იჯარიდან	3	18
მანქანა-დანადგარების გადაფასების რეზერვი	2	7
ვალდებულება მანქანა-დანადგარების შექენიდან (კრედიტორული დავალიანება)	4	3

შენიშვნა: 2011 წლის განმავლობაში მანქანა-დანადგარები გაიყიდა 9.000 ლარად. მათი თვითღირებულება 7.000 ლარს, ხოლო დაგროვილი ცვეთა 2.700 ლარს შეადგენდა. მანქანა-დანადგარების ფინანსური იჯარით შექენიდან წარმოქმნილი გრძელვადიანი ვალდებულება 20.000 ლარია, ხოლო ამ ვალდებულების მიმდინარე ნაწილი 5.000 ლარი. გარდა ამისა, ექვს თვეში გადახდის პირობით შექენილ იქნა 2.000 ლარის მანქანა-დანადგარები. მათ შესაძენად და ფინანსური იჯარიდან წარმოქმნილი ვალდებულების დასაფარავად გადახდილი ფულის გასაანგარიშებლად გამოვიყენოთ ქვემოთ მოტანილი ბუღალტრული ანგარიშები.

2150

მანქანა- დანადგარები

დებეტი		კრედიტი	
ნაშთი პ/	48.000	გასვლა	7.000
გრძელვადიანი ვალდებულება			
ფინანსური იჯარიდან	20.000		
გადაფასების რეზერვი	5.000		
ვალდებულება მანქანა-დანადგარების შემდგომი დადასტოების პირობით შექმნიდან	2.000		
მანქანა-დანადგარების შესაძენად გადახდილი ფული (დამაბალანსებელი თანხა)	11.000	ნაშთი პ/ბ	79.000
	<u>86.000</u>		<u>86.000</u>

4130

გრძელვადიანი ვალდებულება ფინანსური იჯარიდან

დებეტი		კრედიტი	
გრძელვადიანი ვალდებულების მიმდინარე ნაწილი	5.000	ნაშთი პ/დ	3.000
ნაშთი პ/ბ	18.000	მანქანა -დანადგარები	20.000
	<u>23.000</u>		<u>23.000</u>

3292

ფინანსური იჯარიდან წარმოქმნილი გრძელვადიანი ვალდებულების მიმდინარე ნაწილი

დებეტი		კრედიტი	
გრძელვადიანი ვალდებულების მიმდინარე ნაწილის დასაფარავად გადახდილი ფული	5.000	გრძელვადიანი ვალდებულება ფინანსური იჯარიდან	5.000
	<u>5.000</u>		<u>5.000</u>

3191

ვალდებულებები მანქანა დანადგარების შექმნიდან

დებეტი		კრედიტი	
ვალდებულების დასაფარავად გადახდილი ფული	3.000	ნაშთი პ/დ	4.000
ნაშთი პ/ბ	3.000	მანქანა-დანადგარები	2.000
	<u>6.000</u>		<u>6.000</u>

ანგარიშებზე წარმოებული ჩანაწერებიდან და გაანგარიშებებიდან ჩანს, რომ 2011 წლის განმავლობაში მანქანა-დანადგარების შესაძენად გადახდილია სულ 14 (11+3) ათასი ლარი, მათი გაყიდვიდან მიღებულია 9 ათასი ლარი და ფინანსური იჯაროდან წარმოქმნილი მიმდინარე ვალდებულების დასაფარავად გადახდილია 5 ათასი ლარი.

რაც შეეხება ვალის საკუთარ კაპიტალად კონვერსიას, ის არ უკავშირდება ფულის მოძრაობას, მაგრამ მის შესახებ ინფორმაციის არსებობა აუცილებელია ფინანსური მდგომარეობის დასახასიათებლად, რაც განაპირობებს მისი განმარტებითი შენიშვნების სახით ასახვის საჭიროებას.

ფულადი ნაკადების ანგარიშების შესადგენად ვისარგებლოთ სააქციო საზოგადოება „დიოსკურია“-ს ფინანსური მდგომარეობის ანგარიშებისა და სრული შემოსავლების ანგარიშების მონაცემებით.

მაგალითი 8. განსახილველად აღებულია 2010 წლის 31 დეკემბერს დასრულებული ფინანსური წლის შემოსავლებისა და ხარჯების შესახებ მონაცემები, ხოლო ფინანსური მდგომარეობის შესახებ ანგარიშების მუხლები – 2009 და 2010 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით.

2010 წლის სრული შემოსავლის ანგარიშგება	(ათასი ლარი)	
ამონაგები რეალიზაციიდან		3.200
რეალიზებული საქონლის თვითღირებულება		<u>(2.540)</u>
საერთო მოგება		660
კომერციული და ადმინისტრაციული ხარჯები		<u>(398)</u>
მათ შორის: ცვეთა	-200	
ხელფასის ხარჯი	-100	
მოგება საოპერაციო საქმიანობიდან		262
ძირითადი საშუალებების გაყიდვიდან მიღებული მოგება		20
საპროცენტო ხარჯი		(15)
შემოსავალი ინვესტიციებიდან -საპროცენტო შემოსავალი		73
ვალუტის კურსის ცვლილებით მიღებული ზარალი		<u>(140)</u>
მოგება დაბეგვრამდე		200
მოგების გადასახადი		<u>(110)</u>
წმინდა მოგება		90

ფინანსური მდგომარეობა 2010 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით (ათასი ლარი)

	2010წ	2009წ
გრძელვადიანი აქტივები		
ძირითადი საშუალებები თვითღირებულებით	1.245	860
დაგროვილი ცვეთა	<u>(340)</u>	<u>(170)</u>
ძირითადი საშუალებების ნეტო საბალანსო ღირებულება	905	690
მოკლევადიანი აქტივები		
სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები	103	107
		89
დებიტორული დავალიანებები	95	8
მთხოვნები მისაღებ პროცენტებზე	12	
	---	13
სულ მოკლევადიანი აქტივები	<u>240</u>	<u>217</u>
სულ აქტივები	1.115	907
აქციონერთა საკუთარი კაპიტალი		
სააქციო კაპიტალი	138	120
	<u>80</u>	<u>70</u>
საემისიო კაპიტალი	218	190
ძირითადი საშუალებების გადაფასების რეზერვი	196	16

გაუნაწილებელი მოგება	<u>150</u>	<u>100</u>
სულ აქციონერთა საკუთარი კაპიტალი	<u>564</u>	<u>306</u>
გრძელვადიანი ვალდებულებები	<hr/>	
გრძელვადიანი სესხები	365	495
ვალდებულებები ფინანსური იჯაროდან	-	5
სულ გრძელვადიანი ვალდებულებები	<u>365</u>	<u>500</u>
მოკლევადიანი ვალდებულებები	<hr/>	
კრედიტორული დავალიანება	99	26
გადასახდელი ხელფასები	13	10
გადასახდელი დივიდენდი	<u>20</u>	<u>5</u>
გადასახდელი პროცენტები	17	21
გადასახდელი მოგების გადასახადი	<u>37</u>	<u>39</u>
სულ მოკლევადიანი ვალდებულებები	<u>186</u>	<u>101</u>
სულ ვალდებულებები და აქციონერთა საკუთარი კაპიტალი	<u>1.115</u>	<u>907</u>

დამატებითი ინფორმაცია:

წლის განმავლობაში 290 ათას ლარად გაიყიდა მანქანა-დანადგარები, რომლის თვითღირებულება 300 ათას ლარს, ხოლო დაგროვილი ცვეთა-30 ათას ლარს შეადგენდა.

მიმდინარე წელს გადახდილ იქნა 5 ათასი ლარი ორი წლის წინ ფინანსური იჯარით ძირითადი საშუალებების აღების შედეგად წარმოქმნილი ვალის მიმდინარე ნაწილის დასაფარავად.

საოპერაციო საქმიანობიდან ფულადი ნაკადების გასაანგარიშებლად გამოვიყენეთ ფინანსური ანგარიშგების ზემოთ მოტანილი კომპონენტები და ბუღალტრული ანგარიშები (გაანგარიშების შედეგად მიღებული მანქანებლები მითითებულია მუქი შრიფტით).

		1410		
		დებიტორული	დავალიანება	
დებეტი				კრედიტი
<hr/>				
ნაშთი პ/დ	89.000	მყიდველებისაგან მიღებული ფული		
				3.194.000
გაყიდვებიდან ამონაგები	3.200.000		ნაშთი პ/ბ	95.000
	<u>3.289.0</u>			<u>3.289.000</u>
<hr/>				
		1610		
		საქონელი		კრედიტი
<hr/>				
ნაშთი პ/დ	107.000	რეალიზებული საქონლის თვითღირებულება		2.540.000
საქონლის შესყიდვა	<u>2.536.000</u>		ნაშთი პ/ბ	<u>103.000</u>
	<u>2.643.000</u>			<u>2.643.000</u>

დებეტი	კრედიტორული	დავალიანება	კრედიტი
მომწოდებლებისათვის ფული	გადახდილი	ნაშთი პ/დ	26.000
	2.561.000	შესყიდვები	2.536.000
ნაშთი პ/ბ	99.000	დარიცხული ხარჯები	98.000
		(398.000 -200.000-100.000)	
	<u>2.660.000</u>		<u>2.660.000</u>

3130

დებეტი	გადასახდელი	ხელფასები	კრედიტი
ხელფასის ფული	სახით გადახდილი	ნაშთი პ/დ	10.000
	97.000	ხელფასის ხარჯი	100.000
ნაშთი პ/ბ	13 .000		
	<u>110.000</u>		<u>110.000</u>

3110

დებეტი	კრედიტორული	დავალიანება	კრედიტი
მომწოდებლებისათვის ფული	გადახდილი	ნაშთი პ/დ	26.000
	2.561.000	შესყიდვები	2.536.000
ნაშთი პ/ბ	99.000	დარიცხული ხარჯები	98.000
		(398.000 -200.000-100.000)	
	<u>2.660.000</u>		<u>2.660.000</u>

სრული შემოსავლის (მოგებისა და ზარალის) ანგარიშგებაში ასახული 398 ათასი ლარის ადმინისტრაციული და კომერციული ხარჯებიდან ცალკე გამოყოფილი ცვეთის-200 ათასი ლარის და ხელფასის - 100 ათასი ლარის ხარჯები, დანარჩენი დარიცხული ხარჯებია და შეადგენს 98 ათას ლარს.

კრედიტორული დავალიანებისა და გადასახდელი ხელფასების ანგარიშებზე წარმოებული ჩანაწერებისა და გაანგარიშებების საფუძველზე ვადგენთ მომწოდებლებისა და თანამშრომლებისთვის გადახდილი ფულის ოდენობას - 2.658 (2.561 +97) ათასი ლარი.

3410

დებეტი	გადასახდელი	პროცენტები	კრედიტი
გადახდილი პროცენტები	19.000	ნაშთი პ/დ	21.000
ნაშთი პ/ბ	17.000	დარიცხული პროცენტები	15.000
	<u>36.000</u>		<u>36.000</u>

3310

დებეტი	გადასახდელი	მოგების გადასახადი	კრედიტი
გადახდილი მოგების გადასახადი	112.000	ნაშთი პ/დ	39.000
ნაშთი პ/ბ	37.000	დარიცხული მოგების გადასახადი	110.000
	<u>149.000</u>		<u>149.000</u>

5310

დებეტი	გაუნაწილებელი	მოგება	კრედიტი
დარიცხული დივიდენდი	40.000	ნაშთი პ/დ	100.000
ნაშთი პ/ბ	150.000	წლიური წმინდა მოგება	90.000
	<u>190.000</u>		<u>190.000</u>

3420

დებეტი	გადასახდელი	დივიდენდები	კრედიტი
გადახდილი დივიდენდი	25.000	ნაშთი პ/დ	5.000
ნაშთი პ/ბ	20.000	დარიცხული	40.000
	<u>45.000</u>		<u>45.000</u>

მიღებული პროცენტები	69
<i>საინვესტიციო საქმიანობისთვის გამოყენებული წმინდა ფულადი სახსრები</i>	(146)
ფულადი ნაკადები საფინანსო საქმიანობიდან	
შემოსულობანი აქციათა ემისიის შედეგად	28
გრძელვადიანი სესხების დასაფარავად გადახდილი ფული	(130)
ფინანსურ იჯარასთან დაკავშირებულ ვალდებულებათა განაღდება	(5)
<i>საფინანსო საქმიანობისთვის გამოყენებული წმინდა ფულადი სახსრები</i>	(107)
სავალუტო კურსის ცვლილების გავლენა ფულად სახსრებსა და მათ ეკვივალენტებზე	(140)
ფულადი სახსრებისა და მათი ეკვივალენტების წმინდა შემცირება	(13)
ფულადი სახსრები და მათი ეკვივალენტები საანგარიშგებო პერიოდის დასაწყისისთვის	13
ფულადი სახსრები და მათი ეკვივალენტები საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოსთვის	----

პირდაპირი და არაპირდაპირი მეთოდით მომზადებული ფულადი ნაკადების ანგარიშგება ერთ-მანეთისგან მხოლოდ საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული წმინდა ფულადი ნაკადების გაანგარიშების ნაწილით განსხვავდება.

არაპირდაპირი მეთოდის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მისი გამოყენებისას საოპერაციო საქმიანობასთან დაკავშირებული წმინდა ფულადი ნაკადების გაანგარიშება ხდება არაპირდაპირ, ანუ, მოგებიდან. კერძოდ, ხდება მოგების ფულად საშუალებებად კონვერტაცია. აღნიშნულისთვის კი საჭიროა სათანადო გაანგარიშებების გაკეთება. მოგების გაანგარიშების საფუძველს დარიცხვის მეთოდით აღიარებული შემოსავლები და ხარჯები წარმოადგენს, რომლებსაც ხშირად თან არ ახლავს ფულის შემოდინება და გადინება, ამიტომ მოგების კორექტირება ხდება არაფულადი მუხლებითა და დარიცხვებით, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს მოგების გაანგარიშებაში, მაგრამ გავლენა არ მოუხდენიათ ფულად ნაკადებზე.

არაპირდაპირი მეთოდის მთავარი უპირატესობა ის არის, რომ მასში ჩანს საანგარიშგებო მოგებასა და საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებულ ნეტო ფულად სახსრებს შორის განსხვავება. ამიტომ, საჭირო ხდება მათი შეჯერება.

საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული წმინდა ფულადი სახსრების გასაანგარიშებლად მოგებას დაბეგვრამდე (ან დარიცხული მოგების გადასახადით კორექტირებულ წმინდა მოგებას), უნდა დაემატოს ცვეთისა და საპროცენტო ხარჯები, გრძელვადიანი აქტივების რეალიზაციიდან მიღებული ზარალი, გუდვილის გაუფასურების ზარალი, დარიცხული ანარიცხები, გამოაკლდეს გამოყენებული ანარიცხი, გრძელვადიანი აქტივების რეალიზაციიდან მიღებული მოგება და საინვესტიციო შემოსავალი, ამასთან, უნდა გამოაკლდეს შემოსავლად აღიარებული გრანტები, დაემატოს დებიტორული დავალიანებებისა და მარაგების შემცირება და კრედიტორული დავალიანებების ზრდა, გამოაკლდეს გადახდილი მოგების გადასახადი, პროცენტები და დივიდენდები.

როგორც აღვნიშნეთ, მოგება დაბეგვრამდე გამოითვლება დარიცხვის მეთოდის საფუძველზე და მისი გაანგარიშებისას უკვე გათვალისწინებულია ცვეთის ხარჯი, გრძელვადიანი აქტივების გაყიდვიდან მიღებული მოგება, ან ზარალი. ამიტომ, საოპერაციო საქმიანობიდან ფულადი სახსრების გასაანგარიშებლად, იგი გრძელვადიანი აქტივების გასვლიდან მიღებული ზარალით უნდა გაიზარდოს, ხოლო, მათი გასვლიდან მიღებული მოგებით უნდა შემცირდეს.

საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული წმინდა ფულადი სახსრების გასაანგარიშებლად, მოგების კორექტირება შეიძლება ასეთი სახით წარმოვადგინოთ:

წმინდა მოგება

+ დარიცხული მოგების გადასახადი

= მოგება დაბეგვრამდე

+ ცვეთა

+ დარიცხული პროცენტები

+ გრძელვადიანი აქტივების გაყიდვიდან მიღებული ზარალი

- გრძელვადიანი აქტივების გაყიდვიდან მიღებული მოგება

- საინვესტიციო შემოსავალი

= მოგება საბრუნავ კაპიტალში ცვლილებამდე

(+/-) დებიტორული დავალიანების ცვლილება(შემცირება/ზრდა)

(+/-) მარაგების ცვლილება(შემცირება/ზრდა)

(+/-) კრედიტორული დავალიანების ცვლილება (შემცირება/ზრდა)

= ფულადი ნაკადები საოპერაციო საქმიანობიდან

- გადახდილი მოგების გადასახადი

- გადახდილი პროცენტები

- გადახდილი დივიდენდები

როგორც უკვე აღინიშნა, მოგების კორექტირება ხდება არაფულადი მუხლებით. ერთ-ერთი ასეთი მუხლია ანარიცხები. ანარიცხების გაანგარიშების საილუსტრაციოდ განვიხილოთ მაგალითი.

მაგალითი 10. საწარმო რამდენიმე წელია ახდენს ილინოისის შტატიდან ჩამოტანილი სისხლში შაქრის საზომი აპარატების-გლუკომეტრების რეალიზაციას. 2008-2009 წლებში მყიდველთა გარკვეულმა რაოდენობამ საწარმოს მიმართა პრეტენზიებით. მომწოდებელი არ იბრუნებს დაწუნებულ საქონელს და დეფექტური საქონლის რეალიზაციის რისკი საწარმოზეა, ამიტომ იგი ქმნის საგარანტიო მომსახურების ანარიცხებს. 2009 წლის 31 დეკემბრისთვის საგარანტიო მომსახურების ანარიცხების ნაშთი შეადგენდა 3.100 ლარს. 2010 წლის განმავლობაში საწარმომ გასწია საგარანტიო მომსახურება, რისთვისაც დაიხარჯა 4200 ლარი. 2010 წლის 31 დეკემბერს შეფასდა მომავალი წლისთვის საჭირო ანარიცხები 2.400 ლარის ოდენობით.

2010 წელს მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში აღიარებული ანარიცხების ოდენობის გაანგარიშება მოვახდინოთ საგარანტიო მომსახურების ანარიცხების ანგარიშზე.

დებეტი	ანარიცხები	საგარანტიო მომსახურებისთვის	დებეტი
		ნაშთი პ/დ	3.100
ფულადი სახსრები	4.200	საგარანტიო მომსახურების ანარიცხების ხარჯები	3.500
		(დამბაღანსებელი თანხა)	
ნაშთი პ/ბ	2.400		6.600
	6.600		

ამრიგად, ანარიცხების თანხა, რომლითაც უნდა მოხდეს მოგების კორექტირება(შემცირება), შეადგენს 700 ლარს. (დარიცხული ანარიცხი ემატება მოგებას 3.500 ლარის ოდენობით და გამოყენებული ანარიცხები აკლდება 4200 ლარის ოდენობით).

არაფულადი მუხლებით მოგების კორექტირების, საინვესტიციო და საფინანსო საქმიანობაში გამოყენებული ფულადი სახსრების გაანგარიშების საილუსტრაციოდ განვიხილოთ მაგალითი. ზოგიერთი მუხლის, როგორცაა: ძირითადი საშუალებების, ან არამატერიალური აქტივების შესაძენად გადახდილი ფული, ძირითადი საშუალებების, ან არამატერიალური აქტივების გაყიდვიდან მიღებული ფინანსური შედეგი. (გაანგარიშების მეთოდის განხილვას აქ არ შევუდგებით, რადგან ამ საკითხს უკვე შევეხეთ).

მაგალითი 11. საწარმოს საოპერაციო, საინვესტიციო და საფინანსო საქმიანობის და მისი შედეგების ზოგიერთ მაჩვენებელზე მონაცემები ასეთი სახისაა (იხ. ცხრილი 8):

მონაცემები საწარმოს საქმიანობის ზოგიერთი მაჩვენებლის შესახებ 2010 წ. (ცხრილი 8.)

მაჩვენებლები	ლარი
ძირითადი საშუალებების შესაძენად გადახდილი ფული	8.000
შვილობილი საწარმოს შესაძენად გადახდილი ფული	30.000
ინვესტიცია გუდვილში	3.000
მიღებული გრანტი, რომლის ათვისება უნდა მოხდეს 5 წელიწადში (გადავადებული შემოსავალი)	20.000
აქციების ბონუსური ემისია	30.000
შემოსავალი აქციების ოფციონით გაყიდვიდან (გაიყიდა 5000 ცალი აქცია, ნომინალური ღირებულება – 2 ლარი, საბაზრო ფასი – 15ლარი, ოფციონის ფასი – 10 ლარი.	50.000
გრძელვადიანი ვალდებულებები ფინანსური იჯაროდან	10.000
გრძელვადიანი საიჯარო ვალდებულების მიმდინარე ნაწილი	2.000
ძირითადი საშუალებების გაყიდვიდან მიღებული ამონაგები	4.500
გრანტის მიმდინარე პერიოდის შემოსავლად აღიარებული ნაწილი	4.000
ძირითადი საშუალებების გაყიდვიდან მიღებული მოგება	700
ძირითადი საშუალებების ცვეთის ხარჯი	1.000
საპროცენტო ხარჯი	500
გუდვილის გაუფასურება	500

შენიშვნა: აღნიშნულ პერიოდში საწარმოს მოგება დაბეგვრამდე, შეადგენდა 20.000 ლარს.

არაფულადი მუხლებით მოგების კორექტირება ზემოთ მოტანილი მონაცემების საფუძველზე ასეთ სახეს მიიღებს:

	(ლარი)
მოგება დაბეგვრამდე	20.000
ცვეთის ხარჯი	1.000
საპროცენტო ხარჯი	500
ძირითადი საშუალებების გაყიდვიდან მიღებული მოგება	(700)
შემოსავლად აღიარებული გრანტი	(4.000)
გუდვილის გაუფასურების ზარალი	<u>500</u>
კორექტირებული მოგება	17.300
ზემოთ მოტანილ მონაცემებზე დაყრდნობით შეიძლება გააკეთდეს შემდეგი გაანგარიშებები:	

საინვესტიციო საქმიანობისათვის გამოყენებული წმინდა ფულადი ნაკადები

ძირითადი საშუალებების გაყიდვიდან მიღებული ამონაგები	4.500
ძირითადი საშუალებების შესაძენად გადახდილი ფული	(8.000)
შვილობილი საწარმოს შესაძენად გადახდილი ფული	(30.000)
ინვესტიცია გუდვილში	(3.000)
მიღებული გრანტი	<u>20.000</u>
	(16.500)

საფინანსო საქმიანობისათვის გამოყენებული წმინდა ფულადი ნაკადები

აქციების ემისია ოფციონით	50.000
ფინანსური იჯარის მიმდინარე ვალდებულების დაფარვა	<u>(2.000)</u>
	48.000

ფულადი ნაკადების ანგარიშგების არაპირდაპირი მეთოდით წარდგენისთვის ვისარგებლოთ ზემოთ განხილული ფინანსური მდგომარეობის ანგარიშგების, სრული შემოსავლის ანგარიშგებისა და მიმდინარე აღრიცხვის მონაცემების საფუძველზე გაანგარიშებული მუხლებით, რომელთა განსახილველსა და წარდგენის წესი ორივე მეთოდისთვის საერთოა. ასეთია გადახდილი პროცენტების, გადახდილი მოგების გადასახადის, ვალუტის კურსთა შორის სხვაობის გავლენის და სხვა მუხლების გაანგარიშებები.

ძირითადი საშუალებების გასვლიდან მიღებული შედეგის და ცვეთის შესახებ ინფორმაცია ავიღოთ შპს „დიოსკურიას“ მონაცემებიდან (იხ. მაგალითი 8), სადაც აღნიშნულია, რომ ძირითადი საშუალებების გაყიდვიდან მიღებული ფული 290 ათასი ლარია, მათი ნეტო საბალანსო ღირებულება – 270 (300 – 30) ათასი ლარი. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ძირითადი საშუალებების გაყიდვიდან მიღებულმა მოგებამ 20 (290 – 270) ათასი ლარი შეადგინა. რაც შეეხება დარიცხული ცვეთის, საინვესტიციო შემოსავლისა და ვალუტის კურსის ცვლილებით გამოწვეული ზარალის, დარიცხული მოგების გადასახადის შესახებ ინფორმაციას, ავიღოთ სრული შემოსავლის (მოგებისა და ზარალის) შესახებ ანგარიშგებიდან.

ამრიგად, წმინდა მოგება ზემოთ აღნიშნული მუხლებით კორექტირების შემდეგ ასეთ სახეს მიიღებს:

	(ათ. ლარი)
წმინდა მოგება	90
+ მოგების გადასახადი	110
<hr/>	
მოგება დაბეგვრამდე	200
+ცვეთა	200
+ დარიცხული პროცენტები	15
- გრძელვადიანი აქტივების გაყიდვიდან მიღებული მოგება	(20)
- საინვესტიციო შემოსავალი	(73)
+ ვალუტის კურსის ცვლილებით მიღებული ზარალი	140
<hr/>	
= მოგება საბრუნავ კაპიტალში ცვლილებამდე	462

დარიცხვის მეთოდის თანახმად, საქონლის გაყიდვას თან ახლავს შემოსავლების აღიარება, ფულისა და მისი ეკვივალენტების მიღების მიუხედავად. დებიტორული დავალიანების საწყისი ნაშთი წარმოადგენს გასული სააღრიცხვო პერიოდის გაყიდვების შედეგად წარმოქმნილ დებიტორულ დავალიანებას, რომლის ძირითადი ნაწილი დაიფარება მიმდინარე პერიოდში. ამრიგად, დებიტორული დავალიანების საწყისი და საბოლოო ნაშთებს შორის სხვაობით უნდა მოხდეს მოგების თანხის კორექტირება ნეტო ფულადი სახსრების მიღების დასადგენად. დებიტორული დავალიანების ზრდა საანგარიშგებო პერიოდში მიუთითებს იმაზე, რომ საქონლის კრედიტით გაყიდვის ზრდას ჰქონდა ადგილი საწარმოში, რასაც არ მოჰყვა ფულადი ნაკადების შემოდინება. ამიტომ, დებიტორული დავალიანების ზრდა უნდა გამოაკლდეს მოგებას.

შპს „დიოსკურიას“ ზემოთ მოტანილი მონაცემებით დებიტორული დავალიანება წლის განმავლობაში გაიზარდა 6 (95-89) ათასი ლარით. შესაბამისად, ფულადი ნაკადების ანგარიშგებაში მოგება უნდა შემცირდეს იმავე ოდენობით.

საანგარიშგებო პერიოდის განმავლობაში მარაგის ზრდა მიუთითებს მარაგში ინვესტიციების ზრდაზე. ამიტომ, მარაგის ზრდა უნდა გამოაკლდეს მოგებას, ხოლო, მარაგების შემცირება მიუთითებს ფულადი სახსრების შემოდინებაზე და უნდა დაემატოს მოგებას. შპს „დიოსკურიას“ მარაგი ჩვენი მონაცემების მიხედვით შემცირდა 4 ათასი ლარით, ე.ი. ფულადი ნაკადების ანგარიშგებაში მოგება უნდა გაიზარდოს ამ ოდენობით.

კრედიტორული დავალიანების ზრდა საანგარიშგებო პერიოდში წარმოადგენს მოგებაზე დასამატებელ სიდიდეს, რადგან, მიუთითებს იმაზე, რომ კრედიტორული დავალიანების დასაფარავად ფულადი ნაკადების გადინებას არ ჰქონდა ადგილი. კრედიტორული დავალიანების შემცირება მოგებიდან გამოსაქვითი სიდიდეა, რადგანაც მის დასაფარავად ფულადი ნაკადების გადინების მაჩვენებელია.

თუ შესყიდვას არ მოყვება ხარჯების დარიცხვა მიმდინარე წლის სრული შემოსავლის ანგარიშგებაში, მაშინ, შესაბამისი კრედიტორული დავალიანება არ გაითვალისწინება მოგების კორექტირებისას. ასეთია გრძელვადიანი აქტივებთან დაკავშირებული კრედიტორული დავალიანება. ეს ეხება ანგარიშგების შედეგის თარიღისთვის არსებული მარაგის შესყიდვასთან დაკავშირებულ კრედიტორულ დავალიანებასაც. თუმცა, მისი დადგენა პრაქტიკულად შეუძლებელია, ამიტომ, ის ნეტო ფულადი ნაკადების გაანგარიშებაში მონაწილეობს.

შპს „დიოსკურიას“ მონაცემებით, 2009-2010 წლებში კრედიტორული დავალიანება გაიზარდა 76(112-36)ათასი ლარით. შესაბამისად, ფულადი ნაკადების ანგარიშგებაში მოგება იგივე თანხით უნდა გაიზარდოს.

საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული წმინდა ფულადი ნაკადების გასაანგარიშებლად საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული ფულადი სახსრები უნდა შემცირდეს გადახდილი პროცენტების, გადახდილი მოგების გადასახადისა და გადახდილი დივიდენდების თანხით. აღნიშნული მაჩვენებლები ჩვენს მიერ უკვე გაანგარიშებულია ფულადი ნაკადების ანგარიშგების პირდაპირი მეთოდით წარდგენისას (იხ. მაგალითი 8).

საინვესტიციო და საფინანსო საქმიანობიდან მიღებული წმინდა ფულადი ნაკადების წარდგენა ორივე მეთოდის შემთხვევაში ერთი და იგივეა. ამიტომ, შპს „დიოსკურიას“ 2010 წლის არაპირდაპირი მეთოდით წარდგენილ ფულადი ნაკადების ანგარიშგებას ასეთი სახე ექნება:

შპს „დიოსკურია“ 2010წ ფულადი ნაკადების ანგარიშგება არაპირდაპირი მეთოდით

ფულადი ნაკადები საოპერაციო საქმიანობიდან		
მოგება დაბეგვრამდე	200	
შესწორებები შემდეგი მუხლებით:		
ცვეთა	200	
საპროცენტო ხარჯი	15	
შემოსავალი ინვესტიციებიდან	(73)	
ვალუტის კურსის ცვლილებით მიღებული ზარალი	140	
ძირითადი საშუალებების გაყიდვიდან მიღებული მოგება	(20)	
მოგება საბრუნავ კაპიტალში ცვლილებამდე	462	
დებიტორული დავალიანებების ზრდა	(6)	
სასაქონლო-მატერიალურ ფასეულობათა შემცირება	4	
მომწოდებელთა კრედიტორული დავალიანებების ზრდა	76	
საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული ფულადი სახსრები	536	
გადახდილი პროცენტები	(19)	
გადახდილი მოგების გადასახადი	(112)	
გადახდილი დივიდენდები	(25)	
წმინდა ფულადი სახსრები საოპერაციო საქმიანობიდან		380
ფულადი ნაკადები საინვესტიციო საქმიანობიდან		
ძირითადი საშუალებების შექენა	(505)	
მანქანა-დანადგარების გაყიდვიდან მიღებული თანხები	290	
მიღებული პროცენტები	69	
საინვესტიციო საქმიანობისათვის გამოყენებული წმინდა ფულადი სახსრები		(146)
ფულადი ნაკადები საფინანსო საქმიანობიდან		
შემოსულობანი აქციათა ემისიის შედეგად	28	
გრძელვადიანი სესხების დასაფარავად გადახდილი ფული	(130)	
ფინანსური იჯარის ვალდებულებათა განაღდება	(5)	
საფინანსო საქმიანობაში გამოყენებული წმინდა ფულადი სახსრები		(107)
სავალუტო კურსის ცვლილების გაგენა ფულად სახსრებსა და მათ ეკვივალენტებზე		(140)
ფულადი სახსრებისა და მათი ეკვივალენტების წმინდა შემცირება		(13)
ფულადი სახსრები და მათი ეკვივალენტები საანგარიშგებო პერიოდის დასაწყისისთვის		13
ფულადი სახსრები და მათი ეკვივალენტები საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოსათვის		—

ფულადი ნაკადების ანგარიშგება მნიშვნელოვანი წყაროა საწარმოს ფულადი სახსრების მოძრაობის ანალიზისთვის. მის მონაცემებზე დაყრდნობით დგინდება საქმიანობის სახეების მიხედვით ფულადი ნაკადების შემოდინებისა და გადინების ტენდენციები, რაც აუცილებელია საწარმოს საქმიანობის პროგნოზირებისათვის.

მენეჯერული აღრიცხვის მნიშვნელობა მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღებისას

ნათი ბაგიაშვილი,
ეკონომიკის აკადემიური
დოქტორი

როგორც ცნობილია, აღრიცხვა მომხმარებელთა ინტერესებიდან გამომდინარე ორ სახედ იყოფა: **ფინანსური აღრიცხვა** (განკუთვნილი ყველა გარე მომხმარებლისთვის) და **მენეჯერული (მმართველობითი) აღრიცხვა** (განკუთვნილი შიდა მომხმარებლებისთვის, კერძოდ, მენეჯერებისათვის).

მენეჯერული აღრიცხვა არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ვიდრე ფინანსური აღრიცხვა, თუმცა, ჩვენთან ძირითადი ყურადღება ბუღალტრულ (ფინანსურ) აღრიცხვას ექცევა, ხოლო მენეჯერული აღრიცხვა ნაკლებმნიშვნელოვნადაა მიჩნეული. არადა, მმართველობითი გადაწყვეტილებები სწორედაც რომ მენეჯერული აღრიცხვის მონაცემებს უნდა ეფუძნებოდეს.

საერთაშორისო პრაქტიკის მიხედვით, მენეჯერული აღრიცხვისა და ანალიზის სისტემის საბაზო კომპონენტებს წარმოადგენენ:

- დანახარჯების აღრიცხვა და მართვა;
- საქმიანობის შეფასებითი და შედარებითი მაჩვენებლების შემუშავება;
- საოპერაციო საწარმოო, ფინანსური და საინვესტიციო საქმიანობის დაგეგმვა (ბიუჯეტის შედგენის ჩათვლით).

მენეჯერული აღრიცხვისა და ანალიზის სისტემაში ასევე ჩართული უნდა იქნას იმ შიდა და გარე ფაქტორთა პროგნოზირება, რომლებიც გავლენას ახდენენ საწარმოს საქმიანობაზე.

დანახარჯების აღრიცხვისა და მართვის სისტემა მენეჯერებს აწვდის:

- ინფორმაციას იმის შესახებ, თუ სად, როდის და რა მოცულობით იხარჯება ორგანიზაციის რესურსები;
 - ორგანიზაციის საქმიანობის პირობებისა და პარამეტრების ცვლილების დროს რესურსების ხარჯვის ცვლილების პროგნოზს;
- აგრეთვე საშუალებას იძლევა შეზღუდული რესურსების პირობებში მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე უზრუნველყოს უკუგების მაქსიმალურად მაღალი დონე.

დანახარჯების აღრიცხვისა და მართვის სისტემა უნდა ითვალისწინებდეს გარე მოთხოვნებს საგადასა-

ხადო კანონმდებლობის ნაწილში. იგი შეთანხმებული უნდა იყოს კორპორატიულ პრინციპებთან. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია წარმოების სფეროს ორგანიზაციებისთვის, რადგან, საწარმოო თვითღირებულების გაანგარიშება მჭიდროდაა დაკავშირებული ტექნოლოგიური პროცესების თავისებურებებთან.

საწარმო (ორგანიზაცია) მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღებისას არ არის შეზღუდული რაიმე წესებით. თითოეული საწარმო ბიზნესის წარმართვაში ხელმძღვანელობს საკუთარი ლოგიკური მოსაზრებებით, რასაც გადაწყვეტილების მიღების ციკლს უწოდებენ. განვიხილოთ ამ ციკლის ეტაპები:

მიზნებისა და ამოცანების განსაზღვრა. გადაწყვეტილების მიღებამდე, ლოგიკურია, დაისახოს ამ გადაწყვეტილების მიღების ძირითადი მიზანი და მხოლოდ ამის შემდეგ შევარჩიოთ დასახული მიზნის მიღწევის საუკეთესო ვარიანტი. ზოგადი ეკონომიკური თეორიისა და საქართველოს მენარმეთა შესახებ კანონის მიხედვით, ბიზნესის ძირითად მიზანი მაქსიმალური მოგების მიღებაა.

ალტერნატიული ვარიანტების არჩევა. ამ ეტაპზე ფორმები დასახული მიზნის მიღწევისთვის რამდენიმე შესაძლო ვარიანტს ირჩევენ, რაც შემდეგი მიმართულებებით სრულდება:

- ახალი საქონლის წარმოება და მათი გავრცელება არსებულ ბაზარზე;
- ახალი საქონლის წარმოება და მათი გავრცელება ახალ ბაზარზე;
- არსებული საქონლით ახალი ბაზრის სეგმენტის ათვისება.

არჩეული მიმართულებები გრძელვადიან, ანუ, სტრატეგიულ გადაწყვეტილებებს წარმოადგენს, რომლებიც არსებით გავლენას მოახდენენ მომავალში საწარმოს ფინანსურ მდგო-

მარეობაზე. გარდა სტრატეგიული გადაწყვეტილებებისა, მენეჯმენტილებულობს მოკლევადიან გადაწყვეტილებებსაც. მოკლევადიანი გადაწყვეტილებების მიღებით საწარმოს მმართველობა პასუხს გასცემს შემდეგ კითხვებზე:

- როგორი ფასები უნდა დადგინდეს საწარმოს პროდუქციაზე?
- თითოეული სახის საქონლის რა რაოდენობა უნდა აწარმოონ?
- რა მიმართულებით უნდა განხორციელდეს საქონლის რეკლამა?
- რა ხარისხის პროდუქცია (მომსახურება) უნდა შესთავაზოს ფირმამ მყიდველს?

გადაწყვეტილების მიღებამდე საჭიროა შესაბამისი ინფორმაციის შეგროვება, მაგალითად, კონკურენტთა ფასების, მოსალოდნელი მოთხოვნა საქონელზე და სხვ. ინფორმაციის მოპოვების შემდეგ ხელმძღვანელობამ უნდა გადაწყვიტოს, რა მიმართულებით (კურსით) წარმართოს საქმიანობა.

ალტერნატიული კურსის არჩევა და განხორციელება. ალტერნატიული კურსის არჩევა და მისი შედარებითი შეფასება სხვა კურსთან ორგანიზაციის მიერ დასახული მიზნებიდან გამომდინარეობს. თუ კრიტერიუმად არჩეულია მომავალი ფულადი სახსრების ზრდა, მაშინ, ალტერნატიული ვარიანტები უნდა შეფასდეს რაოდენობრივი ფაქტორების მიხედვით. არჩეული ვარიანტი მომავალი ბიუჯეტის შედგენის საფუძველია. ბიუჯეტი წარმოადგენს ერთიან დოკუმენტს, რომელშიც კონცენტრირებულია საწარმოს მიზნები და მათი მიღწევის საშუალებები. ამ დოკუმენტს ფინანსურ ბიუჯეტს უწოდებენ. მენეჯმენტი ბიუჯეტის შედგენისას უნდა ითვალისწინებდეს იმას, რომ ფირმის ყოველი თანამშრომელი გარკვეული იყოს თავის ამოცანებსა და მოვალეობებში.

დაგეგმილი და მიღებული შედეგ-

ბის შედარება. გადანწყვეტილების მიღების საბოლოო ეტაპზე საჭიროა შევადაროთ ბიუჯეტით გათვალისწინებული (დაგეგმილი) და ფაქტიურად მიღებული მარჯვენა მხარე, გამოვავლინოთ არსებული განსხვავებები და მივიღოთ ზომები მათი დარეგულირებისთვის.

კონტროლისთვის (მონიტორინგი) ბუღალტერმა უნდა შეადგინოს შესაბამისი ანგარიშგება და წარუდგინოს იმ მენეჯერებს, რომლებიც პასუხისმგებელი არიან გადანწყვეტილების მიღებაზე. ეს ანგარიშგება სისტემატურად უნდა სრულდებოდეს კონტროლის ეფექტურობის მიზნით. მენეჯერებმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გაამახვილონ განსხვავებულ მარჯვენა მხარეებზე. კონტროლის ეფექტურობა მეტწილად დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა მაკორექტირებელი ქმედებები იქნება დასახული. არ არის გამორიცხული, რომ ბიუჯეტის შესრულებისას საჭირო გახდეს თავდაპირველ მარჯვენა მხარეებში კორექტივების შეტანა.

მენეჯერული გადანწყვეტილების მიღების პროცესი გულისხმობს ორი, ან რამდენიმე ვარიანტის შედარებას და საუკეთესოს ამორჩევას. მმართველობითი აღრიცხვის შედეგად მიღებული ინფორმაცია მიენიჭება საწარმოს მენეჯერებს. საფუძვლად შეიძლება გამოვიყენოთ მონაცემები წინა პერიოდის დანახარჯებზე, რათა განვსაზღვროთ მომავალი დანახარჯები.

მენეჯერული აღრიცხვის სპეციალისტის საქმიანობის სფეროს უნდა წარმოადგენდეს შემდეგი ძირითადი პროცესები, რომლებიც აყალიბებენ მენეჯერული აღრიცხვისა და ანალიზის სისტემის ბაზას. ესენია:

- მონაცემების იდენტიფიკაცია, გაზომვა და დაგროვება;
- ინფორმაციის ანალიზი, მომზადება და ინტერპრეტაცია;
- საინფორმაციო სისტემის შემუშავება და დანერგვა.

თითოეულ პუნქტი განვიხილოთ დანვრილებით. **იდენტიფიკაციის პროცესი მდგომარეობს სამეურნეო ოპერაციების და სხვა ეკონომიკურად მნიშვნელოვანი მოვლენების განსაზღვრაში, კლასიფიკაციაში და შეფასებაში, შესაბამისი ინფორმაციის მენეჯერული აღრიცხვის სის-**

ტემაში შემდგომი ასახვის მიზნით. გაზომვის პროცესი გულისხმობს სამეურნეო ოპერაციების, სხვა მომხდარი ან პოტენციურად შესაძლო ეკონომიკურად მნიშვნელოვან მოვლენებზე მონაცემების წარდგენას რაოდენობრივ გამოსატყულებაში. დაგროვების პროცესში იგულისხმება სამეურნეო ოპერაციებისა და სხვა ეკონომიკურად მნიშვნელოვანი მოვლენების მონესრიგებული და თანმიმდევრული ასახვა შესაბამის სააღრიცხვო რეგისტრებში.

ინფორმაციის ანალიზის პროცესი გულისხმობს მომხმარებელთა წრისა და საანგარიშგებო საქმიანობის ამოცანების განსაზღვრას, აგრეთვე, ურთიერთკავშირის გამოვლენას ამ საქმიანობასა და სხვა ეკონომიკურად მნიშვნელოვან მოვლენებსა და სიტუაციებს შორის. ამ პროცესის მიზანია უფრო ადეკვატური სააღრიცხვო ინფორმაციის წარდგენა. სააღრიცხვო, ან საეკონომიკური მონაცემების მომზადება და ინტერპრეტაცია დაიყვანება ამ მონაცემების განსაზღვრული ნიშნების მიხედვით შეთანხმებამდე. მიზანი არის ლოკალური და დაკავშირებული და დასაბუთებული ინფორმაციის წარდგენა, რომელიც თუ საჭიროა, მოიცავს ანალიტიკურ და პროგნოზულ დასკვნებსაც.

სასარგებლო ინფორმაცია უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს (ხარისხობრივ მახასიათებლებს): **სისრულე, შესაბამისობა, დროულობა, ოპტიმალური სიზუსტე** (იმდენად ზუსტია, რამდენად საჭიროა), **აქტუალობა, მნიშვნელობა, შესაბამისი პირებზე გადაცემა, შესაბამისი არხით გადაცემა.**

დასკვნის სახით აღვნიშნავთ, რომ ინფორმაცია მანამ არის სასარგებლო, სანამ, მისი მნიშვნელობა აღემატება შექმნაზე განუღებ დანახარჯებს; თუ ინფორმაცია არ არის ზუსტი, უზუსტობის ალბათობა და ხარისხი მომხმარებლისთვის უნდა იყოს ცნობილი.

ეკონომისტებს ვურჩევთ საწარმოს შესახებ არსებული ყველა შესაძლო სახის, როგორც გარე, ისე შიდა ინფორმაციის (მაგ. კლიენტების და რესურსების შესახებ) და მისი საქმიანობის (ბიზნესის მიმართულებების) შესახებ

ინფორმაციის მოძიებას, გაანალიზებას და ინტერპრეტირებას სხვადასხვა ანალიტიკური სისტემების მეშვეობით; აგრეთვე, განსაზღვრონ ის გავლენა, რომელსაც მიღებული, ან დაგეგმილი ინფორმაცია მოახდენს კომპანიის მუშაობაზე; გააკეთონ დასკვნები მონაცემების მნიშვნელოვნებასა და საიმედოობაზე.

თანამედროვე მენეჯერულ აღრიცხვაში ფართოდ გამოიყენება საინფორმაციო ტექნოლოგიები, რაც გულისხმობს საწარმოში საინფორმაციო სისტემის შექმნას სპეციალურად მენეჯერული აღრიცხვის მიზნებისთვის, რომელიც შეესაბამება კომპანიის ხელმძღვანელობის, მფლობელებისა და აქციონერების მოთხოვნებს. მართვის სრულყოფილი საინფორმაციო სისტემის შემუშავებისას აუცილებელია შემდეგი ამოცანების გადანწყვეტა:

- იმ შედეგების განსაზღვრა, რომლებიც მომხმარებლებმა უნდა მიიღონ სისტემისგან;
- მითითება, რომელი მონაცემის შეყვანაა საჭირო სისტემაში, რათა მიღებული იქნას მოთხოვნილი შედეგები;
- მოთხოვნების შემუშავება და მუშაების სისტემის მიმართ, რომელიც გარდაქმნის შემავალ მონაცემებს საბოლოო ინფორმაციად;
- მართვისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა მონაცემთა ბაზების დონეზე.

ინფორმაციის გადარჩევის, დაგროვების, გადაცემის, ანალიზის და შენახვის მიზნით აუცილებელია თანამედროვე მეთოდებისა და მოწყობილობების გამოყენება. ამიტომ, სპეციალისტი მენეჯერული აღრიცხვის სფეროში უნდა იცნობდეს იმ თანამედროვე კომპიუტერულ პროგრამებს, რომელთა საშუალებითაც შესაძლებელია ძირითადი სააღრიცხვო ფუნქციების შესრულება და მონაცემთა ბაზების მართვა. ასევე, უნდა იცნობდეს ფინანსური დაგეგმვისა და გადანწყვეტილების მიღების მეთოდებს, ისეთებს, როგორცაა: **აქტივების გამოყენების და რესურსების განაწილების ოპტიმიზაციის მოდულები, აგრეთვე, უნდა ფლობდეს ქსელურ და საკომუნიკაციო სისტემებს.**

АНОТАЦИЯ

ЗНАЧЕНИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА ПРИ ПРИЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ

ნათო ბებიასვილი

Для менеджеров очень важен управленческий учет, так как именно на основе данных полученных с помощью управленческого учета должны приниматься соответствующие управленческие решения. Процесс принятия управленческих решений подразумевает выбор лучшего из нескольких альтернативных вариантов, поэтому представленная управленческая информация должна соответствовать поставленным задачам.

ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობა საქართველოში

(ნაშრომი სრულდება და იბეჭდება
რუსთაველის ფონდის დაფინანსების ფარგლებში,
საგრანტო პროექტი N040-SPB-09)

დავით კბილაძე,
თბილისის ეკონომიკურ
ურთიერთობათა სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი, ეკონომიკის
აკადემიური დოქტორი

ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობა საქართველოში ძლიერია, რაზეც საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ ბიზნესმენების გამოკითხვის შედეგები მეტყველებს.

გამოკითხვამ, რომელიც ორ რაუნდად სპეციალურად მომზადებულმა ინტერვიუებმა 2007 და 2008 წლების IV კვარტლის მდგომარეობით ჩაატარეს, 7500 საწარმო მოიცვა.

ბიზნეს-გარემოს შეფასების კითხვარი ითვალისწინებდა 21 შეკითხვას. თითოეულ შეკითხვაზე ბიზნესმენებს შეთავაზებული ჰქონდათ შესაძლო პასუხები და მათ ინტერვიუებისთვის უნდა ეპასუხათ იმ ვარიანტზე, რომელსაც მიიჩნევდნენ მართებულად. ასე მაგალითად, მე-2 შეკითხვა ამგვარად იყო დასმული: „გიწვეთ თუ არა რაიმე პერიოდულად არა-ოფიციალური გადასახადების გადახდა?“

- 6.1 მიწვევს სისტემატურად;
- 6.2 მიწვევს იშვიათად;
- 6.3 საერთოდ არ მიწვევს;
- 6.3 უარი პასუხზე.

კითხვები ფორმულარში შემდეგი შინაარსით და თანმიმდევრობითაა ასახული:

1. რამდენი წელი ეწვეით სამეწარმეო საქმიანობას?
2. თქვენი შეფასებით როგორ შეიცვალა სამეწარმეო გარემო საქართველოში ბოლო ერთი წლის განმავლობაში?
3. თქვენი შეფასებით, როგორ შეიცვლება სამეწარმეო გარემო მომავალი 1 წლის განმავლობაში?
4. რამდენად იცნობთ ქვეყანაში მოქმედ საგადასახადო კანონმდებლობას? და ა.შ.

კითხვები ასევე ეხება ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის მახასიათებელ ისეთ მიმართულებებს, როგორცაა: ბიზნესმენტა მიერ საგადასახადო კანონმდებლობის ცოდნა; მისი გამოყენება ბიზნესმენტა საქმიანობასთან მიმართებაში; მაკონტროლებელი ორგანოების დამოკიდებულება მეწარმეთა მიმართ; საბანკო სისტემიდან სესხების აღების პრაქტიკა; პროდუქციაში ადგილობრივი და იმპორტული ნედლეულის წილი; პროდუქციის გასაღების ბაზრები; საწარმოო სიმძლავრეების ვარგისიანობისა და დატვირთვის მაჩვენებლები; ბიზნესის განვითარების ხელისშემშლელი ფაქტორები; ამჟამინდელი საქმიანობის გაფართოების პერსპექტივა ახლო მომავალში.

როგორც ვხედავთ, ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის მახასიათებელი შემთავაზებული კითხვები თავიანთი შინაარსით სხვადასხვაგვარია და მათი გამოსახვა სინთეზური ინტეგრირებული სტატისტიკური მახასიათებლით შესაძლებელი იქნება პროფესორ ბიკენტი გაბიძაშვილის მიერ შემთავაზებული ფორმულით:

$$K_{ინტ.} = \frac{\sum_{i=1}^n K_i}{n}$$

სადაც $K_{ინტ.}$ – ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის ინტეგრირებული კოეფიციენტი;

K_i - i-ური ფაქტორის სუბინდექსი;

n - ფაქტორთა რიცხვი.

სუბინდექსი შეიძლება გაანგარიშებულ იქნეს შემდეგი ფორმულით;

$$K_i = \frac{X_i - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}$$

ამრიგად, ზემოაღნიშნული კვლევის შედეგების ანალიზისას საჭიროა 21 კითხვის მიხედვით ცალკეული სუბინდექსის გაანგარიშება და ამის შემდეგ თითოეული კითხვის მიხედვით ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის ხარისხის კოეფიციენტის გაანგარიშება შემდეგი ფორმულის გამოყენებით:

$$K_{მ.ბ.} = \frac{\sum_{i=1}^m K_i + (n-m) - \sum_{i=1}^q K}{n}$$

სადაც m – თითოეულ ფაქტორში ბიზნესმენტა მიერ გარემოს მიმზიდველობის დადებითად შეფა-

1 ბიკენტი გაბიძაშვილი. “პოპულარული სტატისტიკა ეკონომიკაში, ბიზნესსა და მენეჯმენტში”. თბილისი, 2008. გვ. 236.

2 იქვე, გვ. 237.

სებული პოზიციებია, ხოლო q – ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის უარყოფითად შეფასებული პოზიციები.

ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის ინტეგრირებული კოეფიციენტის მნიშვნელობა, როგორც თითოეული ფაქტორის, ისე 21-ივე კითხვის (იანგარიშება თითოეული ფაქტორის ინტეგრირებული კოეფიციენტების საშუალო არითმეტიკული) მიხედვით, მთლიანად იცვლება 0-დან 1-მდე, ანუ, 0-დან 100%-მდე. თუ მისი მნიშვნელობა 0-დან 30%-ის ფარგლებშია, მიმზიდველობა სუსტია, 30-დან 60% - საშუალოდ ზომიერი, ხოლო 60%-ს ზემოთ – ძალიან ძლიერი.

ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის შემოთავაზებული ალგორითმი განვიხილოთ 2008 წლის კვლევის პროგრამით გათვალისწინებული რომელიმე, ვთქვათ, მე-2 კითხვის „თქვენი შეფასებით, როგორ შეიცვალა სამეწარმეო გარემო საქართველოში ბოლო ერთი წლის განმავლობაში“ მიხედვით.

პირველი ფაქტორის „მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა“ სუბინდექსი

$$K_1 = \frac{2905 - 1348}{6783 - 1348} = 0,2865;$$

მეორე ფაქტორის „უმნიშვნელოდ გაუმჯობესდა“ სუბინდექსი

$$K_2 = \frac{6783 - 1348}{6783 - 1348} = 1;$$

მესამე ფაქტორის „არ შეცვლილა, მდგომარეობა უცვლელია“ სუბინდექსი

$$K_3 = \frac{3467 - 1348}{6783 - 1348} = 0,3899;$$

მეოთხე ფაქტორის „უმნიშვნელოდ გაუარესდა“ სუბინდექსი

$$K_4 = \frac{2369 - 1348}{6783 - 1348} = 0,1879;$$

მეხუთე ფაქტორის „მნიშვნელოვნად გაუარესდა“ სუბინდექსი

$$K_5 = \frac{1966 - 1348}{6783 - 1348} = 0,1137;$$

მეექვსე ფაქტორს „უარი პასუხებზე“ ცალკე სუბინდექსად არ გამოვთვლით.

ახლა გადავიდეთ მოცემული კითხვის ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის ხარისხის კოეფიციენტის გაანგარიშებაზე.

$$K_{\text{ბიზნ.}} = \frac{\sum_{i=1}^m K_i + (n - m) - \sum_{i=1}^q K_i}{n} = \frac{1,2865 + (6 - 2) - 0,6915}{6} = 0,7659$$

ამრიგად, მოცემული კითხვის (ნიშნის) ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის კოეფიციენტი ძალიან ძლიერია.

მოცემული სქემის მიხედვით გაანგარიშებული კოეფიციენტები 2008 წლის მიხედვით თითოეულ კითხვაზე ცხრილის სახით ასეთნაირად გამოიყურება (იხ. ცხრილი №1):

დასმული 21 კითხვიდან ზემოაღნიშნული გაან-

ცხრილი №1

ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობის კოეფიციენტები 2008 წ. მიხედვით

კითხვის №	მიმზიდვ. კოეფ.	კითხვის №	მიმზიდვ. კოეფ.
2	0,862	12	1
3	0,845	13	0,592
4	0,860	14	0,428
5	0,845	15	0,522
6	0,269	16	0,719
7	0,839	17	0,506
8	0,937	19	0,974
9	0,932	20	0,757
10	0,463	21	0,682
11	0,880		

გარიშებები განზრახ არ ვაწარმოებთ პირველ და მე-18 კითხვებზე, რომელთა პასუხების ჩამონათვალი არ მიეიწინეთ მართებულად პასუხების დადებითი და უარყოფითი ნიშნის მიხედვით დაჯგუფება (პირველი კითხვა სამეწარმეო საქმიანობის დაწყებისა და მოქმედების ვადებს ეხებოდა; მე-18-ე საწარმოს ფუნქციონირების სახსრების წარმომავლობას).

ზემოთ მოცემულ ცხრილში თითოეულ კითხვაზე გაანგარიშებული ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის ხარისხის კოეფიციენტებისგან საშუალო მაჩვენებლის გამოთვლით (12,8276:19=0,67, ანუ, 67%) მივიღებთ, რომ 2008 წლის მდგომარეობით ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობა საქართველოში ძლიერია.

ახლა ანალოგიური პროცედურებით გავიანგარიშოთ იგივე მაჩვენებლები 2007 წლის მიხედვით და გამოვსახოთ ასევე №2 ცხრილის სახით.

კითხვის №	მიმზიდვ. კოეფ.	კითხვის №	მიმზიდვ. კოეფ.
2	0,7659	12	0,4673
3	0,6988	13	0,6810
4	0,8593	14	0,3711
5	0,8408	15	0,5209
6	0,2642	16	0,6652
7	0,8454	17	0,5171
8	0,8826	19	1
9	0,8960	20	0,7206
10	0,4193	21	0,6458
11	0,7663		

ცხრილში მოტანილი თითოეული კითხვის მიხედვით გაანგარიშებული ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობის ხარისხის კოეფიციენტებისგან გამოვლით საშუალო მაჩვენებელი 13,344:19=0,70, ანუ 70% გვიჩვენებს, რომ ისე როგორც 2008 წელს, 2007 წელსაც ბიზნეს-გარემოს მიმზიდველობა სა-

ქართველში ძლიერია. თუმცა, აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ 2008 წელს 2007 წელთან შედარებით ბიზნის-გარემოს მიმზიდველობის მაჩვენებელი 3 პროცენტითაა შემცირებული. ჩემის აზრით, ამის მიზეზი რუსეთ-საქართველოს საომარი მოქმედებების გავლენა და მსოფლიო ფინანსური და ეკონომიკური კრიზისის გამოძახილი უნდა იყოს.

ახლა დავაკვირდეთ ბიზნის-გარემოს მიმზიდველობაზე ბიზნისმენტა გამოკითხვის შედეგებზე და შესაბამისად, მათმა სტრატეგიულ-ტაქტიკურმა გადაწყვეტილებებმა, როგორი გავლენა იქონია მეწარმეობის საერთო მდგომარეობაზე საქართველოში. 2008 წლის შედეგებით მოქმედ საწარმოთა ბრუნვის მაჩვენებელი დაახლოებით 20 მლრდ. ლარია; გამოშვებული პროდუქციის მაჩვენებელი 10 მლრდ. ლარია; დამატებული ღირებულება 5 მლრდ. ლარია; დასაქმებულთა რაოდენობა დაახლოებით 349 ათასი კაცია, შრომის საშუალო ყოველთვიური ანაზღაურება 520 ლარი. დასაქმებულები ოთხი წლის წინანდელ მაჩვენებლებთან შედარებით გაზრდილია 26 ათასი კაცით, ხოლო, ყოველთვიური საშუალო ხელფასი – 3,2-ჯერ.

ახლა განვიხილოთ სამეწარმეო სექტორის ძირითადი ეკონომიკური მაჩვენებლები როგორ გამოიყურება ეკონომიკის სახელმწიფო და არასახელმწიფო სექტორების მიხედვით.

მოქმედ საწარმოთა საერთო რაოდენობიდან 96 პროცენტი ეკონომიკის არასახელმწიფო სექტორში საქმიანობს. საწარმოთა მიკუთვნება არასახელმწიფო სექტორზე კიდევ უფრო მაღალი მაჩვენებლებით ხასიათდება ეკონომიკური საქმიანობის ისეთ სახეებში, როგორცაა: **ვაჭრობა, სასტუმროები და რესტორნები, ოპერაციები უძრავი ქონებით, განათლება, მოპოვებითი მრეწველობა და დამამუშავებელი მრეწველობა. ეკონომიკის ისეთი სფეროები, როგორცაა: ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის წარმოება-განაწილება, ასევე ჯანდაცვა და სოციალური დახმარება მოქმედ საწარმოთა რაოდენობა ჯერ-ჯერობით ისევ სჭარბობს სახელმწიფო სექტორში.**

საწარმოთა ბრუნვის მაჩვენებლის 93 პროცენტს არასახელმწიფო სექტორის საწარმოები

აყალიბებენ. მოცემული მაჩვენებელი კიდევ უფრო მაღალია ისეთ სფეროებში, როგორცაა: **ვაჭრობა; დამამუშავებელი მრეწველობა; სასტუმროები და რესტორნები; ოპერაციები უძრავი ქონებით; განათლება. ბრუნვის მაჩვენებელი სახელმწიფო სექტორის საწარმოებში ისეთი სახის საქმიანობების მიხედვით, როგორცაა: სამთო მოპოვებითი მრეწველობა; ჯანდაცვა და სოციალური დახმარება ჯერ-ჯერობით სჭარბობს არასახელმწიფო სექტორის შესაბამის მაჩვენებელს.**

არასახელმწიფო სექტორი პრეველირებს სახელმწიფო სექტორს სამეწარმეო სფეროში პროდუქციის გამოშვების მხრივაც (89%). ბრუნვის მაჩვენებლის მიხედვით, ჩამოთვლილ სფეროებს პროდუქციის გამოშვების მაჩვენებელში არასახელმწიფო სექტორის სახელმწიფო სექტორზე უპირატესობაში ემატება საქმიანობის ისეთი სახეები, როგორცაა: **სოფლის მეურნეობა, ნადირობა, სატყეო მეურნეობა; მშენებლობა; ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა.**

საბაზრო ურთიერთობების დამკვიდრების ერთ-ერთი მაჩვენებელია ეროვნული სიმდიდრის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილის, ძირითადი კაპიტალის ეკონომიკის სახელმწიფო და არასახელმწიფო სექტორებს შორის გადანაწილება. ამ მხრივაც სამეწარმეო სფეროში ძირითადი კაპიტალის 66 პროცენტი არასახელმწიფო სექტორის საწარმოებზე მოდის. მოცემული მაჩვენებელი კიდევ უფრო მაღალია ისეთ სფეროებში, როგორცაა: **დამამუშავებელი მრეწველობა; მშენებლობა; ვაჭრობა; სასტუმროები და რესტორნები; ოპერაციები უძრავი ქონებით.** საპირისპირო სურათი დაფიქსირდა ჯანდაცვასა და სოციალურ დახმარებაში და ტრანსპორტსა და კავშირგაბმულობაში.

ეკონომიკის სახელმწიფო და არასახელმწიფო სექტორებს შორის თანაფარდობის მსგავსი სიტუაცია დაფიქსირდა დამატებული ღირებულებისა და დასაქმების მაჩვენებლების ურთიერთშედარებისას.

და ბოლოს, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ქვეყნის სამეწარმეო სფეროში ზემოაღნიშნული სახის კვლევების გაგრძელება და მათი ჩატარების პროგრამების გამრავალფეროვნება.

ANOTATION

ASSESSMENT OF BUSINESS ENVIRONMENTAL ATTRACTIVENESS IN GEORGIA

Davit Kbiladze,

Academic doctor of economics, Associate professor of Tbilisi State University of Economic Relations

Business environmental attractiveness of Georgia is powerful. Results of questionnaire done by National office of statistics which was conducted among businessmen indicates that fact. 21 question was asked during the survey. Questions were about payment of unofficial taxes, changes of business environment during last and future years, knowledge of tax legislation by businessmen, dependence of control organs on businessmen, practice of taking a loan from banking sector, etc.

This survey was done to calculate individual indexes and coefficient of business environmental attractiveness. In order to characterize business environment it is necessary to continue surveys like this and to make them more diverse.

საქართველო დემოკრატიულ სარკეში

პირველი მონაცემები საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობაზე XIII საუკუნის შუა პერიოდს ეკუთვნის. ივანე ჯავახიშვილის გამოთვლით, იმ პერიოდის საქართველოს მოსახლეობა 4,5-5 მილიონის, ხოლო ვახტანგ ჯაოჭვილის მიხედვით 1,8-2 მილიონის ფარგლებში მერყეობდა. ეს უკანასკნელიც კი იმ დროისათვის შეიძლება საკმაოდ დიდ რიცხვად ჩაითვალოს, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ინგლისის მოსახლეობა უელსის, შოტლანდიისა და ირლანდიის გარეშე ერთი საუკუნის შემდეგ, 1377 წლის აღწერით, 2,5 მილიონს ითვლიდა.

ბედუქუდმართმა შუა საუკუნეებმა მნიშვნელოვნად შეამცირეს საქართველოს მოსახლეობა. მახტან ჯაოჭვილის შეფასებით, თუ საქართველოს მოსახლეობა 6 საუკუნის მანძილზე ისეთი ტემპებით გაიზარდებოდა, როგორც საშუალოდ მთელი მსოფლიოს მოსახლეობა იზრდებოდა, მაშინ 1800 წლისთვის იგი 5 მილიონზე ნაკლები არ უნდა ყოფილიყო, სინამდვილეში კი არაუმეტეს 800 ათასი კაცი შეადგინა; ე.ი. XIII-XVIII საუკუნეებში ჩვენს სამშობლოს მტერთა შემოსევის შედეგად 4,2 მილიონი პოტენციური მცხოვრები დააკლდა.

XIX საუკუნის საქართველოს მოსახლეობის ზრდაში ბუნებრივმატებასთან ერთად მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა მიგრაციული მატება. ამ პერიოდში რუსეთი დემოგრაფიული ანექსიის მიზნით საქართველოში ასახლებდა მოსახლეობას რუსეთიდან, ირანიდან, თურქეთიდან და სხვა ქვეყნებიდან. აღნიშნული დემოგრაფიული ექსპანსიის შედეგად მკვეთრად შეიცვალა საქართველოს „დემოკრატიული“ სურათი. თუ 1800 წლისთვის ქართველების ხვედრითი წილი საქართველოს მთლიან მოსახლეობაში 89%-ს აღწევდა, მოსახლეობის 1897 წლის აღწერით 69%-მდე შემცირდა.

1897-1913 წლებში საქართველოს მოსახლეობა 707 ათასი მცხოვრებით გაიზარდა, თუმცა, შემდგომ რიცხოვნობის კლებასთან გვაქვს საქმე – 1913-1917 წლებში იგი 263 ათასი კაცით შემცირდა, რომლიდანაც 102 ათა-

სი შობადობის დონის შემცირებაზე მოდის, ხოლო, 161 ათასი ფრონტზე დანაკარგებსა და მოკვდავობის ზრდაზე მშვიდობიან მოსახლეობაში.

მეოცე საუკუნის მეორე მეოთხედში მოსახლეობა ინტენსიურად იზრდებოდა, რამაც 1926-1940 წლებში 935 ათასი კაცი შეადგინა. ასეთი მასშტაბის ზრდას ადგილი ჰქონდა საქართველოს ფარგლებს გარეგან მოსახლეობის ინტენსიური ჩამოსახლების შედეგად, რომელიც საქართველოს ინდუსტრიალიზაციის საფარქვეშ მიმდინარეობდა. მიგრანტთა დიდი ნაწილი მოდიოდა რუსეთზე. ამიტომ, რუსი მოსახლეობის ხვედრითი წილი საქართველოს მოსახლეობაში 1926-1939 წლებში 3.6%-დან 8.7%-მდე გაიზარდა, მაშინ, როდესაც ქართველების ხვედრი წილი 67.1%-დან 61.4%-მდე შემცირდა, აფხაზებისა 2.2%-დან 1.6%-მდე, ხოლო, ოსების, აზერბაიჯანელებისა და სომხების ხვედრითი წილი პრაქტიკულად უცვლელი დარჩა.

მოსახლეობის მიგრაციის მეცნიერული შესწავლის გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ადამიანები მიგრირებენ იმ ტერიტორიაზე, სადაც ცხოვრების მაღალი დონეა ძველ საცხოვრებელთან შედარებით. შესაბამისი ანალიზით აღმოჩნდა, რომ იმ პერიოდში ცხოვრების დონე რუსეთში გაცილებით მაღალი იყო საქართველოსთან შედარებით. ცხოვრების დონისა და ეკონომიკური განვითარების ისეთი მაჩვენებლები,

მერაბ ხმალაძე,
ეკონომიკურ მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი

ბი, როგორცაა: მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მოცულობა ერთ მცხოვრებზე გაანგარიშებით, შემდეგ სურათს იძლევა: 1913 წლისთვის ერთ მცხოვრებზე საქართველოში მოდიოდა 21 მანეთის მრეწველობის პროდუქცია, რუსეთში – 32 მანეთის; 1940 წლისთვის კი შესაბამისად, საქართველოში – 156 მანეთის, რუსეთში 233 მანეთის. სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მოცულობა ერთ სულზე გაანგარიშებით 1913 წელს საქართველოში აღწევდა 69 მანეთს, რუსეთში 210 მანეთს. მაშინ რით უნდა აიხსნას ცხოვრების მაღალი დონის მქონე რუსეთიდან ცხოვრების დაბალი დონის მქონე საქართველოში მოსახლეობის ასეთი ინტენსიური მოზიდვა? საქართველოს უკეთესი ბუნებრივი კლიმატური პირობებით? საქართველოს დღევანდელ მაგალითზე ცხადად ჩანს, რომ ეს ფაქტორი არავითარ როლს არ თამაშობს. ჩანს, რომ ჩამოსახლებული მოსახლეობისთვის ხელოვნურად იქმნებოდა წამოსვლის ადგილთან შედარებით ცხოვრების უკეთესი პირობები.

1941 წელს საქართველოში 3690 ათასი კაცი ცხოვრობდა. მეორე მსოფლიო ომმა საქართველოს უდიდესი დემოგრაფიული დანაკარგები მიაყენა, მაგრამ, როგორც წესი, ომების დამთავრების შემდეგ შობადობის დონე იზრდება, რითაც ადგილი აქვს ომის დანაკარგების კომპენსაციას, მაგრამ საქართველოში ეს არ მომხდარა. რამდენადაც ქართულ

სტატისტიკურ-დემოგრაფიულ კრებულებში არ გაგვანია მონაცემები 1942–1949 წლების მოსახლეობის რიცხოვნობისა და ბუნებრივი მოძრაობის შესახებ, ამიტომ ვსარგებლობთ მოსახლეობის 1959 წლის აღწერის მონაცემებით, რომლის მიხედვითაც, ომის წლებში დაბადებულმა თაობამ შეადგინა 336 ათასი კაცი, ხოლო ომის შემდგომ, 1945–1949 წლებში დაბადებულებმა 316 ათასი, ე.ი. ომის წლებში დაბადებულებზე 20 ათასით ნაკლები, რაც პარადოქსულია, მაგრამ ფაქტია. ამიტომ ომის შემდგომ რამდენიმე წელს განვიხილავთ როგორც ომის დემოგრაფიული გავლენის გაგრძელებას და მისგან მოსახლეობის დანაკარგებს ვითვლით 1941–1950 წლებში. კერძოდ, 1940 წლისათვის საქართველოს მოსახლეობის ბუნებრივმა მატებამ 68 ათასი კაცი შეადგინა. თუ აღწერულ ბუნებრივ მატებას უცვლელად მივიღებთ 1941–1950 წლებში, მაშინ, საქართველოს მოსახლეობა მხოლოდ ამ ფაქტორის გავლენით, მიგრაციის გარეშე, უნდა გაზრდილიყო 680 ათასი კაცით და 1950 წლისათვის უნდა მიეღწია 4370 ათასისათვის. (მაგრამ სინამდვილეში მიადწია 3494 ათასს, ე.ი. საქართველოს მოსახლეობის დანაკარგებმა 1941–1950 წლებში შეადგინა 876 ათასი კაცი, რომელთაგან 400 ათასი მოდის ფრონტზე დაღუპულებზე, ხოლო 476 ათასი მოცემულ პერიოდში შობადობის შემცირებისა და მოკვდაობის დონის ზრდაზე). ომამდელი მოსახლეობის რიცხოვნობა საქართველომ აღიდგინა 1953 წელს.

საქართველოს მოსახლეობის ზრდაში საგარეო მიგრაცია დადებით როლს თამაშობდა 1956 წლამდე. ამის შემდგომ საქართველოდან მოსახლეობის გასვლა ჭარბობს შემოსვლას და გარე მიგრაცია მოსახლეობის ზრდის შემაფერხებელ ფაქტორად გვევლინება. აღნიშნული წლიდან საქართველოს მოსახლეობა იზრდება მხოლოდ ბუნებრივი მატების ხარჯზე, რითაც იგი არსებითად განსხვავდება ჩვენთვის ცნობილი წინა დემოგრაფიული ისტორიისაგან. წასულებში ძირითადად წარმოდგენილია არაქართველი მოსახლეობა, რამაც შესაბამისი სტრუქტურული ძვრები გამოიწვია მოსახლეობის ეროვნულ შემადგენლობაში. კერძოდ, 1959–1989 წლების აღწერების მონაცემებით, ქართველების ხვედრი წილი საქართველოს მოსახლეობაში 64%-დან 70%-მდე გაიზარდა, მაშინ, როდესაც სომეხი მოსახლეობის ხვედრი წილი 11%-დან 8%-მდე შემცირდა, რუსებისა – 10%-დან 6%-მდე და ა.შ. ამის საპირისპიროდ აზერბაიჯანელების ხვედრი წილი ამავე პერიოდში 3.8%-დან 5.7%-მდე გაიზარდა.

საქართველოს მოსახლეობის შემოსვლის შემცირების მიზეზად ქართველი დემოგრაფები თვლიან იმ გარემოებას, რომ ომის შემდგომ მოხდა საქართველოს სოფ-

ლის მოსახლეობის ომამდელ პერიოდთან შედარებით თითქმის ორჯერ ინტენსიური გადასვლა ქალაქებში საცხოვრებლად. იმავედროულად, შესუსტდა საქართველოს ომისშემდგომი ეკონომიკური განვითარების ტემპები, რამაც შეასუსტა მოთხოვნა გარედან შემოყვანილ მუშახელზე, ხოლო, არსებული მოთხოვნა სამუშაო ძალაზე საშინაო რესურსებით კმაყოფილებოდა. 1956–1991 წლებში მოსახლეობის საგარეო მიგრაციის უარყოფითი სადღოს სახით საქართველომ დაკარგა 402.3 ათასი მცხოვრები, რომელთაგან დაახლოებით 70 ათასი ქართველი იყო.

1992 წლისათვის საქართველოში ცხოვრობდა 5467.4 ათასი კაცი. ამის შემდეგ საქართველოში შექმნილ მეტად მძიმე სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ვითარებას მოჰყვა ასევე უკიდურესად მძიმე დემოგრაფიული შედეგები, რაც მოსახლეობის რიცხოვნობის სისტემატიურ შემცირებაში გამოიხატა. 1995 წლისათვის საქართველოს მოსახლეობა 5407 ათასამდე შემცირდა, ხოლო 2009 წლისთვის 4385.4 ათასამდე.

და ბოლოს კიდევ ერთხელ ჩამოვთვალოთ ჩვენს მიერ გამოთვლილი მიხლეობითი მონაცემები საქართველოს მოსახლეობის დანაკარგების შესახებ:

XIII – XVIII საუკუნეები	4200 ათასი,
1913 – 1917 წლები	263 ათასი,
1941 – 1950 წლები	876 ათასი,
1956 – 1991 წლები	402 ათასი,
1992 – 2009 წლები	1082 ათასი,
სულ – 6823 ათასი, ე.ი. ფაქტობრივად 7 მილიონამდე კაცი.	

АНОТАЦИЯ

НАСЕЛЕНИЕ ГРУЗИИ – ЛЕТОПИСЬ В ЦИФРАХ

Мераб Хмалაძე, доктор экономических наук, профессор

Наиболее правдоподобным считаем оценку численности населения Грузии в XIII веке в размере 2 миллиона человек. В условиях нормального развития в 1800 году население Грузии могло бы составить 5 миллионов, но не превышало 800 тысячи. В конце XIX века население страны составило 1894 тысяч.

На рост населения Грузии отрицательное влияние оказала первая и вторая мировая война. Население сократилось как в следствии прямых военных потерь, так и

в следствии снижения рождаемости. Довоенная численность (1941г. – 3690 тысяч) была восстановлена в 1953 году. Самое многочисленное население Грузия имела в 1992 году – 5467,4 тысяч. После этого, в результате возникновения тяжелых социально-экономических и политических процессов, численность населения резко сократилась и в 2009 году составила 4385,4 тысяч человек. По нашим оценкам, с XIII века до настоящего времени потери населения Грузии составляют до 7 миллион человек.

საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ეკონომიკური პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი მიმართულება დღესდღეობით (და უახლოეს პერსპექტივაშიც) საგარეო ვაჭრობაა, რო-

მელიც სამუხაროდ, არასასურველი ტენდენციით ვითარდება, რაც უარყოფით გავლენას ახდენს ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაზე.

ამ თვალსაზრისით, საგარეო-ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი უპირველესი ამოცანა ექსპორტის გაზრდაა, ქვეყნის საექსპორტო პოტენციალის ეფექტური გამოყენების ძირითადი რეზერვია ქვეყანაში არსებული ბუნებრივი, მატერიალური და შრომითი რესურსების რაციონალური გამოყენება, ეროვნული მრეწველობის განვითარება, პროდუქციის ხარისხის ამაღლება, თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა და ახალი სავაჭრო კავშირების დამყარება.

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ინფორმაციით, 2009 წელს საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბრუნვა 5513,3 მლნ. აშშ დოლარია. მათ შორის, ექსპორტი 1135 მლნ. დოლარია, ხოლო იმპორტი 4378,3 მლნ. აშშ დოლარია.

საინტერესოა, რით შეიძლება იყოს გამოწვეული იმპორტის ასეთი სიჭარბე? განვიხილოთ ზოგიერთი ფაქტორი:

ჩვენს ქვეყანაში საქონლის იმპორტს საფუძვლად უდევს მრავალი ფაქტორი, რომელთაგან მნიშვნელოვანია: ეკონომიკური ეფექტიანობა, დროის მოგება, მსოფლიოს მასშტაბით მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევების დანერგვა სამამულო წარმოებაში და სხვა. როგორც წესი, ხდება იმ საქონლის იმპორტი, რომლის სამამულო წარმოება ან არ არსებობს, ან არსებობს, მაგრამ მისი წარმოების მოცულობა ვერ აკმაყოფილებს არსებულ მოთხოვნებს. იმპორტის ეკონომიკური ეფექტიანობა გულისხმობს იმას, რომ შესაბამისი სახით

საქონლის ხარისხი გაცილებით მაღალი და ამასთან, მისი შექმნისა და ტრანსპორტირების ხარჯები ნაკლებია სამამულო წარმოების საქონლის შესაბამის დანახარჯებზე. რიგ შემთხვევაში, ამ პირობის გარდა უნდა გავითვალისწინოთ, აგრეთვე დროის ფაქტორი, რომლის მოგებასაც დიდი სამეურნეო მნიშვნელობა აქვს. ეს ხდება მაშინ, როცა ამა თუ იმ პროდუქციაზე მოთხოვნილების დაკმაყოფილების აუცილებლობა და სამამულო წარმოების დაწყება დროში ერთმანეთს მნიშვნელოვნად სცილდება. ამ შემთხვევაში საქონლის იმპორტი გამართლებულია და მნიშვნელოვან სამეურნეო ეფექტს იძლევა დროის მოგების თვალსაზრისით. საქონლის იმპორტი შეიძლება გამოიწვიოს სრულიად შემთხვევითი ფაქტორის ზემოქმედებამ, რაც იწვევს საქონლის მწვავე დეფიციტს ამა თუ იმ დროის მონაკვეთში. ასეთ

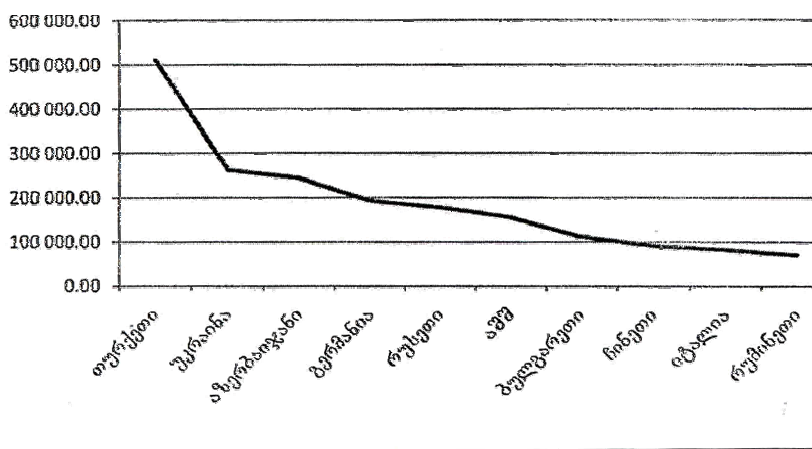
ფაქტორებს მიეკუთვნება არახელსაყრელი ბუნებრივ-კლიმატური პირობების გამო მოუსავლიანობა, წყალდიდობები, ხანძარი და ზოგიერთი სხვა სტიქიური მოვლენა, პოლიტიკური სიტუაცია ქვეყანაში და ა.შ. სწორედ ეს ფაქტორები განაპირობებენ იმპორტის სიჭარბეს.

საქართველოს უმსხვილესი იმპორტიორი ქვეყნებია: თურქეთი, უკრაინა, აზერბაიჯანი, გერმანია, რუსეთი, აშშ, ბულგარეთი, ჩინეთი, იტალია, რუმინეთი. (გრაფიკი 1).

2005 წლიდან კლების მიუხედავად ტენდენციით ხასიათდებოდა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წილი მთლიან ექსპორტში, თუმცა, ეს ტენდენცია დაირღვა და პოზიტივია, რომ 2009 წლის მონაცემებით, საქართველოს მთლიან ექსპორტში სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წილი დაახლოებით 24%-ით გაიზარდა.

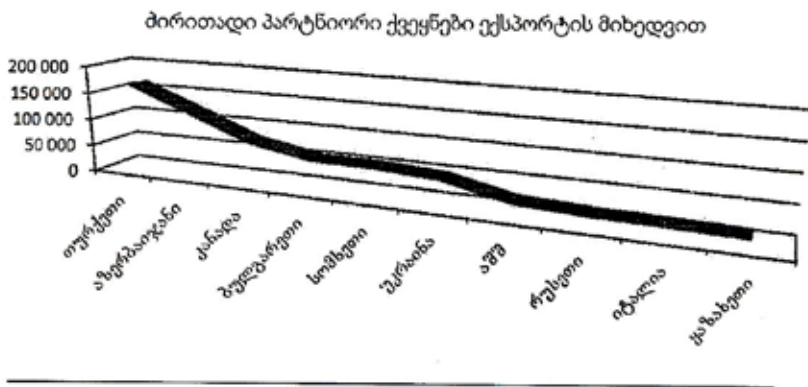
საქართველოს ძირითადი პა-

გრაფიკი 1
უმსხვილესი იმპორტიორი ქვეყნები

წყარო : www.economy.ge

გრაფიკი 2

წყარო : www.economy.ge

რტნიორი ქვეყნებია ექსპორტის მიხედვით: **თურქეთი, აზერბაიჯანი, კანადა, ბულგარეთი, სომხეთი, უკრაინა, აშშ, რუსეთი, ბრაზილია, ყაზახეთი. სწორედ ამ ქვეყნებზე მოდის საქართველოს ექსპორტის 81,3%** (იხ. გრაფიკი 2)

განვიხილოთ რა მხარდამჭერ ღონისძიებებს ახორციელებენ მსოფლიოს საერთაშორისო ორგანიზაციები საქართველოს ექსპორტის სტიმულირებისთვის და რა ბარიერები ხვდება ქართულ პროდუქციას მსოფლიო ბაზარზე.

საქართველო დამოუკიდებლობის მოპოვების პირველსავე პერიოდიდან ცდილობს საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობებში ინტენსიურად ჩართვას. ამყარებს კავშირს მრავალ ქვეყანასთან, რომელთა შორის ევროკავშირის ქვეყნებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ რამდენიმე წელია ექსპორტი აღარ იბეგრება. საქართველოში 1995 წლიდან მოქმედებს ევროკავშირის შედგავთების განზოგადების სისტემა GSP. განვითარებული ქვეყნები GSP-ით მოსარგებლე ქვეყნებს ურთიერთობაში გარკვეულ შედგავთებს ანიჭებენ. კერძოდ, ბენეფიციარი ქვეყნებიდან ექსპორტირებულ საქონელზე საიმპორტო ტარიფის საბაზრო განაკვეთებთან შედარებით, შემცირებულ განაკვეთებს აწესებენ. საქართველო GSP-ით ბენეფიციარის სტატუს

სით სარგებლობს ევროკავშირთან, აშშ-სთან, კანადასთან, შვეიცარიასთან, იაპონიასა და თურქეთთან.

საგულისხმოა, რომ ევროკავშირმა ეკონომიკური დახმარების მიზნით, საქართველო 2006 წლიდან GSP+-ის პროგრამაშიც ჩართო. ეს ახალი მნიშვნელოვანი ფაქტორია საქართველოდან ექსპორტის ხელშეწყობის თვალსაზრისით. ძველი სქემით საქართველოს ეძლეოდა შესაძლებლობა ევროკავშირის ბაზარზე უბაჟოდ შეეტანა მხოლოდ 3300 დასახელების პროდუქცია და 6900 საქონელზე მოქმედებდა გარკვეული შედგავთები, GSP+-ის ბენეფიციარის სტატუსის შემდეგ საქართველო სარგებლობს უფლებით ევროკავშირში უბაჟოდ შეიტანოს 7200 სახეობის პრო-

დუქცია. 2006 წლის 1 იანვრიდან, საქართველო უკვე თურქეთთანაც სარგებლობს GSP+-ის ბენეფიციარის სტატუსით.

მართალია, საქართველო ასეთი შედგავთებით სარგებლობს, მაგრამ ქართულ პროდუქციას არასატარიფო ბარიერები ხვდება და უჭირს მისი დაძლევა-სერტიფიცირების, პროდუქციის წარმოშობის მოთხოვნები, ტექნიკური და სანიტარული სტანდარტები.

სურსათის უვნებლობის თვალსაზრისით, ქვეყანაში არსებული მდგომარეობა სასურველისგან ძალიან შორსაა. ეს კი უარყოფით პერსპექტივას გვიქადის. თუმცა, ამაზე სერიოზულად ჯერ არავინ ფიქრობს, ან, თუ ფიქრობს, გამოსავალს ვერ პოულობს. დღეს საქართველოში არავინ აყენებს პრაქტიკულ საკითხს, თუ რატომ არ მოხდევს ერთ ქმედებას მეორე. ასე მაგალითად, **შეუსაბამო და უხარისხო პროდუქციის გამოფლენის შემთხვევაში, რატომ არ ხდება ასეთი პროდუქციის რეალიზაციის შეჩერება და მისი ბაზრიდან ამოღება.** მისი შემდგომი ბედი არ კონტროლდება, არავინ იცის, მოხდება თუ არა უხარისხო პროდუქციის განადგურება, დაეკისრა თუ არა რეალიზატორს საჯარიმო სანქციები და სხვა.

მართალია, საქართველოს

ეკონომიკური დოქტრინების კანთონი

„მეცნიერების ისტორია შეიძლება აიგოს ან პიროვნების ირგვლივ ან პრობლემის ირგვლივ. ორივე პრინციპი თანაბრად ჯანონიერია. ნაშრომი, რომელსაც წარმოგიდგენთ, აგებულია მეტ-ნაქლებად ორივე პრინციპის გარშემო. ის, რასაც ეს წიგნი ესწრაფვის, ეკონომიკური დოქტრინების პანთეონსაც შეიძლება შევადაროთ“ (გვ. 20, 1-ლი აბზ. და მე-2-ის დას.) - სათაური და ავტორის ეს პერეფრაზი, ზუსტად ახასიათებს ნაწარმოებს, რომელიც სულ ერთი თვის წინ დასტამბა გამომცემლობამ „ინოვაცია“.

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტის (სხვა რეგალიებს აღარ ჩამოვთვლით), პროფესორ ავთანდილ სილაგაძის ეს სქელგანიანი (გვ. 612, ფ. -4) ნაშრომი: **ეკონომიკური დოქტრინები**, მისი ხელხვაიანი მეცნიერული მოღვაწეობის მორიგი, ძალიან მნიშვნელოვანი (ძვირფასი) საჩუქარია მეცნიერ-ეკონომისტების, სტუდენტების, პრაქტიკოსებისა თუ ამ თემატიკით დაინტერესებული ყველა მკითხველისთვის.

ნაშრომში კომპლექსურადაა გამოკვლეული მსოფლიოში აღიარებული ყველა ის ეკონომიკური დოქტრინა, რომლებმაც მნიშვნელოვანი როლი შეასრულეს ეკონომიკური მეცნიერებისა და ცალკეული ქვეყნების განვითარებაში. მასში გაანალიზებულია სხვადასხვა სახელმძღვანელო მთავარი თეორიული პრინციპის წარმოშობისა და განვითარების ევოლუციური პროცესი. მცირეოდენი პერეფრაზით, ისევე ავტორს თუ დავესესხები (გვ. 21, მე-4 და მე-5 აბზ.), „აქ შეკრებილი ნარკვევების საშუალებით მკითხველი თითქმის ყოველგვარი ფორმალური

ავთანდილ სილაგაძე

ეკონომიკური დოქტრინები

თბილისი
2010

დამატებითი შრომის გარეშე გაეცნობა ეკონომიკის „კლასიკოსთა“ ცხოვრებას და ეკონომიკური კვლევების მნიშვნელოვან მიმართულებებს. ეს ნარკვევები აგრეთვე კარს გაუხსნის ეკონომიკით დაინტერესებულ არასპეციალისტს ამ საქმეში გასარკვევად და უბიძგებს მას შემდგომი ნაბიჯებისთვის ეკონომიკის მიმზიდველ სამყაროში; სპეციალისტისთვის საინტერესო იქნება შეხედოს თავის გმირებს ადამიანური ცხოვრების მხრიდან. ნაშრომი შედგენილია ისეთნაირად, რომ მასში მოცემულია რეალობა-სა და თეორიას შორის კავშირები. ეს ისტორიული პორტრეტები მძებნელს კოორდინატული ბადის მაგივრობას გაუწევს, ხოლო გამოცდილს - მიაწვდის იდეებს და შემდეგი კვლევებისთვის წააქებებს“ (უკეთესად ვერც აღწერ ამ წიგნის ღირებულებას, ინტერესთა წრესა და დანიშნულებას).

მონათმფლობელური წარმოების წესის აღმოცენებით დამკვიდრდა ახალი ეკონომიკური ურთიერთობანი. აქედან იღებს სათავეს საყურადღებო ეკონომიკური შეხედულებების

ჩამოყალიბება ძველი აღმოსავლეთისა და ანტიკური სამყაროს ქვეყნებში. ეკონომიკური ღოჭტრინების პანთეონის გალერეა ჩვენამდე მოღწეული ერთ-ერთ უძველეს (ძვ. წ-ით 21-ე ს.) ძეგლში „გერაკლეოპოლის მეფის დარიგებანი თავისი ვაჟის მერიკარისადმი“ ჩამოყალიბებული ამრის გადმოცემით იხსნება.

ქსენოფონით, პლატონით და არისტოტელეთი იწყება ეკონომიკა, როგორც მეცნიერება - აღნიშნავს ავტორი (გვ. 21-ე, ბოლო აბზ.). ქსენოფონით, პლატონით და არისტოტელეთი იწყება ნაშრომში მეცნიერული ეკონომიკური ამრის საფუძვლიანი ანალიზი და დღევანდლობამდე - ფინანსური ბაზრის ანალიზით დაკავებული ნობელის პრემიის ლაურეატების, მათ შორის, ამერიკელი ეკონომისტის **რობერტ მერტონის** ფინანსურ ეკონომიკაში ფუძემდებლური წვლილის არსის აღწერითა და შეფასებით სრულდება. ამ უზარმაზარ სივრცეში წარმოდგენილია კაპიტალიზმამდელი ეპოქის ეკონომიკური ცნობიერების, საზოგადოების განვითარების პირველი ღოჭტრინის - **მერკანტილიზმის, ლიბერალური ეკონომიკური ღოჭტრინების, კლასიკური ფიზიოკრატების, ბრიტანული კლასიკური სკოლის ღირებულებისა და განაწილების, სახეცვლილი კლასიკური ლიბერალური ღოჭტრინების, კაპიტალიზმის პირველი სოციალ-კრიტიკოსების, კარლ მარქსის რევოლუციური ღოჭტრინის, ნეოკლასიციზმიდან დღევანდლობამდე შექმნილი სხვადასხვა მიმდევრობისა და მიმართულების შეხედულებების ავტორები, არსი, წარმატება-ღამარცხების ნიშნები, მათი მნიშვნელობა, როლი და ადგილი.**

ყველაფერი, ან თითქმის ყველაფერი, რაც მსოფლიოში აღიარებული ეკონომიკურ პრინციპებზე ქართულ და უცხოურ წყაროებშია წარმოდგენილი, კომპაქტურად, ქრონოლოგიურად, თემატურად, გეოგრაფიული თუ სკოლის წარმომადგენელთა ნიშნით დალაგებულია, დამუშავებულია და თავმოყრილია ერთ წიგნში. ამდენად, ეს წიგნი პროგრესული ცოდნის საუნჯეცაა და ერთგვარი ისტორიაც ეკონომიკური მთავარი თეორიული პრინციპის წარმოშობისა და განვითარებისა.

ცხადია, აქ დაუნჯებულ ამრთავან ნაწილი არასრულყოფილია და მათ მიმართ აღრევე შენეღა ინტერესი, ნაწილმა კი დატოვა წარუშლელი კვალი და ახლაც წარმატებით გამოიყენება ქვეყნის განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებისთვის. ყველა შემთხვე-

ვაში, ისინი წარმოდგენენ **„ყველაფერს საუკეთესოს, რაც კი ადამიანის გონებას შეუქმნია კაცობრიობის ისტორიის ნაწილების მეცნიერული ახსნისთვის“**. მასში და ამ წიგნზე დაყრდნობით, მკვლევართა ახალი თაობა, აუცილებლად იპოვის ამრის ნაკაღს, რომელზეც, შესაძლოა, ახალი მიმართულება აღმოცენდეს.

სამომავლოდ, ვინ, ან პრობლემის გადაწყვეტის რომელი მიმართულება დაიმკვიდრებს ადგილს ეკონომიკური ღოჭტრინების პანთეონში, ძნელი განსაჭვრეგია (ეს არცაა ამ პუბლიკაციის მიზანი და ინტერესი), მთავარი ისაა, რომ ეს პანთეონი აიგო, განსაზღვრულია მასში ბინადართა ადგილსამყოფელი, წარმოქმნილია არქიტექტორები, რომლებმაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიგანეს ამ უნიკალური ნაგებობის კონსტრუქციულ გადაწყვეტაში და კირისხურონიც – ვინც აგური მკვიდრად დააწყო.

ავტორის, მთავარი შემოქმედის, პროფესორ **ავთანდილ სილაგაძის**, თანაავტორების: თსუ ასისტენტ-პროფესორის, ემღ **თამარ ათანელიშვილის** (თავები II-III), თსუ-ის ღოჭტორანტის **ნოდარ სილაგაძის** (თავები III, XXIX) ბეჯითი მეცადინეობის გარდა, წიგნის მაღალი მეცნიერული ხარისხი განსაზღვრა სარედაქციო კოლეგიაამაც, რომლის შემადგენლობაში არიან ცნობილი მეცნიერები: საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, პროფესორი **ვლადიმერ პაპავა**; პროფესორები: **რამაზ აბესაძე, რომეგა ასათიანი, თეიმურაზ ბერიძე, პაატა კოღუაშვილი, იაშა მესხია, ელგუჯა მექვაბიშვილი, კარლო ღურწკაია, ჯემალ ხარიგონაშვილი, მერაბ ხურცილავა, მისეილ ჯიბუტი**. უნდა აღინიშნოს წიგნის მთავარი რედაქტორის, აკადემიკოს **როინ მეგრეველის** ღვაწლიც.

წიგნის ბევრ სხვა ღირსებასა და, ასე ვთქვათ, რეალიზებულ ღირებულებათა შორის, ჩვენ გამოვარჩიეთ მხოლოდ ძალბედ მნიშვნელოვანი და გადაფურცვლითაც შესამჩნევი, ხოლო უფრო ფასეულს წიგნში მკითხველი თავად იპოვის!

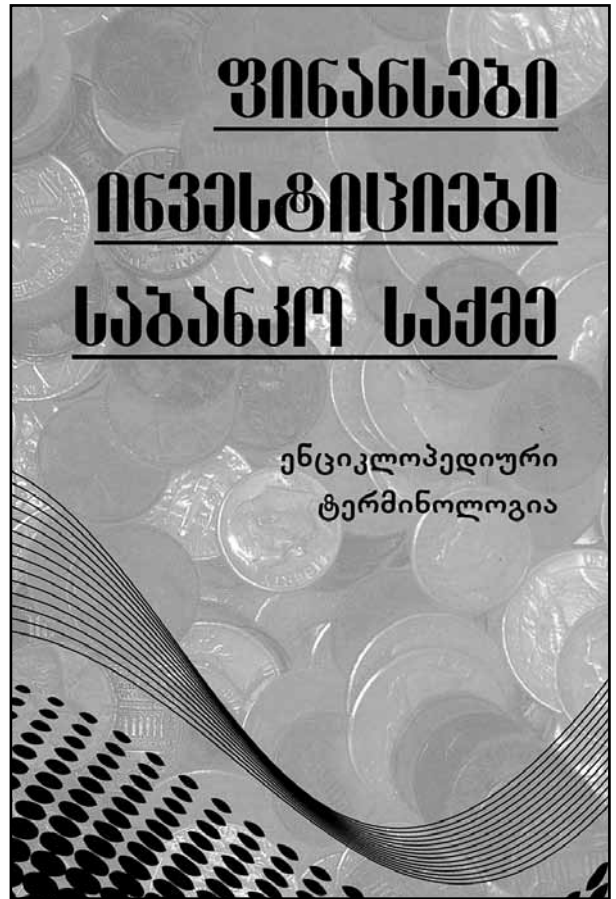
ღარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ მკვლევართა ახალი თაობის, საერთოდ, ეკონომიკური პრობლემატიკით დაკავებულთა ფართო წრის ბიბლიოთეკას, ფრიაღ საჭირო და მნიშვნელოვანი წიგნი შეემაგა.

იური პაპასქვა, ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიური ღოჭტორი

რ ე ს ე ნ ზ ი ა

ნიგნზე: ფინანსები, ინვესტიციები, საბანკო საქმე, ენციკლოპედიური ტერმინოლოგია (ინგლისური-რუსული-ქართული).

შემდგენელი პროფ. ლამარა ქოქიაური, თბილისი, 2009.

ასე მორიდებულად სახელდება 2009 წლის მიწურულს დასტავებული, 1117 გვერდიანი, 30 800 გერმინისგან შემდგარი ეს წიგნი და მისი შემდგენლის რეგალიები.

უფრო მეტი მოკრძალება ახლდა ამ წიგნის გამოჩენას: ყოველგვარი პომპეზურობისა და ხმაურიანი წარდგენის გარეშე, მხოლოდ და ინგერესებულ პირთა ვიწრო წრემ გაიგო და ასევე, მოკრძალებულად გამოხატა შესაფერი შთაბეჭდილება - გიგანურია! ერთის მხრივ, ეს არცაა გასაკვირი, საზოგადოება თითქოს შეეწვია ქალბატონ ლამარა ქოქიაურის ხელხვავიან მოღვაწეობას: წლის განმავლობაში მისი რამდენიმე სქელგანიანი სახელმძღვანელო, მეცნიერული ნაშრომი თუ პუბლიკაცია ქვეყნდება. მეორეს მხრივ კი, უნდა ითქვას, რომ ასეთი „თავმდაბლობა“ და „გულცივი“ გამოხმაურება, ამ შემთხვევაში, უფრო უადგილოა, მე ვიგყოდი, უმაღურობაც კი, ვიდრე ეს ამ საჩუქარს შეეფერება.

წიგნის მნიშვნელობა და ღირსება იმსახურებს იმას, რომ მის შესახებ გაიგოს საზოგადოებამ, იცოდეს რა განძს ფლობს, აღინიშნოს საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა და

ნიუ-იორკის აკადემიების ნამდვილი წევრის, ემდ, პროფესორ ლამარა ქოქიაურის დამსახურება და ღვაწლი. ასეთი სქელგანიანი, საჭირო ენციკლოპედიური ტერმინოლოგია ხომ იშვიათად ქვეყნდება. ლ. ქოქიაურმა, მართლაც, მრავალწლიანი გიგანური შრომის, უდიდესი ძალისხმევის ფასად თავი მოუყარა ფინანსების, ინვესტიციების და საბანკო საქმის ფაქტობრივად ყველა ტერმინს, შეარჩია, შეავსო, დააჯგუფა, შეაჯერა და ერთიან სისტემაში მოიყვანა ისინი, წარმოადგინა მათი შესაგვეცხები ინგლისურ, რუსულ და ქართულ ენებზე. მასში ჩართულია, აგრეთვე, ბუღალტრული აღრიცხვის, აუდიტორული პრაქტიკის, კომერციული და სამომხმარებლო კრედიტის, საერთო ეკონომიკის, სახსრების ელექტრონული გრანსფერების, ფონდების, ფინანსური სისტემის, კადრების მართვის, დაზღვევის, საერთაშორისო საფინანსო და საბანკო ოპერაციების, ამ სფეროს კანონმდებლობის და რეგულირების, ფინანსური და საბანკო პროდუქტების მარკეტინგის, ანგარიშსწორებისა და ანგარიშსწორების ავტომატიზებული სისტემის, ფასიანი ქაღალდების, უძრავი ქონების დაკრედიტების სფეროებში ხანგრძლივი პერიოდის

განმავლობაში დამკვიდრებული და ხმარებაში ახლად შემოსული გერმინების სამეწარმეო მნიშვნელობები. აქვეა ქართულ რეალობაში მყარად დამკვიდრებული სიმბოლოები, აკრონომები, აბრევიატურებიც. ამდენად, წიგნის უნიკალობა მხოლოდ სპეციალიზაციის ვიწრო ჩარჩოში ვერ თავსდება: მისი მოხმარების წრე და ინტერესთა სპექტრი ძალიან დიდია, მეცნიერული ღირებულება კი - უფრო მეტი.

ეს გამოცემა, ასე ვთქვათ, წინა სამზადისია აქ დარგობრივი ნიშნით თავმოყრილი გერმინების ენციკლოპედიური განმარტებების - შემდგომში სამი სპეციფიკური ნაწილისგან - ფინანსები, ინვესტიციები, საბანკო საქმე, შემდგარი ენციკლოპედიური განმარტებითი ლექსიკონის გამოცემისა. ძნელია წინასწარ თქვა, რა ფორმით, რა მოცულობით, ან როდის განხორციელდება ეს ჩანაფიქრი, თუმცა, აქედანვე ნათლად იკვეთება ასეთი ნაშრომის მომზადებისა და გამოცემის აუცილებლობა. შემოიღია დავსდინო მხოლოდ ის, რომ თუ ფინანსებისა და კრედიტის სფეროში პირველ პროფესორ ქალბატონს - **ლამარა ქოქიაურს** ასეთი აზრი გაუჩნდა, ის მას წარმატებით აასრულებს. ახალ შეხვედრამდე კი, უნდა შევნიშნოთ, რომ აწ უკვე განხორციელებული (გამოცემული) ნაშრომი არსებული სახითაც ეკონომიკურ სფეროში უაღრესად მნიშვნელოვანი მოვლენაა.

პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესების გლობალიზაციის თანამედროვე ეპოქა წარმოდგენილია ფინანსური, საკრედიტო და საინვესტიციო ურთიერთობების გარეშე. ეს უკანასკნელი ინფორმაციის უსაზღვრო მასივების, რისკების კასკადის, იდეების, პრინციპულად ახალი მეთოდებისა და ინსტრუმენტების უზარმაზარი სამყაროა, სადაც მხოლოდ ამ სფეროს არსის სწორი აღქმა, გულმოდგინე შესწავლა, საერთო ენის საფუძვლიანი ცოდნა და დაუნჯებული გამოცდილება იძლევა გადარჩენის (წარმატების) შანსს. დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ ვისაც ფინანსური, საკრედიტო და საინვესტიციო ურთიერთობების ლაბირინთებში გაგნება სურს (კონკურენტუნარიანობის და ეფექტიანობის მისაღწევად კარგი განათლება სჭირდება), მას ეს სწორუპოვარი, სიგყვარული მეგობარი-პოლიგლოგი გულმხურვალედ წარუძღვება გასასვლელისკენ.

წიგნი თანაბრად მნიშვნელოვანია მკვლევარებისთვის - ვისაც სურს საჭირო გერმინის ზუსტი შესატყვისის მოძიება და ახალბედებისთვისაც - ვისაც ზოგადი ახსნა-განმარტება უნდათ მიიღონ

პრობლემის აღქმა-გადაწყვეტის მიზნით. აქ თავმოყრილი გერმინოლოგია დაეხმარება მეცნიერებს, პრაქტიკოსებს, სტუდენტებს და საერთოდ, ყველას, ვისაც ეკონომიკური, საკუთრივ, საფინანსო-საკრედიტო, საინვესტიციო ურთიერთობები აინტერესებს. ამ მხრივ ნაშრომი, მართლაც, სასარგებლო, უდიდესი საინფორმაციო წყაროა. საძიებო სისტემა მარტივი, ანბანური წესითაა გადაწყვეტილი. გერმინების ანბანური წესი შენარჩუნებულია ჯერ პირველ, შემდეგ - მეორე, მესამე და ა.შ. ასოებამდე.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ წიგნის მაღალი მეცნიერული ხარისხი განსაზღვრა ავტორიტეტულმა სარედაქციო საბჭომაც, რომლის შემადგენლობაში წარმოდგენილია ისეთი ცნობილი მეცნიერები, როგორებიც არიან: **იაკობ მესხია, გია მაღალაშვილი, გივი გამსახურდია, გიორგი ცაავა, ნატო ბებიაშვილი, ნანა ასლამაშვილი, მაია თეთრუაშვილი, დალი სოლოღაშვილი**. გამორჩევით, დიდია მეცნიერ რედაქტორის, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წ/კორესპონდენტის, პროფესორ **ავთანდილ სილაგაძის** როლიც, მაგრამ მთავარი შემოქმედი, იდეის ავტორი და გენერატორი ინვესტიციების და ინვესტიციონების, მთლიანად საინვესტიციო სფეროს და საქმიანობის მეცნიერული კვლევის ფუძემდებელი, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, აკადემიკოს **ვასილ ჩანგლაძის** ღირსეული მოწაფე, პროფესორი **ლამარა ქოქიაური**, მისი მრავალწლიანი შრომა და რუდუნებაა.

ცხადია, ასეთი უზარმაზარი ნაშრომი ვერ იქნება დაზღვეული ხარვეზებისგან, ყოველშემთხვევაში, კრიტიკულად განწყობილი ოპონენტი მასში ნეგატიურსაც „აღმოაჩენს“, თუმცა, არაუმეტეს, ვიდრე თავად ავტორ-შემდგენელს აქვს შენიშნული (და ხამგასმულია შესავალში). ხარვეზებზე შეიძლება შევხერდეთ, მაგრამ ეს, უფრო ნაყოფიერად, კულუარულ ურთიერთობაში ხერხდება. მართალი ვითხრათ, შენიშვნებზე ყურადღების საჯაროდ გამახვილებაზე მეტად, ამ წიგნის ღირებულებების წარმოჩენა მივიჩნევ უფრო მნიშვნელოვან საქმედ. მე მხოლოდ რამდენიმე ასპექტი აღვნიშნე, რაც წიგნთან პირველსავე შეხებისას იგრძნობა. წიგნის სხვა ღირსებებს გულმოდგინე მკითხველი უთუოდ შენიშნავს და დააფასებს.

ვფიქრობ, ასეთ გამობრწყინებას მეტი ყურადღება და მოფერება სჭირდება.

იშრი პაპასქვა,
 ეკონომიკურ მეცნიერებათა
 აკადემიური დოქტორი

გაპოინერაით, თუ გსურთ იყოს ნარკმატეპული!

5 მიზანი, რატომაც უნდა გაპოინეროთ ანალიტიკურ-პრაქტიკული ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლოა“

- ❖ არ ჩამორჩეთ იმათ, ვინც უკვე გახდა ჩვენი ჟურნალის ხელმომწერი, ისინი ჯი საყმაოდ ბევრნი არიან.
- ❖ ივოდეთ, რა ხდება ჩვენს საქმიან სამყაროში. „ბიზნესი და კანონმდებლობა“ მოგანვდით ამომწურავ და ობიექტურ ინფორმაციას ბიზნესის, მარკეტინგის, მენეჯმენტის, საგადასახადო-საბაჟო, ბუღალტრული აღრიცხვისა და სამართლებრივ პრობლემემატიკაზე.
- ❖ გაიგებთ რა იქნება ხვალ, ამაზე ყოველ ნომერში საუბრობენ ჩვენი კომპეტენტური ექსპერტები.
- ❖ შეიტყობთ, რა ხდება თქვენს კონკურენტებთან.
- ❖ ნუ დაჯარგავთ დროს „აღმოაჩინოთ“ ახალი ამერიკა. ისარგებლეთ მსოფლიოს გამოცდილებით. „ბიზნესი და კანონმდებლობა“ სისტემატურად მოგანვდით ინფორმაციებს თქვენთვის პრობლემემატურ და საინტერესო საკითხებზე.

გახდით ჟურნალ „ბიზნესი და კანონმდებლოის“ ხელმომწერი?

- ❖ ისარგებლეთ ექსპერტთა უფასო კონსულტაციებით, შეღავათებით რეკლამისა და საიმიჯო სტატიების განთავსებისას.
- ❖ ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“ ყოველთვიური გამოცემაა. გამოდის 2004 წლიდან. ახლავს დამატება „ბიზნეს-მაცნე“.
- ❖ მთლიანი ჰაჟეტი 120 ლარად.

დავატავითი ინფორმაციისათვის დაგვიკავშირდით!

ქ. თბილისი, ძმები ჯაჟაბაძეების ქ. №22
ტელ: 10-26-28; ტელ./ფაქსი: 98-39-30
email: inovacia@caucasus.net
ვებ-გვერდი: www.inovacia.ge